IVLII GVASTAVINII PATRICII GENVENSIS, ET MEDICINÆ QVAM PRACTICAM APPELLANT, IN PISANO GYMNASIO PRIMO loco professoris, locorum de Medicina selectorum Liber.

AD SERENISSIMVM COSMVM II. Magnum Etruriæ Ducem IIII.

NVNC PRIMVM IN LVCEM EMISSVS.

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

M. DCXVI
CVM PRIVILEGIO REGIS.

AD
SERENISSIMVM
COSMVM II. MAGNVM
ETRVRIÆ DVCEM IV.

IVLIVS GVASTAVINIVS.

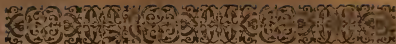

I meos in Aristotelis Problemata Commentarios, opus antea natum apud me, tibi dicaui, Serenissime COSME, *annis abhinc septem, quo tempore istius Serenissimæ domus vix degustatis fauoribus, operæ qua vobis in Pisano Gymnasio tradendæ Medicinæ inseruio, initia auspicabar; iustius profectò hic meus de Medicina liber tibi debetur, ortus apud te, id est, in ipso illo Pisano Gymnasio, dum in eiusdem Medicinæ professione sub gratiæ, & benignitatis vestræ aura feliciter cursum teneo. At verò de meo libro me ita loqui aliquis existimet, quasi in eo dicando gratiam tibi referre præ me feram, quod non ita est; sed siue do, siue accipio, eum tibi deberi id dico; si enim do, muneris exilitate facio, quod erga Deum solemus, ei thura reddentes, cui, quod viuimus, & spiramus, totum debemus, sin accipio, quod potiùs existimo, dum tu benignè excipis, ex illius benignitatis fonte me haurire par est, cuius summam vbertatem sum expertus. Futurus quidem erat liber auctior, & amplior, multa enim eiusdem materiæ argumenta alia erant apud me, & sunt in schedis, operis veluti stamina, & fundamenta; sed morbi vi grauissima nuper*

 oppressus,

oppressus, quod tu haud ignoras, Serenissime Magne Dux, cuius summam erga me benignitatem eo tempore sum expertus, texere, & perficere ea non potui. Quin & in iis quæ eduntur nonnulla sunt, quæ rudiora aliis, & magis impolita facilè internoscantur; sed in scriptione medica id minùs curatum est, in qua si cultura adsit, laudatur, si absit, non desideratur. Pertexentur verò, & emittentur etiam quæ domi in schedis asseruari dixi, vbi Deo annuente, restitutis viribus labori haud impar ero. Ad officium enim nostrum pertinere existimo, qui in profitendis disciplinis, & artibus in Pisano Gymnasio operam præstamus, vt non solùm dicendo, & docendo Professorum personam tueamur, sed scribendo, & inuulgando Gymnasij famam, & celebritatem, quantùm vnicuique licet augeamus. Quid enim tibi rependamus aliud? Tu profectò, Serenissime Magne Dux, cùm amplissimæ Ditionis dominus, mille obnoxius curis, dum tot vrbium, & oppidorum administrationem regis, expeditiones maritimas quotannis aduersus Turcas procuras, subditis iustitiam administras, pacem conseruas, sic tamen iis, quæ ad Gymnasium pertinent vacas, vt præcipuum illud studium existimes, scientiarúmque Professores non solùm liberaliter alis, sed benignè, & humaniter excipis, honorificéque, & beneuolè assiduè tractas, vt de rerum tuarum quæcunque illæ sunt, splendore, & amplitudine non possit vllus, absque animi ingrati nota non esse vehementer sollicitus. Ego igitur, & hoc qualecunque in præsentia confero, & conferam postea quicquid laborare posse concesserit Deus, vt in sinum tuum reuertatur, quod è sinu tuo prodiisse non inuitus confiteor. Genuæ, x. Cal. Sextiles.

INDEX

INDEX

CAPITVM QVÆ IN HOC LOCORVM DE MEDICINA SELECTORVM LIBRO CONTINENTVR.

FACVL

FACVLTAS HVIVS LIBRI IMPRIMENDI.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi: Opus quod inscribitur *Iulij Guastauinij locorum de Medicina selectorum Liber*, vt in lucem edatur, facultatem concedo, Lugduni Cal. Septemb. 1615.

MESCHATIN LA FAYE.

CONCESSIO.

LIBRVM hunc *Julij Guastauinij locorum de Medicina selectorum*; Ego Iacobus Daucyne Regis Procurator typis mandari, tum demum in lucem exponi consentio.

DAVEYNE.

TRactatus hic *Locorum de Medicina selectorum*, *Iulio Guastauinio Authore*, vt HORATIO CARDONE Bibliopola lucem videat permittimus: simul ne quis citra factam ei ab ipso potestatem denuo excudat, interdicimus. Lugduni Cal. Septemb. 1615.

SEVE.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIAnissimo Galliarum Rege concessi.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, atque patentibus Litteris cautum, ne quis in Regno suo, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione conetur tractatum, qui inscribitur, *Iulij Guastauinij locorum de Medicina selectorum Liber*, præter HORATIVM CARDON Bibliopolam Lugdunensem, aut illos, quibus ipsemet cõcesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, & instigare, sine cõsensu dicti HORATII CARDON. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum in Fonte-bellaqueo, die vigesima quarta Octobris, anno millesimo sexcẽtesimo decimoquarto.

De mandato Regis.

Signatum

BRVLART.

IVLII GVASTAVINII PATRICII GENVENSIS, ET MEDICINÆ, QVAM PRACTICAM APPELLANT, IN PISANO GYMNASIO primo loco Professoris, locorum de medicina selectorum Liber.

Doloris definitio ex Galeno allata: eius causa proxima quæ sit: voluptas multiplex: dolor quale symptoma, & ad quem sensum pertineat.

CAPVT PRIMVM.

OMPREHENDAM aliquot deinceps capitibus quæcunque ferme ad naturam doloris euoluendam pertinent: definitione enim illius posita singulas particulas examinabo, dubitationibusque & dissolutionibus earundem allatis, tota eius natura erit explicata. Eam igitur affectionem ex Galeni doctrina magnam partem à Platone desumpta ita definio: Dolor est tristis sensatio ob mutationem confertim, & violenter factam. Possit autem hæc perfecta existimari definitio, quæque doloris naturam absolutè exprimat: si tamen vlterius adhuc rem totam describere, & declarare velimus, hæc præterea addere licet, ratione solutionis continui, aut intemperiei, vt tota oratio ita habeat: Dolor est sensus tristis ob mutationem confertim, & violenter factam ex solutione continui, aut intemperie. Est igitur sensus, aut sensatio, id est, affectio, quæ sensibus incidit, & qua sensus & sensiles partes percipiunt aliquid: vnde quæ carent sensu, carent etiam dolore: est tristis, quo differt tum à sensatione alia, in qua propriè nec dolor, nec voluptas contingit,

tingit, quum scilicet sensus simpliciter apprehendit obiectum, tum à sensatione cum voluptate, quæ est sensatio iucunda, & oblectans. Oritur autem illic tristitia ob mutationem confertim, & violenter factam; quippe in sensatione languidiori & magis remissa, quæque sensim fit, simplex est obiecti apprehensio, nulla autem voluptas, aut dolor sequitur. At cùm quispiam confertim, & violenter à statu naturali ad eum, qui præter naturam est, compellitur, dolorem percipit, & cùm à statu præter naturam ad naturalem ducitur, voluptatem. Hæc Platonis in Timæo & Galeni ab ipso haurientis est opinio & sententia, ab aliis etiã proposita, quæ tamen obiectionem patitur. Nam potionis non indigens, & qui ratione sitis in naturæ statu continetur, ex gustu tamen suauis vini vehementer delectatur, & Veneri deditus nullo etiam redundante semine, cuius excretionem, cùm stimulat, desiderat natura, ex concubitu maximam percipit voluptatem, quod in aliis sensibus etiam animaduertere liceat. Existimamus voluptatem non esse vnum quiddam, & simplex, sed varios illius modos, qui sub vna quidem ratione generatim contineantur, particulatim non item. Primus igitur illius modus est, qui ad animum totus pertinet, vt quæ in contemplando posita est voluptas, tũ quæ in agendo, & efficiendo, vt qui canendi, aut pingendi studio ducũtur, alia ad sensum pertinet, vt quã ex Venere, & potu posuimus, quũ sensus ex iucundo obiecto demulcentur. Postrema ad sensum etiã pertinẽs, quæ ex Galeno definita est, sensatio iucunda, quum à statu præter naturam ad naturalem confertim reditus fit, vt cùm famelicus cibo se explet. Hæc non est plus minus sine sensus demulcimento: hoc tamen absque illa. Galenus reliquas omisit, hanc proposuit, quando cùm esset opposita dolori, cuius naturam quærebat, ad rem propositam faciebat, quæ autem mulcimentum, aut delinitio sensus est, illa cùm semper sit socia priori, sub hac continetur; præterquam quòd in ea accessus quidam ad naturalem statum dici possit, quum sensus ex facultate, quam habet, ad actum eo mulcimento deducantur: iucunda enim obiecti appulsione excitantur sopiti spiritus, & ex illa commotione, & veluti contrectatione, qua ad actionem deducuntur sensus, gignitur voluptas: ex quo talis motus similis admodum videtur voluptati, quæ à Galeno est descripta. Igitur dolorem, quem definiuimus, est sensatio illa tristis, ex obiecto molesto & noxio de proprio statu confertim, & violenter naturam deturbante, quia naturæ vires exsuperat, nec illi commensuratum est. Talis autem definitio Ciceronianæ illi haud absimilis videatur, quæ scripta est secundo Tusculanarum quæstionũ in hæc verba: *Dolor est motus asper in corpore, alienus à sensibus:* quod enim *in corpore* addit M. Cicero, molestiam illam, aut tristitiam separare voluit ab ea, quæ solius animi est, quámque laborem propriè eo loco dici vult Cicero, nihil ad corpus attinens, cùm dolor, etsi corporis esse intelligatur, ad animum etiam pertineat. Est enim profectò hic rei molestæ sensus cum cognitione, non enim sine hac sensorij ipsius alteratio dolorem efficiat, quod scribit Galenus

libro

lib. ~. de decretis Hippocratis & Platonis cap. 6. Huiusmodi autem cognitio non videtur pertinere ad ipsum sensionis organum (quam quam et hæc non leuibus contentionibus agitata quæstio) quod solum patitur, & afficitur, & est corpus neruosum, sed ad interiorem facultatem, quæ cognoscat, & iudicare possit, siue illa sit sensus communis, siue phantasia: mentem appellat Hippocrates libro secundo Aphorismorum, Aphorismo sexto, cùm scribit: *Quicunque dolentes aliqua parte corporis, omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat*: eodem enim temporis momento quo corpus neruosum afficitur, dolorifico obiecto huic facultati impartito, fit dignotio eiusdem atque iudicium, nimirum apprehenditur tanquam iniucundum, & triste: si autem obiectum aliqua ratione facultati haud communicetur, non fiet dolor: vnde & multi grauissimè vulnerati, dum adhuc cum hostibus certant, abstracti ardore pugnæ & cogitatione aut mente aliò abrepti, vulnerum dolores haud sentiunt. Illi etiam qui delirant, quum eorum facultates interiores officio minimè fungantur, nec dolores sentiunt, nec sapores distinguunt, ita amara, & fœtida, ac dulcia & odora ingerentes. Pertinet igitur dolor tum ad sensum, idest, ad organum, tum ad facultatem interiorem: & quoniam est sensio tristis, & cum noxa, est symptoma, ex genere actionum sensilium læsarum: læsa enim, & vitiata est sensilis actio; verùm cùm sensus quinque sint, ad quem ex illis pertinet dolor? Profectò, qui eam noxam, & molestiam patitur sensus, propriè est sensus tactus, ex Galeno libro de differentiis symptomatum, cap. 3. vbi tactum præter cæteros sensus, egregium in actione sua symptoma possidere dicit, nempe dolorem, licèt idem dolor reliquis etiã sensibus accidat ab externis propriis sensilibus, vt visui à colore, gustui à sapore, vt latè ostenditur lib. 1. de symptomatum caussis cap. 6. licèt aliis minus, prout tenuiore, aut crassiore substãtia vnusquisque ex sensibus constat, vt eodem loco ostendit Galenus: vnde minimè omniũ afficitur visus, tum auditus, mox olfactus, quem sequitur gustus, & postremò omnium maximè tactus, qui acerrimus in homine est, & hic non solùm ab externis sensilibus, vt alij sensus, sed multò magis ab affectibus internis corporis pati solet. Hæc de re ita Galenus loco modò citato ex libro de differentiis symptomatum. *Gignuntur ergo, & in oculis ex lucis splendore dolorificæ quædam passio, & in auribus ex magno quopiam, & aspero strepitu, sic in gustatu quoque, & odoratu aliæ tales incidunt passiones tristes, à proprio scilicet sensili vnoquoque sensu dolore affecto: maximi verò dolores tactus sensus contingunt. Quippe qui ex aurium phlegmone aliove affectu vehementer nos angunt, ij proprij auditus dolores non sunt, sed tactus: est enim is sensus omnium sensoriorum communis, reliqui quatuor vnicuique soli; ad eundem modum in oculis non rarò dolores immodici vrgent, tangẽdi scilicet in his sensu contristato.* Porrò hoc loco quæritur de aliis hisce sensibus præter tactum, vtrùm quatenus proprij per se, & à tactu seiuncti patiantur dolorem, an solummodo quatenus tactu participant: manifestum enim est, hosce sensus dupliciter pati dolores, & à propriis sensibilibus, vt

oculum à nimia luce,& auditum à graui sono, vt ex Galeni verbis modò proposuimus,atq; etiam quatenus tactus participes sunt,sicuti cùm idem oculus percutitur,& cùm auris inflammatur, quod etiam eodẽ loco proponit Galenus. Atqui sicuti certum est, visum, & auditum sub hoc secundo casu pati,tanquã tactu illis communicato, tactus enim per omnes sensus est dispersus, ita quæritur, cùm patiuntur à propriis sensilibus, vtrùm tanquam tactus participes patiantur,an quatenus proprij visus,& auditus sensus. Ex Galeno res non patet liquidò;nam cùm dicat,sensum tactus egregium propriè obtinere in facultate sua symproma,qui est dolor,videtur existimare ad solum sensum tactus pertinere dolorẽ. Si enim proprium illi est symptoma, non est alij commune; sed cùm dicat alios etiam sensus pati dolorem ab externis sensibilibus propriis, aliis etiam dolorem communicare videtur; alij hoc, alij illo modo existimant rem habere,patique sensus illos tum ratione propria, tum ratione communi, sed hoc discrimine interposito,quòd ratione communi,& quatenus tactu participes,maiores,& acerbiores dolores patiuntur, húncque esse Galeni sensum loci recitati ex primo de symptomatum causis capite sexto,vbi in sensum tactus omnem dolorem videtur reiicere,scilicet dolorem magnũ, ita enim interpretantur,cùm moderatus possit aliis etiam sensibus quatenus tales incidere;sed veriùs puto dici; quemlibet dolorem pertinere ad sensum tactus;& qui dolores ex propriis sensibilibus quatuor illos sensus molestant,ad illos non pertinere,nisi quatenus sensus tactus sunt participes.Nam nimius lucis splendor, quod est proprium oculorum, aut visus sensile,non lædit oculos aut visum,nisi quia eundem nimiùm segregat,& vnitatem dissoluit, sicuti etiam eodem loco scribitur à Galeno, hæc res autem pertinet ad sensum tactus,qui in oculis est diffusus.Eadem sententia manifestissimè habetur apud eundem Galenum quarto de simplicium medicamentorum facultatibus,vbi ex Platonis mente dicebat, omnes saporum sensus media alteratione,& ex hoc media solutione continui,dolorem afferre,acida quia incidunt,salsa quia abstergunt, amara quia corrodunt,& acerba quia constringunt.Propriè igitur, & per se dolor pertinet ad sensum tactus, ad reliquos autem sensus, quatenus tactu participant;ita dolor est symptoma pertinens ad actiones sensiles,& propriè ad sensum tactus, cuius est actio vitiata. At quomodo dolor dicitur symptoma, qui à Galeno libro 2. methodi cap. 2. dictus fuit morbus? ibi enim cùm de nominum diuersitate ageret, quæ morbis imposuerunt ipsorum primi auctores, aliósque ex illis diceret à læsa particula nomen fuisse sortitas,inter hos numerat Cephalalgiam, hoc est, capitis dolorem. Tertio etiam de locis affectis cap. 9. ita appellat cephalæam,scribens: *De ea quoque,quæ Cephalæa dicitur, nemo dubitat quin cerebri morbus sit.* Sed Galenus hisce locis,minùs propriè, at iuxta vulgarem hominum loquendi consuetudinem eam vocem vsurpauit, ita enim sæpenumero loqui, & quæ symptomata sunt,morbos appellare solemus,vt dolorem colicum,& nephi

neplicticum,& alios affectus, qui vulgò morbi dicuntur. Haud ignoro Aponensem differentia LXXIII. varia ratione dolorem accipi posse scripsisse,& sicuti proprie symptoma esse vult, quum in motu, & alteratione consistat,non in dispositione,aut habitu,sub quo locatur morbus, ita quum altiores aliquando radices agat idem dolor,permaneátque diutius,immutatúmque sit subiectum,induere morbi habitum voluisse. Dicit igitur materialiter sumptum dolorem posse morbum appellari,formaliter non posse, vulgò autem hac altera ratione sumi, ideo sub symptomate collocari.Vberrimè hunc locum tractat ea differentia Aponensis, nobis autem non sunt plura hîc afferenda.

Dolorem esse tactus actionem deprauatam, & quomodo. Argenterij argumenta proposita & diluta. Dolor à Galeno cur dictus ἐξαιρετὸν symptoma: vocis huius paulò diuersa interpretatio allata: loca Galeni de dolore pugnantia, idest, esse & non esse actionem læsam, conciliata. Argenterica doloris definitio refutata.

CAPVT II.

ATQVI si est symptoma actionum sensilium,hoc est,tactus viciati, quo vitiatæ actionis genere comprehenditur? Illud enim ex Galeno iam scitum est,actionem,aut operationem tripliciter vitiari,seu lædi,cùm perit,cùm imminuitur,& cùm deprauatur: non perit in dolore sensus tactus,non enim tactu priuantur qui dolent,non imminuitur,vt parum,& obtusè sentiant,quod accidit in stupore;quare relinquitur,vt deprauetur;erit ergo actio sensus tactus deprauata.At quomodo dicitur actio,cùm sit potius passio? est enim sensio tristis, & molesta,sensio autem fit cùm mouetur,& patitur aliquid, ex Aristotelis libro secundo de anima.Respondeo,dolorem dici actionem eo modo,quo cæterorum sensuum actiones,cùm sit actio tactus,sed,vt diximus,corrupta, & quæ perperam fit:magis tamen propriè est passio, sicuti eam appellat Aristoteles locis;adductis sed vnus,& idem motus,non absurdè actio,& passio dici potest ex Galeno,libro de differentiis symptomatum cap.1.per hæc verba: *Passio est motus in materia qui fit ab agente, ipse verò agentis motus actio est.* Magis tamen in patiendo, quàm in agendo consistere sensum tactus,habemus apud eundem Galenum lib.1.de symptomatum causis: dicuntur tamen actiones sensuum,quia sunt eorundem operationes,ipsíq; sensus muneribus suis fungũtur,vt visio videt,& auditus audit,licèt functio ipsa in passione sit posita; sed respicientibus sensus,qua ratione functiones obeunt, liceat illas appellare actiones, quod etiam facit sæpius

Aristoteles in libris de moribus, vt decimo ad Nicomachum appellans easdem energias, & αἴσθησιν, dicens ἐνεργεῖν, id est, sensum agere, seu operari. Id tamen noluit recipere Argenterius, sed commentario ad Aphorismum sextum secundi libri, dolorem non posse esse nec actionem, nec sensationem pluribus rationibus colligere conatus est: quarum prima hæc est; si dolor est actio edet vtique aliquod opus, vt concoctio aliquid concoquit, & visio aliquid videt. Atqui malè sumis, ô Argenteri, actiones bonas & integras, quales sunt visio & coctio, vt ex illis concludas aduersùs dolorem, qui est actio vitiata, & corrupta: actiones enim vitiatas, & illic assumi oportuit, vitiatarum enim actionum vitiata sunt opera, qualis est lusciositas in videndi sensu; quod opus igitur edit lusciositas? Sanè nil aliud responderi possit, quam visionem vitiatam, ego verò ad eundem modum, dolorem edere tactionem, quippe non fit dolenti secundùm naturæ leges, esset enim absque dolore. Cæterum vt tota hæc res apertior fiat, libet addere quomodo putem dolorem esse actionem deprauatam: non enim sicuti aliorum sensuum deprauatæ actiones dicuntur, quum labuntur, aut decipiuntur circa obiecta, quod non est, esse putantes, aut aliud pro alio accipientes, ita dolor est symptoma, aut deprauata actio sensus tactus; huiusmodi enim sit in hoc sensu, si quod est calidum, frigidum, molle, durum, asperum, lene, aut è contrario accipiatur, & ita in aliis; sed dolor dictus est actio aut sensatio deprauata, quia fit quidem sensatio, sed non rite, nec iuxta naturæ leges, & conditiones, eo quòd obiectum minimè commensuratum sit, & ob hanc rationem factum est; vt Galenus dolorem subiecerit symptomatibus sensui tactus euenientibus, postquam generatim, quæ vel non fiût, vel prauè fiunt in sensibus omnibus, & in ipso etiam tactu proposuisset: postquam enim libro de differentiis symptomatum cap. 3. hæc scripsit; *Particulares verò noxæ sensuum in singulorum sensuum functionibus deprehenduntur, vt in oculis cæcitas, visus hebes, deprauata visio, in auribus surditas, grauis auditio, deprauata auditio: ita & de lingua, & naribus, & tactu ad portionem horum dicendum est, quamquam propria nomina non obtinent.* Tum quasi rem distinctam addit, *tactus autem in sua functione præter reliquas sensiones, proprium, & insigne symptoma obtinet, nempe dolorem.* Est igitur dolor actio quidem deprauata. non eodem tamen prorsus modo, ac in aliis sensibus, actionum deprauationes accipiuntur, & in ipso tactu etiam vti ostendimus. Vnde Galenus dixit esse symptoma ἐξαίρετον, quod Leonicenus vertit, *egregium*, alij duobus nominibus *proprium, & insigne*; puto autem significare exemptum è numero ceterorum; ἐξαιρέω enim & ἐξαιρῶ significant *eximo, educo, secerno, & seligo* ita ἐξαίρετον, è numero eorum quæ dicta sunt secretum ostendit, vt modus ostendatur diuersus quo dolor est symptoma ab aliis actionum læsionibus, de quibus paulò antè loquutus fuerat. Non fit igitur forrasse necesse, dolori conuenire, quod aliis læsis actionibus conueniat, ne dum conueniat, quod aliis integris actionibus, quo fundamento tamen nitebatur

rebatur Argenterij argumentum; ac tamen conuenire quod læsis aliis actionibus, ostendimus cum Argentericæ rationi satisfecimus, quæ prima fuit. Sequitur altera, qua probare contendit dolorem non esse sensationem. Si dolor est sensatio, haberet aliquod peculiare obiectum, essétque alicuius sensus actio, at doloris nullum est obiectum, nec alicuius sensus est actio, vel passio, quum in omni sensu & sensorio fiat. Respondeo, dolorem propriè pertinere ad sensum tactus, esséque illius actionem vitiatam, eo modo quo proximè docuimus; non habet tamen ita peculiare obiectũ, quod nec est necesse, vt alij sensus, quorum obiecta ita sunt vni propria, vt aliis nõ cõueniant: tactus enim est diffusus per omnes alios sensus, vnde aliorum sensuum obiecta tactus etiam obiecta sunt. Talia igitur obiecta, cum minimè sunt commensurata, sed naturæ limites excedunt, tactus qui in ipsis est, malè afficitur, malaque, vitiata, & extranea editur actio, qui est dolor; proprium tamen obiectum sensus tactus, est qualitas tactilis. Tertiam rationem adhuc proponit Argenterius: sentire est iudicare, ex Aristotele 2. Topicorum cap. 2. dolere autem non est iudicare, aliter enim dolor esset cognitio, igitur dolere non est sentire, nec dolor sensatio. Ad maiorem propositionem dicimus, existimasse Galenum sensum per se non iudicare, quam rem superiori capite, ex sexto de decretis Hippocratis, & Platonis proposui, at hanc doloris definitionem ex Galeno affero: sed illo etiam concesso, negamus minorem propositionem, dolere enim est iudicare, qui enim dicit dolere, dicit apprehendere obiectum tanquam noxium, & infensum, quod non est aliud quàm iudicare, & hoc modo dolor dici potest cognitio, iam enim diximus non esse solam sensorij alterationem, idq; vel vltro Argenterio concedimus, sed cum iudicio quodam, quod iudicium alij sensibus ipsis, alij facultati interiori tribuunt. Afferri huc non incommodè Gentilis etiam opinio, & distinctio fortasse possit, dolorem sensationem esse, dupliciter intelligi posse, vel enim dolorem esse sensationem ipsam formaliter, vt Gentilis loquitur, vel non esse formaliter ipsam sensationem, sed aliquid sensationem cõsequens. Priori igitur modo dolorem non esse sensationem, altero autem sensationem dici posse. Ita dolorem re ipsa non esse actionem læsam: quoniam autem sensatio læsa, & id quod ipsam cõsequitur sunt valde proxima, ideo fieri, vt dolor actio læsa dicatur, cùm re ipsa sit aliquid consequens actionẽ læsam. Alia etiam argumẽta proponit ibidem Argenterius, quæ proximè commodiori loco afferentur, & dissoluentur. Alia rursus de eadem re dubitatio est, ex iis quæ à Galeno proponuntur exorta, quomodo dolor actio læsa, aut vitiata dicatur, cùm ab hoc auctore lib. ij. artis medicæ cap. LXXV. enumeretur dolor seorsim, & distinctus à læsionibus operationum, tanquam res alia ab ipsis. Ibi enim comprehendens corporum ægrotantium signa, quæ sensui non apparent, dicit illa sumi ex operationum læsionibus, aut his, quæ excernantur, aut doloribus, aut tremoribus, præter naturam: separare

parare igitur videtur dolorem ab actione læsa, quod etiam facit lib. 2. de locis affectis cap. 9. Respondet Trusianus, qui in commentario ad eum Galeni locum libro artis medicæ dubitationem proponit, dolorem non esse propriè læsionem actionis tactus, quod ex eodem Galeno confirmat; inde enim factum, vt libro de differentiis symptomatum, propositis symptomatibus aliis, id est, triplici illa læsione actionis, quæ vnicuique sensui accidit, subiecerit quæ ad dolorem pertinent, tanquam alia ab illa triplici diuisione scribens hæc: *Tactus autem in sua functione præter reliquos sensus proprium, & insigne symptoma obtinet, nempe dolorem*, quia igitur aliquo modo est alius, fuisse à Galeno tecitatis locis propositum seorsim à læsionibus operationum; esse autem aliam, nec propriè eandem læsionem, quæ à Galeno triplici illa diuisione proponitur, ex eo ostendit; nam, vt paulò antè nos etiam dicebamus, non est interitus sensus, quod est non sentire aliquid ex iis quæ oportet, neq; est debilis sensus quod est non certò, & bene comprehendere impressionem factam à re sensili, neq; est prauus sensus, quod est errare, & decipi circa obiectum, vt sentire aliquid, nullum cùm sit sensile, vt qui vident muscas volantes cùm non sint, sicut contingit illis, quibus imminet suffusio, aut sentire bombos in auribus qui extrà nulli fiunt. Hæc attulit Trusianus, sed quomodo esset diuersus dolor, & qua re diuersitas consisteret, apertiùs non manifestauit. Nos superiùs non quidem dolorem non esse propriè læsionem sensus tactus diximus, sed non esse eundem læsionis modum, quo cætera actionum vitia dicuntur symptomata, propterea dolorem ab his fuisse separatim positum. Argenterius hoc idem argumentum, quod Trusiani est, vt diximus, proponit loco antea adducto, & simul coniecturam à Trusiano itidem allatam, cur separatim, & post alia fuerit de dolore res proposita; reticuit tamen Trusiani nomen Argenterius, cùm æquum fuisset, quæ sua non erant, auctoribus tribuere. Proponit autem hæc Argenterius, vt probet dolorem non esse actionem, quod existimasse eum vitium paulò antè diximus. Si enim non est actio, quæ perierit, aut imminuta sit, aut deprauata, iam sanè non est actio læsa, nec actio dicenda; & verò, quòd ita ille existimaret, de solutione dubitationis nihil cogitauit, sed ex Aristotelis auctoritate denuo dolorem neque actionem, neque sensationem esse probare contendit. Ab hoc enim philosopho libro decimo Ethicorum esse scriptum, absurdum esse arbitrari dolorem, & voluptatem esse sensationem, aut actionem. Hinc aliam à Galenica doloris definitionem eodem loco affert Argenterius, iuxta Aristotelis opinionem ita definire professus: *Dolor est molestia, quæ oritur in ipsa sensatione, aut in animi functionibus, ex his quæ continuum soluunt.* Loca Aristotelis citat ex sexto Topicorum, & decimo Ethicorum. quinimo addit positam definitionem reperiri integram in libro sexto Ethicorum, vbi definit dolorem esse passionem animalis factam cum molestia à diuisione partium cohærentium. Hìc, plura ne dicam, omnia explodenda sunt. Definitionem illam doloris integram,

scri-

[illegible] adeo falsum est, vt in [illegible]illo libri dolo[illegible] mentio. Verùm fuerit hæc librariorum culpa, & pro Ethicorum, reponamus Topicorum: hunc enim puto significari librum [illegible] atque in eo proposita definitio habetur; sed hoc tantum, dolorem esse *διάστασιν τῶν συμφύτων μερῶν μετὰ βίας*, idest, *dolorem esse diuersionem, aut separationem*, vt vertit antiquus interpres (discessionem fortasse meliùs dicam) *partium natura coniunctarum violentia excitatam*, quam definitionem mox reprehendit Aristoteles: non enim dissensio illa partium est dolor, sed dolorem efficit, vt subiicit Aristoteles. Sanè Alexander in commentario ad eum locum, dolorem esse dicit perturbationem (vt vertit Rasarius) animalis propter diffusionem partium, natura coniunctarum; sed quod perturbationem dicit Rasarius, illud non est molestia, Græcè enim πάθος legitur, idest, passio aut affectio, & affectionem esse dolorem disertè scribit Galenus, molestia autem ex Galeni doctrina idem cum dolore est, sicuti paulò post ostendemus, vt non sit in definitione accipienda. Nec verò decimo libro de moribus cap. quinto, negat Aristoteles dolorem esse actionem, aut sensationem, sed voluptatem solam nominat; doloris autem nulla mentio, sed quia contraria sunt, & sub eodem genere continentur, licuerit Argenterio Aristotelis sententiam illam dilatare. Atqui nec voluptatem negat esse sensum: sed siue cogitationem, siue sensum, vnum & idem esse cum voluptate, id verò negat; quippe docuerat antè, vnumquemque sensum atque etiam cogitationem habere suam voluptatem, atque ab ea augeri, amplificari, perfici, & absolui actiones, & operationes, cùm, vt ipsemet Aristoteles eodem loco scribit, diligentiùs quidq; iudicent, accuratiùs persequantur, & administrent, qui cum voluptate operantur, & munere suo funguntur: esséque adeo iunctam, & confusam voluptatem actioni, aut muneris functioni (ita enim melius Græcorum ἐνεργείαν conuertunt) ab eaque adeò inseparabilem, vt à nonnullis fuerit dubitatum, vtrum idem esset actio, seu muneris functio, & voluptas. Dicit autem Aristoteles, nec cogitationem, nec sensum (vtrumque voluptatis genus comprehendens) idem esse cum voluptate; sed quid hæc aduersùs illa faciunt, quæ de dolore Galenus, esse tristem sensationem? an non Aristotelica quæ proposui, fidem abundè faciunt, dolorem, quem definit Galenus, alium esse ab eo, qui voluptati, de qua Aristoteles, possit esse oppositus. Galenus agit de dolore, qui totus corporis est, corporis enim sensibus ex molesto, & cruciante obiecto sensitiuo incidit; at voluptates, de quibus loquitur Aristoteles, pertinent ad virtutes, & vitia, quæ in moribus sunt, & ad voluntarias actiones, quas perfici à voluptate, corrumpi à dolore ibidem ostendit. Pertinet sane altera ipsarum ad animum ex toto, quæ *διάνοιαν*, idest, *cogitationem*, aut *ratiocinationem* spectat, altera ad animum quidem, sed cum societate corporis, vt qui canendi, aut saltandi studio ducitur, voluptatis beneficio auget, & absoluit operationes, quod

ex Ariſtotele proponebamus: ſunt autem modi illi duo voluptatis, quos ſuperiori capite propoſuimus, diſtincti ab illa, quam attulit Galenus, cui oppoſitus eſt dolor, quem eo loco definiit: importunè igitur voluntarias actiones accerſit huc Argenterius, & cum ſenſuum actionibus naturalibus confundit. Iam verò quòd definit dolorem moleſtiam, primum idem eodem definire mihi videtur, dolor enim, & moleſtia idem ſunt ex Galeni ſententia libro primo de ſymptomatum cauſis c. 6. his verbis: *Neque enim refert an moleſtum, an triſte, an dolorificũ, an dolorosum, an laborioſum appelles: ſicuti nec ſi paſſionem ipſam moleſtiam dicas, an triſtitiam, an dolorem, an dolentiam, an laborem*; tum verò quũ dicit Argenterius *moleſtia quæ oritur in ipſa ſenſatione*, nil aliud dicit quàm triſtem ſenſationem; quare & facilè ſi quiſpiam velit, hoc modo poſſit etiam propoſita omnia argumenta eludere, definitionẽ Galenicam ita interpretando, dolor eſt triſtis ſenſatio, ideſt, triſtitia, aut moleſtia ſenſationis, aut in ſenſatione, aut ex ſenſatione, id verò non eſt aliud quam ſenſatio triſtis, aut moleſta; ita niſi de verbis contentio eſt. Quod porrò addit Argenterius, *in animi functionibus*, id nõ fuit neceſſe addere Galeno, qui dolorẽ tantũ corporis, vt diximus, definire voluit, quam rẽ quum non animaduertiſſet Argenterius, effecit, vt de Galeni opinione malè ſentiret, malè profectò ſentiens ipſe. Ita igitur, vt puto, nihil eorum accipiendum apparet, quæcunque ab Argenterio propoſita ſunt: inde verò ſanè patere etiam potuit, quomodo ſatisfaciendum ſit argumento Truſiani, quo commodato accepto pugnare voluit Argenterius; libet tamen adhuc, quò tota res dilucidior euadat, eiuſdem Truſiani reſponſionem afferre. Igitur dolorem non eſſe actionem læſam, inde colligebat Truſianus, quòd nec omnino periiſſet, nec imminuta, nec deprauata eſſet, hinc ſeorſim poſitum à Galeno. Dicit igitur Truſianus dolorem non eſſe læſionem ſenſus, ſed potius ſenſum rei lædentis, quia alterat, & corrumpit, vt loquitur Truſianus, harmoniam organi eius, ideo non comprehendi omnino dolorem ſub læſione operationis, ſed eſſe per ſe genus accidentium, & ſignorum, modumque ſignorum ſpecialem, & diſtinctum. Puto autem nihil eſſe abſurdi dicere, dolorem eſſe læſionem tactus, quomodo antea expoſuimus, ideſt, eſſe tactum cum triſtitia operantem, ac munere ſuo fungentem; & quid aliud eſt ſenſus rei lædentis, quod eſſe dolorem vult Truſianus, quàm ſenſus triſtis, quem eſſe dolorem dicimus? Porrò autem quoniam videbat Truſianus, ita fieri quartum genus ſymptomatum, cum tamen tria tantum à Galeno conſtituantur, actionum læſarum, eorum quæ excernuntur, & retinentur, & quæ pertinent ad qualitates corporis immutatas, ideo ne cogeretur quartum genus ſymptomatum inuehere, dicit, etſi per ſe, & ſimpliciter non ſit læſio operationis, reduci tamen ad hoc genus, quoniam lædit, & immutat à curſu naturæ ipſum ſenſum; quam Truſiani ſententiam accepit etiam Oddus in commentario ad eum Galeni locum libri artis medicæ, & nos etiã accipimus. Quod autem Galenus locis illis, quæ fuêre propoſita, dolores

ſeparet

ſepar[illegible] à læſis actionibus, vi[illegible]de[illegible] inter actiones læſas non videantur nu-m[illegible]i, ali[illegible]a d[illegible] a[illegible] d[illegible]unt, nimirum Galenum, vbi ſigna ſcribit ſumenda eſſe ab actionibus læſis, loqui tantum de actionibus, quæ ſunt propriæ parti, a[illegible] dolorem eſſe actionem communem, ideo fuiſſe ab illis diſtinctum: de[illegible] m enim exempli gratia eſt actio propria cerebri, dolor non ita, eſt enim aliis etiam partibus communis, quæ ſententia commodiſſimè etiam ſatisfacit dubitationi.

Doloris cauſam propriam, & proximam eſſe mutationem confertim, & violenter factam, voluptatis confertim. Pugnantia hac de re Galeni loca conciliata. Falleſius reiectus.

CAPVT III.

COMPREHENSA ſunt duobus ſuperioribus capitibus, quæ pertinebant ad explicationem primæ partis definitionis doloris, qua dicebamus eſſe triſtem ſenſationem; ſubſequitur alia pars, quæ proximã eiuſdem triſtis ſenſationis cauſam continet, quam paucis quidem attigimus antea, alia verò ad eandem deinceps proponenda ſunt. Igitur mutatio confertim, & violenter facta cauſa propria, & proxima eſt triſtis ſenſationis, aut doloris. Hanc propoſuit Plato in Timæo, ex quo hauſit Galenus, ſicuti ipſemet teſtatur, ſed ante Platonem ab antiquiore Hippocrate in libro de locis in homine fuerat ſcripta his verbis, *iis quibus natura alteratur, & corrumpitur dolores fiunt*, voce ſcilicet *corrumpitur* celeritatem ſimul & magnitudinem mutationis indicante, vt docet Galenus cùm illam ſententiam explicat. Ad cuius declarationem dico, quod antea etiam me propoſuiſſe exiſtimo, ſenſationem ſimplicem aut languidam (ſimplicem appello, quæ eſt abſque aut voluptate, aut dolore) fieri ex moderato, ſeu remiſſo aut languido obiecti appulſu: tali enim appulſu, nec voluptatem, nec dolorem propriè adeſſe dicere poſſimus: at ſi immoderatum ſit obiectum, & confertim, & violenter irruat, vt à ſtatu naturali dimoueatur organum ſenſus, tunc gignetur dolor; ſi verò confertim rurſus ad ſtatum naturalem redeat idem organum, voluptas fit. Ita tres ſunt variæ ſenſationis conditiones, formæ aut habitus, vna vehemens, & violenta, in qua dolor, altera confertim exiſtens, ſed non violenta, in qua voluptas; tertia languida, in qua nec dolor, nec voluptas. Mutationes autem haſce, confertim excitatam in voluptate, corruptricem in dolore, habemus etiam apud Ariſtotelem 1. Rhetoricorum, & ſi animi voluptatem, ac dolorem in primis definiret, licèt enim aliquâ diſſidere appareant, multis tamen communicant. Quod verò Ariſtoteles VII. Ethicorum, & alibi, voluptatem noluit eſſe generationem, ſed finem,

 alia

alia quæstio est, illic enim voluptatem aliter accipit. Nos autem dolorem tanquam motionem, & sensationem accipientes, dicimus eam fieri, cùm aliquid à naturali statu ad præternaturalem vehementer, & cum vi mouetur, voluptatem ex reditu confertim facto ad naturalem statum; sunt autem hac de re contraria Galeni loca. Nam cùm primo de symptomatum caussis cap. 6. id proponat quod diximus, tum gigni voluptatem cùm ad statum naturalem quidpiam confertim reducitur, duodecimo methodi medendi cap. 7. id negauit, scribens corpora non solùm cùm in habitu contra habitum contra naturam confertim aguntur, tristem mutationem sentire, sed etiam in ipsa ad statum suum naturalem regressione, nisi illum paulatim accipiant cruciari, cuius rei exemplum afferebat. Nam qui in vehementi frigore, vt per loca niuata iter fecerunt, eos cùm sese non sensim, sed confertim calfacere properarent, dolore circa vnguium radices adeò vehementi affectos fuisse, vt ferre non possent, quod similiter scriptum habemus libro de inæquali intemperie, cap. 8. Apparet igitur ex confertim facta regressione ad statum naturalem percipi dolorẽ, minimè voluptatẽ, quam ita percipi docebat Galenus 1. de sympt. caussis, c. 6. Respõdet Mercurialis, in exẽplo proposito non fieri reditũ ad statum naturalem, sed potius fieri transitum à statu præternaturali ad alium statum præternaturalem, id est, a nimia, & præternaturali frigiditate, ad nimiam & præternaturalem caliditatem, quare esse dolores acerbissimos, quia simul fiunt duo excessus, & nimia calefactio, & nimia refrigeratio. Hæc sanè quæ ita scripta sunt, accidentis illius causam aliquam reddunt, ac Galeni loca haud vindicant à contrarietate. Franc. Vallesius lib. 5. controuersiarum, dicit repentinam mutationem etiam versùs naturalem habitum, dolorem facere, quia cùm sit repentina, facit conspicuè inæqualem intemperiem, quæ dolorem efficit; sin minùs, ait Vallesius, quò velocior est, eò maiorem voluptatem conciliat. Idem confirmat ille auctor comm. ad librum Galeni de inæquali intemperie dicens: Si tota particula secundum se totam æqualiter rediret ad naturam, quò celerius id faceret, eò plus delectaretur: ergo dolet, qui alteratur inæqualiter. Hanc doctrinam non puto esse veram, & ne non singula quæ hic dicuntur falsa sint, vehementer dubito. Primum enim doloris fundamentum non est inæqualitas intemperiei, quod videtur supponere Vallesij ratio, sed est alteratio, scilicet superans intemperies, quæ continuum soluit, inæqualitas autem est caussa sine qua non, quoniam vbi æqualis est intemperies, quorumque iam in totum mutatio est facta, in iis non habet locum actio, & passio, simile enim à simili nihil patitur, iamque ea intemperies æqualis fit cuilibet ita affecto, veluti acquisititia quædam natura; at nullum corpus à sui ipsius natura patitur. Deinde si repentina mutatio ex necessitate efficit inæqualem intemperiem, & hinc dolorem, iam nulla vnquam gi-

gignpoterit voluptas, confertim enim & hæc repentina mutatio ea, quæ ex Platone, Aristotele, & Galeno proposuimus, cùm præsertim in exemplo de quo agimus, mutatio fit ad naturalem statum. Addit Vallesius, si non fiat inæqualis intemperies, quò velocior est mutatio, eo maiorem conciliari voluptaté, ac si tota particula secundùm se totam æqualiter redeat ad naturam, quò celeriùs id fiat, eò plus delectari: Neque id veritati consonat; potest enim adeò celer, & vehemens esse mutatio, vt violentiam inferat, talis autem mutatio corrumpit, & dolorem facit, non voluptatem, vt ex locis adductis manifestè patuit. Postremò nó video tolli contradictionem ex dictis Galeni, qui libro 1. de Sympromatum causis scribit cùm quidpiam ad naturalem statum ἀθρόως, idest, confertim, aut affatim redit, delectationem induci, contrà XII. Methodi scribit, corpora non solum cùm in habitum contra naturam confertim aguntur, tristem mutationem sentire, sed etiam in ipso ad naturalem suum statum reditu, nisi eum paulatim accipiant, cruciari; vnde qui in vehementi frigore iter fecerant, cùm sese non sensim, sed confertim calefacere properarent, dolore circa vnguium radices adeò vehementi affectos, vt ferre non possent: ita confertim reduci ad statum naturalem, illic facit voluptatem, hic facit dolorem. Dicit Vallesius, hîc facit dolorem, quia facit inæqualem intemperiem, igitur (aio) facit dolorem, at negat simpliciter Galenus 1. de Symprom. causis scribens facere voluptatem, non igitur sublata est contradictio. Dicendum igitur, quòd voluptatem allaturum est, illud ἀθρόως, aut confertim esse oportere, nam quod sensim, & paulatim fit, vt scribit ex Platone Galenus, sensum latet, continetur tamen illud *confertum* moderatione quadam, sic vt non fiat etiam βιαίως, id est, cum vi, seu violenter, nam quod tale est, iam facit dolorem. Ideo Galenus in locis, quos citauimus, vbi de doloris generatione loquitur, vtramque vocem vsurpat, fieri dicens ἀθρόως, & βιαίως, confertim, & violenter: at voluptatem solum ἀθρόως. Qui igitur perfrigeratas manus ardenti igni proximius admouet, ille iam non confertim solùm, sed violenter etiam mouetur, & hinc percipit dolorem. At ex Galeni verbis possit adhuc vrgere difficultas. Dicit enim corpora etiam in ipso ad naturalem statum reditu, nisi eam paulatim accipiant, cruciari; non igitur confertim, sed paulatim vult reditum fieri, si modò voluptas inde sequutura est. Dicimus hunc reditum etiam confertim fieri, sed quia comparari potest illud *confertum*, quod quasi in medio est positum, duobus quasi extremis, dici à Galeno XII. methodi, paulatim, si enim comparetur mutationi, quæ in dolore accidit, quæ non solùm est confertim, sed eo plus, etiam violenta, dicitur paulatim facta hæc mutatio, si autem sensioni remissiori, quia ex languidiori impulsione facta absque insigni aliquo motu & latenter apprehenditur obiectum, dicetur esse confertim. Igitur primo de sympromatum causis, vbi in voluptate gignenda, confertim scribit fieri oportere reditum, conferebat eum remissiori sensioni, qua simpliciter & latenter apprehenditur obie-

ctum, at XII. methodi mutationem, quæ in dolore accidit, vult enim paulatim illam fieri, idest, non violenter, vt in dolore, ne pro voluptate dolorem cieet, sicuti perfrigeratis contingit, dum se se excalfacere properant: id autem accidit ex eo, quòd confertim quod fit, & paulatim quod fit, spatij latitudinem obtinet vtrunque, & potest velociori, & tardiori motu habitus acquiri, ac vtroque modo acquisitus dici confertim, pro ratione, aut conditione rei, quæ mouetur, quare gelatis manibus exiguus conuenit ignis, vt confertim ad statum naturalem redeant, nullo autem igne si rediitent, aut minori, quàm conueniat, nullam perciperent voluptatem, quod non fieret sensus, nec tamen maiorem ferre possent, quia debilitatis viribus præ intemperie & dolore, maiorem non ferunt obiecti impulsionem, ex qua sequeretur alia continui dissolutio, & inde alius dolor, & sic duo adessent dolores. Qui frigidas itidem, non tamen gelatas habet manus, confertim etiam admoto igne ad naturalem statum est reducendus, si modò voluptatem est percepturus, sed alia ignis mensura, frigorique porportione respondente, quam proportionem proponebat Aristoteles 2. sectione Problematum, X I. & X X X I. Problemate, perspicuè eam rationem adducens; cùm quæreret, cur in caldariis igne, neque ἀθρόον (vniuerso conuertit Gaza, confertim etiam liceat) neque per diminutionem oblato, sed per incrementa continua magis sudamus, ibi enim proportionem hanc, de qua loquimur, eius rei causam esse docebat; sed quæ est causa cur vnguium radicibus maior, quàm aliis partibus dolor incidat? quia pars illa neruea admodum cùm sit, maioris frigoris vim perpessa, magis etiam fuit debilitata, magísque quàm aliæ ægrotat, vnde obiecti vim magis persentit. Fieri autem eo quòd flatus qui intra perfrigeratos vngues est, distendatur, & agitetur, quod dicebat Vallesius, non est necesse, fortè enim à maximo ignis calore potiùs dissoluatur, seu discutiatur omnino, quàm distendatur, & agitetur, quod moderatioris caloris opus sit, sed & cur potiùs in vnguium radicibus, quàm in aliis partibus itidem conclusis, dolor hic excitetur, non video causam. Cùm igitur in singulis affectis partibus dolores sint acerbissimi, quia duo sunt, & vehementes ex contrariis causis orti, acerbiores tamen in vnguium radicibus, quia pars hæc maximè affecta, est maximè nouæ affectioni obnoxia.

Solutio

Solutionem continui & intemperiem esse vtrunque doloris causam, neutram verò propriam, & proximam. Auerroes improbatus. Mercurialis refutatus. Solutionem per se absque intemperie, intemperiem necessario cum solutione dolorem efficere. Galeni loca nonnulla diligenter expensa.

CAPVT IV.

DOLORIS causam, & rationem propriam, atque proximam, ac veluti formam superiori capite comprehendimus, ostendimúsque esse mutationem celeriter, & violenter excitatam, quæ erat altera definitionis doloris particula. At quoniam mutatio hæc ab aliis dependet, seu causis, seu dispositionibus, seu modis, maioris & manifestioris doctrinæ gratia, diximus definitioni illa addi posse, *ratione solutionis continui, aut intemperiei*: hæc enim duo sunt, quibus mutatio illa consistit. De his igitur, vt tota doloris natura euoluta pateat, sunt mihi quædam vberiùs explicanda. In primis igitur solutio continui, & intemperies doloris causæ ita existimantur, ac proponuntur à plurimis, tanquam proximæ causæ sint: quod verum non puto: & illi tamen dissident inter se, quòd alij vtranque, alij vnam tantùm, & alij quidem hanc, alij illam doloris causam statuunt. Nos ea de re, quæ adnotata habemus proponemus: verùm quoniam Galenum Medici auctorem ea de re sequi se profitentur, nósque indem sequimur, quædam ipsius loca ad id facientia priùs recitanda sunt, vt huius auctoris mentem liceat exquirere, tum alia proponenda. Igitur libro artis medicæ cap. LXXX. scribitur, *dolorem quemcunque obsederit locum, aut continui solutionem, aut subitam alterationem ostendere. Tertio itidem de compositione medicamentorum secundùm loca, capitis dolores necesse est, primum communibus generibus causarum, vnde dolores efficiuntur subiectos esse, solutioni videlicet continuitatis, aut intemperiei.* Duodecimo methodi cap. VII. *Necesse est, vt affectus qui dolorem excitat, vel diuisio sit, vel alteratio.* Secundo acutorum primo: *Dolor in sensibilibus fit corporibus, mutationem subitam in id, quod præter naturam est suscipientibus. Mutatio autem hæc duplex, aliàs quidem, dum ipsa tum subitò simúlque secundùm qualitatem alterantur, aliàs verò, dum continuitas soluitur.* Sunt autem præter hæc alia etiam non pauca loca, quibus Galenus eandem rem proponit, vt videatur manifestè ex illius auctoris sententia constare, tum ab intemperie, tum à solutione continui dolorem excitari, atque ab vtroque separatim, & absque alterius auxilio, id enim indicat particula, *aut*, qua in ea re exprimenda Galenus vtitur; separat enim, & disiungit alterum.

rium ab [illegible], vt ratione æqu[illegible] ab [illegible] [illegible], [illegible] dearur; nec tamen [illegible] omnino rem se habere ex [illegible] eiusd[illegible] aud[illegible] locis appareat: est enim cum causam totam in solutionem continui [illegible] fe[illegible]at, nec ab intemperie dolorem excitari, nisi merito solutionis continui velit; locus est libro quarto de simpl. medicam. facultatibus cap. 2. vbi non paucis docet frigidum contrahendo substantiam condensando, & constringendo, ac ideo diuellendo continua, dolorem efficere; calidum autem fundendo, liquando & erodendo, atque per hunc modum similiter continuum soluendo. Eandem hac de re opinionem [illegible] affert Galenus commẽtario tertio in librum Hipp. de fract. tex. XXXIV adducto etiam ex quarto libro de simplicium medicamentorum facultatibus loco, quem paulò antea proposuimus. habent autem verba sic: *Indicaui autem dolorem inde oriri, & quando continuũ soluitur, vbi secatur, extenditur, aut contunditur, & quòd immoderatum incidat temperamentum. Atque solutionem continui ad vlcus spectare cuiuis manifestũ est, sed immoderato temperamẽto, vbi subita mutatio accidit, aliquã fieri continui solutionẽ in opere de simpl. medicamentorũ facultatibus demonstrauimus. Calorem quidem constat penetrare, & quasi excedere quod continuum est: frigus item, quod vehemens est, cùm subitò cogit, quæ soluta sunt aliquam creare solutionem, in eodem opere ostensum est.* Eandem rem scribit libro de inæquali intemperie cap. 6. adducto etiam Hippocratis loco. Sunt autem hæc verba: *Immodicus verò calor, ac frigus proximè accedunt, vt vnitatẽ soluant: plurimus quidem calor dum segregat, ac incidit substãtiæ continuitatem, summum verò frigus, tum stipando, tum introrsus pariter trudendo, quædam exprimit, quædam quassat.* Sed & in libro XII. methodi medendi cap. [illegible]. ea de re ita scribit: *Illud verò inquirere, an ipsum quod vehementer excalfacit, aut refrigerat, diuisionem aliquam continui efficiat, longiori fortasse disputatione eget, & vtique hoc ostensum à nobis est in Commentariis de simplicium medicamentorum facultatibus.* Si igitur intemperies dolorem excitat, quòd operetur solutionem continui, eiúsque solutionis beneficio; iam solam continui solutionem doloris causam proponere licebit, & aliam omittere, aut saltim non ex æquo: solutio enim continui proxima, intemperies, remota videtur causa; quippe intemperies solutionem operatur, hæc dolorem. Ad hæc dicimus. Primum quidem, nec intemperiem, nec solutionem continui esse doloris propriam causam, aut proximam, neutrámque ex illis à Galeno causam proximam vnquam fuisse dictam, nec verò esse: Vna enim tantùm vnius est causa propria, & proxima, hæc autem doloris, vt superiori capite pluribus comprehendimus, est mutatio à naturali statu confestim, & violenter excitata, quæ XII. Methodi dicitur crucians affectus. Hanc autem mutationem ipsam oriri, & effici duabus ex causis modò propositis, solutione continui, & intemperie, non obscurè scribit Galenus commentario II. in librum Hippocratis de ratione victus in acutis tex. primo. quem locum etiam antè recitaui per hæc verba. *Diximus etiam, & in libris, quos de symptomatum causis, fecimus, quòd [illegible] in*

se sib libus

ſenſilibus fiat corporibus mutationem ſubitam in id, quod præter naturam eſt, ſuſcipientibus: & quòd duplex eſt hæc mutatio, aliàs quidem dum ipſa, tum ſubitò ſimúlque ſecundum qualitatem alterantur, aliàs verò, dum continuitas ſoluitur. Igitur illæ ſunt cauſæ remotiores, mutatio autem confertim, & violenter incidens, cauſa proxima; vnde & Galenus licèt alicubi illa appellet cauſas; ſecundo de locis affectis cap. quinto appellat modos, aut rationes, doloris, Græcè τρόπους, Copus vertit ſpecies: ſunt autem hæc Galeni verba: *Caterùm alibi me frequenter dixiſſe meminis, primas doloris ſpecies* [τρόπους], *duas eſſe, quum affatim intemperies alteratur, atque cùm ſoluitur continuitas.* Sunt igitur modi, rationes, aut differentiæ mutationis, ex qua fit dolor: mutatio enim partim ex ſolutione continui eſt. Verùm ſi hæc fiant ſenſim, non autem confertim, vt ſi intemperies paulatim fiat, & continuum ſenſim diuidatur, nullus fiet dolor: hæc igitur cauſa proxima eſt; illæ verò cauſæ remotæ; an ne verò ex æquo, ſeu æquali ratione, quod quærebamus? Proxima enim ob eam rem ſolùm allata, vt quas dicit doloris cauſas Galenus, quum ſolutionem continui, & intemperiem dicit, non exiſtimemus dici proximas, quod multi non obſeruarunt, ſed remotiores intelligi. Quid verò de quæſtione propoſita ſcripſerit Galenus, ex adductis locis licet intelligere; ſed quoniam controuerſa loca ſunt, cùm alibi ex æquo proponat, alibi aliter doceat, concilianda illa ſunt, quod faciemus paulò pòſt: Interim hac de re explicanda quædam ſunt, & in primis non eſt omittenda, aut Auerrois, aut Auicennæ opinio, quoniam clariſſimi & in philoſophia, & in medicina fuerunt. Auicennas igitur libro primo fen ij. doctrina ij. cap. XIX. vtraſque, quas & Galenus doloris cauſas proponit, intemperiem, quam ipſe malam complexionem, aut malitiam complexionis appellat, & continui ſolutionem. Inquirit deinde in Galeni opinionem diligentiùs, & ſicuti res eſt, nóſque eam propoſuimus, ſcribit, Galenum cùm eius verificatur intentio, ideſt, vt ego interpretor, cùm ſubtiliùs, & exactiùs rem exquirit (verificationis enim nomen ſæpius ab Auerroë pro demonſtratione ſumitur) igitur cùm ſubtiliùs rem Galenus examinat, ad hoc ea reducit (ipſa ſunt Auicennæ verba) vt eſſentialis cauſa doloris, non ſit niſi ſolutio continuitatis, & non aliud: & quod calidum dolorem non facit, niſi propterea quòd continuitatem ſoluit: & neque etiam frigidum dolorem efficit, niſi propterea quòd continuitatis ſolutio ipſum comitatur: propter multam nempe ſpiſſitudinem, & coadunationem ipſam, procul dubio ſequitur, vt partes ad locum aggregentur, vbi ſpiſſantur, & vt à loco ſeparentur à quo trahuntur. Hanc autem opinionem refutat paulò pòſt Auicenna, ſtatuens intemperiem eſſentialiter eſſe cauſam doloris per hæc verba: *Certa autem dictio in hoc modo eſt, vt complexionis mutatio ponatur genus, ex quo dolor eſſentialiter prouenit, licèt cum eo quandoque continuitatis ſeparatio contingat, huius tamen declaratio verificata, in Medicina non continetur, ſed in parte ſapientiæ naturali.* Poſt hæc adducit quaſdam rationes

Auicenna, quibus probare nititur, ab intemperie, cùm ibi nulla subsit continui solutio, dolorem fieri: mihi autem superfluum videtur, illas aut adducere, aut refellere. Quippe & Gentilis in Commentario ad eum locum illis satisfacit, commodeque Galeni opinionem nos tueri posse affirmat, etsi ipse, quia interpretaretur Auicennam, quod ipsemet dicit, Auicennæ opinionem eo loco tueri maluit. Auerroes autem libro tertio, quem Colliget appellant cap. XXXI. improbauit & Galenum, & Auicennam. Quippe solutionem continui nullo pacto esse causam doloris, quod si tamen cótingat, id porro euenire ratione intemperiei, quia solutionem continui sequitur intemperies, illiq; iungitur, alioquin minimè futurum dolorem. Hæc porro sententia Galenicæ antea propositæ ex libro de simplicium medicamentorum facultatibus, ex diametro, vt loquuntur, est opposita. Ab intemperie enim vt à calore, seu frigore superáte ideo gigni dolorem scribebat Galenus, quia ab iisdem fusa, colliquata, ac erosa, stipata, contracta, & coacta substantia, soluebatur continuitas, & ita intemperies beneficio solutionis continui excitabat dolorem: Auerroes autem ideo à solutione continui, quia ex ipsa gignitur intemperies, à qua dolor, & sic à solutionis continui beneficio intemperiei. Argumenta Auerrois sanè futilia, ab aliis refutata, & à nobis alibi, omittemus in præsentia, neque enim huc omnia congerimus, sed tantùm seligimus. Inter recentiores Franciscus Vallesius libro V. controuersiarum, cùm & intemperiem, & solutionem continui, vtraque doloris causam statuat, non tamen ad continui solutionem, tanquam ad causam magis propinquam, intemperiem perpetuò esse reducendam vult, quod sentire Galenum, & dixit Auicennas, & nos superiùs ostendimus, & manifestiùs adhuc procedente oratione ostendemus. Dicit quidem dolorem semper esse cum solutione continui, non semper tamen ex solutione, alterantiáque non facere dolorem solutione, sed intemperie: solutionem igitur hoc casu non esse efficientem causam doloris, sed necessariò coniunctam, quæ etiam ille rationibus probare contendit. Hæc autem quòd ad rem ipsam pertineat, fortasse non aduersantur Galenicis, sed subtiliùs rem distinguunt. Concedit enim Vallesius ab intemperie nunquam dolorem effici, quin iungatur continui solutio, non tamen in solutionem tanquam causam semper esse referendum, sed aliquando in intemperiem; Galenus autem ab intemperie fieri proponit operante continui solutionem, nec vnquam sine hac. Quid porro his interest? Sanè, vel hoc, vel illo modo dicere, continuique solutionem vel necessariò sequi ad intemperiem, vel ab intemperie effici, quid est aliud, quàm de vocibus litigare, cùm doloris natura, nihilo melius hoc, vel illo modo declaretur? Aduersùs intemperiem proponit Hieronymus Mercurialis argumentum, vti ostédat non posse illam esse doloris causam. Non est autè omittendú, quia licèt peccet, eius dissolutio erit vtilis. Est igitur eiusce modi argumentum. Dolor fit subitò, intemperies non fit subitò, igitur dolor non fit

ab intemperie. Quò intendat hac argumentatione Mercurialis, non bene dispicio; si enim ab intemperie non effici dolorem quin antea fiat continui solutio, bene habet, & ita Galenus sentit, vti declarauimus: at si nullo modo, labitur Mercurialis. Videtur autem ex argumentatione id colligi. Si enim ex intemperie non potest fieri dolor, quia illa non subitò, hic subitò fit, iam nec ex ea fiet subitò solutio continui, quare neque ex hac subitò dolor; vnde nunquam à solutione continui, quæ fiat ab intemperie, erit dolor; quod etiam falsum esse, ex illis manifestissime liquet, quæ antea de Galeni sententia prolata sunt: sed Hieronymi argumentatio manifestè peccat. Comprobat ille quidem vtranque propositionem Galeni auctoritate, intemperiem enim non fieri subitò ex secundo de symptomatum causis ca. 7. dolorem autem subitò, ex primo de symptomatum causis ca. 6. Profectò, vt omittam alia, & concedam dolorem fieri subitò, ex iis quæ habet Galenus loco adducto, licet ex toto non exprimatur, vbi scribit, Platonis etiam recitatis verbis passionem præter naturam, cùm violenter, & confertim fit, dolorem afferre; sanè intemperiem, quæ dolorem facit, non posse fieri subitò falsum est. Quod vel Galeni ipsius auctoritate facilè constet. Antea sanè adducimus hæc Galeni verba ex 2. de locis affectis capit. 5. *Ceterùm alibi frequenter me dixisse memini primas doloris species esse, quum affatim temperies alteratur, & cùm soluitur continuitas.* Si ergo temperies affatim alteratur, fit illa subitò. sed & hæc similiter ex commentario secundo in librum Hippocratis de ratione victus in acutis tex. primo adducta sunt. *Duplex est hæc mutatio præter naturam, aliàs quidem dum ipsa tum subitò simúlque secundùm qualitatem alterantur, aliàs verò dum continuitas soluitur.* Igitur semper subitò, & simul alterantur secundùm qualitatem, id verò non est aliud, quàm subitò, & simul in illis gigni intemperiem, à qua dolor excitatur. Quid autem respondemus ad locum Galeni ex secundo de sympt. causis cap. 7: Non dici simpliciter, & hoc ipsum: intemperiem non fieri subitò. Sed causas generationis apoplexiæ, & epilepsiæ inquirentem Galenum affirmare eas ex pituitosi succi multitudine in cerebri ventriculis collecta gigni, indeque fieri, vt subitanea sit earum, tam generatio, quàm discussio; quod accidere in corporum intemperie nullo modo potest Hoc igitur dicit Galenus, non posse morbum, qui intemperie constet, subitò fieri, & subitò discuti. Igitur loquitur de intemperie, quæ est morbus, illa verò non subitò, sed sensim, & tractu temporis in parte contrahitur. At intemperies ad quam sequitur dolor, est alteratio, non ex necessitate morbus. Si autem morbosa affectio aliqua sensim contrahatur, nullum profectò pariet dolorem ex se, nisi, quod sæpe contingit, iungatur alteratio alia, quæ dum confertim fit, dolorem parit; & verò Galenus, non intemperiem semper hanc causam, sed alterationem sæpius nominat. Verùm ex hoc sequi videtur, dolorem non semper esse symptoma morbi, si intemperies illa non est morbosa affectio: at dolor tactus symptoma pro-

ponitur à Galeno libro de differentiis sympt. cap. 3. cogit nos hæc ratio, vt omnino existimemus dolorem non fieri ab intemperie, nisi merito solutionis continui, qua de re proposita erat quæstio: ita autem dicimus: dolorem excitari ex solutione continui, quæ iungitur intemperiei subitò factæ, minimè autem de necessitate, morbosæ, morbus autem quem sequitur symptoma, eo casu est solutio continui. Igitur tum solutio continui, tum intemperies vtraque doloris causa ponitur quidem, sed proximior continui solutio, huius enim merito intemperies dolorem excitat. Quid igitur Galenus ex æquo vtrasque causas toties proponit? concilietmus modò si possumus loca; & verò lucem ostendit Galenus ipse suis verbis libro 12. methodi cap. 7. quem locum antea citaui; scribit enim sic: *Ab iis naturalibus notionibus, quæ omnibus nobis sunt communes, procedere methodo ad id, quod considerandum proponitur conueniet. Porro naturalis notio nos docet vitium id corporis, ex quo sit doliturum, aut continuitatis diuisionē oportere esse, aut alterationem aliquam.* Tum post nonnulla interiecta: *Illud verò inquirere, an ipsum, quod vehementer excalfacit, aut refrigerat diu sensim aliquam continui efficiat, longiori fortasse disputatione eget; & vtique hoc ostensum à nobis est in commentariis de simplicium medicamentorum facultatibus: verùm quid agendo, quæ vehementer, vel excalfaciunt, vel refrigerant, dolorem inferunt, quærere, ad rem propositam minimè est necesse.* In his verbis obseruo Galenum in dignoscendis, & inquirendis dolorum causis duplici via fuisse progressum, quarum altera ex iis procedit, quæ omnibus natura cognita sunt, sensuque ipso fermè promptè percipiuntur, dicunturque hæ naturales, & primæ notiones: altera autem est, cùm cogitatione subtiliori, magisque exquisita ratiocinatione adhibita, res tandem innotescunt, nec nisi multo artificio comprehendi possunt. Ac prima quidem ratione, doloris causæ apparent statim, æquali momento, ac viribus, tum solutio continui, tum intemperies: rem autem diligentiùs inuestigantibus, & vtriusque causæ vim, & momentum accuratiùs considerantibus, illud colligitur, intemperiem merito solutionis dolorem excitare, quam sententiam fuisse secutum Galenum constat ex loco recitato quarti libri de simplicium medicamentorū facultatibus, cùm alibi alia via incedentem, vtramque causam ex æquo proponere ipsum viderimus, & quoniam non promptè de intemperie res cuilibet apparebat, beneficio solutionis continui dolorem ab ea excitari, ideo XII. methodi, septimo, illud inquirere longiori disputatione egere affirmauit. Non est enim ita facile vnicuique videre, ab excedenti intemperie, cùm illa dolorem creat, effici ante solutionem continui, quum illa sensui euidens non semper sit; vnde libro de inæquali intemperie cap. 6. quem locum antea citaui, non dicit excedentes intemperies vnitatem soluere, sed proximè accedere, vt soluant, quippe exiguam efficiunt continui solutionem, quæque respectu illorum quæ secant, & frangunt, vix continui solutio dici mereatur. Et similiter commentario

3. ita

3. in librum Hippocratis de fracturis, textu XXIV. scribit, immoderato temperamento, vbi subita mutatio accidit, aliquam fieri continui solutionem, aliquam nempe dicit, nimirum exiguam. Duplex autem continui solutio alia sensui euidens, alia minimè, sed ratione tantùm contemplabilis proponitur à Galeno commentario 3. in librum Hippocratis de fracturis textu 34. quo posteriori modo ab intemperie solui continuum, scribit eodem loco Galenus. Igitur per se doloris causa, quæque absque alterius auxilio eum creare possit, solutio continui statuenda est. Porro huic sententiæ adhuc illa videntur aduersari Galeni verba ex libro de constitutione artis Medicæ cap. 9. quæ ita leguntur, *Pati ab his duobus prodit, ab alteratione per tota, & ex continui dissolutione, tanquam ad efficiendum dolorem vtraque necessaria sint, nec vna contin i soluti o satis esse possit.* Hæc verba quum exposuerimus, tum capiti finis erit. Dicimus igitur per alterationem per totum, non intelligi hoc loco propriè intemperiem vllam, sed aptitudinem solùm ad patiendum, quæ omnino est necessaria, hæc verò tanquā præcedēs supponitur illi, qui causas doloris efficientes quærit: sola enimuero, simpliciterque solutio continui dolorem non efficit, non enim in lapide, aut ligno, sed fieri eam necesse est in corpore, quod pati possit, & alterari: denique in corpore, quod sensum habeat. Quinimo & ex eodem hoc loco, in vnam tantùm continui solutionem reijci à Galeno doloris causam, facilè etiam colligamus, nam si subiecto habili, vnam tantùm eam nominat caussam, ab illisque duobus prodire dolorem scribit, intemperiem sanè reijci apparet.

Dolorem gigni à continui solutione quæ fit, non ab illa, quæ facta est. Itidem ab inæquali intemperie, non ab æquali: quæ æqualis, & quæ inæqualis, Hieremiæ Thriueri, Fuchsij, & Vallesij opinio. Ex Galeni locis res explicata, & definita Eiusdem Galeni locus ex libro de inæquali intemperie accuratè perpensus, & aliter, quàm à Linacro translatus.

CAPVT V.

AB intemperie, & à solutione continui dolorem creari, non eadem tamen ratione, superiori capite ostendimus. Sed quoniam & intemperies, & continui solutio vario modo considerari potest, quædam ea de re magis distinctè à nobis adnotata proponere libet. Igitur continui solutio accipi potest, tum dum fit, tum postquam facta est. Fit continui solutio, dum pars secatur, vritur, pungitur, distenditur, facta est opere sectionis, vstionis, punctionis, & distensionis absoluto Ab-

ex qua fit continui solutione oritur d lor, ob ea quę facta est nequaquam. Testis Hippocrates libro de locis in homine per hęc verba. Ij, *quorum natura corrumpitur, dolore afficiuntur, non quorum iam mutata, aut corrupta est*: Sed absoluta continui diuisione, natura mutata, & corrupta est: non igitur eo tempore possit ampliùs cruciare dolor. At quomodo inflicto vulnere, iamque abstracto, & absente gladio continuatur adhuc in vulnere dolor? Duplicem ibi consideramus continui solutionem: primá ex gladio, quę facit dolorem donec gladius secat, perfecta sectione cessat; alteram, quæ statim recedente gladio succedit, licèt non sit adeò sensui conspicua ex humore ad vulneris locum influente, qui ex proximis particulis statim adueniens, vulneratam partem irritat, mordet, pungit, & distendit: subsequitur etiam sæpe tumor manifestus: durat autem tandiu is dolor, quandiu hæc altera solutio fit. Hæc de continui solutione. Intemperies similiter alia æqualis, alia inæqualis; ab inæquali fit dolor, non itidé ab æquali. Quę porro intépcries inæqualis? Sanè etsi non pauca ea de re apud Galenum habemus tum alibi, tum præcipuè in libello huic tractationi dicato, De inæquali intemperie; eaque non adeò obscura, non tamen sine controuersia apud eius libri expositores res est. Hieremias enim Thriuerus putat Galenum existimasse, & docuisse inæqualem intemperiem esse diuersarum partium diuersam intéperiem, ratione cuius altera pars alteram afficit, id autem cùm falsum esse putaret Hieremias, & inæqualitatem potiùs subsistere ratione diuersitatis qualitatum, quæ in se mutuò agerent, adeóque committi inæqualitatem per diuersam temperaturam eiusdem partis, ea de re Galenum reprehendit. Sed Leonhartus Fuchsius aduersùs Thriuerum in vna etiam parte inæqualem intemperiem fieri, existimasse Galenum locis allatis, probare contendit, atque adeò in vna, & eadem parte diuersum esse temperamentum, eámque inæqualiter alteratam ex Galeni sententia, quæ erat Thriueri opinio. Subsequutus Franciscus Vallesius, inscitiæ vtrumque accusat, & inæqualis intemperiei rationem ab vtroque ignoratam apertissimè dicit. Existimat autem Vallesius inæqualitatem intemperiei secundùm partes subiecti corporis esse, quod tum ex Galeno probat, tum multis à se allatis ad totam rem declarandam: sed cùm illa mihi quidem satis obscura videantur, atque adeò Galenicis minùs aperta, quod ipse Thriuero, & Fuchsio obiicit, ideo Vallesiana ista omittentes, déque nostro penu, sed à Galeno hausta depromentes, totam rem declarare conabimur. Duo Galeni loca sunt eadem sibi, quibus inæqualis intemperiei natura declaratur. Alter scriptus est cap. 1. libri de inæquali intemperie ad finem his verbis: *Quod autem huiusmodi intemperies inæquales ab æqualibus eò distent, quòd in omnibus intemperanter affectis corporis partibus æqualiter non insint, id clarè liquet.* Alter autem secundo cap. per hæc verba: *De inæquali intemperie nunc agendum, tum quæ eius natura sit, tum quot eius generandæ modi. Ergo quod in omnibus particulis corporis, quod ita est affectum, vni-*

ca

ea temperies non sit, prius dictum est, significat autem hisce verba ex primo cap. allata. at quoniam contrariorum eadem est disciplina, præstat illa etiam afferre, quæ de æquali intemperie proponit cap. 5. Hic enim cùm explicaret differentiam illam inæqualis intemperiei, quæ in musculo fit ex inflammatione, modósque doceret, quibus siue benè, siue malè terminat inflammatio, & inæqualis intemperies, si quidem bene, terminari dicit, vel per discussionem, vel per concoctionem, quarum alterutra ad finem perducta per illas vias quas proponit, ad naturalem statum redi-ret musculus. Id verò dicimus non esse aliud, quàm temperiem æqualem, sed propriam parti, & salubrem, quam in præsentia non quærimus: At si malè terminet inflammatio, victæque à fluxione particulæ fuerint, fit æqualis intemperies morbosa, quod per ea patet quæ subdit Galenus, scribens in tantam deuenire intemperiem partes, vt tum pereat earum actio, tum ipsæ temporis spatio corrumpantur; desinere autem tum primùm dolere, quum ei quod transmutat fuerint assimilatæ; non enim quum iam mutatum est temperamentum, sed dum mutatur, dolent particulæ, quemadmodum etiam admirandus dixit Hippocrates. *Hi quibus alteratur, & corrumpitur natura dolores fiunt.* Ex his patet æqualem intemperiem esse, quum in parte intemperie affecta, vnica, consentiens, & sibi similis est intemperies: inæqualis, quum non vnica, sed dissentiens, & dissimilis inter se. Si autem non est vnica, nec sibi similis, necesse est partes rei dissimili, nec vnius naturæ, aut rationis subiectas, non æqualiter, sed inæqualiter affici, & variare temperie, quod de inæquali intemperie dicebat Galenus; sed explicemus rem magis apertè. Dicimus inæqualem intemperiem non esse vnicam, quia ita laborans continet plures: licèt, vt existimo, & vt progrediens ostendet oratio, non in quolibet inæqualis intēperiei affectu, ex æquo & pari modo. Igitur non est vnica, qua constat temperies, sed est mixta, seu composita, aut conflata ex duabus, idest, ex qualitate extranea, ac alterante, & ex tēperamento partis proprio, & naturali. Hęc autem duo inter se pugnāt, quippe contraria sunt, alterum secundùm naturam, alterum præter naturam, alterumque alterum vincere, & superare contendit. Si pars vincit, redit ad propriam naturam, & propriam temperiem, & est temperies æqualis, sed sana qualis antè erat; si vincitur, fit itidem temperies æqualis, sed quæ meliùs dicatur intemperies, eáque morbosa, seu potiùs lethalis. Nimirum est æqualis & similis per totum, quoniam extranea qualitas, potita victoria aduersùs partis temperiem, eáque de propria sede deturbata, effecta veluti naturalis domina ipsa est, in prioris locum succedens, & inde nullus dolor, vt in æquali, quæ naturalis est temperies: At medio tempore, dum pugna fit, inæqualis intemperies occupat ipsa partem, quæ mixta ex duobus illis aduersariis intemperies est. De hac pugna, & mixtione verba faciens Galenus capit. quinto ita scribebat: *Quòd si longiori tempore hoc patiuntur partes, etiam vincuntur aliquando, prorsús-*

que

quæ mutabuntur, ita vt non ampliùs calefiant, sed iam sint præter naturam calefactæ. Terminus autem alterationis cuiusque particulæ, actionis eius est læsio, ad quem vsque terminum latitudo, via est in id quod præter naturam est, velut mixta communisque, ac media ex vtrisque contrariis composita, eo scilicet quod est exquisitè secundùm naturam, & eo quod iam est præter naturam: toto autem hoc tempore corpus incalescens pro quantitate alterationis, proportione etiam respondentem dolorem obtinet. Quod autem hoc loco dicit, *Terminus autem alterationis cuiusque particulæ, actionis eius est læsio,* illa respiciunt, quæ antea posuit scribens, partes à fluxione victas in tantam deuenire intemperiem, vt pereat earum actio, tum ipsæ temporis spatio corrumpantur: verè enim hoc per æqualē intemperiem contingit, vt & actiones pereant, & partes corrumpantur, non tamen statim, ac facta est; vnde colligere licet, æqualem etiam intemperiem ac factam, spatium quoddam, & latitudinis terminos obtinere: læsam quidem esse actionem statim dicere possumus, vt hîc scribitur, atque etiam insigniter, non tamen prorsus corruptã; non enim viuerent; at viuunt hectica febre detenti, quam æqualem intemperiem sæpius inculcat Galenus. At quomodo potest hæc dici intemperies facta, & æqualis; non autem fiens, si quum dixerimus obtinere latitudinis spatium aliquod, adhuc progreditur mors, vnde subinde fieri colligatur? Respondemus dici factam, & verè esse factam, quia natura nil ampliùs pugnat, immutatrici.n. qualitati omnino cessit, hæc tamē extranea, & immutatrix qualitas toto eo tempore, quo miserè vita trahitur, subinde magis partes adhuc contaminat: licèt absq; pugna, vnde cùm sedatè fiat, non percipitur à sēsibus cruciatus aut dolor. Non video quomodo aliter dicere possimus, hecticas sub quibus vita, quinimo à quibus aliquando restitutio sanitatis est, æquales esse intemperies, nisi hasce, saltim vltimas, velimus ab æquali intemperie excludere, quod quidem si cui libeat, per me quidem liceat. Possimus igitur ita describere inæqualem intemperiem; Inæqualis intemperies est mixtio qualitatis externæ, & temperamenti proprij inuicem pugnantium; æqualem autem morbosam sic: Æqualis intemperies est qualitas extranea, quæ assimilauit sibi naturalem subiecti temperiem. De hac autem extranea, & aduētitia qualitate, quæ proprium partis temperamentum immutat, & sibi assimilat, non est silentio inuoluendum, eam vario genere distingui. Aliquando enim vnius speciei qualitas vna tantùm est, aliquando vnius generis plures, aliquando etiam plures contrariis qualitatibus præditæ. Vnius speciei vna tantùm qualitas est, vt solus calor, aut frigus affligens: plures eiusdem generis, vt plures calidæ sicut æstus, motus, & ira: contrariæ autem, vt cùm aliquæ calidæ, aliquæ frigidæ sunt. est hæc doctrina ex Galeno libro de morborum causis cap. 6. potissimùm quod ad postremam partem attinet. Sunt autem hæc Galeni verba: *Quod verò huic sermoni necessariò addendum, & definiendum est, dicamus; nempe, quòd corpus sæpenumero ab omnibus causis eiusdem inter se speciei alteratur, sæpenumero etiam quòd facultatibus inter se contrariæ sunt: & quòd nonnun-*

quam

quam fuerunt illae, quae sunt, vel numero plures, vel tempore diuturniores, vel robore potentiores. In eiusmodi verò morbis non ex aequo laeditur corpus: et si autem fieri non posse videatur, vt vnum idémque corpus calidius vna efficiatur, ac frigidius, humidiúsque, ac siccius quam pro naturali habitu, id ipsum tamen contingit, & in morbis inaequalis appellatur, de qua nobis separatim in alio volumine scriptum est, quemadmodum res ipsa postulabat. De hac eadem inaequali intemperie à causis contrariis exorta, agit etiam Galenus libro de inaequali intemperie, cap. 8. Quamquam autem loco recitato ex libro de morborum causis, solam inaequalem intemperiem videatur dicere hanc postremam, quum plures & contrariae qualitates extraneae propriam temperiem oppugnant, adhuc tamen quae ab vna aut pluribus inter se similibus fit, inaequalis etiam dicitur in libro de inaequali intemperie: quippe attenditur inaequalitas, & dissimilitudo, ac pugna inter qualitatem extraneam, & partis temperiem naturalem: iustius tamen inaequalis, & magis dicetur alia, quae dissimilitudinem, & inaequalitatem maiorem obtinet, quippe ibi non tantùm dissimilitudo est temperamenti naturalis partis cum qualitate extranea partem occupante, eorumdémque inaequalitas, sed & in qualitatibus ipsis extraneis: quibus adhuc accedunt earundem contrariarum qualitatum tensiones contrariae quae ibidé fiunt, cùm sensus contraria obiecta simul percipiant, vt calorem, & frigus, quod non ita in aliis contingit. Proinde subiicit Galenus δικαίως, idest, decenter & meritò, eam fuisse appellatam inaequalem: ideo diximus antea corpora inaequali intemperie affecta, non ex aequo esse affecta, quam rem magis aperiemus, proximius explanantes illud de quo contendere proposui Thriuerum, Fuchsium, & Vallesium; vtrùm vnius, & eiusdem partis, an diuersarum sit haec inaequalis intemperies, seu vtrùm inaequalis intemperies committatur per diuersam diuersarum partium temperaturam, an eiusdem? vnius enim, & eiusdem existimat Thriuerus, diuersitatem autem esse inter qualitates, eáque diuersitate temperiei inaequalitatem subsistere; & quod Galenus plurium partium eam posuisset, lapsum dicit, & saepius refutat: vnius etiam Fuchsius, qui & aduersùs Thriuerum, vnius quoque eandem proposuisse Galenum vult: At plurium Vallesius, ac ita existimasse Galenum: Thriuerum autem, & Fuchsium, sed aliter deceptos esse. Dicam & ipse inter hosce clarissimos viros opinionem meam, nec eorum dicta, aut rationes colligam, nisi si quid interim incurrerit, illud amouebo. Puto autem dici posse, & vnius partis diuerso temperamento, & diuersarum etiam consistere inaequalem intemperiem. Quinimo diuersarum non eodem modo, cùm partium diuersitas non eodem modo semper sit, quémadmodum ostendemus. Porro autem quod vnius partis est, illud diuersitate qualitatum subsistit, quae in se mutuò agant, & hac diuersitate, vt puto, inaequalis intemperiei natura maximè consistit. Haec autem mixtio illa est quam proposuimus in definitione (ex definitione enim dubitationis dissolutio nobis est petenda, quam vtilitatem praebent bonae defini-

tiones) quis autem neget talem mixtionem qualitatum in vna parte, nam pars vna quælibet minima habeat propriam temperiem quæ opponi possit? Et verò non diſſentit Galenus, qui libro de morborum cauſis, capite ſexto, ſubiectum huius intemperiei vnum ponit ſcribens: *Et ſi verò nullo modo fieri poſſe videatur, vt vnum idémque corpus, calidum vnà efficiatur, ac frigidum, humidúmque, ac ſiccum, pluſquam natura ſit opportunum; tamen & hoc ipſum vſu contingit, & meritò inæqualis intemperies appellatur.* & libro de inæquali intemperie capite octauo tum exterius ab eo qui ſub ſole æſtiuo frigida perfundatur, ſimul & calorem, & frigus percipi dicit, hoc eſt, qualibet perfuſi corporis parte, vt exiſtimo, cur enim magis hac quàm illa? Tum eodem loco, in febribus hepialis vniuerſum corpus ambo ſentire, quippe minimis portiunculis aſperſum eſſe tum calidum, tum frigidum, neque licere vllam eius ſenſibilem partem deſumere, in qua non alterutrum inſit. Dixit autem hoc loco ſenſibilem partem, id eſt, quæ ſub ſenſum cadat; non ita libro de morborum cauſis, ſed vnum idémque corpus. Verùm ex hoc loco alterum illum exponendum puto; alioquin enim vt vna, & eadem penitus parte ſubſiſtat, & ſentiatur calidum, & frigidum, quæ ſunt contraria, non puto fieri poſſe. ita melius dici exiſtimo quàm quod ait Fuchſius, poſſe ſubſiſtere ſimul, quia contraria ſint remiſſis gradibus. At verò per illum modum iam dicat aliquis, ea pars ſenſibilis alias partes habet, ac ne quarum dicitur temperies inæqualis, ita non vnius. Duo reſpondeo. Primum, partem ſenſibilem minimam non poſſe amplius à Medico diuidi, qui artifex eſt ſenſibilibus adhærens, ideo inæqualem intemperiem vnius partis ab eo dici, quæ ita eſt vnius, vt iudicio ſenſus amplius non poſſit diuidi. Alterum dico, inæqualem intemperiem, de qua Galenus hoc loco verba facit, id eſt, quæ conſtat ex calore, & frigore ſimul perceptis, non eſſe vnam ſolam intemperiem inæqualem, ſed duas, aliam à calore, aliam à frigore, ſicuti ipſemet expreſſè dicit ad finem capitis octaui libro de inæquali intemperie. Id autem ſi non valet omnino, ad aſtruendam ex Galeni opinione inæqualem intemperiem ratione temperamenti vnius partis, valet ad eos refutandos, qui tali interpretatione inæqualem intemperiem omnem, & ſimpliciter ab vna parte reiiciebant: vna verò tantùm inæqualis intemperies, quæ eſt mixtio, & actio qualitatum, quam diximus, vna duntaxat parte ſubſiſtere commodè poteſt. Quomodo autem ratione vnius partis inæqualem intemperiem aſcripſit Galeno Fuchſius aduerſus Thriuerum in commentario libelli de inæquali intemperie, capite primo, abſurdum puto: conſideraſſe nimirum Galenum inæqualem intemperiem ratione vnius partis, quia eandem in vna quolibet parte fieri dicit, vbi timore aliquo præter naturam laborat. Si enim (inquit Fuchſius) inæquali intemperie pars vna tantùm afficitur, neceſſe eſt vt in vna & eadem etiam parte diuerſum ſit temperamentum, eaque inæqualiter ſit alterata. Verùm hoc ni-

hil eſt.

[illegible] Contemplatur enim Galenus intemperiem inæqualem in vna parte, posit, membro, [illegible] parte: quæ tamen plures & varias habet particulas, ratione quarum diu possit intemperies inæqualis, sicuti eam ibidem considerat Galenus, vt apparet ex capite iij. cum in inflammatione partis eam considerat. Igitur considerari potest subsistere inæqualem intemperiem ratione vnius partis tantùm, sicuti ostendimus: potest etiam diuersarum, quinimo hoc modo ferè, semper à medico consideratur, quia ob corporis partium coniunctionem nunquam vna pars intemperie afficitur, quin aliam quæ cohæret, afficiat, licet non illico eodem gradu, sed hæc intemperiei inæqualis ratio non excludit priorem, quæ semper est necessaria: vnde in partibus ita affectis non vnica, sed duæ considerantur inæquales intemperies. Vniuersarum porro partium ratione considerari inæqualem intemperiem à Galeno, ex eiusdem Galeni dictione toto libro de inæquali intemperie comprobare facile possumus. Nam cùm diuersas inæqualis intemperiei differentias, per varia morborum genera toto libro percurrat, diuersarum partium intemperiem semper proponit, quod iam ostendo. Primo etenim capite illius libri fieri dicit, vel in vniuerso corpore, vt in anasarca, & febribus tum hepialis, tum aliis omnibus, præterquam hecticis; vel in parte aliqua, vt cùm vel œdemate, vel flegmone, vel gangrena, vel erysipelate, vel cancro laborat. Itidem in elephante, phagedena, & herpete. De anasarca rem non explicat: sed cùm hæc sit intemperies extranea, frigida & humida per vniuersum corpus, & singulas illius partes diffusa, natiuæ cuiuslibet partis intemperiei aduersa, quam & expugnare contendit; variè tamen & inæqualiter ab ea singulæ partes afficiuntur, carnosæ à solidis, aliæque ab aliis vario modo. De febribus rem declarat: nam ca. 5. in febribus quæ ex phlegmone originem habent, incalescere quidem aliquando sanguinem vniuersum dicit, quicunque calorem illum præter naturam, qui ex humore putrescente est obortus, concepit, non tamen, aut arteriarum, venarumve tunicas, aut aliud vllum circumiacétium corporũ prorsus iam temperamentum suum mutasse, sed adhuc mutari, & alterari incalescens. Quod autem de febribus, quarum phlegmon est origo cap. 5. dicitur, idem tum de diariis, tum de putridis absque phlegmone intelligi, apparet ex illis, quæ ca. subsequenti sexto proponuntur; inæqualem enim intemperiem in iis etiam adesse manifestè scribit, eodẽ autem modo adesse necesse est ac in aliis. Igitur ratione temperamenti partium diuersarum scilicet sanguinis, & partium solidarum. Idem porrò contingit in intemperie, quam in qualibet parte considerat ratione phlegmones, aut aliorum morborum, quos proposuit: sed antequam de illa loquar, libet in febribus obseruare non vnam, sed plures inæquales intemperies, quam rem memini me antea proposuisse. Cùm enim in earum qualibet admisceatur qualitas externa natiuo temperamento, ex qua vna est inæqualis intemperies in qualibet febrientis corporis parte subsistens, adest itidem

inæqualitas ratione partium diuersarũ, quarum alia est frigefacta, alia incalescit; in putridis enim humores sunt excalfacti, solidæ partes incalescunt: sed & adhuc tertiam obseruare licet in aliquibus, in his nimirum per quas tum calor, tum frigus vnà inuadunt, quas proposuimus antea ex libro de morborum causis, & libro etiam de inæquali intemperie. Talem enim inæqualem intemperiem, scilicet aliam ex calore, quæ est communis omnibus febribus, & aliam ex frigore, hæ solæ obtinent. Cæterùm & illis adhuc discrimen aliquod ea re adest, quoniam duobus modis potest calor, & frigus simul percipi; vel enim tenuissimis portiunculis aspersum per corpus, tum calidum, tum frigidum est, ita vt nullam sensilem alterius portiunculam, ita paruam desumas, in qua non alterum sit comprehensum, vt fit in hepialis, vel frigus, & calor simul percipiuntur, verùm non vno, & eodem loco, sed partes excalfactas à refrigeratis manifestè discernere licet; cùm intus, & in ipsis visceribus calor sentiatur, in externis partibus vniuersis frigus; tales autem sunt, quæ Græcè lipyriæ dicuntur, & quoddam ardentium febrium perniciosum genus: in his igitur non vna attenditur inæqualis intemperies, sed plures. Nec verò vnam tantum proponit in illis intemperiem Galenus, sed duplicem ad finem cap. 8. libro de inæquali intemperie, scribens, vt vertit Linacer: *Ita ex duplici inæquali intemperie hepialos componuntur, & iam aliæ febres præter hecticas ferè omnes.* At nos triplicem adinuenimus. Quid igitur? An manca Galeni doctrina? An dicam primam ex admixtione extraneæ qualitatis cum temperie natiua omissam? quippe totus erat Galenus in illa æqualitate magis aperta, & perspicua, quæ ratione diuersarum partium attenditur. Ita forrassè duplex illis verbis à Galeno proposita in febribus intemperies constet. Sed alia ex eisdem oritur dubitatio. Quippe hepialæ, & aliarum febrium ferè omnium præter hecticas, par videtur constitui inæqualis intemperies, nimirum duplex, cùm tamen hepialus, & aliæ quæ rigorem, aut frigus habent adiunctum, hac re alias superent, quæ rigorem, aut frigus non habent. In rigore etiam absque febre inæqualem esse intemperiem, disertè ibidem scribit Galenus, sicuti hepialum ex inæquali intemperie, quæ in rigore est, & alia quæ est febricitantium, componi. Hic scrupulus cogit me lectionem quam habent Græci Aldini codices impressi et præponere, quam secutus videtur Linacer. Videtur autem hic interpres legisse, ὥστε διὰ διττῶν ἀνωμάλων δυσκρασιῶν, idest, *quare ex duplici in.emperie.* At Aldini codices ὥστε διὰ τῶν ἀνωμάλων δυσκρασιῶν, idest, *an de ex inæqualibus intemperantiis*; à Linacri vero [illegible] vetus codex Græcus, qui habet, ὥστε διὰ δύο ἀνωμάλων δυσκρασιῶν, idest, *quare ex duabus intemperantiis*, sed à vulgata Aldina lectione stat antiquus interpres, qui ita vertit, *Proinde ex inæqualibus distemperantiis putrida implicatur.* Hanc igitur lectionem in præsentia sequor, atque tum hepialum, tum alias febres præter hecticas, ab intemperantiis quidem componi dicit Galenus, nume-

rum

tam verò non exprimat, non esse autem eundem in omnibus puto me antea ostendisse. Per hæc igitur patet, inæqualem intemperiem, quæ in toto corpore est, ratione diuersi temperamenti in diuersis partibus considerati; facile verò est idem quoque ex Galeno ostendere de inæquali intemperie, quam in parte esse proponit; cap. enim tertio id patet, quum vt doceat quomodo in parte fiat inæqualis intemperies, docet quomodo fiat ibidem inflammatio, nimirum variè alteratis substantiis partis, quum sanguis quidem ferueat, idest, excalfactus sit, ille verò secum excalfaciat, primùm quidem, ac maximè arteriarum, ac venarum tunicas, mox verò omnia, quæ extra illas sunt, vt eo capite tertio scribit Galenus; vt hîc idem contingere appareat, quod de toto corpore diximus. Patet verò id non minùs ex capite quarto, vbi docet Galenus quomodo ex inflammatione, quæ est in vna parte, ad alias transferatur affectio: ex variis enim causis accidere dicit, vt vel faciliùs, vel difficiliùs, celeriùs, aut tardiùs, partes aliæ inflammationem concipiant: difficile enim, si sanguis particulæ inflammatæ sit mitis, & qui in aliis partibus mediocriter temperatus, promptius si ille ferueat, & qui in aliis partibus biliosus est: facillimè si ambo concurrunt: sanguinem qui in arteriis est primum calefieri, tum qui venis dicit ibidem, quia arteriosus, & calidior est, & magis spirituosus; non est necesse singula commemorare: satis esse possunt, quibus orationem concludit hæc: *quare necesse est multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem sibi.* Quod verò de inflammatione dictum est, idem de aliis affectionibus dicatur, quas esse cum inæquali intemperie proposuit, quippe eodem modo fiunt, vel ipso Galeno teste capite postremo illius libelli, ita enim scribit: *Simili genere qui particulæ alicuius cum tumore morbi sunt, hi quoque omnes perinde ac phlegmone cum intemperamento inæquali consistunt, cancer, erisypelas, carbunculus, herpes, œdema, phagedena, gangrena;* & paulò pòst: *Quod ad propositam disceptationē pertinet, hoc tantum dixisse abundè est, quòd qualiscūque est fluxio, eadē ratione quemque prædictorum affectuum creat, qua prius ex calido, & sanguinea phlegmonem gigni monstrauimus.* Sicuti igitur in phlegmone variè, & inæqualiter immutantur substantiæ, siue ad totum corpus, siue ad partem, seu partes attinentes, ita etiam in aliis hisce affectionibus immutantur. Quoniam verò inæqualis eadem intemperies fit aliquando, nulla vel calida vel frigida substantia in particulam aliquam influente: sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata, vt scribit Galenus capit. 7. quod scriptum est de inæqualitate, ac dissimilitudine, seu ratione totius corporis, seu partis, scire licet, idem in hunc etiam locum habere, cum extranea qualitas, quæ immutat, ratione substantiæ, quæ immutatur, immutet, illæ verò variam habent naturam, ac temperiem: alia enim calidior, alia frigidior, ex quo sicuti de phlegmone cum materia dictum est, variè, & inæqualiter immutari necesse est. Verum dicat aliquis ab eiusmodi inæqualitate non creari dolorem, cùm etiam partes,

quæ ſecundum naturam ſe habeant, ita ſint [illegible] ro, quam os, nec tamen ſe inuicem lædant. Reſpondeo [illegible] capite ſexto, eſſe quidem varia temperie affectas noſtri corporis partes ſingulas, aliaſq; aliis calidiores & frigidiores: ſed in hac intẽperie [illegible] & mediocritatẽ quãdã, minimè verò exceſſum, ſicut in inæquali morboſa intemperie, vnde eorũ, qui bene habent potius tẽperies, quã intẽperies dicatur, quum verò qualitates modum excedunt, tunc gignunt inæqualem intemperiem. Oſtendit hanc rem Galenus exemplo aeris nos ambientis, qui non priùs offendit, quàm ad immodicũ calorem frigúſve ſit immutatus, cuius alioqui, quæ in medio ſunt differẽtias, tametſi immenſas, ac manifeſtum exceſſum inter ſe habentes, citra noxam ſentimus. Hactenus, quæ dicta ſunt de inæquali, & diuerſa temperie diuerſarum partium, pertinent omnia, vel ad totum corpus, quod ex diſſimilaribus partibus conſtat, vel ad diſſimilares partes, quæ ex variis ſimilaribus ſubſtantiis, & partibus conflatæ ſunt. Quid autem ſimilares, dicat aliquis? diſpar hoc temperamentum ratione diuerſarum partium de eis oſtendito. At verò oſtendit Galenus cap. vltimo libelli de inæquali intemperie per hæc verba apertiſſimè: *Sed non minus etiam ſimilarium, ac ſimplicium primorúmque in iis corporum ſingula, ſic à fluxione affecta ad inæqualem intemperiem deueniunt ea ipſa, cùm exteriùs quidem, vel excalfacta, vel refrigerata, vel exſiccata, vel humectata pro fluxionis ratione ſint, ad profundum vſque tamen nondum ita ſimiliter ſunt affecta: quòd ſi tota per tota mutata alterataque ſint, ſi [illegible] lico à dolore libera, in difficiliori tamen ſic conſtituta ſunt ſtatu* His autem [illegible] ſtremis verbis ſignificat æqualem intemperiem inæquali ſuccedere. Cùm igitur hactenus inæqualem intemperiem ex Galeni ſententia, illiúſque adeò teſtimoniis, vario & diſpari temperamento diuerſarum partium conſtare oſtenderimus, ſiue conſideretur in vniuerſo corpore, ſiue in partibus, aut diſſimilaribus, aut ſimilaribus, rem totam abſolutam exiſtimari meritò poſſumus. Veruntamen auctarij gratia, rationi cuidam ſatisfacere libet, quam aduersùs hanc ſententiam proponit Thriuerus initio ſtatim commentarij ad Galeni librum de inæquali intemperie. Dicit enim Thriuerus *Ab ignis æſtu forſitan corpus dolebit, tametſi omnes corporis partes æqualiter, hoc eſt, ſecundùm proportionem incalfiant. Igitur non videtur hinc propriè naſci dolor, quòd proxima pars ſua inæqualitate alteram afficiat: ſed quia naturale patitur ab innaturali, modicum ab immodico, adeò vt ſi fieri poſſit, quòd vna omnium in homine eſſet partium natura, fortè modicè calida, &, vt nunc dicimus, attemperata tamen, quod foris incidit calidum aut frigidum, dolorem moueret, atque inæqualem intemperiem faceret.* Ad hęc breuiter reſpondemus, fieri nõ poſſe, vt omnes corporis partes æqualiter, aut ſecundùm proportionem incalfiant: obſtat nimirum, & ſingularum temperies, quæ varia eſt, & occurſus aliarum cauſarum, quas antea ex Galeno propoſuimus, vt nec ipſæ ſimilares partes, in quibus id videretur maximè habere locum, per hunc modum affici poſſint, ſ[illegible] ilice

ration[illegible]

[illegible] partium, quæ in superficie sunt, & illarum, quæ in profundo abditæ, inæqualiter enim eas affici vult Galenus. Igitur modicum quidem patitur ab immodico, vt ait Thriuerus, sed ab immodico inæqualiter afficiente: cum enim æquale est huiusmodi immodicum, iam est intemperies facta, neque amplius afficiens, aut dolorem creans. quod autem excogitare vult Thriuerus, æqualiter ab ignis æstu omnes corporis partes excalfieri, aut vnam esse in homine omnium partium naturam, de ea re non est, vt in præsentia disquiramus, neque de ea quicquam curauit Galenus, qui de inæquali intemperie commentatus est, secundùm eam quam homines possident naturam, & quam sensus ostendit, quem medici semper sequuntur; & verò inæqualem intemperiem, quam ex innaturali mixtam proponit Thriuerus, accepimus etiam nos, & ex Galeno comprobauimus, illámque ex necessitate semper subesse existimamus; neque absque illa intemperiei inæqualitatem dari posse. Quæ tamen alia ratione eueniunt intemperies, & ex dissimilitudine partium apertissimè constant, accipiendæ etiam nobis à Galeno sunt: dolor autem cùm ab ipsis pendeat, à nulla sanè nisi per continui solutionem pendet, vti superiori capite ostendimus.

Dolorem à calida, frigida, humida, & sicca intemperie creari, sed alio, & alio modo. Galeni ea de re dicta inuicem pugnantia proponuntur. Humidam intemperiem absque materia dari, aduersùs Mercurialem. Galeni loca conciliantur.

Capvt VI.

Ab intemperie inæquali fieri dolorem, & qua ratione fieret ostẽdimus: quoniam autem quadruplex est inæqualis intemperies, calida, frigida, humida, & sicca, deinceps ostendendum vtrùm à qualibet, aut à qua dolor excitetur. Non incommodè autem res determinari posse videatur, illis in memoriam reuocatis, quę superiori capite sunt comprehensa, ab inęquali intemperie dolorem excitari media continui solutione: ex hoc enim fiat, vt quę intemperies continui solutionem operantur, aut ad quas continui solutio sequitur, illę dolorem gignant, alię non itidem, & quæ maiorem solutionem, maiorem dolorẽ: vnde videndum sit de hoc; sed quoniam rem totam de Galeni sententia explicare nitimur, sicuti alias omnes; is verò auctor, sententiam suam de ea re non eodem modo semper proposuisse visus est, idcirco Galeni loca sunt afferenda, tum posita rei determinatione, eadem loca conciliãnda. Igitur sicuti à frigiditate, & caliditate, seu à calida, & frigida

intemperie, satis constanter affirmasse videtur Galenus dolorem excitare,& hunc euidenter; ita de humida, & sicca, non marem explicuisse: libro etenim duodecimo methodi medendi cap. 7. scribit, euidenter eorum, quæ corporibus nostris propinquant,hæc sola esse dolorifica, quæ vehementer vel excalfaciunt, vel refrigerant, & quæ substantiæ continuitatem diuidunt, nimirum vel contundunt, vel incidunt, vel distendunt. Libro etiam primo de symptomatum causis,cap. 6.ait in tactu magnas accidere transmutationes à naturali habitu ob violentum calidi, & frigidi occursum; præterea ab iis quæ contundere, secare, extendere, aut erodere possunt; humidum autem & siccum, si absint calefactio, & refrigeratio citra violentiam corpori occurrere; inde autem sequitur, non gigni dolorem, qui violenta passio est. At Commentario secundo in librum Hippocratis de ratione victus in acutis textu primo, aliter videtur sentire, scribens dolorem fieri cùm corpora subitò alterantur,alterari autem subitò ab efficientibus qualitatibus, cùm calfiunt, refrigerantur, siccantur, & humectantur; & libro artis medicæ capit. LXXX. similiter scribens, dolorem quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendere; alterari autem substantiam caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate.si enim dolor fit, cùm substantia subitò alteratur, subitò autem alteratur à caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, ab illis etiam dolor fiet. Hisce duobus locis videtur ferè in doloris generatione pares fecisse quatuor illas qualitates, cum duobus antea recitatis,humiditati, ac siccitati dolorem negauerit.Medio quodam modo duobus aliis videtur non posse prefuisse. Libro enim de inæquali intemperie capite quarto scribit, alterari atque corrumpi cuiusque naturam, cùm vel calefit, vel refrigeratur, vel siccatur, vel humectatur temperamento inæquali, potissimum quidem excalfaciendo, & refrigerando, quum efficacissimæ qualitates hæ sint, tum verò exsiccando, vel humectando; & libro secundo localium capite primo, siccitatem facere dolorem, sed moderatum, cùm calor, & frigus efficiant vehementissimos, ab humiditate verò nullum essi. Auicennas hunc locum ea de re manifestissimè sequutus videtur, cùm libro primo fen secunda, doctrina secunda, capite decimo nono, scriptum reliquit, calidum, & frigidum essentialiter, siccum accidentaliter humidum autem nullo modo dolorem excitare;de qua Auicennæ opinione pauca quædam ad finem capitis dicemus. Nobis porro conandum in primis est, vt adducta Galeni loca conciliemus, quod faciemus, vbi de tota re constitutum erit, duabus antea adhibitis distinctionibus. Altera est, intemperiem quamlibet accipi, & intelligi posse solam, & per se, idest, absque vllo materiæ affluxu, nec non etiam cum illa. Altera est, cùm de inæquali intemperie quærimus, quæ ex illis dolorem creet, intelligi posse, vel per se, & quatenus intemperies solum consideratur, idest, absque eo, quòd continui solutio manifestè appareat,

erat, vel manifeſtè hac apparente. His ita poſitis dicimus, ab intemperie, tum calida, tum frigida abſque vlla extrinſecus affluente materia, dolorem fieri, cúmque magnum nulla apparente continui ſolutione, à ſiccitate eodem modo, ideſt, nulla apparente continui ſolutione moderatum, quæ eſt aſperitas quædam genita ob humoris penuriam, qui particulis omnes æquabat, quæ aſperitas in volis manuum aliquando abſque calore vllo percipitur. Ab humiditate autem ſine materia extrinſecus affluente nullum produci dolorem, quoniã humiditas ob viriũ imbecillitatem immutare non poteſt confertim naturã; huc enim res eſt reducenda, & ex hoc totius quæſtionis ſolutio pendet, ſi vera ſunt illa, quę ſuperioribus capitibus ſunt comprehenſã. At ſi qualitates accipiãtur cum materiæ affluxu, dicimus non ſolum à calida, & frigida, ſed etiã ab humida doloré excitari, & magnum, ab ea enim confertim de ſuo ſtatu natura depellitur facta continui ſolutione, eaque manifeſtè, cùm diſtenditur pars, vt contingit in hydrope, & alijs morbis. ſicca autem intemperies à materiæ affluxu potius lenitur, quàm exarcebatur, niſi tamen materia peccet qualitate, quo caſu ad alia refertur dolor. At eadem ſiccitas abſque materia, cum ſolutione continui manifeſta magnos etiam parit dolores, vt per conuulſiones ex ſiccitate, & ſciſſuras partium ex ſiccitate ortas, & ſicuti contingit in vſtionibus; hæc tamen ſiccitas, vel à caliditate, vel à frigiditate oritur, ſed refertur ad ſiccitatem, quia proximior, & conſpectior in affectu apparet. Sic Galenus XII. methodi ad finem, ex vehementi ſiccitate tendi, ac cruciari corpora cùm proponat, conuulſiones has ad febres, aut inflammationes, aut eroſiones neruoſorum corporum, quæ à caliditate maxima ſunt, vel ab vrgenti frigore oriri etiam teſtatur. Quoniam autem humidæ intemperiei abſque materia, mentionem hîc fecimus, à qua nullum excitari dolorem diximus, antequam ad alia conuertamur, euellendus nobis ſcrupulus eſt, qui forteſſe alicuius mentem poſſet male habere. quomodo enim eſt humida intemperies abſque humore, aut materia profectò ſi humida eſt, humorem in ſe continet? Hac ratione adductus Hieronymus Mercurialis talem intemperiem dari negauit, quam nos declarabimus, & Galeni auctoritate comprobabimus, haud obſtante Ariſtotelis auctoritate ex libro ſecundo de anima tex. XIII. quam Mercurialis adducit, humidum ſemper eſſe cum corpore, aut non ſine corpore, vt potiùs loquitur Ariſtoteles. Non eſt, vt puto, difficile videre, quod conſiderarunt, & viderunt antiquiores, qui huiuſmodi intemperiem propoſuerunt, quomodo ſine humore dicatur; conceditur enim intemperiem humidam eſſe, & contineri in corpore; quinimo corpus, quod humida intemperie abſque materia laborare dicitur, eſſe humidum: ſed humidam intemperiem abſque materia, & abſque humore tunc intelligimus, cùm ipſamet corporis ſubſtantia intrinſecus madet, nulla extrinſecus affluente materia, cum enim talis fluit, tunc dicitur intemperies cum materia.

Dixi à Galeno eiusmodi intemperiem fuisse propositam, quod discere licet ex libro de differentiis morborum, cap. 5. vbi de numero morborum simplicium loquitur, qui consistunt in intemperie, modò cum materia, modò absque illa: scribit autem de intemperie sicca, & humida in hunc modum: *Diximus de calidis, & frigidis affectibus, qui omnis substantiæ affluentia vacant. Eadem ratione, & humidæ, & siccæ consistent ægritudines tota alterascente corporum natura, nullam extrinsecus materiam in sese recipientium.* Ex his patet manifestè, corpus aliquando posse ægrotare intemperie humida sine affluentia humoris, qui extrinsecus affluebat, & in aliquam partem recipiatur. Exemplum autem talis morbi, aut intemperiei proponit ibidem Galenus per hæc: *Quædam membra adeò mucosa, & relaxata visu ac tactu sentiuntur, vt si aliquam ex ipsis partem manibus tractandam accipias, protinus effluat, atque [illegible] aqua excidat: [illegible].* Affert etiam exemplum de ossibus, quæ mucida sunt, quæ vult [illegible] humida intemperie, illinc profectò abesse humorem quis dicat. [illegible] tamen intemperies humida absque materia, ad illam relata, ad quam materiam extrinsecus fluit. Hanc doctrinam puto adhuc confirmari [illegible] ex illis quæ habet idem Galenus libro primo simplicium, cap. 8. vbi [illegible] calidæ facultate agit, quam vult exinanire quidem humores in [illegible], ac ita exsiccare, quod ego perinde accipio, ac tollere [illegible], quæ fluxit; ipsa autem vasorum corpora ab ea magis [illegible]. [illegible] accipio, inducere eòdem intemperiem humidam absque [illegible] humidæ præsentia, sed & eandem [illegible] proponit Auicennas prima parte [illegible] tractatu secundo, & exemplo [illegible] humidum absque superfluitate materiæ [illegible] corporis, quæ laxa, seu mollis videtur, cum [illegible] repletio ventris in [illegible] h[illegible] sine materia nunquam possit esse [illegible], vt con[illegible] quare nec ea nunquam dolorem excitat. Excitat autem [illegible] materiæ copia extrinsecus aduenit, quæ partem distendat, [illegible] dum solutione manifesta: [illegible], *manifesta* [illegible] hærentes [illegible] comprehensæ, intemperiem omnem dolorem facere media solutione continui, hanc tamen non semper [illegible] igitur [illegible] intemperiem doloris [illegible] frigida, & calida inæquali intemperie [illegible] in humida, & sicca [illegible] vti proposuimus [illegible] dolorem [illegible] dicatur, quippe [illegible] manifesta, referre doloris [illegible], quam puto esse veram, [illegible] Galeni loca. Primum ita [illegible] XII. methodi [illegible] cum ageret de intemperantiis absque materia [illegible], quæ corporibus nostris propinquiunt, ea [illegible] dolorifica, quæ vehementer vel excalfaciunt, vel refri-

ge[illegible]

[illegible], ſicuti etiam quæ [illegible] continuitatem ſoluunt contundendo, incidendo, & diſtendendo, ſub quibus comprehendere voluit humiditatem, & ſiccitatem, quæ cùm euidentem dolorem pariunt, hac ratione pariunt; Eadem eſt ſententia in libro primo de ſymptomatum cauſis, capit 6. in tactu magna accidere [illegible] à naturali habitu ob violentum calidi & frigidi occurſum, præterea ab iis, quæ contundere, ſecare, extendere, & erodere poſſunt, humidum autem, & ſiccum, ſi abſint calefactio, & refrigeratio, citra violentiam corpori occurrere, quod eſt non efficere dolorem; ſi autem humido, vel ſicco addatur vel caliditas, vel frigiditas, in caliditatem, vel frigiditatem referetur dolor; aut immoderatis exiſtentibus qualitatibus manifeſta fiet ſolutio continui, nam ex ſicco calido fit vſtio, ſicuti etiam ex ſicco frigido, vt in Boreali conſtitutione, ex *quo dixit* Virgilius in Georgicis, *penetrabile frigus adurit*. Iu vſtione autem manifeſta eſt ſolutio continui: Humidum calidum incommoderatum, & ipſum vrit, bullaſque excitat, ſicuti aqua feruens, ſed humidum frigidum quale gelu, vehementer adſtringendo ſoluit etiam manifeſtè continuum; quare niſi cum caliditate, & frigiditate, ſiccum, & humidum haud efficiunt dolores magnos, hoſque earum qualitatem beneficio, modò abſque ſolutione continui manifeſta, & modò cum illa. Ad altera duo loca, priorem ex ſecundo de ratione victus in acutis, dolorem fieri, cùm corpora ſubitò alterãtur, alterari autẽ ſubitò ab efficientibus qualitatibus, cũ calfiunt, refrigerãtur, ſiccantur, & humectantur, poſteriorem ex arte medica, dolorem quemcunque obſederit locum, aut continuitatis ſolutionem, aut ſubitam alterationem oſtẽdere, alterari autem ſubſtantiam caliditate, frigiditate, ſiccitate, & humiditate Reſpõdet Valleriola, ex his nos haudquaquam cogi aſſerere iuxta Galeni doctrinam, ab humiditate, & ſiccitate creari dolorem; non enim expreſſe id affirmare Galenum: ſed cùm dixerit, ab iis quæ alterant, dolorem [illegible] exempla eorum quæ alterant afferentem docere, eſſe hæc calida, frigida, humida, & ſicca, atque non eſſe neceſſarium ea loquendi ratione, omnia hæc dolorem creare, ſed omnia alterare; alterant igitur omnia, ſed dolorem faciunt ſola frigida, & calida. Adiuuat reſponſionem Valleriola, illa quippe adduci pro exemplis, in exemplis autem non omnino requiri veritatem. Hoc ſanè poſtremum non facilè admittatur, quamquam enim adducantur pro exemplis, adducuntur tamen, vt de illis qualitatibus, quod pertinet ad rationem doloris, habeamus doctrinam. Eorum autem verborum propoſita interpretatio, ſeu ratio illa loquendi ita accepta, poteſt quidem habere locum in ſententia ſcripta libro artis medicæ, vbi tantùm dicitur, humida, & ſicca alterare, non adiecta particula ἀθρόως, id eſt, ſtatim aut confertim; ſed non poteſt accommodari ad locum ſecundi de ratione victus in acutis, in quo ſcribitur, dolorem fieri, cùm corpora ſubitò alterantur, alterari autem ſubitò ab efficientibus qualitatibus, quum ab ipſis corpora calfiunt, re-

 frigeran

frigerantur, ſiccantur, & humectantur: ſi enim alterantur corpora ſubitò ab humiditate, & ſiccitate, ab iis etiam dolorem patiuntur. Igitur ad hunc locum neceſſe potiùs eſt dicere cum Fuchſio, ſumi hîc qualitates non ſolas, & nudas, ſed cum materiæ affluxu, qua irruente, & continuum ſoluente dolores fiunt; videatur tamen ſcrupulum facere, quòd eadem ſententia dicat, dolorem fieri etiam ab iis quæ continuitatem corrumpunt, vt iã hæc videantur à qualitatibus illis ſeparari, nec humiditatẽ & ſiccitatẽ hoc loco ſub eorum cenſum reduci poſſe, quæ continuũ corrumpunt. Reſponderem, continui ſolutionem verè eſſe ſeparatum genus, & tanquam ſeparatum ſumi, quia ad eam, ratione propria nulla requiritur humoris affluxio, vnde, vt apparet, abſque illa fit, quũ tamen ab ea fit ſociis qualitatibus ſiccitate, aut humiditate, iam haſce ad continui ſolutionem euidentem reduci; ita ſeorſim poſſe numerari, quæ ſeorſim aliquando eſt, poſſe etiam ſiccitatem, & humiditatem cum ſociis qualitatibus numeratas, ad illam reduci. Reliqua ſunt duo loca poſtremò propoſita, alter ex libro de inæquali intemperie, alter ex ſecundo de compoſitione medicamentorum, ſecundum locos. Igitur ſcribit libro de inæquali intemperie, alterari & corrumpi cuiuſque naturam, cùm vel calefit, vel refrigeratur, vel ſiccatur, vel humectatur in temperamento inæquali, potiſſimùm quidem excalfaciendo, & refrigerando, quum efficaciſſimæ qualitates hæ ſint; tum verò exſiccando, vel humectando. Hunc locum ita exponit Fuchſius, tanquam termini, quos vſurpat Galenus *alterari*, & *corrumpi*, accipiendi ſint, non ſimul, & [illegible] ctim de ſingulis qualitatibus quæ ſequuntur, ſed alter de altero [illegible] modum, vt primus, quod eſt, *alterari*, accommodetur ſiccitati, & humiditati, alter verò, id eſt, *corrumpi*, caliditati, & frigiditati [illegible] Natura alteratur, & corrumpitur a calido, frigido, humido, & ſicco, hoc eſt, corrumpitur à calido, & frigido, alteratur tantum ab humido, & ſicco, non tamen ab his poſtremis corrumpitur, ex quo [illegible] ab illis non gigni dolorem: enimuero violenta eſt hæc expoſitio, [illegible] mentem ſuam Galenus ſatis explicet, & ſenſum ſuũ [illegible] dicens, *potiſſimum quidem*, vt [illegible] apparet, vtile terminos illos ſingulis quæ ſequuntur accommodari, ſed non pari ratione. Alij ad hunc locum dicunt, ſentire Galenum a ſiccitate, & humiditate fieri dolorem, ſi illis iungatur caliditas aut frigiditas, ſicut ſcripſit libro 1. de ſymptomatum cauſis. Nos autem dicimus, intelligendas eſſe hoc loco qualitates illas alterantes, & corrumpentes cum materiæ affluxu; iam verò ita acceptæ ſingulæ dolores efficiunt, maximè quidem, & euidenter, caliditas, & frigiditas inæqualis, [illegible] maximam ex ſe agendi vim obtinent, tum etiam ſiccitas, & humiditas, ſiccitas ex ſe obſcure, cum materia autem, facta ſimul continui ſolutione, euidenter, ſicuti etiam contingit ab intemperie humida cum materia, vt diximus: libro autem ſecundo de compoſitione medicamentorũ ſecundum partes, qui poſtremus omnium

locus

locus adductus est scribit Galenus, siccitatem facere dolorem, sed moderatum, idest, obscurum, a solo enim calore, & frigore euidenter, vti diximus; ab humiditate autem nullum, quippe sumit hic qualitates, seu intemperantias absque materia. Ita determinationi propositæ consona sunt omnia Galeni loca, nec inuicem pugnant. Quid autem de Auicennæ opinione, calidum & frigidum essentialiter, siccum accidentaliter, humidũ autem nullo modo dolorem facere? an his quę ex Galeno proposuimus consona? ex Galeno sanè desumpta videntur, nec tamen illis eadem, sanè calidum, & frigidum essentialiter dicuntur dolorem facere, quia per se, & nulla continui solutione, vt ipse existimauit, eum excitant: siccum autem accidentaliter quomodo? quia ob suæ constrictionis fortitudinem, vt ipse, aut eius interpres loquitur, continuum dissoluit. At verò cur id humiditati negatur, cum & ipsa partem replendo tensionem efficiat? an siccitati conceditur, quia per se absque vllo materiæ auxilio id efficit, humiditas non efficit.

Ad vnum, & eundẽ morbum contumaciter perdurantem, diuersa adeóque prioribus contraria remedia aliquando adhibenda esse. Hippocratis, Celsi, & Auicennæ loca ea de re collata. Argenterius aduersùs Galenum, & alios interpretes refutatus.

Capvt VII.

PRæceptvm in facienda medicina non ita prætereundum, verum studiosè, ac diligenter attendendum proponit Hippocrates ij. Aphorismorum LII. vbi quispiam ad morbum tollendum omnia secundùm rationem expenderit, & ita egerit, quamquam secundùm rationem minimè respondere videatur effectus, ad alia tamen haud transeundum, manente eo, quod à principio visum est. Quippe etsi sensui non sit per initia conspicua vtilitas, ob affectionis contumaciam, quæ statim minui mollirive non potest, esse tamen aliquam innuit, quæ tractu temporis se prodat, sicuti exemplo guttæ assiduo illisu excauantis subiectam petram ostendit Galenus in commentatio. Hîc veterem obiectionem renouat Argenterius. quî enim fieri potest, vt omnibus secundùm rationem peractis, non sequatur effectus secundùm rationem? Facilis est responsio ex declaratione propositæ: sequitur effectus, sed non apparet per initia. At Hippocratis verba sunt: Si *non secundùm rationem euenerit:* at hæc ita intelligenda: si non statim appareat sensui vtilitas. Argutat Argenterius, cognito morbo, sicuti ratio inuenit, quod confert, ita tempus certum non etiam definit, quod scit definiri non posse, & quod si exactè definiret, ratio non esset; sub latitudine tamen quadam ex morbi notitia

 illud.

[illegible] constituit: quare [illegible] qui accommodat [illegible], & satis [illegible] existimet, non decipietur in tempore [illegible] enim per [illegible] ctum expectat, [illegible] ius potest [illegible] esse, nec praeter rationem fieri existimat, si non statim subsequatur effectus. Hoc argumento coactus, soluit aliter nodum Argenterius, nimirum quod ait Hippocrates, non [illegible] secundum rationem, perinde accipiendum, ac si dicat, iuxta deside[illegible], ac voluntatem nostram: quippe si ex ratione cuncta sint perpensa, & administrata, nec succedat, quae volumus effectum, non esse tamen cur pro illis in aegroti gratiam qui prae desiderio [illegible] nimia properat, alia substituamus: expectandum enim quod [illegible], & dictat etiamnum ratio, spatium temporis accomodatum: sed non est necesse Hippocraticae vocis significationem peruertere, ô Argenteri, cum notione consueta locus Hippocratis optimè se habeat [illegible] propositum interpretationem: non enim in ratione temporis decipi [illegible] dicum dicimus, sed eò quod certam, & exactam cognitionem illius non habeat, (quam si haberi existimasset Hippocrates, non erat vt [illegible] tiam illam proponeret) possitque tum maturius, tum serius respon[illegible] euentus de remediorum mutatione eum non cogitasse. Quod autem [illegible] latitudine quadam praefiniri tempus ait Argenterius, quia meticul[illegible] erat illud spatium, ideo minus peritum, & fortasse dubitantem [illegible] cum confirmare voluit Hippocrates, quod & Galenus in comm[illegible] cognouit, qui non exiguae scientiae munus esse scripsit, cùm non [illegible] reat ex iis quae rectè visa sunt, manifestè adhuc vtilitas sequi, ad [illegible] non transire; cum enim coniecturis nitatur morbi cognitio, [illegible] qua curatio dependet, & curationis effectus, medicus qui [illegible] magis valet, ille peritior artifex est: Artificialis enim coniectura, [illegible] dia quodammodo inter exactam cognitionem, & omnifariam ignorantiam, vt scribit Galenus primo de locis affectis, capite primo, quam & ad veritatem proximè accedere scribit ille idem primo de [illegible]bus. Quàm autem difficile sit hanc artificiosam coniecturam assequi, locus Galeni indicat, qui scriptus est commentario secundo in librum Hippocratis de ratione victus in acutis tex. trigesimo [illegible] per haec verba. *[illegible] se autem conniecere, viri esse, qui [illegible] omnium, [illegible] in arte [illegible] didi[illegible], memoriae mandauerit, atque diligentia omni adhibita, se'e in[illegible] [illegible] rit, pauc[illegible]sque tales existere*; & cum [illegible] etiam artificiosa [illegible] rare, [illegible]ndo, proponit libro tertio Aphorismorum [illegible] ti Aphorismi. Porro autem cum affectionis cognitio reddat artem c[illegible] iecturalem, vt supra proposuimus, & ex Galeno patet [illegible] de compositione medicamentorum per loca hisce verbis: *Artis curandae coniectura in affectuum dignotionem [illegible], qui vbi inuenti fuerint, curationem [illegible] coniecturaliter, sed [illegible] indicant*; id potissimum contingit ratione modi, aut mensurae, seu gradus affectionis: ad speciem verò, seu qualitatem affectionis dignoscendam, dantur aliquando quaedam signa patho-

gnomonica à Græcis dicta, quæ ipsam vel certo modo noscere valeant. At modus, seu mensura haud potest innotescere, nisi re, & illius natura, & proprio habitu exploratus nobis sit, vt quantum supra ipsum creuerit affectio cognoscamus: id autem comprehendi haud potest, nisi priuatim cuiusque natura, & habitus exactè à nobis teneatur, quæ *ἰδιοσυγκρασία* à Græcis dicitur, curamus enim non hominem in commune, sed hunc, & illum singularem: hanc autem rem ita difficilem existimat Galenus, vt de ea ita scripserit capite septimo, libri tertij de methodo medendi: *Ego si cuiusque priuatim naturam exploratè ad unguem scirem, vtique quendam fuisse Æsculapium mente concipio, talem me esse putarem, sed quoniam id fieri non potest, certe, vt quod homini licet, quam proxime accedam, cum ipse me exercere decreui, tum alios, vt idem faciant, adhortor.* Si igitur gradus, ad quem vsque se intendat affectio, incertus est, incerta etiam erit adhibendorum auxiliorum, mensura, quæ illi æqualitate respondere debet, quam auxiliorum incertitudinem artificiosæ coniecturæ indigam, ponit Galenus loco antea recitato secundo de ratione victus in acutis textu xxxvij. Quin etiam in libro de ratione curandi per sanguinis missionem, cap. 12. nihil æquè artem medicam in agendo coniecturalem esse tradit, ac cuiusque remedij quantitatem; ob hæc autem incertum etiam tempus esse necesse est, at vero in hac incertitudine, boni medici munus est, semper potius medicamentis citra subsistere, quam vltrà progredi, vt quod debet, tuto curet; sic autem non statim apparet effectus: quippe affectionis modo, aut gradu, siue illa intemperies sola sit, siue cum materiæ abundantia, minimè cognita, tempus etiam incertum est, ac longius, quàm medicus aliquando existimaret, licet iuxta rationem, & indicationem ille procedat: quod habemus apud eundem Galenum secundo de compositione medicamentorum per loca capite primo per hæc verba: *Nec enim tacere datur, quàm ægrè aliqua affectione medicis cedat, in quibus rationabili & iuxta indicationem remedijs vtimur, etiam si nihil efficere in principio appareat. Atque hoc est quod in Aphorismo dictum est, in quo ait, omnia secundum rationem facienti*, vbi Galenus totum recitat Aphorismum. Hæc igitur ad antiquam, sed ab Argenterio renouatam, ab antiquis breuiter, sed à nobis paulò vberius refutatam obiectionem dicta sint. Cæterùm cum hac Hippocratis sententia, conferendum Celsi locum ex libro tertio, capite primo, vbi remediorum mutationem proponit his verbis. *Alterum illud ignorare non oportet, quod non omnibus ægris eadem auxilia conueniunt, ex quo incidit, vt alia, atque alia summi auctores quasi sola indicauerint, prout cuique cesserant. oportet itaque vbi aliquid non respondit, non tanti putare auctorem, quanti ægrum, & experiri aliud atque aliud.* Vtrúmne existimandum aduersari Celsum Hippocrati? Enim verò, vt alter magis ad rationem & causam, alter verò ad experientiam, & effectus spectasse videtur, quæ non semper consonare appareant, ita non de eadem omnino re vtrunque auctorem loqui, sed de alia, & alia, patere potest,

potest. De vno, & eodem ægro eadem continenter ægritudine affecto, loquitur Hippocrates, in quo non vult immutanda esse remedia; de eodem morbo, idest eadem morbi specie, sed in varijs ægris loquitur Celsus, pro quorum varia natura vult illa esse immutanda; quæ enim alicui eodē in morbo ferè proficua, alicui non itidem sint, & ideo scribit, non omnibus eadem conuenire auxilia: sunt igitur quæ proponuntur alia, atque alia, non verò repugnantia. Ex eo tamen ad eundem ægrum labitur Celsus; & quoniam idem morbus in varijs ægris varijs auxilijs curatus est, quæ à varijs medicis perscripta sunt, prout cuique cesserunt; fieri autem potest, vt ægri naturæ quem tractamus, ex omnibus quæ proposita sunt, magis aliud quam aliud conueniat, ideo si aliquod non respondeat, ad aliud transeundum dicit Celsus. Hæc autem sicut Hippocratis sententiæ aduersari videntur, qui licèt non respondeat effectus, vult nos in eodem auxilio manere, vbi maneat quod à principio indicauit, ita quadamtenus conciliari posse existimem, déque ea re tota, ex illis quæ sequuntur, non malè decerni. Primùm, medicamentorum mutationem posse esse duplicem, vel facultatis, vel materiæ; quippe eadem facultas, siue prima, vt calefaciendi, seu secunda, vt adstringendi, relaxandi, & similia, potest esse in varia materia, etiam eadem intentione, seu gradu. Cùm igitur alterutra ratione esse possit, Hippocrates de mutatione facultatis præceptum posuit, Celsus de mutatione materiæ locutus est. Non licet igitur ex Hippocrate recedere à calefacientibus si illa morbus requirit, licet ex Celso recedere ab absinthio, alio calefaciente substituto, si absinthij vtilitas non appareat, isthæc autem inuicem minimè pugnant. Verùm sicuti hæc ad duo recitata loca videntur accommodari posse, ita alia sunt apud Celsum, quæ manifestiùs eius auctoris sensum exprimunt, & facultatis etiam mutationem ad contrarium, liquidò comprehendunt; hæc enim ad finem procemij primi libri ita leguntur, *Quin etiam morborum in ijsdem hominibus aliæ, atque aliæ proprietates sunt, & qui secundis aliquado frustra curatus est, contrarijs sæpe restituitur.* Non igitur alia tantummodo hic auxilia dicit, sed contraria, quod in materiæ mutatione non possit locum habere. Repetit illud idem lib. 6. cap. 6. per hæc verba: *Hæc enim [balneum & vinum] vt in recentibus malis aliena sunt, quæ concitare ea possunt, & accendere, sic in veteribus, quæ nullis alijs auxilijs cesserunt, admodum efficacia esse consueuerunt: videlicet hic quoque, vt alibi, cùm secunda vana fuerint, contrarijs adiuuantibus.* Dicimus ad hæc, duplex esse morborum genus, alij enim manifestis constant qualitatibus, qui sæpius eueniunt, alij occultiorem habēt naturam, & abditam proprietatem quandam, qui & rariùs incidunt. De illis præcepit Hippocrates veluti frequentioribus, ac de his loquitur Celsus; quod ex eiusdem autoris verbis appareat ex fine proœmij recitatis [morborum in eisdem hominibus aliæ, atq; aliæ proprietates sunt] ad morbos igitur proprietates quasdam in ægris habentes, contrariorum auxiliorum vsum

vsum innouat Celsus, non ad alios de quibus loquitur Hippocrates; Et verò sicuti ad morbos manifestis qualitatibus lædentes, manifestis qualitatibus iuuantia auxilia præscribenda; ita ad eos, qui occulta quædam natura lædunt, occulta etiam totáque natura iuuantia auxilia valent: hæc autem, etsi ratione aliqua comprehendantur, quam in morborum curatione potissimùm spectat Hippocrates, non ita tamen illi subdita sunt, vti quæ manifestè iuuant, sed infirmior est ratio, quàm vt eorum vsum sic calleat, vt aliquo non respondẽte, aliud experiri non debeat medicus, quod proponit Celsus, licèt fortasse etiam ex manifesta aliqua qualitate, quæ simul cum abdita medicamento inhæreat, morbo, qui cum occulta natura manifestam etiam habeat qualitatem aliquam lædentem, videatur aduersari Est autem tanti momenti hæc obseruatio, adeóque vtilis, vt in illis etiam, quæ à manifestis qualitatibus iuuãt medicamentis, sit maximè attendenda, & pluries etiam ita vsuccesserit. Quippe inter corpora, & medicamenta proportiones, & consensus quidam occulti sunt, qui nõ comprehenduntur, nisi cum experientia, vt scribit Auicenna lib. 4. Vnde quod iuuare posse medicamẽtũ ex aliqua manifesta qualitate existimatur, lædet occulta aliqua eidẽ hærente; quare illud mutasse vtile fit: sed & ob assuetudinem medicamenti, quod ex repetito sæpius vsu fit adeò naturæ familiare; vt medicamenti vim non ampliùs obtineat, mutatio eorundem est aliquando necessaria: quam duplicem mutationis causam, ab Auicenna fere etiam propositam habemus libro primo, vbi duo hæc Hippocratis, & Celsi loca coniunxisse videtur ita scibens, vti admodum barbarè vertunt. *Præter hoc quoque tibi caue, ne à rectitudine recedas, licèt videris quod ipsorum tardetur iuuamentum, neque in errore moreris, & si videris, quod eius non appareat impedimentum; & cum hoc secundùm vnam medicationem, non cum vna tibi standum est medicina, immo in vna medicatione medicinas permuta, quoniam ab ipso, quod consuetum est non fit passio, & vnicuique quidem corpori, immo omni membro, immo omni corpori, & vni membro in vna hora, & non in altera, inest proprietas ab vna medicina pati, & non ab altera.* Fuit igitur Auicennæ etiam medicamentorum mutatio recepta, etsi an materiæ, an facultatis, an in contrarium, an alio morbo expressum non fuerit: expressum tamen fuit euidentissimè à Celso illis verbis, quæ nos suprà recitauimus. Nec verò aliam rationem adducit Celsus, prætèrquàm experimentorum. Quippe fallacem admodum cùm existimaret hic auctor medicinæ rationem, experientiæ semper plurimum tribuisse visus est: medicinam enim coniecturalem artem esse, coniecturæ autem rationem talem esse dixit, vt cùm sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat nos, vti scribit libro secundo capite sexto. Nec ab eo improbari ex toto video curationem propositam libro tertio capite nono, qua ex antiquis temporibus reuocata, vterentur ea tempestate quidam, traditos sibi ægros, qui sub cautioribus medicis trahebantur, interdum contrariis remediis sanantes; & quamuis temerariam appellet

eam m dicinam, quòd non suo tempore, sed præcipiti quodam periculo vsurpata, sicuti faciebat Petro, plures interficiat, id tamen subiicit, cùm omnibus eadem conuenire non possint, fieri vt quos ratio non restituit, temeritas adiuuet. Nos verò non temerarium, sed rationalem medicum ex Hippocrate informamus: nec tamen arbitramur à ratione alienum esse medicum, qui diligenter omnia putet se expendisse, & ex artis præscripto adhibuisse, non respondente euentu, ad contraria transire. Potuit enim falli ab initio ratio. Et quis est, qui certò scire se arbitretur secundùm rationem omnia agere? sanè Galenus tertio de compositione medicamentorum secundùm loca, vbi de sonitu in auribus sermonem facit, cùm eius symptomatis duplicem affectionem esse causam statuat, flatuosum spiritum, & exquisitam sensus audiendi subtilitatem; ex vtra harum fiat sonitus in principio cognitionem haberi non posse dicit: sed tempore opus esse, & post vsum pharmacorũ, quæ ex artificiali coniectura sunt adhibita, id contingere. His enim prout cedit morbus, ita de coniectura artificiali, vtrùm recta, an minus, iudicium fit, & de affectione ipsa certò iudicari potest; ex quo etiam signorum ille fons defluxit à iuuantibus, & lædentibus, quæ sæpius ad morbi cognitionem acquirendam in medium adducit Galenus. Igitur in primis auxiliis nihil profectum est, & coniectura falsa fuit, ad contraria descendit, quomodo processit ipse Galenus loco recitato; cùm enim incidisset in quendam auris sonitu laborantẽ, qui dissecantibus, & attenuatoriis, & discussoriis pharmacis vsus, apophlegmatismis etiam, ac totius capitis prouisione, cum nihil profecisset, opinatus est Galenus non flatuosum spiritum, sed exquisitam audiendi subtilitatem sonitus causam esse: quare ad contraria auxilia progressus, & ex sensum stupefacientibus aliquid admiscens, quale est mandragoræ, & papaueris succus, eo symptomate ægrum liberauit. Ab eadem doctrina non dissentit septimi Epidemiorum antiquissimus auctor, hic enim eius libri textu secundo, cùm morbi Polycratis historiam describeret, eum decimoquinto die dolores ventris iuxta splenem, & sinistram lateris mollitudinem passum esse dicit, auxilia autem memorans scribit calidorum appositionem minùs profuisse, quàm frigidorum, vt eidem morbo modò calida, & modò frigida adhibita fuisse remedia satis constet. Idem sentire videtur Auerroës libro quarto Collect. cap. xlv. hic enim cùm signorum quæ morbos indicant, infirmitatẽ proposuisset, de auxiliis eorundem scribit; si illorum vsu lucri aliquid ægro accidit, in eis insistendum, fuisse enim veram coniecturam, si autem nihil proficitur, dimittenda esse illa auxilia, & ad alia transeundum.

De capitis situ somni tempore in iis, qui distillatione laborant. Auicennæ locus expensus. Mercurialis notatus. Aristotelis opinio in problematis refutata.

Capvt VIII.

VVM de curatione catarrhi, seu distillationis ageret Auicenna libro tertio fen. quinta, tract. primo, capite vltimo inter ea quæ de somno præcepit, illud in primis fuit, vt qui catarrhis sunt obnoxij capite dormiant minimè eleuato, sed potius demisso, decliuique puluinari. Hæc Auicenna, aut ipsius potiùs interpretes ita protulerunt. *Et oportet secundùm omnem dispositionem, vt assuescat demissionem capitis, & teneat decliue puluinar, vel capitale.* Ista sanè prius contrario omnino sensu legebantur per hunc modum: *& oportet secundum omnem dispositionem, vt regatur cum eleuatione capitis, & eleuetur puluinar.* Sed Bellunensis, qui pleraque huiusce auctoris loca optimè emendauit, hunc etiam ita restituit sicuti proposuimus. Matthæus Gradius in commentario ad nonum librum Rhasis ad Almansorem, capite de catarrho, hunc locum recitans, videtur non ex toto habuisse corruptum, nec omnino integrum, ita enim legit: *Et oportet secundùm omnem dispositionem, vt regatur cum inclinatione capitis, & eleuetur puluinar.* Præstat autem totam Gradij orationis seriem subtexere, quæ ita habet: *Est etiam alia cautela habenda circa somnum in catarrho, vt scilicet puluinar sit notabiliter eleuatum; sed nota hoc, ne fiat error & deceptio (in quam etiam incidunt scribentes) quòd licèt puluinar, & caput debeat esse eleuatum, non tamen situari debet cum capite rectè eleuato, quia talis situs eleuationis capitis præparat ad catarrhum, & effectiuè, & ad descensum, quia habiliùs ascendunt vapores, & habiliùs descendunt materiæ per colatorium in pectus, & neruos. Ideo hunc errorem Auicenna remouet dicens: & oportet secundùm omnem dispositionem, vt regatur cum inclinatione capitis, id est, inclinetur, & eleuetur puluinar, & non resupinatio fiat in somno, quasi innuat, quòd caput non sit erectum, sed aliquatenus inclinatum propter causas dictas.* Hæc Gradius. Videtur autem ita etiam legisse Gentilis, nec dissimilem ea de re habuisse opinionem. Iacobus quoque de partibus manifestè sicuti Gradius legit; sed quod dicitur ab Auicenna *cum inclinatione capitis,* exponit caput ad anteriores partes vergere debere, vt materia diuertatur ad nares, puluinar autem in somno eleuari debere, sic vt æger capite, & spatulis satis eleuatis ad puluinar dormiat. Hieronymus Accorombonus, Eugubius in libello de catarrho, iam ante annos ferme octuaginta edito, probat & ipse lectionem, quam deinde restituit Bellunensis, & antiquam illam à iuuentute se habuisse semper suspe-

ctam dicit, demissúmque caput, & humile ceruical in distillatione laborantibus approbauit; ac ignoscendum antiquioribus dixit, qui propter textus deprauationem, pleraque absurdè circa eam rem proposuerant. Cùm sit autem illustrissimus hic Auicennæ locus, & minimè obscura illis, qui medicorum commentarios cum studio legunt, quæ de figura illa humili, & inclinata Gradius, & Gentilis, & Accorombonus ediderunt, miratus sum Hieronymum Mercurialem, libro secundo variarum lectionum capite decimoquinto, eam de inclinato illo accubitu opinionem, tanquam nouam, & à se inuentam proposuisse: scribit enim sic: *Iam verò me somnus admonet, vt communem omnium ferè errorem detegam, qui si altiore capite dormiant, à distillationibus minus tentatum iri sperant.* Quem autem dicis, ô Mercurialis, communem errorem? an medicorum, an laborantium? si medicorum; falsa enim verò dicere te, ex illustrissimo Auicennæ loco, & aliis quos citaui textibus, videre licet; si laborantium qui medicinam ignorant, indigna enim verò docti medici aduersùs idiotas obiectio est. Non igitur commune hoc medicorum errarum est, sed nonnullorum tantummodo fuit opinio, qui rudi illa ætate corrupto Auicennæ codice vsi, sensum illum videre non potuerunt; nec tamen difficultate caret ista de inclinato accubitu opinio. Quippe habemus apud Oribasium libro sexto Collectaneorum capite primo ex Antyllo hæc verba: *Figura autem decubitus eorum quibus caput laborat, in sublime tergat, præterquàm in phreneticis, quoniam in eis humilem, atque inclinatum decubitum volumus, quia decubitus in sublime elatus, quodam modo eos perturbat.* Si igitur illis qui distillatione vexantur, laborat caput, quidni erecti dormiant? laborare autem perspicuum est, quippe ibi colligitur, & concrescit distillationis materia ob virium loci imbecillitatem, quæ firmo alioquin capite, aut tota, aut magna ex parte concoqueretur, & in alimentum cederet, aut discuteretur; sed consideremus rationes. Ait Gradius præparare ad catarrhum, & effectiuè, & ad descensum, vt ipse loquitur, quia habiliùs ascendunt vapores, & habiliùs descendunt materiæ per colatorium in pectus, & neruos. Expendamus vtrumque, de ascensu tantùm; rem proponit Aristoteles decimo Problematum, cuius loci auctoritate eam sententiam confirmat Mercurialis. At si difficilius ascendunt vapores demisso capite, quàm erecto, cur non eundem accubitum in ophthalmia, & dolore à bile, & aliis morbis, qui ex inferioribus elato humore, aut vapore constant, approbamus? Consideremus autem Aristotelis rationem, nullam enim alij afferunt. Scribit igitur ille decimo Problematum, ideo brutis animantibus non fieri distillationes, sicuti hominibus, quoniam brutis calor, & humores, qui calorem sequuntur, in atmos se efferunt, vnde per refractionem diflecti, ac discissi, partim quidem ceruicem, & caput, partim autem spinam, & lumbos, nimirum non vnam tantùm partem, sed duas, anteriorem, & posteriorem petunt, cùm hæc omnia sint in eadem recta

linea,

linea, non ita in homine, in quo cùm sit rectæ figuræ, calor non disiectus, nec dispertitus, nec partim ad anteriora, & ad caput, partim ad posteriora, & ad spinam, atque lumbos fertur, sed totus, ac vniuersus ad caput, quem similiter sequentes humores, distillationem efficiunt. Multò plus igitur humoris in homine quã in brutis ferri ad caput, ea ratione contendit Aristoteles, quam rem similiter de somno, si capite erecto, aut demisso capiatur, dicendam scribebat Mercurialis. Eam enimuerò Aristotelis rationem sicuti assecutus sum, memini me explicuisse in commentariis ad illum librum superioribus annis editis, cuius tamen vim, & efficaciam ad id notandum, quod sumpsit, non plenè assequi me fateor. Valeret forsan, si calori, & humoribus, seu vaporibus, ad caput via non pateret per venas, & arterias, sed cùm per vasa ascendant, vt hæc procedunt, ita calor, & humores; nec ea re discrimen vllum homini & bruto est: ita enim vasa procedunt in brutis, ac in homine, & æquè armos petunt in homine, ac in brutis: Vtrisque enim ab hepate, vt sentiunt medici, aut corde, vt sensit Aristoteles, porrecta, eodẽ tramite ad caput ducuntur; vnde qui per ipsa fertur calor, & humores, absque vlla offensione caput petunt, nec aliquò impingũt, vnde per refractionem disiecti discindantur, & partim huc, partim illuc progrediantur: recta enim est, & eodẽ modo se habet in vtrisque via, & æquè per lineã rectam à corde, seu hepate ad caput in homine fit trãsitus, ac in brutis. Quinimò si humores attendimus, qui sequuntur calorẽ, cùm illi suapte natura graues sint, difficiliùs erecta figura, quàm demissa caput petunt; ad illa enim quæ sunt sublimia, difficiliùs perueniunt grauia, quàm ad ea quæ humilia, vnde & Oribasius ad finem eiusdem primi capitis dicebat, decubitum à pedibus altiorem, replere caput, & instrumenta sensuum. De ascensu ita sentiendum. Quòd autem pertinet ad descensum, vera est Auicennæ, & medicorum opinio: quamquam in ascensu omne fere momentum; quippe ex inferioribus fere origo; si tamen in capite iam sit materia; aut ibi genita, aut aliunde illata, erecta decubitus figura, faciliùs descendit materia, quæ grauis est, sicuti humor parieti hærens promptiùs labitur, quàm in solo effusus, quod planum est. Hoc autem casu, vel consideratur caput ex quo distillatio est, vel partes inferiores ad quas, si caput, quoniam depletur onere, & noxia materia, non erit inutilis eiusmodi figura: ob eandem rationem, vt puto, Oribasius capite laborantibus salutarem esse scripsit figuram decubitus, quæ in sublime vergat; & Conciliator differentia cxxiij. capite eleuato dormiendum esse, vt quæ superflua sunt ad viliores partes decumbant: si autem attendatur partes inferiores, illis incommoda est sublimis dormiendi figura, quæ per hunc modum recipiunt, & implentur. Eo igitur casu considerandũ vtrùm magis vrgeat, & iuxta illud, vel hanc, vel illam decubitus figuram eligere: si adsit difficultas respirandi, quod sæpe in distillatione cõtingit, caput in lecto sublime habendum est, quod præcepit Celsus lib. 4. cap. 4.

Cucurbitulas cum scarificatione, etiam incipiente morbo ritè adhiberi aliquando. Auicennæ locus expensus, & Galeno conciliatus. Costæus notatus. Alter itidem, seu Galeni, seu Apollonij locus de cucurbitulis declaratus, de scarificatione plura.

CAPVT IX.

QVÆREBAM vtrùm in angina, aut alia inflammatione, corpore existente pleno, si aliquid venam secare prohibeat, statim inter initia liceat scarificatis cucurbitulis vti. Id subibat ex illis quæ ex Galeno descripta leguntur apud Oribasium libro 7. Collectaneorum ad Iulianum, capite decimo quinto. *Cucurbitulæ euacuatis prius corporibus vtiles, sed in repletis, his non vtimur. Eadem autem ratione in inflammatione cerebri, & membranarum, aut alicuius alius partis, eisdem non vtimur initio morborum, sed quum non amplius aliquid influit, & præuacuato vniuerso corpore, opus est vel mouere, vel amouere, vel ad exteriora reuellere, quod continetur circa particulam laborantem.* Igitur pleno corpore, quod per initia in inflammationem esse consueuit, non esse adhibendas cucurbitulas appareat. At concedere eas videtur Auicenna libro tertio, fen. nona, tractatu primo, cap. 10. vbi de anginæ curatione scribens, proponit initio morbi phlebotomiam, & purgationem & reuellentia auxilia, saltem cum ventosis (vt ipse loquitur, aut eius potiùs interpres) positis super loca longinqua opposita. Nodum soluere nititur Costæus scribens in adnotationibus, consuli ab Auicenna cucurbitas vbi vires nō constant, nec venæ sectio conuenit, hanc enim antea vsurpandā, si liceat: tum ad cucurbitas deueniendum; at si non liceat venæ sectionem vsurpare, cucurbitis nihilominus vtendum, quod & faciat Galenus xiij. methodi cap. 5. vbi vlceri coniuncta inflammatione, ob dolorem, vel venam tundit, si vires constant, vel membra scarificat, quæ læsa non sunt, si vires sint imbecilles. Inanem operam sumit Costæus, nec seu Galeni, seu Oribasij de cucurbitulis locum intelligit. Non enim Galeno aduersatur Auicenna: cùm enim cucurbitas non esse admouendas corpore pleno scribit Galenus, seu ex eo Oribasius, quod etiam ex Antyllo scribit; de iis intelligit cucurbitulis, quæ euacuationis causa admouētur ipsi parti affectæ, vt ex verbis facilè colligitur: scribitur enim, tum esse cucurbitas admouendas cùm vsus postulauerit, vt aliquid eorum quæ in parte phlegmone laborante continetur, moueamus, eruamúsque, & ad exteriora extrahamus; At Auicenna apponit reuulsionis causa partibus longinquis & oppositis, quod sanè licet, etiam non euacuato

cuato

cuato antea corpore; ipſimet verò parti affectæ ſeu inflammatæ non licet: ex dolore enim ſcarificationis citaretur fluxio, & plus eſſet quod attraheretur, quàm quod euacuaretur, increſceretque morbus, quod diſertè ſcripſit Galenus xiij. meth odi cap. 19. ex quo fortaſſe loco illa Oribaſij deſumpta ſunt, ita autem habent Latinè: *Verùm vtendum cucurbita in ipſa parte, quæ phelgmone afficitur inter inuia non eſt, ſed poſteaquam totum corpus euacuaueris, & opus ſit eorum, quæ in inflammata parte continentur, aliquid moueas, & eruas, aut ad exteriora retrahas.* Et eodem capite paulò pòſt: *Et cucurbita in occipite defixa efficax eſt remedium ad oculorum fluxiones: ſed oportet antea euacuatum eſſe totum corpus, phletorico enim ipſo exiſtente, in quacumque parte capitis cucurbitam defixeris, totum ipſum implebis.* Abundè etiam libro artis medicinalis capite quinto, & nonageſimo, eundem locum tractat. Ibi enim docens morbos ex inflammatione, ſeu repletione partis alicuius, eſſe curandos merito euacuationis eiuſdem partis, id tamẽ fieri nõ poſſe probat, nec per retroceſſionem humoris, nec per euacuationem partis, ſiue fiat euacuatio per reſoluentia, ſiue per ſcarificantia, aut adurentia, niſi totius corporis præcedat euacuatio: ex calore enim ſi reſoluentibus vtimur: atque ex dolore ſi ſcarificatione, plus eſt quod attrahitur. Puto inſuper Auicennam, cum initio anginæ cucurbitas proponit, intellexiſſe anginam leuem, in qua nõ exiſtimat omnino neceſſariam phlebotomiã, & ideo dicit vtẽdum phlebotomia, & purgatione, & aliis reuellentibus, ſaltem cum ventoſis; quippe exiſtimat has poſſe aliquando ſolas ſufficere, ſicuti cùm eſt leuis affectio. De leui autem affectione eum agere apparet ex illis quæ paulò pòſt ſubdit, vbi affectionem nominans, de qua ſcribebat, & quam curabat, non ſimpliciter dicit anginam, aut ſynanchiam, vt eius interpres loquitur, ſed vuam aut ſynanchiam, ita ſcribens. *Cùm incipit paſſio vua aut ſynanchia.* Eſt autem vua angina quædam leuis, ſeu potiùs anginoſus affectus, factus à pituitoſa diſtillatione, non propriè angina. At in vera, propria, & grauiori angina nunquam omitti debet phlebotomia ab initio, nec ſufficiunt cucurbitulæ. Et idem Auicenna capite ſubſequenti xj. cùm de angina loqueretur, quæ fit ab humore calido, & grauis angina eſſe ſolet, ita ſcribit: *In calida quidem oportet, vt incipiatur cum phlebotomia.* quibus verbis neceſſitatem auxilij oſtendit, cucurbitas autem tanquam minùs efficaces haud nominat. At ſi vires non ferant venæ ſectionem dicat quiſpiam, quid moliendum? Puto eſſe deſperatam ſalutem: vbi enim acutiſſimus eſt morbus, nec æqualibus auxiliis vti licet, nulla relinquitur ſpes; quare non eſt, vt dicamus, vbi vires non conſtant illis eſſe vtendum, ſi quidem morbus vrget acutiſſimus, & æqualem ſtatim medicinam expoſcit: leuioribus enim vti licet, cùm morbus dat inducias, & natura ipſa paulatim ſuppetias ferre poteſt. Quid autem? an omittendus cucurbitularum vſus viribus imbecillibus, in pueris, ſenibus, & grauidis acuto morbo laborantibus, quibus non licet venam tundere? Non id dico; ſed cùm æquale non ſit

auxilium,

auxilium, non esse suum morbi, nec illi fidendum, nec tamen omittendum. Pueri autem ac senes acutissimis morbis corripi non solent, vt iuuenes, vnde sufficiant cucurbitulæ; quòd si corripiantur, lethales esse solent, quod de grauidis expressit Hippocrates. Conueniunt igitur cucurbitulæ initio morbi in angina leuiori, sicuti etiam in aliarum partium leuioribus inflammationibus, non sanè inflammatis partibus appositæ, quod nunquam fieri debet inchoante morbo, sed longinquis, & oppositis ad reuellendum à parte affecta, & simul euacuandum totum corpus, quæ euacuatio ex cucurbitulis sufficiat, quum partes principes, in cui affectione, aut nulla, aut exigua copia oneratæ, magnopere laborent. Nam ad euacuandum totum in acutissimis morbis, vt in grauissima angina, pleuritide, phrenitide, & similibus, ad internam brachij confugiendum est, quod facere Autorem libri quarti de ratione victus in acutis, scribit Galenus eo commentario particula xxiv. quia, & velocissimè, & plurimùm euacuat totum corpus ex iis partibus, quæ principes sunt. At si earum partium plenitudo non vrgeat, nec morbus sit adeò præceps, sufficere cucurbitulas colligi licet ex loco, qui ex xiij. methodi medendi capite 5. adductus est. Quippe scarificationis beneficio euacuatur etiam totum corpus, atque reuellitur à parte affecta, cùm oppositis locis adhibetur. Ita verò totum corpus euacuari, expressè dixit aliquando Galenus, sicuti libro 13. methodi cap. 5. per hæc verba Latinè: *At si vel plethoricum corpus sit, vel cacochimum, curatio per ea quæ sic calent, fluxionem ad membrum citat. Atqui nec alia vlla vti datur: cogimur ergo alias sanguinem mittere, idque aut vena incisa, aut membris iis, quæ læsa non sunt scarificatis.* Atque etiam secundo Aphorismorum xvij. per hæc: *Euacuatio omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquisitissima est, fit per venæ sectionem: proxima autem huic est quæ per malleorum scarificationem, vt nos facere consueuimus, & quæ per exercitia, vel frictiones, vel balnea, & præterea ex accidenti per inediam.* Exprimitur etiam quarto de tuenda valetudine, vbi malleolos scapello incidere tantundem valere scribit, ac venam incidere. Non exprimitur aliquando, verum submissione sanguinis comprehenditur, vt obseruare licet libro xiij. methodi cap. 6. vbi plethoram euacuantes materias proponens, scribit esse sanguinis missionem, frequentia balnea, exercitationes, frictiones, digerentia medicamenta, & præter hæc omnia inediam. Eadem verò res manifestissimè etiam proponitur ab Oribasio ex Apollonio libro septimo Collectaneorum ad Iulianum cap. 19. vbi comparans crurum scarificationem venæ sectioni, modò hanc, modò illam eligendam dicit per hæc verba: *Ego in maximis periculosissimisque affectionibus* (venæ sectionem) *non omitto, in quibus abundè, affatimq; sanguinem effundere oportet, nam in vehementibus affectionibus, euacuationes affatim faciendæ sunt: plethoram vero mediocrem, quæ aliquid mali sit factura, & iam conuersionem in morbosum statum attingat, tibia scarificationibus vexata, quæq; sine molestia, & quantam voluerimus sanguinis*

extrusionem

extrusionem reddiderit, citra validam totius corporis molis commotionem, &c. Si igitur scarificatione totum corpus mediocri plethora euacuatur, & fluentes humores reuelluntur, eius occasio aliquando esse potest initio morbi, sicuti aliàs venæ sectio est necessaria. Verum aliquis existimet labi me, & scarificationem cum scarificatis cucurbitulis confundere quæ aliud & aliud sint; quæ igitur ex Galeno, & Oribasio allata sunt de scarificatione, cum vera sint, non posse tamen ad scarificatas cucurbitulas transferri, neque si scarificatione initio morbi liceat vti, scarificatis liceat vti cucurbitulis. Ita autem sensisse recentiores quosdam video, qui cum magnopere laborent ad ostendendum, scarificationem antiquorum; & scarificatas cucurbitulas nō fuisse vnum & idem apud antiquos, quod vel vltro concedo, non tamen bene colligunt, licere vti initio morbi scarificatione, non licere cucurbitulis scarificatis, si enim licet illa, licet etiam his. Ac si scarificatione plethora mediocris soluitur, soluitur etiam cucurbitulis scarificatis. Verum sanè illud esse existimo quod scribunt, scarificatione vsos antiquos absque cucurbitularum appositione, distinxisseque alterum ab altero, quod apparere ex Galeno video quinto in sextum Epidemiorum textu primo; vbi seiūgit illa duo, & seorsim proponit. Enumerat enim medicorum ministros, herbarios, vnguentarios, coquos, cataplasmata adhibentes, humorem conspergentes, clisterem suffundentes, scarificantes, venam secantes, & cucurbitulas affigentes. Et verò apponebant antiqui cucurbitulas absque scarificatione, & scarificabant cum cucurbitulis, erantque varia variis occasionibus vsurpata remedia: cucurbitulis enim vtebantur, cùm vi attrahere illis consilium erat, est enim efficax admodum ad trahendum auxilium cucurbicula, vt habetur apud Galenum libro xiij. methodi: scarificatione autem vtebantur, vel ad reuellendum ab aliqua parte, quo tempore apponere cucurbitulas solebant, & vtile admodum est, vel ad euacuandam oppletam partem ex ipso affecto loco, qua occasione affectas partes scarificabant, vel ad euacuandum totum, quum plethora erat mediocris, & venæ sectionem non putabant necessariam; quinimo damnosam, tunc enim scarificationem sustinebant, hæc autem erat absque cucurbitulis, & semper in tibiis, quippe locis ignobilibus, ex quibus euacuatus sanguis minimum viribus officeret, vt ex Oribasio habemus, Apollonij doctrinam recitante septimo libro Collectaneorum ad Iulianum capit. x i x. eáque vtebantur potissimum præseruationis gratia, & ad præcauendum à morbis: quum enim eodem anno venam sæpius incidere accommodatum non videretur, quum multus spiritus animalis vnà cum multo sanguine effunderetur, ideo, non adeò vrgente re, fuit scarificatio illa instituta, vt ex eodem Oribasij loco constat. Non tamen ea re vllo pacto differebant scarificatio, & cucurbitulæ scarificatæ, quòd scarificare corpore non purgato licuisset, aut liceat, cucurbitulis vti non licuisset, aut non liceat, hoc enim falsum est præceptum, nec id, aut Galenus, aut alij ex anti-

quis dixerint: licèt recentiores illi quos significaui, Galeni, seu Oribasij verbis supinè acceptis, id affirmarint. Cùm enim scribit Oribasius, seu Galenus, cucurbitulas purgatis priùs corporibus esse adhibendas, intelligit quum illæ adhibentur particulis inflammatis, aut aliter oppletis, ad eum finem, vt particulas exhauriamus, & quod ibi præter naturam inculcatum est, inde eruamus, quæ res, vel ex ipsis, seu Galeni, seu Oribasij verbis patet libro septimo ad Iulianum cap. quinto decimo, quo loco scribit vtendum esse cucurbitula, quum opus est vel mouere, vel amoliri quod continetur in parte inflammata. Id autem & superiùs aduersum Costæum proposui: eo autem tempore, nec scarificatione absque cucurbitulis vti liceat, quod habemus apud Galenum libro artis medicinalis capite lxxxxv. quem locum etiam antea adduxi; & manifestissimis verbis apud Aëtium ex Galeno libro tertio capite primo, & vigesimo, vbi de scarificatione agens, eiúsque vsus proponens, ad finem capitis ita scribit: *sanguinis inculcationes quæ factæ sunt, post vniuersalem totius corporis euacuationem soluere per localem scarificationem.* Est autem, tum cucurbitulæ, tum scarificationis eadem ratio, quippe vtraque efficiunt dolorem, ex dolore autem citatur fluxio ad partem, cuius euacuationem quærimus. At cùm præseruationis gratia sanas tibias scarificamus, licèt dolor creetur, nihil periculi est, cùm in parte nihil mali sit; scarificatis autem partibus affectis propositum imminet periculum. Quinimo, nec venam secare in affecto loco liceat, etsi exiguus inde, aut nullus secuturus sit dolor, nisi antea totum corpus fuerit euacuatum, quia ad affectam partem sanguis eo modo trahitur, qui inde reuellendus est. Id autem habemus apud eundem Aëtium libro tertio capite xx. ita scribentem: *Illud porrò nosse expedit, quòd non solùm localis venæ sectio detrimento est, antequam vniuersum corpus euacuetur per affectas partes sanguinem detrahens, sed etiam cucurbita.* Magis tamen periculosam ibidem dicit esse cucurbitam, quàm venæ sectionem, quippe pro ratione materiæ quæ affertur ex venæ sectione, etiam sanguinis excretio fit cum cucurbita, tum impetu affixionis violenter materiam attrahens, tum multum locum occupans, & tamen neque vasis sensibilem fissuram faciens, attrahat quidem memorabilem materiam, non euacuet autem pro ratione attractæ. Si igitur nec locali venæ sectione vti licet, hoc est, non licet in parte affecta secare venam, multò minùs liceat vti scarificationibus. Quod autem dicunt recentiores iidem, scarificatione insignem extrahi sanguinis copiam, cucurbitulis scarificatis exiguam, ideo scarificationem substitui venæ sectioni, non autem cucurbitulas scarificatas, non est ad rem, & falsum est. Comparant enim scarificationem in tibiis, qua vtebantur antiqui cucurbitulis scarificatis in dorso, quibus nos passim vtimur. At qui scarificationem dicit, non eam in tibiis dicit, nam scarificabant antiqui etiam alias partes, quod patet ex Oribasio libro septimo Collectaneorum ad Iulianum capite xviij. in quo

docet

docet cruribus, & abdomini adhibendas incisiones per rectitudinem, eodémque modo in thorace, dorso, & ceruice: at in capite pro situ capillorum, in fronte obliquas. Necesse igitur erat comparare scarificationem dorsi cucurbitulis scarificatis in eadem parte, sicuti scarificationem tibiarum cucurbitulis in eadem parte scarificatis. Quæ ab antiquis substituitur scarificatio venæ sectioni, est quam in tibiis moliebantur. Hæc autem etiam adhibitis cucurbitulis possit substitui, si modò illæ adsint conditiones; quas pro scarificatione tibiarum ipsi obseruabant: Cruribus enim potissimùm fiebant incisiones, & scarificationes ad plenitudinem mediocrem soluendam, & præcauendum à morbis, in illis præsertim qui tenuem sanguinem aceruare solent, vt in mulieribus albidis, vt habet Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionem, capite xj. Per scarificationem enim tenuior sanguis facilè profluit, non ita crassus, atque ea ratione commodè præcauebant à morbis. Quippe locus ille, vt proposui antea ex Oribasio, qui Apollonij verba recitat, ignobilis cùm sit, ad eam rem maximè erat aptus, quod & video referri ab Aëtio ex Galeno libro tertio capite xxj. Id verò citra totius corporis euacuationem licebat, nullo ibidem existente morbo: sed & liceat quoque ad eandem rem scarificare dorsum eisdem conditionibus; quamquam verè crura tanquam ignobiliora, sint magis ei rei accommodata. Easdem autem partes, aut alias, vbi sint affectæ, & morbo vexatæ, initio morbi, & totius corporis nó præcedente euacuatione, scarificare non liceat. Est etiam falsum cucurbitularum vsu, quæ dorso affigantur, & incidãtur, minoré extrahi sanguinis copiam, quàm scarificatis cruribus, cùm in dorso venæ sint amplæ, si modò paulò altiùs affixis cucurbitis velimus infligere plagas. Et experientia ipsa docet, ex dorso magnam euacuari sanguinis copiam; quippe in patria mea Genua quotannis per sacros suppliciorum Christi Domini dies, ferreis aculeis sparto appensis multis dorsum verberantibus, ea fit sanguinis effusio nonnullis, ex qua incidunt in animi deliquium, manifestóque apparet, quibus non accidit animi deliquium, libras tamen plusquam duas sanguinis, quas per scarificationem tibiarum sibi detraxisse scribit Oribasius, ex dorso effundi. Igitur quamquam idem non essent omnino scarificatio, & cucurbitulæ scarificatæ, quum tamen illis conueniat, quod à me superiùs est positum, si scarificatione vti licet initio morbi, quod licet aliquando, scarificatis etiam licet vti cucurbitulis, siue tibiis, siue dorso appositis.

Dissidentes, & variæ antiquorum, ac principum in medicina virorum de mittendo, aut non mittendo sanguine opiniones, de modo, aut mensura eius, déque ætate, quibus mittatur, & morbi tempore, ac alia ea de re. Galeni loca aliquot de cotyla. Fuchsius reprehensus.

CAPVT X.

IRARI subit aliquando in medicina auctorum discrepantes non modò, sed omnino etiam contrarias sententias: nec de iis solum loquor, quæ ad contemplationem magis pertinent, & philosophica potius sunt, verum de ipsis medicinæ instrumentis, & auxiliis, quæ suos cum producerent effectus insignes, & conspicuos, opinionis veritatem re ipsa declarare posse videbantur. Hanc rem in vno ex præcipuis medicinæ auxiliis, quæ est venæ sectio, in præsentia considero: de ea enim maximè repugnantes, atque adeo oppositas sententias clarorum virorum animaduertere licet, siue ipsum simpliciter auxilium, venæque sectionem consideremus, siue hominis conditiones, ex quo sanguis emittitur. In primis, venæ sectionem antiquissimum fuisse auxilium satis constat, vt pene cum ipsa medicina exortum esse videatur. Podalyrius enim Æsculapij filius Syrnam Dametheii Cariæ regis filiam, quæ excelso quodam tecti deciderat fastigio, concusso corpore periculosè se habebat, incisa ex vtroque brachio vena, sanguineque inde emisso sanauit, quod præsidium vidisse à patre eo in casu vsurpatum, ab eoque didicisse credibile est. Tum ex eadem Æsculapij prolapia vetustissimus auctor Hippocrates, in omni genuino morbo mittendum sanguinem scripsit, modò nihil sit, quod illud auxilij genus remoretur, quam Hippocratis doctrinam secuti sunt, & Diocles Carystius, qui ob artis excellentiam iunior Hippocrates fuit cognominatus, & Praxagoras eadem qua Hippocrates Co patria natus, Phylotimus, & Herophilus, & alij veteres. Circiter tamen eadem tempora natus Chrysippus Cnidius celeberrimus & philosophus, & medicus, istud auxilium omnino abdicauit, nec eo vti vnquam voluit, cuius vestigiis adhærens Erasistratus Iulita eius discipulus, & Aristotelis ex filia nepos, nullo in morbo venam esse secandam existimauit, à quo deinde orti Erasistratæi, per multa sæcula Romæ medicinam facientes, ea in totum abstinuerunt: inter quos fuit Strato summa necessitudine Erasistrato iunctus, & Aristogenes, & Medies. Pòst autem multis sæculis exactis, cùm Romam aduenisset Galenus, & prauas Erasistratæorum curationes aduerteret:

uerteret, quibus multi de medio tollerentur, vt puella Chiensis, & Crito, & alij quos Galenus memorat, cœpit eorum inscitiam redarguere, & Chrysippi, ac Erasistrati dogma refellere; vnde factum est vt Erasistratæi sententiam mutarent, & sanguinem mitterent; id verò ex Erasistrati decretis facere assenerarent, venæ namque sectionem ab Erasistrato non fuisse omissam, licèt vetustiores Erasistratæi ita affirmarent: sed refellit hosce Galenus, multisque verbis probat, ab Erasistrato nunquam venæ sectionis factam esse mentionem, neque ab illo tale auxilij genus vnquam vsurpatum. Hæc de re simpliciter. De corporibus à quibus tollendus est sanguis, non minor varietas, & pugna: eam vi communi comprehendit Cornelius Celsus libri secundi capite nono per hæc verba: *Sanguinem incisa vena mitti nouum non est: sed nullum pene morbum esse, in quo non mittatur, nouum est. Item mitti iuuenibus, & fœminis vterum non gerentibus, vetus est: in pueris verò idem experiri, & in senioribus, & ingrauidis quoque mulieribus vetus non est: siquidem antiqui primam vltimámque ætatem sustinere non posse hoc auxilij genus iudicabant, persuaserántque sibi mulierem grauidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam.* Nos autem quædam capita exactiùs pertractemus. Pueris mitti sanguinem vetus non esse testatur Cornelius, quod est dicere, veteres medicos pueris non misisse, recentiores misisse, & vera proponit Celsus. Hippocrates enim qui veterum princeps, libro quarto de ratione victus, in morbis acutis, textu decimo nono, nisi floreat, ac vigeat ætas, à sanguinis missione abstinet, cuius sententiæ adhæsisse, qui subsecuti sunt, Dioclem, Praxagoram, Philotimum, Herophilum, & alios credibile est. Chrysippus enim & Erasistratæus, nulla ætate nulloque morbo, vt vidimus, venam secabant. At recentiores, Celsique ætati proximiores, qui successerunt, istud auxilium in pueris vsurpasse, etsi ex eorum monumentis, quæ nulla extant, haud cognoscere liceat, affirmanti Celso facilè credimus. At post Celsi ætatem, qui fuit clarissimus Galenus, nullo pacto pueris ante annum decimumquartum mitti sanguinem voluit, quod scriptum reliquit libro vndecimo methodi medendi, capite quarto decimo, & libro de curandi ratione per sanguinis missionem, capite tertio decimo, & alibi etiam, licèt annorum numerum non vbique definierit, a qua sententia non recesserunt posteriores Græci, vt Oribasius, qui libro septimo Collectaneorum ad Iulianum capite quarto, & in synopsi ad Eustathium filium, pueris vsque ad annum quartum decimum non esse secādam venam proposuit, eadem afferens quæ Galenus, quòd facile per halitū pueri digerantur. Longo tamen pòst tempore, ex Arabibus illustris medicus Auenhoar, ante annum quartum decimum adeò mitti sanguinem posse censuit, vt filiolo suo tertium annum agēti venam secauerit, cuius auxilij beneficio à morte euasit puer, sicuti idem Auenhoar scribit lib. Theisir, & Auerroës lib. 7. qui inscribitur Colliget, c. 3. Ex eadem tamen Arabum familia Princeps Auicenna libro primo Canonis, fen quarta, doctrina quinta, capite

vltimo, de phlebotomia inscripto, Galenicæ sententiæ adhærens, cauendum esse scribit à missione sanguinis in ætate quæ est minor quatuordecim annis, licet exiguam detractionem in adolescentibus concedat, quod & facit Galenus in libro de curandi ratione per sanguinis missionem, ex quo loco omnia hæc ab Auicenna desumpta fuére. Nostris etiam temporibus haud rarò pueris sex aut septem annos natis, felici successu in brachio vena tusa, sanguinem ad quinque, aut sex vncas pro morbi, ac temperamenti ratione fuisse missum scimus, & nos feliciter misimus non semel. Eadem fermè quæ de pueris, de grauidis etiam mulieribus sententiarum varietas considerari potest. Nam cùm ea quæ ex Celso proposuimus, veteres abstinuisse in grauidis à venæ sectione ostendant, quod confirmatur Hippocatis testimonio Aphorismorum libro quinto, aphorismo trigesimo primo scribentis, mulierem vterum gerentem sanguine è vena misso abortire, recentiores tamen, & Celsi temporibus proximiores medicos, grauidis sanguinem detraxisse eadem ostendunt; quod & passim nostris temporibus facimus absque vllo abortitionis periculo, nisi vi morbi intereat fœtus, à quo magis illi imminet periculum, quàm à sanguinis moderata emissione. Est verò etiam, cùm citra morbum vllum grauidis mittere sanguinem aliquando necessitas postulat, gestationis ipsius causa, quippe nisi mittatur abortiunt, copia sanguinis fœtum suffocante, qua copia exinanita, retinetur fœtus, & maturè emittitur. Quod ad quantitatem etiam sanguinis pertinet, obseruanda est nostrorum, & antiquorum temporum varietas. Hippocrates enim libro secundo de ratione victus in morbis acutis, textu decimo; in pleuritide sanguinem mittit vsque ad coloris mutationem, quippe est id argumentum ex inflammata particula cum fuisse eductum, distat enim hic colore ab eo, qui in aliis corporis partibus continetur: si enim aliunde pituitosus, ex inflammatione rubicundior, si autem ex aliis partibus rubicundior, ex inflammata ob adustionem liuidus, & nigrefactus prodibit. Similiter quarto eorundem librorum de ratione victus in morbis acutis, textu septuagesimo nono, siue Hippocrates, siue quisquis auctor ille est, in pleuritide sanguinem mittit vsque ad animi deliquium: at nostris temporibus in pleuritide quis vnquam coloris expectat mutationem, aut expectare audet? aut in eadem quis vnquam ad animi vsque deliquium, euacuationis ratione aduenïens, sanguinem mittit? At hoc idem animi deliquium in sanguinis missione, nonnullos medicos pro termino posuisse non in pleuritide solùm, sed communiter in detractione sanguinis habemus apud Galenum in libro de venæ sectione aduersùs Erasistratæos capite quarto, sicuti alios coloris mutationem, & alios alio modo. Galenus autem licèt eam sententiam non approbet, vt apparet libro de curandi ratione per sanguinis missionem capite vndecimo, posse tamen vsque ad animi deliquium mitti quibusdam in casibus, docet Aphorismo tertio, & vicesimo libri primi Aphorismo

tissimorum, & exemplis propositis ad eum terminum fuisse à Galeno missum, apparet libro nono methodi medendi, capite quarto, dum adolescentium duorum synocha febre laborantium historiam recenset, quod & scribit eodem libro de curandi ratione per sanguinis missionem, capite duodecimo. Ibidem autem sanguinis mensuram, quam aliquando vena secta fluere permiserit, definitè exprimens, magis adhuc quod proponimus confirmat. Scribit enim se aliquando detraxisse cotylas sex: sunt autem sex cotylæ, vnciæ mensurales quinquaginta, & quatuor; quippe cotyla, Attica scilicet, quam intelligere puto Galenum (alia autē quæ & Italica adhuc maior) continet vncias mensurales nouem, quod habemus apud Galenum libro primo de compositione medicamentorum secundùm genera per hæc verba; *Ex multis medicamentis olim conscriptis priusquam res Romana in tantam potentiam venirent, conieci, quam illi nominant cotylam, parem esse vnciis nouem libræ Romanis nunc consuetæ.* Libro etiam sexto eiusdem operis, non solùm cotylam continere vncias nouem mensurales dicit, sed cotylas sex vincas quatuor & quinquaginta, per hæc verba: *Consentaneum igitur est Andromachum nouem vnciarum mensuralium oleum ricininum censere esse iniciendum, vt sex cotylæ fiant vnciæ mensurales quatuor, & quinquaginta, quod idem est cum libris mensuralibus Romanis quatuor, & dimidia.* Porro autem vnciæ mensurales ita dicebantur; quia per cornua lineis intersecta mensurabantur, & discernebantur, vt scribit Galenus libro 6. eiusdem operis. Non erant autem eædem cum ponderalibus. Hæ enim appendebantur; mensuraléśque in omni materia eædem: ponderales non item: sed variæ pro rei cotyla admensæ grauitate, aut leuitate, vnde olei cotyla, sicuti ex Galeni experimento apparet, pendebat vncias septem cum dimidia, sexto enim libro de compositione medicamentorum per genera, hæc habet: *Ego sanè olim libram Romæ nuncupatam, quam per intersecta cornua metiuntur, appendi aliquando, cupiens scire quantum ponderis haberet, inueni verò duodecim vncias mensurales decem ponderalibus æquales.* Si igitur duodecim mensurales olei vnciæ sunt decem ponderales, sex quibuslibet vnciis mensuralibus olei vna dempta, ponderales erunt, atque ita cotyla olei, quæ admetiendo vncias septem cum dimidia: alia autem ratio in vino, alia in melle, & alia in sanguine erit. Errat igitur Fuchsius, qui simpliciter cotylam vncias ponderales septem cum dimidia continere dicit; id enim de oleo tantùm ex Galeno asserendum est. Quòd si cotylæ sanguinis, quæ mensura est, pondus exactè scire vellemus, quod fecit Galenus, nos facere necesse esset, vt mensuram illam appenderemus: id tamen constare potest, sex cotylas mensurales magnam esse quantitatem, & quam nostris temporibus nemo audeat detrahere, quod tamen si facerent aliquando medici, enimuerò morbi nonnulli, qui interim dum vnciolas demimus, maximè inualescunt, debellarentur protinus, nec redderētur incurabiles. Sanguinis libra, quā semel rarò excedimus, exigua admodum

admodum copia videtur existimari à Galeno eodem libro de curandi ratione per sanguinis missionem, capite sexto decimo; cùm enim aduersus eos loqueretur, qui lienosis sanguinem detrahere negligerent, ita scribit: *Haud noui tamen, ob quam causam medici lienosis sanguinem detrahere neglexerint, si quidem ego maximam perpetuò vtilitatem euenire cognoui, si & libram vnam tantummodo detraherent.* Quin & eodem libro capite subsequenti, œconomo illi diuitis Romani grauissima ophthalmia laboranti, vna die libras quatuor sanguinis exhausit, nimirum libras tres primùm, & semel, tum quatuor horis interiectis libram aliam, & mirum fuit quàm celeriter restituta fuerit oculorum acies, & sanitas ei, cui cæcitatis periculum imminere existimabatur, & iam per viginti dies grauissimo dolore conflictatus, lucem videre non poterat, vt incantationi res similis visa sit, quod scribit ibidem Galenus. Audacius igitur sanguinem euacuantes miras aliquando perficeremus curationes, sed cauti ac infamiæ metu nimirum timidi sumus, ne quem non seruemus, vt ait Celsus, cum perdidisse existimemur. In Hispania largas fieri sanguinis missiones audio, sed partitis vicibus, sic vt per plures morbi dies quotidie aliquid dematur, modò ex vno, modò ex altero brachio, quæ consuetudo sanguinem diuidendi, vt laudanda est cum morbus patitur, aut requirit, vt in copia crudorum humorum ex Galeni doctrina, per plures dies modò præparantis, modò euacuantis, ita perpetuò eam tenere consuetudinem, empirici est, non rationalis medici: est enim cùm morbus largam affatim, & semel sanguinis missionem postulat, & postea multis diebus nihil mouendum sit. Vnum de tempore missionis sanguinis addam, tum finem capiti faciam. Galenus quolibet morbi die, cùm res postulat, & nihil impedit, mittendum sanguinem dicit, & noctu etiam, ex Hippocratis doctrina id haustum, qui Anaxioni pleuritico etiam octaua die venam secuit: innouatum tamen ab Hippocrate morem, ex Galeno apparet, qui commentario tertio in tertium librum Epidemiorum textu nono, & septuagesimo, medicos eo tempore quasi lege certa vltra quartum diem ægrotis non secuisse venam affirmat: quam consuetudinem, licèt ab Hippocrate neglectam, apud posteriores etiam mansisse, ex Celso apparet, qui venæ sectionem post diem quartum tanquam minus vtilem improbat per hæc verba: *Idóque ei rei videtur aptissimus aduersa valetudinis dies secundus, aut tertius, sed vt aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam vtile post diem quartum est, cum iam spatio ipso, materia & exhausta est, & corpus corrumpit, vt detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum.* Hanc autem obiectionem postremis verbis propositam, medicos illos respexisse etiam, & aduertisse credibile est, quæ tamen haud impedit. Non enim sanguis detrahitur, si exhaustus ex corpore est, sed cùm in eo abundat, at abundat etiam aliquando post quartum diem, nec corpus eo tempore corrumpit, aut

imbecillum reddit, sed integrum, & robustum, si ex sanguinis copia morbus sit, aut saltem cum morbo, cum fouens sit abundantia.

De Anginæ nomine, & differentiis, ac de etymo. Celsus notatus. Locus in libro cui titulus Introductio, aut Medicus, ab interprete perperam conuersus, emendatus.

CAPVT XI.

ANGINA, quæ & anguina aliquando dicta est, Latina vox est: indicat Celsus, qui eo de morbo verba faciens libri quarti capite quarto, ita scribit: *Nostri anginam vocant.* Habet tamen originem Græcam, vt existimo, sicuti verbum vnde sit deductum morbo nomen; Angina enim ab ango, id est, suffoco, & strangulo, aut spiritus viam præcludo, ango autem Latinorum ab ἄγχω Græcorum. Apud Græcos dicitur συνάγχη, aut κυνάγχη eodem etymo, nimirum ab ἀγχόνη, quæ vox laqueum significat, & est ab eodem verbo ἄγχω. Id habemus apud Trallianum libri quarti capite primo, atque etiam apud Cælium Aurelianum, qui aliud tamen etymon proponit, nimirum ἀπὸ τοῦ συνέχειν, id est, à continendo, seu cohibendo, quia spiritum cohibendo respirationem neget. Est autem Angina apud Latinos commune, & genericum nomen, quamlibet suffocationis speciem, in qua tamen afficiantur fauces, denotans, quale apud antiquissimos Græcos συνάγχη & κυνάγχη, quæ etiam dicta sunt σύναγχες, de omni suffocationis genere, in qua afficiantur fauces prolatæ, vt habemus expressè apud Trallianum libri quarti capite primo scribentem: *Omnem inflammationis speciem circa iugulum, siue interiùs, siue exteriùs suffocationem inducat, apud antiquiores medicos, vt plurimùm fuisse appellatam Synanchem: posteriores autem quadrifariam diuisisse.* Cautè autem accipiatur quod ait, fuisse dictam Synanchem; nimirum haud negat fuisse etiam dictam Cynanchem, sed Synanchem genericum, & commune nomen esse. Vniuersè autem de quocunque suffocationis genere, quod dictum est, habemus apud Galenum tertio Prognosticorum, textu decimo octauo, vbi cùm tres proposuisset Hippocrates anginæ differentias (κυνάγχας nominauerat) maioris, & minoris ratione inter se differentes; primam, & alteram, in quibus vehemens est strangulatio, ac dolor, nec inflammatio, aut sacer ignis extrà apparet, κυνάγχας per κ, nonnulli dici volebant: Postremam autem in qua fauces, & ceruix, aut ceruix & pectus ruborem traherent, minúsque esset perniciosa, συνάγχην per σ. Despicit autem eam de literis illis recentiorum Medicorum contentionem Galenus in commentario, tanquam ad nullam rem vtilem: quin & Hippocra-

codices antiquos adesse testatur, in quibus non κυνάγχας per κ, sed συνάγχας per σ, locus ille scriptus esset, tanquam vtraque voce eædem differentiæ notarentur, & vtro modo appellares, nihil interesset. Quod & habemus libro quarto de ratione victus in acutis, textu trigesimo, per hæc verba; *siue Synanchon dicere volueris, siue Cynanchon, vel alterum quidem horum Synanchem, alterum verò Cynanchem, siue vtrunque Synanchem vocaueris, duas Synanches scineris esse rationes, ad curationes enim nihil nominibus indigemus*; & ad finem eiusdem textus: *Sermo hic, & Synancharum species, & causas, & affectos locos, & curationes docuit; neque si vel Synanchem, vel Cynanchem, vel Synanchon, vel Cynanchon appellaret, fuit sollicitus.* Igitur Synanche, aut Cynanche apud Hippocratem, & antiquissimos Græcos genericum nomen est, quale apud Latinos angina, & cuilibet speciei accommodari potest; sed cùm Latini specierum nominibus caruerint, Græci recentiores nomina adinuenerunt, quibus sigillatim particulares differentiæ atque species notarentur, quare & Celsus post ea verba, quæ paulò antè recitaui, *nostri Anginam vocant*, hæc subdit: *apud Græcos nomen prout species est.* recentiores nimirum Hippocrates auctores intelligit, qui alia specierum nomina adinuenerant, quæ & proponit scribens, aliam fuisse appellatam συνάγχην, aliam ὑποσυνάγχην, & aliam παρασυνάγχην, quarum etiam vnamquamquam terminis suis circumscribit, & propriis signis distinguit. Malè autem Celsus, secutus recentiores Græcos quos dixi, commune nomen, quale apud Latinos angina videtur, Græcis auferre voluit per ea, *apud Græcos nomen, prout species est*, nec verò vllum ipse proponit: dari autem genericum & commune nomen apud Græcos, ex Hippocrate, cuius doctrinam magnam partem Latinis literis tradebat, poterat facilè sicuti Galenus didicisse. Cùm careant igitur Latini specierum nominibus, vt diximus, apud Græcos recentiores illa in vsu sunt, nec tamen eadem ex toto apud omnes. Nam præter ea quæ ex Celso paulò antè produxi, alia etiam habentur. Tradit enim Galenus libro quarto de locis affectis capite 3. quatuor inuentis nominibus, synãche, & cynãche, parasynãche, & paracynãche, illis consueuisse medicos nõnullos significare quatuor affectus, quos etiam proponit scribens: *Quæ igitur sunt quatuor affectiones? Vnum quidem, & primum ipsorum genus, vbi fauces inflammantur, fauces autem voco internum oris spatium, vbi simul conueniunt, & gulæ, & gutturis partes extremæ: alterum quum neque fauces, neque reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium vlla inflammata videtur, laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum, vbi gutturis partes tum externæ, tum internæ similiter affectæ sunt.* Illam porro nominum diligentiam reprehendit eodem loco Galenus, constituta enim anginæ natura quòd affectus esset ceruicis, quoquo modo spirationem reddens deteriorem, ex Hippocratis doctrina, qui eundem morbum etiam appellauerat Cynanchem, subdit hæc verba: *Nondum soliti medici hanc*

quidem

quidem per κ, nominare Cynanchem, illum verò per σ, Synanchem; tantum abest, vt vel parasynachē, vel paracynanchē aliquam appellarent; quippe vbi circa nomina curiosi cœpêre esse homines, tunc rerum ipsarum negligentia cœpit. Hasce tamē quatuor nominum differentias, quotquot postea succeſsêre medicinæ auctores paulo minùs ſequuti ſunt, variatis tamen aliqua ex parte anginæ ſpeciebus, quibus ea nomina apponerent. Trallianus enim poſtquam ſynanchem annum inflammationis ſpeciem circa gulam apud antiquiores medicos fuiſſe appellatam ſcripſit, quadrifariam recentiores diuiſiſſe proponit, inflammatis enim muſculis interioribus laryngis Cynanchem, exterioribus paracynanchē, interioribus pharyngis, aut fauciū ſynanchē exterioribus autē paraſynanchem; quā diuiſionē habemus ſimiliter apud Paulum Æginetā libro tertio capit. vigeſimo ſeptimo. At hæc non eſt illi omnino eadem, quam ex Galeno modò propoſuimus; quam rem cùm poſſit ex ſe quilibet, paululùm modò aduertens, facilè comprehendere, pluribus non perſequar. Aetius libro octauo capite quadrageſimo ſeptimo, ipſa affert Galeni verba, ſed & illud addit, anginam ex luxatione alicuius vertebræ in collo ad anteriorem regionem, propriè à veteribus fuiſſe appellatam Cynanchem. Cælius Aurelianus, qui methodicam medicinam Latinis literis vtcumque conſcripſit, ſed Græco fonte ductam, tum aliis, tum iiſdem Græcis nominibus ad eas differentias oſtendendas vſus eſt, quæ tamē aliter accommodauit, ſecutus doctrinam Valentis Phyſici. Fuit & hic medicinæ auctor Latinus Vectius nomine, & Scribonij æqualis, atque ſicuti ille L. Apulei diſcipulus (ſi modò ille eſt, vt puto) ſed qui, vt neceſſe erat apud Græcos medicinam apprehendenti, eorum vocibus vteretur; Cælius igitur cùm antè propoſuiſſet, hanc affectionem non ſolùm Cynanchem à canibus dici, ſed etiā Lynanchem à lupis, quòd frequenter hæc animalia afficeret, & quòd luporum ſimiles voces, aut vlulatus in ſynanchica paſſione conſtituti, cùm præfocari cœperint, emittunt, tum ex Valente libro tertio curationum, ita de anginæ ſpeciebus rem proponit. Dicit enim eam quæ ſine manifeſto tumore eſt, abſque nomine fuiſſe relictam (hæc tamen nomine ſeu Synanches, ſeu Cynanches ab Hippocrate fuerat propoſita iuxta Galeni ſententiam, aut Cynanches iuxta alios.) Tum quæ eſt cum manifeſto tumore, & viſibili indicio, in quinque ſpecies aut differentias diuidit: ſi enim eſt in vtraque parte interiorum partium, id eſt, intra oris ſpatium, vt antea loquutus fuerat, Cynanchem vocandam ex accidentibus, quæ inuehit, ab illis non diſſimilibus quæ eueniunt canibus ob res faucibus inhærentes ſuffocatis: ſi verò in altera parte tantum eiuſdem interioris ſpatij, aut dextra nimirum, aut ſiniſtra, paracynanchem; ſi autem in exterioribus, & vtraque parte, tum dextera, tum ſiniſtra tumor ſit conſtitutus, hyanchem à ſuibus, quod horum animalium colla his ſæpiſſime inflationibus afficiantur, ὕας enim Græci ſues appellant; ſi autem interiùs, atque exteriùs, & in vtraque parte, nimirum

 rum

tum dextra, & finistra, fuerit tumor, tunc proprio nomine synanchem esse nuncupandam: quòd si in altera parte tantùm, nimirum aut dextra, aut finistra, sed simul extrinsecùs, & intrinsecùs, parasynanchem. Hæc Cælius ex Valente illo Physico. Ferè timeo importunus haberi, réſque ipſas deſpectui habere exiſtimari poſſe, quod ſuperiùs ex Galeno obiiciebam; qui circa harum vocum ad curationem minimè neceſſariarum minutam explicationem adeò ſim curioſus; ſed quando non curationem, ſed librorum intelligentiam ſpectem hoc loco, haud importunum ſtudium exiſtimetur, ſi adhuc ex Aretæo quædam proponam, qui cynanche, & ſynanche non ita vt alij vſus eſſe videatur, nec rem de hiſce duobus nominibus ſine offenſione aliqua explicuiſſe. Is igitur libro primo capite ſeptimo, quum initio ſtatim proponeret ſynanchem tanquam genus, quam eſſe diceret ſpiritus oppreſſionem, duas eius conſtituit ſpecies, alteram vitio ſpiritus ſolius in ſe ipſo cauſſam habentis, alteram ex inflammatione; hanc poſteriorem tum ſynanchem, quomodo appellauerat genus, tum etiam alio nomine cynanchem appellari ſcribit, & reddit nomenclaturæ huius rationem; vel quia talis paſſio occupet & apprehendat canes, vel quia etiam per ſanitatem ea animalia linguam exerant, quod faciunt qui hoc morbo afficiuntur: tum verò de altera ſpecie agens, quæ ſit vitio ſpiritus, eam ſimiliter appellari dicit συνάγχην, ſynanchem, quæ generis fuerit appellatio, nominiſque rationem reddit eam, quia intus vergat, atque intus ſuffocet, vt videatur particula συν, ea compoſitione interiores, & magis abditas partes reſpicere, iuxta cor, & pulmonem ſitas, has enim in hoc genere maximè laborare tradit, indéque morbi eſſe initium; hanc verò appellari poſſe Cynanchem, iuxta hanc Aretæi doctrinam non appareat. Igitur ſynanche eſt nomen tum commune generis, tum proprium huic, & illi ſpeciei, quarum tamen quæ eſt vitio ſpiritus, proprium alterum habet, nimirum Cynanchem. Ita accipit hæc duo nomina Aretæus loco propoſito; at libro quinto, vbi earundem paſſionum curationem tractat, cùm eaſdem duas ſpecies ſynanches nomine comprehendiſſet, cynanchem nullam appellat, nec eius nominis amplius meminit. Finem faciam huiuſce diſquiſitionis de illis vocibus, ſi vnum adhuc adnotauero ad verba, quæ de eodem morbo in libro, cui titulus eſt Introductio, aut Medicus, cap. xiij Latinè leguntur in hunc modum, *Angina eſt circa ceruicem inflammatio. eius ſpeciem vnam Græci κυνάγχην appellant, quæ in interiori ipſius parte orta ſubitò ſtrangulat: alteram συνάγχην: hæc in exteriorem partem incumbit, cóque minus ſtrangulat, minúſque periculoſa eſt.* Malè autem feciſſe interpretem ex illis, quibus verbis anginam genus conſtituerit cynanches, & ſynanches, quæ non eſt. Latina enim ea vox eſt, nec apud Græcos vlla eſt ſuperior, quæ de duobus hiſce tanquá genus dicatur, nec eam rem exprimunt auctoris verba Græca, quæ ita ſonant. κυνάγχη δὲ καὶ συνάγχη φλεγμοναί εἰσιν περὶ τὸν τράχηλον. ἡ μὲν περὶ τὸ εἴσω αὐτοῦ ἐξίως πνίγουσα, ἡ κυνάγχη· ἡ δὲ συνάγχη εἰς τὰ ἐκτὸς

ἐκτὸς μᾶλλον νεύουσα, καὶ διὰ τοῦτο ἧττον πνίγουσα, καὶ ἧττον κινδυνώδης ἐστί. Hæc autem verbum verbo ita ferè reddas: *Cynanche autem & synanche, inflammationes sunt circa ceruicem, altera quidem circa partes ipsius internas acutè suffocans, cynanche: synanche autem ad exteriores magis vergens, & ob id minus suffocans, & minus periculosa est.*

Inflammatio quomodo gignatur. Repellentium vsus in angina, & qualibet inflammatione, quóque tempore repellentia adhibenda. Varia Galeni loca adducta, & illustrata.

CAPVT XII.

IN anginæ curatione repellentibus auxiliis vtendum esse satis constat, tum ex iis quæ de inflammatione generatim à Galeno scripta sunt, tum ex illis priuatim quæ de anginæ curatione ille idem proponit commentario 4. in librum de ratione victus in acutis, tex. xxx. Adhibentur autem illa non extrinsecùs collo, ne ad locum interiùs affectum, quà transit spiritus, aut cibus, repellant morbum efficientes materias, quæ ad exteriora potiùs trahendæ sunt; sed interius faucibus per gargarismata, aut illinitiones. Quæ tamen eorundem repellentium sit propria in hoc morbo auxiliaris actio, quémue vsum illa peculiariter præstent, dum ita adhibentur, non ita medicorum vulgo fortasse obuium; quare ea de re nonnulla adnotare libuit. Existimari enim fortasse quispiam, illius tantùm materiæ gratia, quæ motu cietur, & fluit, adhiberi repellentia auxilia, vt illi obuiam facta, fluere eam non permittant ad partem læsam, sed vt pars læsa eorundem vsu adstricta, & roborata ne recipiat; quem vsum sicuti repellentia præstant, ita alium enimuerò pręstant eo non minus necessarium, qui pertinet ad materiam, quę iam fluxit ad locum læsum, ibique hæret, & inflammationem facit. Hæc enim materia vsu repellentium ex eo loco educitur, locúsque inanitur, cuius inanitionis modum vt liquidius ostendam, explicandum antea est, quomodo generetur inflammatio; est enim par repletionis, & inanitionis modus. Non possum autem eam rem melius ostendere, quàm ipsis Galeni verbis, quæ non vno loco leguntur. In primis igitur hæc sunt in libro de inæquali intemperie, capite quarto: *Quippe calida fluxio vbi in musculum procubuit, primùm maiores arteriæ venæ[que] opplentur, ac distenduntur, ab iis minores, atque ita res procedit donec ad minimas sit peruentum; in iis vbi valenter impressa fluxio est, nec ampliùs contineri potest, partim eius per ipsarum ora, partim per tunicas colatum, foras transmittitur, tum verò spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt*

corpora [illegible] implentur. Apud eundem Galenum hæc itidem habemus libro [illegible] artis medicinalis capite lxxxxv. *Supponatur igitur cuipiam particulæ [illegible] [illegible]udinem [illegible] influere, adeo vt di[illegible]endantur quæ in eo sunt vasa, non maiora tantum, sed etiam parua, quæ prius sensum effugiebant, nunc verò quia plena sunt visu comprehenduntur, sicut plerumque in oculis ob tunicæ albedinem [illegible] patet: Par autem certè est, quòd & alia vasa, quæ latent sensum, [illegible] distendantur, nondum ea ipsa ob paruitatem sensui manifesta, & iam periculum imminet, ne quod ex vasis exudat, ad spatia vacua, quæ in medio sunt effundatur, aut ne [illegible] parum aliquod sit effusum.* Ex his igitur patet tunc inflammationem fieri, cùm ob aliquam causam (siue illa plenitudo sit, siue alia) ex venis maioribus ad minores delabitur sanguis, ab iis rursus ad minimas, tumque demum ex iis ad spatia inania, quæ in medio posita sunt; dicuntur autem inania hæc spatia, atque hæ regiones, non quòd nullum omnino in eis corpus sit, sed quoniam nullum adsit solidum, quod visu, aut tactu comprehendatur: sed aër tantùm, aut spiritus. Igitur vbi inflammatæ parti adhibentur ea quæ repellunt, quæ sunt frigida, & adstringentia, vt habet Galenus eodem capite nonagesimo quinto artis medicinalis, & quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo septimo, sanguis, qui in loco inflammato continetur, vi adstringentium expressus, eandem quam iuit viam remeando, retrò pellitur vnde venerat, à venis nimirum minimis ad minores, ex minoribus ad maiores, & inde ad maximas, iuxta Galeni sententiam: ex spatiis enim & regionibus inanibus ac in medio positis, remeare in venas & vasa sanguinem, negat Galenus loco addu[illegible]cto libri [illegible]tis medicinalis, sed qui in illis continetur, eum egere dispergentibus, aut resoluentibus: at si nullus dum per ea ea spatia sit effusus ex inflammatione sanguis, hac via euacuata materia, morbū tolli. Atqui ex Aristotelis opinione Problematum sectione nona, problemate nono, fieri possit ille regressus ex spatiis inanibus ad venas. Ibi enim rationem reddens, quam ob rem cyathus æris statim appositus, vibices discuteret, id fieri dicebat, quia sanguinem effusum à concretione prohiberet, eum autem prohibere, quia retineret calorem in sanguine, quo abeunte [illegible]crescceret, vbi autem in cute non concresceret, rursus diffundi, & redire eò vnde discesserat, atque ita prohiberi cutim à liuore: At cùm ex venis discesserit sanguis (suus enim hic locus est) [illegible] muerò ad venas [illegible] Aristotelis opinione eundem remeare, dicendum est. Id verò [illegible] Aristotelis Problemata commentarios scribenti, qui deinde [illegible] cùm durum videretur, nec tamen hic Galeni locus eo tempore [illegible] occurreret, rem esse dixi consideratione d[illegible]gnam, quæ tamen ex Aristotelis opinione est indubitata; & certe etiam veritati maximè [illegible] sed nos quæ de sanguinis recursu ex venis minoribus ad maiores, [illegible] parte inflammata ad vicinas, de Galeni sententia proposuimus, eius viri testimonio pluribus confirmemus. Ille igitur proposito capite n[illegible]

gesimo

gesimo quinto libri artis medicinalis, quum in multitudine sanguinis, qui in aliquam partem influxisset auferenda, proposuisset nobis curandum esse, vt euacuato priùs toto corpore materia retrocederet, repellentibus ad eam rem vtendum esse dicit, quæ astringunt & refrigerant. Duplici autem modo retrocessionem, aut refluxum materiæ repellentia iuuant. Primùm enim reprimunt humores occurrentes, & proximos: hoc enim repercutientium aut repellentium proprium est munus, vt in altum, & ad corporis partes profundiores proximos succos repellant, vt habemus apud Galenum libro quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo septimo; tum vero naturales actiones ex illis adiuuari cõtingit, nimirum & attractioné, & expulsioné; attractioné, quia vasa magna, & latiora, quæ antea exinanita sunt (vniuersum enim corpus antea purgandum esse dixit) trahunt ad se quæcunque repelluntur; expulsionem, quia minimæ venæ, & arteriæ partis inflammatæ, in quibus morbosa materia potissimum continetur, vigore aucto ex medicaminibus adstringentibus, molestum excrementum à se ad alias partes regerunt; ita tum propria medicamentorum virtute propulsa materia, tum à naturali facultate illinc attracta, hinc abacta remeat, & retrocedit ad laxiores partes à quibus defluxerat. Eundem repellentium vsum habemus etiam libro quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, capit. quinto, cùm de medela eorum ageret, quæ indurata ex repletione sunt (illa autem erat inanitio, seu euacuatio.) Tria enim auxiliorum proponebat genera, refrigerantia, excalfacientia, & quæ propriè vocantur siccantia; ab his enim omnibus inaniri partes & superfluũ euacuari humoré, sed sua ac peculiari à quoq; ratione. frigida igitur eã rem duobus modis efficere, nimirũ tum repellendo, tum etiã vnà cum calore multã educentia humiditatem. Prior igitur modus, quo refrigerantia exinaniunt parté repellendo, & quo durata iuuantur à repellentibus, non est alius, quàm modò propositus, quòd fiat illius humoris eductio; qui in parte indurata continetur, is enim repellentium vsu refluit, & retrocedit à locis angustis ad spatia laxiora. Partem autẽ duratam meminerimus dixisse Galenum ex repletione, quæ renitens magis propriè appellatur, vt paulò antè ipse admonuit: si.n. sit pars dura, quia materia in ea contenta sit dura, & terrestris, aut vehemẽter impacta, sic vt obduruerit, iam repellentia renuuntur, vt etiã libro artis medicæ, & alibi scribit Galenus. Libro etiã decimo tertio methodi medendi, cap. 16. manifestissimè de repellentibus eadem habetur sententia. Ibi enim, ad iecinoris inflammationem docens medicamenta nunquam sine repellentibus, indicatione à parte sumpta, esse adhibenda, repellentium vsum perspicuè proponit etiam esse, vt id educatur, quod in laborante particula continetur. Ait enim inflammato iecinore, mixto vtendum esse medicamine, nimirum non absque repellenti aliquo, idque non solùm in ipsa phlegmones generatione, quo tempore nimirum, ad aliarum

etiam

etiam partium inflammationi est commune; sed etiam cùm nec affluat quicquam amplius, nec repelli, quod in laborante particula continetur possit; quibus postremis verbis, hunc de quo loquimur repellentium vsum significat, sicuti prioribus alterum, quo aduersùs illa, quæ fluunt valent repellentia. Duplici igitur nomine repellentibus vtimur, tum vt prohibeatur ne quid amplius fluat, tum vt retrocedere & remigrare cogatur quod fluxit, & in particula continetur. Alius adhuc addatur locus, priuatim quidem de angina, sed qui communiter cuique etiam ali[illegible] inflammationi conueniat, scriptus commentario quarto in librum [illegible] ratione victus in acutis, particula trigesima. Ibi enim totius corporis euacuatione, quæ primùm omnium est procuranda, proposita, manif[illegible]è duplicem reppellentium vsum, quæ postea sunt adhibenda, his verbis commemorat: *Corpus igitur totum vena secta vacuare oportet, & purgation[illegible] & clisteribus; verùm affectas partes medicamentis adstringentibus, quæ pr[illegible] fluentes retrudunt humores, atque ex firmatis eos qui non admodum i[illegible] sunt, [illegible] glutinosi, & crassi.* Sed & manifestissimis verbis idem patet libro vn[illegible]cimo methodi medendi, capite decimo quinto, vbi scribitur à G[illegible] repellentia, quæ adstringendi vim obtinent, duplici ratione in init[illegible] fluxionum conuenire, & quòd robur affectis particulis inferant, v[illegible] minùs promptè recipiunt, & quòd eorum quæ in viis iam contenta [illegible]nuissimum extrorsum exprimunt. Nec minus idem apparet ex de[illegible] tertio methodi capite octauo hisce verbis: *Quod verò ex eo quod in labor[illegible]te membro continetur, quæ dpiam in proximas partes repellit, hæc pl[illegible] genita medela est.* Possimus enim verò eandem rem aliis etiam Ga[illegible]cis confirmare, sed hæc sufficere arbitramur. Quamquam a[illegible] sit repellentium vsus quem ostendimus, vt ex inflammato loc[illegible] beneficio euacuari possit vitiosa materia, non tamen ex[illegible] id ita esse perpetuum, vt quolibet morbi tempore, & qualibet [illegible] conditione, eorum vsu illa euacuetur: ex quo fieri contingit, vt in [illegible]rundem vsu non sit semper perseuerandum. Id enim tunc [illegible] licet, quum principium est morbi, & materia est tenuis, nec vehementer impacta & vasa robore prædita, quæ in idem fere red[illegible]dunt; initio enim morbi, tenuis est materia, neque dum aut c[illegible]sescere, aut vehementer figi potuit. Id verò ex me non dico, sed ex Galeno, qui eodem libro decimo tertio Methodi capite decimo sex[illegible], cùm in iecinoris inflammatione proposuisset vtendum e[illegible]e rep[illegible]ibus, non solùm in initio, & generatione phlegmones (quibus solis eo tempore in aliarum partium inflammatione vti li[illegible]cat) sed ind[illegible] sumpta à parte, mixtim cum aliis etiam in vigore, quo tempore in [illegible]rum partium inflammatione, in quibus hæc indicatio non attendi[illegible] eorum nullus sit vsus, cum repelli, aut cogi vt refluat eo tempore n[illegible] possit materia; totam hanc rem nos docet, & causas proponit, ob q[illegible] non possit in vigore ad alias partes regeri, & repelli: sic autem scribit:

A[illegible]

Accidit enim hoc multis de causis sunt in principio, tum paruum est quod affluit, tum magna ex parte tenuius, tum partis ipsius quæ recipit, virtus nonnunquam valentior, vtpote nondum lassata, tum quod in affl icta continetur parte non admodum violenter impactum; At cùm phlegmone in vigore suo iam consistit, tum maius in ea sanguis continetur, isq; crassior subinde, ac vehementer impactus, tum virtus partis iam est debilior, quam alioquin valentem requirimus, quo scilicet à se supernacua amoliatur, quandoquidem haud satis potens est adstringentium præsidiorum vis, quæ sola totum efficiat; quippe potest hæc cogendis, ac constringendis, & veluti densandis, & reprimendis corporibus, quæ tenuiora consistentia sunt, ad circumpositas partes expellere; cæterùm nisi etiam laborantis particulæ virtus aliquid auxilietur, nihil adeò magnum efficiat. Hæc Galenus. Quam doctrinam habemus similiter capite nonagesimo quinto artis medicinalis: hic enim cum repellentia auxilia proposuisset adhibenda, vt eorum beneficio à parte affecta repelleretur morbifica materia, & ad proximas remeare cogeretur, quæ nos paulò suprà adduximus & explicuimus, hæc subiicit: *Si igitur hac via superfluum omne retrocesserit, bene se res habet: At si aliquid fuerit in parte retentum, coniectandum erit, id lentũ, ac crassum existere atque ea ratione iam coactum, atque adstrictum, vt cũ difficultate extrahi possit. Fieri autẽ posset etiam si non eius naturæ sit, vt ad spatia quæ in medio sunt, sit effusum: in quo casu, tunc ad id veniendum esse tempus suadet, vt hoc ipsum quod reliquum est per patientem locum euacuemus, imponendo superiacentibus partibus ea quæ influentem humorem repellendi vim habent.* Igitur si tenuis est materia quæ fluit, non crassa, coacta, & adstricta; si non est ad spatia quæ in medio sunt effusa, vt hîc scribitur; si vasa sunt robusta, quod habemus libro decimo tertio Methodi, quæ omnia in principio inflammationis contingunt, liceat vsu solius repellentis medicamenti, purgato antea toto corpore, curare inflammationem; nec ad resoluentia, aut aliter euacuantia necesse est progredi. Si autem copiosa est quæ iam fluxit materia, crassa, ibique vehementer impacta, vasáq; debilia; aut si in spatiis, quæ in medio sunt effusa, quod in vigore accidere solet, non iam nobis illud liceat, sed ad alia inflammationum præsidia veniendum; eo enim tempore, quod decubuit, & quantitate plus, & violentius adeò impactum est, seu per spatia vacua effusum, vasaque ita delassata, vt repellentium vsu educi materia non possit; vnde ab eorum vsu abstinendum est: quod enim antea paratum magis vinci haud est victum, quî speremus viribus auctum posse à debilioribus superari? sed & aduersa eo tempore repellentia morbo sunt, materiam enim reddunt crudiorem, & minùs apta, vt concoquatur, ob quam rationem scribebat Galenus libro sexto de compositione medicamentorum secundùm loca capite primo: *Quousque quicquam influit, id ipsum repellere conuenit, vbi verò constiterit, concoctoria afferre, & deinde consequenter discussoria.* Non quo repellentia solius materiæ gratia quæ fluit adhibeantur, sed quia dum fluit materia, quod est initio inflammationis, illa quæ iam fluit, & continetur in parte inflam-

mata est ex gm... acrcaturs, non impacta, nec ad spatia ... fusa, vasa ... vnde licet illam repellere, quum autem ... impedimenta ... adsunt omnia, vel magna ex parte; vnde a repellentibus abstinendum est, postquam ... illud tanquam signum est a Galeno. Igitur quamquam ad euacuandam materiam, quæ iam fluxit, & in inflammato loco continetur, adhibeantur repellentia, non tamen omnibus morbi temporibus (omitto nunc indicationem à parte) à nobis vsurpari sine magno detrimento possint, materiam enim magis incrassant, durant, exsiccant, & coctioni reddunt magis ineptam, nec inde eam expellunt; quare si initio non videmus inflammationem cedere repellentibus, nec inde regeri materiam, ad alia euacuantium præsidiorum genera nobis transeundum est. Solo igitur initio morbi adhibebuntur in eum quidem vsum quem dixi, In vigore autem (omitto & hic indicationem à parte vt in iecinore) quo tempore circa affectam particulam, vt eam exinaniamus, resoluentibus vtimur, aut scalpello incidimus, vt per ipsum euacuemus. Dicit Galenus ad repellendum quæ influere ... possunt, & prohibendum quominus ad eandem partem labantur, ... tempore adhibenda, non tamen parti ipsi affectæ ... resoluentia ... requirit, & præ duritie humoris renuit repellentia, ... partibus proximis & superiacentibus ita enim possunt illud ... quod ... initio autem inflammationis ad finem eum ... inflammatæ parti, non superiacentibus, apponi debent.

Anginam dari absque inflammatione. Galeni ea de re inter se contraria loca conciliata. Particularis quædam angina Aretæi explicata.

Capvt XIII

ANgina inflammationis genere comprehenditur ... & per eam definitur, veluti ab ea nunquam ... Galeno etiam ita alicubi, vt commentario in librum quartum de ratione victus in acutis, textu vigesimo per hæc verba: *ἡ συνάγχη φλεγμονὴ τῶν κατὰ τὴν φάρυγγα μερῶν ...*, id est, *Angina est inflammatio partium, quæ sunt circa guttur*, atque etiam libro secundo ad Glauconem capite primo, vbi pharyngis ... inflammationem ... Absque tamen ... quando ab angina inflammatio ... ex eiusdem Galeni ... colligitur, libro eius quarto de locis affectis, capite tertio, quintum genus anginæ ab his medicis intactum, ex vertebrarum ... ad interna ... proponit, adducta etiam Hippocratis sententia ex libro secundo Epidemiorum, non ita paucis verbis comprehensa. Tale autem anginæ

anginæ genus absque inflammatione contingere non dicit eo loco expresse Galenus, sed quanto eo genere adinuento, cùm refellat medicorum sententiam, qui quatuor illis tantùm ex inflammatione obortis, synanche, parasynanche, cynanche, & paracynanche propositis, quartum aliud genus ex vertebrarum luxatione relinquerent intactum, eam rem enimuerò significat. Vnde magis vniuersè affectionem eo loco definiens, adducta etiam alia Hippocratis sententia ex tertio libro Prognosticorum, anginæ nomine appellat omnes affectiones, quæcunque ceruici accidunt, vbi spirationem quoquo modo reddant deteriorem, nomine ceruicis comprehendens quæcunque interius, aut exterius ad fauces, vel guttur pertinentia, eam difficultatem inducere possunt. Fit enim respirandi etiam difficultas per morbos thoracis, pleuritidem peripneumoniam, & alios, sed illæsis ceruicis partibus: verum si ceruix aliter etiam quam per inflammationem affici potest, sic vt respirandi difficultatem aliquam inducat, necessariam esse inflammationem non video. potest autem, angustia enim gutturis abundè est, at angustia nó semper & necessariò ex inflammatione, sed aliter etiam, ex luxatione vertebrarum proposita ex tractione, tensione, & euersione partium neruosarum ad vertebras pertinentium, quæ absque inflammatione ab excedenti etiam siccitate, aut humiditate contingere possunt, ex eodem Galeno libro quarto Aphorismorum, commentario ad Aphorismum trigesimum quintum, vnde & eodem loco quarti de locis affectis, cùm doceret, quam ob rem Hippocrates eos qui ita affecti sunt, anginosos appellasset, discrimenque proponeret inter anginosum concursum, & pleuriticum, atque peripneumonicum, duo in medium adducebat; alterum, quòd in affectione ab Hippocrate proposita, eorum quos anginosos appellauerat, nullum adfuisset in pectore, vel in pulmone vitium, ex quibus etiam difficultas respirandi oritur; alterum, quod angustiæ sensus in pectore eisdem adfuisset. Dicit igitur Galenus angustiæ sensum, non inflammationem: sed ex Hippocratis quoque verbis à Galeno recitatis, inflammationem illis minimè adfuisse manifestè liquet, quæ ita Latinè leguntur: *fauces licèt inflammatio non angeret, ipsæ tamen molestia minimè carebant.* Non ignoro hunc locum aliter etiam legi, apparereque corruptum, non tamen sic, vt quacunque lectione inflammationem aliquando abesse non conuincatur necessariò. Enimuerò cum inflammatione quoque esse hoc vertebrarum vitium, ex eodem Galeno appareat ad extremum capitis tertij, vbi de eadem luxatione ad interiores partes itidem agens, & accidentia ipsi euenientia percurrens, scribit; interdum ascendente inflammatione, & linguam, & fauces in tumorem attolli: manifestissime etiam, & apertissimis verbis ita rem se habere explicat commentario primo ad librum prorrheticorum, particula vndecima per hæc verba: *Non fecit autem in eo quem percurri sermone mentionem eorum, qui anginam ex colli vertebris*

in anteriorem partem luxatis perferunt, tum quòd rarò contingat affectio, tum quòd gutturis musculi, tum quoque simul inflammari inibi videantur: non igitur videatur, ab hac anginæ specie, quod proposuimus, ex Galeni quidem opinione bene confirmari posse. Nos horum locorum conciliationem afferemus paulò pòst. Interim ex Hippocratis verbis rem putamus dilucidè constare: sed & ex illis quæ à Galeno scripta comm. ad Aphorismum trigesimum quintum libri quarti nos superiùs adduximus, quibus adiicio ab eodem Galeno deductam rationem: scribit enim Galenus, hocce genus anginæ ex luxatione vertebrarum ab Hippocrate propositum; rarò etiam à se visum accidisse nullo existente in gutture proprio affectu: igitur patitur guttur per consensum, qui ei cum luxata vertebra: at si musculi gutturis vnà inflammantur, iam non minùs eorum proprius affectus hæc angina sit, quam Cynanche, aut paracynanche. Modos autem quibus patiatur ceruix, quum ad interiora luxantur vertebræ, proponit eodem loco Galenus quinque, vt quinque sunt huiusce anginæ genera, si ex diuersitate locorum, quæ patiuntur, anginæ species aut differentiæ sunt constituendæ, quod faciunt qui quatuor illa, synanchem, parasynanchem, cynanchem, & paracynanchem proponunt. Nouem igitur, non quatuor aut quinque vulgò iactata anginæ genera. Fit igitur angina, eaque propriè dicta, etiam in absente inflammatione, vt ex Hippocratis verbis propositis absque controuersia, ex Galeno itidem, sed non absque offensione. Tollamus autem offensionem si possumus, & conciliemus loca, quod antea diximus. Primùm igitur fortassè non certè affirmat Galenus 1. comm. ad prorrhetica, inflammari musculos gutturis, qui dicat δοκεῖν in hi videntur, non φαίνονται, id est, apparent: item, quod melius puto, in vertebræ illius luxatione non ex necessitate, nec statim cum morbus incidit, iungitur inflammatio, sed hæc accidit postea, ex illo vitio statim læsa: est igitur ibi absque inflammatione angina, sed ex accidenti iungitur inflammatio paulò pòst. Igitur adesse, & non adesse, iuxta sensum quo rem accipimus, & iuxta morbi tempora dicere possimus. Libro etiam quarto de ratione victus in acutis, particula vigesima, vbi anginam per inflammationem [illegible] Galenus, non vniuersè quicquid hoc communi nomine comprehendum, definit, sed particulare & potissimum anginæ genus, [illegible] curandum occurrit. vix enim, licèt ex se dari possit, ad illud aliud curandum accersitur medicus, quin iam sit iuncta inflammatio. Hæc ea de re sunt à nobis adducta ex Hippocratis & Galeni sententia. At verò ex Aretæi opinione, anginam absque inflammatione dari, licet alijs generis, quàm à Galeno propositam, maximè perspicuè, & expressis verbis constat libro primo cap. septimo: ibi enim duas anginæ facit species Aretæus: alteram, quæ sit inflammatio instrumentorum spiritualium, alteram, quæ sit affectus solius spiritus in se ipso causam habentis, & cum in illa sint inflammationis signa, in faucibus, & facie, quæ peccantis

hum[illegible]

humoris affluxum, & abundantiam indicant, in hac, humorum abundantię adeò non adesse signa, vt defectus potiùs, & inanitionis argumenta appareant, vitiatíque spiritus notæ, nimirum instrumentorum quæ spiritui deseruiunt, collapsio, & pro singulorum natura macies maior, vnà cum vehementi strangulatione. In tali porro angina existimasse nonnullos adesse inflammationem, eámque abditam in pectore, latentioribúsq; partibus circa cor atque pulmones, scribit Aretæus eodem loco, & repetit libri 7. capite 7. vbi eiusdem morbi curationem proponit; sed libro primo, animi sui sensum manifestè exprimens subdit: *Videtur autem mihi ipsius solius spiritus vitium esse, praua conuersione ad calidissimum, & siccissimum conuersi, nulla corporis parte inflammatione laborante.* Sequitur autem ad docendum, iam minimè mirandum esse, citra inflammationem, & sola spiritus immutatione fieri affectum adeò acutum, quando absque vllo corporis vitio, in charonæis, & barathris, vnica inspiratione priusquam corporis partes aliquod malum patiantur, homines intereant; quod similiter illi contingat, in quem dum aërem attrahit, canis rabidus inspirauerit, licèt eum non momorderit; sicuti autem ab externa causa vitiatur spiritus qui in nobis est, vt in exemplis propositis, ita ab interno principio fieri posse scribit Aretæus, & probat exemplis aliarum rerum. Qua ratione autem spiritus hic, seu aër intrò attractus, ad calidissimum & siccissimum praua conuersione immutatus strangulationem pariat, non dicit Aretæus, sed ex illis dignoscere licet, quæ tum alibi breuiter, tum longiori sermone potissimum scribit Galenus in libro de vsu respirationis; docet enim eius libri capite tertio, sicuti flamma omnis, vt conseruetur, nec pereat, indiget aëre externo, qui moderatè ventilet, sic insitum calorem nostrum respiratione egere, per quam frigido aëre attracto roboretur, & conseruetur; si autem eiusmodi refrigeratio non fiat, suffocari insitum calidum, & animal interire, sicuti illis contingit, qui in balneis diutiùs immorantur, & illis qui super lebetem aquæ calidæ consistentes, progredientem inde vaporem respirando hauriunt: fieri enim his suffocationem, propter caliditatem respirando attractam, non propter exolutionem, probat Galenus aduersùs Erasistratum eius libri capite quarto. Vbi enim ex attracto aëre non ventilatur calor & pulmo, in quem vsum est à natura instituta respiratio, fit perinde ac si non traheretur, adstringitúrque, & densatur pulmo, tanquam si cohibita esset respiratio; non ventilatur autem pulmo, cùm tale vitium quale proponit Aretæus, concepit spiritus, id est, aër, qui per inspirationem attractus intus continetur. Huiusce autem vitij causam intrinsecus spiritui esse paratam, cum suffocatis inter charonios specus extrinsecus adueniat, propósuit antè Aretæus. Enimuerò huiuscemodi anginæ speciem ex antiquis Auctoribus præter hunc Aretæum memorat nemo, ipseq; Aëtius, quum de angina ab Aretæo desumpta quadã etiam

proponeret, reticuit omnino. Ex recentioribus qui partium morbos descripserunt, qui aliter senserit, nemo illorum meminit, praeter Ludouicum Mercatum Hispanum virum eruditissimum, qui cum ex Aretaeo illam speciem proponat, refert tamen eum morbum ad aërem attractum, quem crassiorem ... fuliginosum effectû, non potest ratione crassitiei ... capere, vnde suffocari ab eo contingit animal, sicuti ... videmus cum semiaccensis carbonibus conclaui vndiq; clauso, ... exhalantes vapores, ex quibus suffocatos & ipse vidi non paucos ... testatur etiam Gradius, qui huiusce modi anginae ex carbonibus semiaccensis, mentionem facit in commentariis suis ad nonum Rhasis ad Almansorem. Non possum tamen facilè intelligere, quomodo talis angina ex suffocantibus vaporibus, ea sit, quam ex vitio spiritus describit Aretaeus. Manifestè enim Aretaeus in illa angina proponit spiritum calidissimum, & siccissimum, id est, tenuissimum; tantum abest, vt crassiorem dicat. Non obscurè etiam docet, causam affectionis ... extrinsecùs esse, sed intrinsecùs, cum quae de charoniis tradit, ... tudinis gratia ad rem declarandam afferantur, vt non possit quae ... itu crasso extrinsecus adueniente incidit angina, haec Aretaei esse. Quod etiam existimasse videtur Thomas à Veiga Eborensis in commentariis ad quartum caput libri quinti de locis affectis, vbi huius anginae Aretaei mentione facta, paradoxam, & duram (sicuti ille dicit) Aretaei sententiam existimat, quum ab halitu carbonum angina ab omnibus ... detur: nisi tamen & hanc eandem reiiceret Veiga. Quae ... cit aduersus Aretaeum Veiga, facilè refelli possunt. Quòd ... illi anginae inflammatio, id verò eam non tollit, non enim ad ... esse necessarium probauimus. Vitium autem aëris attracti, ... causam, non extrinsecus inquirendam, sed intrinsecus ... gigni, docet Aretaeus exemplis similibus propositis; ... maligna angina, exteriùs apparente inflammatione, non ... flammatio interna, id est, humoris affluxus, qui nullis ... riora vertatur, sed quia iam cessante morbi malitia, ... & morbi materia non adeò tenui, quippe non tanta caliditate, & ... citate vrgente, exteriùs fit, & apparet inflammatio, quae interius ... la erat. Et haec ferme obiter sint dicta. Caeterum signa ... speciei caliditatem, atque siccitatem spiritus omnia ... sunt. comitatur enim instrumentorum collapsio, gracilitas, pallor, ... oculi sunt caui, interiùs demersi, fauces, & gurgulio ... multò magis subsidentes, vocisque priuatio; esse autem ... huiusce speciei quam priorem violentiorem, dicit Aretaeus ... pectore malum sit, vbi spirandi initium ponitur, atque ... spiritus fontem, aut spiritum (in hoc enim vitium ponit ...) in ipso fonte vitiatum esse; quippe circa pulmonem, & cor. Anne igitur ... modum omnis suffocatio erit angina? non id dem, ... Aretaeus ...

flatim capitis eam definiat, [illegible] us comprehendi [illegible], videntur fere suffocationem comprehendere videatur, [illegible], illis vilius [illegible] ginæ tantummodo genus assignari: angina [illegible] absque instrumentorum quæ spiritui dicata sunt, læsione fieri non possit; est enim suffocatio; at suffocatio non aliud quàm interitus eueniens propter defectum respirationis, qui fit ob angustiam alicuius ex instrumentis respirationi seruientibus, quod legimus apud Galenum lib. 5. Aphorismorum commentario ad Aphorismorum trigesimum quartum) [illegible] tamen [illegible] angina, nisi ceruix afficiatur, id est, partes ad fauces, aut guttur attinentes, quod fieri in præsenti morbo, signa ibidem apparentia argumento sunt: oritur enim vitium quidē ex pectore, & pulmone ibi vitiato spiritu, at afficiuntur etiam partes superiores, per quas vitiatus idem spiritus redditur, afficiuntur autem non per inflammationem ex sententia Aretæi, quippe nullus ad eos humoris affluxus, sed contrario modo, quòd absumpta, exinanita, & emaciata, ac retracta per spiritus siccitatem sint, quippe ab expiratione feruenti insumpta sunt omnia humida, nec in illis tantùm partibus, sed in oculis etiam ob viciniam, ex quo caui facti sunt. Forma igitur & essentia morbi, sicuti etiam in alia specie angustia est, sed aliunde proueniens. Est verò angustia non solum in pulmone, sed etiam in gutture angustiæ sensus, quem ad anginam requirebat Galenus, non ab affluxu humoris, sed a siccitate, & partium constrictione. Ita igitur vitio spiritus, praua & maligna conuersione ad calidissimum, & siccissimum immutati fit angina, & quibuscumque in morbis tale spiritus vitium succrescit, in illis eiusmodi angina [illegible], vnde potissimùm in æstuosis febribus, quæ ad eam spiritus caliditatem, & siccitatem perueniunt interdum, vt non solum pulmones, sed partes etiam spiritus superiores afficiant, & in tali febre [illegible] eam me aliquando vidisse, quæ etiam ægrotantem de medio tulerit. Illud Galeno aduersarium in hac doctrina Aretæi est, quòd vitium est in pectore, & pulmone, quod in anginæ speciebus, quas ipse proponit, omnino negat. Nos autem hanc non ex Galeno, sed ex Aretæo proponimus; videtur tamen id etiam concessisse Hippocrates libro quarto de ratione victus in acutis, in quo quum similem ei, quam apud Aretæum habuimus, anginæ speciem proponeret, tota illa dictione [illegible], nimirum à textu 31. vsque ad trigesimum quintum, inter cætera scribit, pulmonem fuisse incensum, cæteraque signa eadem ferme proponit, violentam suffocationem, quam Hippocrates dicit Orthopnœam, siccitatem multam, gracilitatem partium, vocem abruptam, seu abolitam, Galenus autem in comm. interpretans dictionem illam, *pulmonem incensum*, cum ardere constrictū, spiritus calidi suffocationē manifestè indicat; quin & talem anginæ speciē ad melius cōuerti idem ait Hipp. quum ad externas partes malū fertur, quod etiā de angina ex vitio spiritus scribebat Aretæus, vt simile admodum anginæ genus ab vtroq; proponi appareat.

apparcat. Manifestè tamen, & expresſè, non a ſolo ſpiritus vitio eam fieri proponit Hippocrates, ſed ex fluxione calida, ac nitroſa à capite æſtate, vel autumno ad organa ſpiritus decumbente. Galenus autem in commentario etiam in hoc genere adeſſe inflammationem vult, ſed inflammatas partes non videri, quod autem videtur, citra inflammationem exiſtere. Hæc de eiuſcemodi angina. Cæterum quod initio propoſueramus, dari anginam abſque inflammatione, colligatur etiam ex Cœlio Aureliano, qui ſine febri eam eſſe teſtatur his verbis libri tertij Oxeon capite primo: *Cæterùm cum febricula paſſionum curationem præſcriptis tradimus libris: nunc autem earum, quæ ſine febribus eſſe noſcuntur, ordirabimus: quo cunctarum perfecta diſtinctio compleatur; initium namque à ſynanchica paſſione ſumemus*, &c. Si autem angina ſine febre eſt, quæ ab internis effatu dignis inflammationibus vix, aut ne vix quidem ſeparari poteſt, vt ſine inflammatione ſit, omnino dicendum videtur.

In angina vtrùm ſanguis mittendus vſque ad animi defectum. Græcorum, & Arabum ea de re opiniones. Hippocrates aduerſus Cœlium defenſus. Auicenna refutatus. Hollerij ſententia de menſura ſanguinis in animi deliquium reiecta. Galeni loca duo expoſita.

CAPVT XIV.

VT ſatis conſtat in angina ſanguinis detractionem eſſe neceſſariam, ita inſignine admodum copia, & ad animi vſque defectionem mittere expediat, haud ita certa res eſt; Cùm enim plerique omnes negent, faciunt Auicennæ verba, vt ea de re quærere liceat; nec abeſt ratio etiam ex Galeno petita, qua eam fieri poſſe, nobis perſuaderi poſſe videatur. Proponam antea auctoritates, deinde rationem. Archigenes, vt refert Aëtius libro 8. expresſè à larga ſanguinis miſſione ſemel facta, & ab animi defectione cauet per hæc verba: *Auferre autem ſanguinem parcè, non vſque ad animi defectionem; citiùs enim hi animo linquuntur; & alias ſanè ex refrigerationibus, & animi defectione, perfacilè materia à faucibus ad pulmonem defertur, & ineuitabile periculum infert.* Paulus idem cenſuit libro tertio capite vigeſimo octauo *Reliquis autem* [Synanchicis] *ſanguis protinus è cubito mittendus eſt, & euacuanda multitudo, non ſemel, atque affatim, ſed ſæpius partitis vicibus, aſſeruantes, & cuſtodientes ſanguinem: Ex euacuatione enim confertim facta in animi deliquia incidentibus ægris, ſuffocationis periculum ſuperuenit, affatim confluente*

materia ad patientem particulam. Appositè autem vsus est Paulus verbo ταμιευομένης, vt sanguinem veluti thesaurum esse indicaret, quod nos duobus conuertimus, *asseruantes*, *& custodientes*. Miror autem ab Andernaco in tralatione non fuisse istud expressum; Aëtius pro eo vsus est φειδομένας. Non dissentit Trallianus, qui libro quarto capite primo ea de re ita scribit: *Ante omnia quidem angina laborantibus venæ sectionem adhibere necesse est, non tamen vniuersam semel, partitæ enim euacuationes ex ipsis affectis locis causam magis subtrahunt, quare tertio etiam, & quarto sanguinem auferre oportet, solam animi defectionem euitantes: Nocet enim siquid aliud his animi defectio, quæ sæpenumero efficit vt affatim, & vniuersè in altum materia confluat.* His addere licet, si momentum aliquod facit, Nonni auctoritatem, qui horum virorum doctrinam sequens ita scribit: *His itaque statim sanguinem detrahere oportet, adhibereque euacuationem, non tamen vniuersam, ita enim animi defectione comprehensi suffocantur.* Cœlius Aurelianus libro tertio acutorum capite quarto, eandem sequitur opinionem: malè tamen facit, qui Hippocrati contraria adscribens, eum hac de re reprehendit per hæc verba: *Antiquorum Hippocrates libro quem ad sententias (Gnidius conscripsit, ex vtroque oportere inquit brachio synanchicos phlebotomare; sed hoc erit euitandum, si quidem coaceruata sanguinis effusio animi facit defectionem, & propterea prohibet tantum detrahi, quantum sufficiat ad relaxandum stricturam.* At quid vetat, ô Cœli, ex vtroque brachio sanguinem mittentes, animi defectionem, exiguum detrahentes, minimè inferre? loca vnde mittendus, ô Cœli, ostendit Hippocrates, quantitatem haud ostendit; & qui sanguinem diuidit, eum animi deliquium fugere, ex illis constat, quæ modò adduximus ex Paulo, & Alexandro. His autem quæ proposuimus, anne contraria scribere dicemus Aretæum, qui libro primo capite septimo, hæc de sanguinis missione in angina scribit: *Haud ignobile quoque adiumentum præstat, si ad animi vsque defectum ægrum perduxeris, ita tamen ne animo deficiat: nonnulli enim sub vena percussa, ex animi deliquio periêre?* Manifestè excludit Aretæus animi defectionem, quod & auctores superiùs nominati. Quid igitur est, quod vsque ad animi defectionem mittendum sanguinem tradit? an, vt quàm fieri possit proximè accedamus? periculosum enimuerò consilium; quis enim extremos illos præfinitè limites ratione, ac nisi diuinando assequi possit? Hac etiam re à nominatis auctoribus dissentire videtur Aretæus, quòd vna modò animi defectione exclusa, citra hanc, vel semel & affatim, quàm largissimè sanguinem detrahere videtur; non itidem Aëtius, qui ex Archigene parcè, & sobriè detrahit, & citra animi defectum longè satis, quod illa indicant, *citiùs enim hi animo linquuntur.* Nimirum id præcipit Aëtius. Largam sanguinis missionem in angina caueto, adeóque plusquàm in aliis morbis, aliis enim celeriùs, &

faciliùs hi animo deficiunt; tum verò aliàs ex refrigeratione, quæ etiam citra animi defectum contingit ob largam sanguinis missionem, timet defluxum materiæ ad pulmonem, vnde ineuitabile malum. cauet eandem largam semel sanguinis missionem Paulus, qui veluti bonus quæstor, sanguinis thesaurum asseruat, naturæque opes non cunctas simul, & ad prauos vsus effundit, copiosámque illam, & coaceruatam sanguinis detractionem adeò non prodesse dicit, vt etiam obsit; quippe ex refrigeratione corporis, ad fauces confluente sanguine, augetur inflammatio, & suffocatio aduenit; cauet Trallianus, qui in triduum, & quatriduum diuidit, itaque magis salutarem existimat: quippe morbi caussam ex affectis locis ita magis subtrahi, contra ad illa confertim erumpere frequenter. Solam quidem animi defectionem videtur timere Trallianus, qui eam solam videtur excludere, sed timet etiam manifestè largam emissionem semel factam, à qua vix defectio separari potest; quippe exigua sæpius, quàm larga, pluribus collectim diebus conceditur. Interim enim natura & calor roboratur, nec ita vt lædat refrigeratio consequi potest. De hac re ita Græci. Inter Arabes Auicennas libro tertio fen nona tractatu primo capite vndecimo, contrariis verbis rem ita confudisse videtur, vt quid omnino sentiat non appareat; ita enim apud eum legitur: *In calida quidem oportet, vt incipiatur cum phlebotomia, & non extrahatur sanguis plurimus subitò, & propriè quum iam inceperit virtus debilitari, imò sumantur in omni hora decima, & decima vsque ad diem tertium cum separationibus continuis; si autem debilitari non incipit, tunc oportet, vt sine cessatione extrahatur sanguis, vsquequo appareat syncopis in forti, & oportet vt declinetur cum separatione versùs conseruationem virtutis, & prætermissionem syncopis.* Primùm igitur, quod Græcos tres aut quatuor diximus tradidisse, non subitò, nec semel multum sanguinis extrahit Auicennas, atque tunc id maximè facit, quum virtus incipiat debilitari: in virium enim imbecillitate auxilium diuidit, vt verba manifestè sonant; licèt ipsa particularis partitio, quam expresso etiam numero proponit, sit satis obscurè prolata, & mihi quidem valde ambiguum, quod ad illius explicationem affert Gradius; si autem vires constant, subdit Auicennas, semel & nullo interposito spatio sanguis detrahendus est, donec animi defectus appareat, quibus ea statim subiicit, quæ aduersari eisdem videantur; rursus enim partitis vicibus, & ita extrahendum sanguinem dicit, vt virium conseruandarum gratia, animi defectio euitetur. Id verò, ô Auicenna, rem confundere, & obscurare est, non docere est. Quod de viribus dicitur, superuacaneè proponitur, semper enim pro virium robore mittitur sanguis, virtute autem debili, non minus in aliis quàm hîc, vel nihil, vel parcè, & per interualla sanguis detrahitur. Constante virtute quæro in angina quis modus sanguinis? parcè, inquit Aëtius, non affatim, nec vniuersè, sed per interualla Paulus, & Alexander: tu verò sine cessatione, donec appareat syncopis; At quomodo cum sepa-

ratione(vt loqueris,aut potiùs vt loquuntur interpretes tui) quod illico subiiciatur? Haud ignoro Ioannem Costaum virum cum primis eruditum,qui omnia Auicennæ dicta mordicus retinere, & approbare voluit, hæc ita accipere,tanquam animi deliquium excludat Auicennas, & Paulum æmuletur,cuius verba nos superiùs adduximus.Enimuerò, vt primũ dictionis Auicennæ membrum,excepto virium examine, de quibus nihil Paulus,quod nõ erat necesse,idẽ est cũ Paulino, ita reliquis nihil cũ Paulo.Constat sibi Paulus,expreßéque sententiam suam absque retractione aperit; Cauendum ne superueniat animi defectio;sanguinem igitur non semel,nec vniuersè emittẽdum. Auicennas vult apparere syncopim;apparet autem quod est , quomodo igitur excluditur? an exclusa apparet procul per vitrum,aut cancellos?Enimuerò,vel per hunc modum,suffocationem quoque augeat,& interitum afferat:nec aliam ob rationem in plures dies diuiditur auxilium. Periculosa scilicet hæc exigua interstitia , quod antea aduersùm Aretæum proponebam.Non excludi, suspicionem etiam facit alius Auicennæ locus, qui scriptus est libro primo fen quarta,doctrina v.cap. xx.de phlebotomia , hisce verbis : *Licèt in febribus synochis non caueamus,si vsque ad syncopim perueniant,& in principio apoplexiæ,& in synantiis, & in magnis apostematibus,perniciosis,& fortibus doloribus.* Hæc enim ex parte sumpta sunt de Galeni commentario ad Aphorismum vigesimum tertium libri primi,quo loco,ad animi vsque defectum sanguinem mittendum esse cùm dicat Galenus , in maximis inflammationibus, ardentissimis febribus,& vehementissimis doloribus,animi defectum minimè excludit,sed eum omnino fieri , & ad illam euacuationem sequi affirmat; quod etiam probabimus paulò pòst , idque vel maximè in synochis febribus, quas iungens anginæ Auicennas , & de vtrisque idem proponens iudicium quod pertinet ad sanguinis missionem , sanè si illis conuenit adeò larga sanguinis missio , & huic similiter conueniet. Videtur igitur Auicennas in angina hanc animi defectionem minimè improbasse , qua re cum ab Aëtio , Paulo , & Alexandro maximè dissentiat , ab Aretæo non ita , qui licèt defectionem excluderet , proximè tamen accedebat , vt eius sententia Auicennæ multò magis quàm Paulo fauere , apparere possit. Reliqui tres Arabes , Serapion , Rhasis & Haliabbas , Græcorum trium sententiæ ex toto subscribentes , eandem animi defectionem omnino fieri prohibent. Serapion duas ponit rationes , quarum alteram apud Paulum habuimus , quod ex sanguine semel , & vniuersim emisso , materia præceps agatur ad locum affectum , alteram apud Alexandrum , quod ita meliùs à loco affecto subtrahatur noxia materia ; tum aliam addit , anginosis ob meatus angustiam à cibo prohibitis, non adesse vires quæ eam ferant sanguinis missionem. Hanc nos despicimus , quippe qui cerimus (diximus etiam antea) virtute haud renuente in angina

 quis

quis modus sanguinis. Rhasis ad finem libri tertij qui Continens inscribitur, in plures dies diuidit & ipse sanguinis missionem: ratio prima est, quæ & Alexandri, & Serapionis, ad materiam ex loco detrahendam, ita enim meliùs res succedit: altera à viribus, non quòd non ferant in præsentia, sed quia sit prouidendum, vt possint ferre quod posterius relinquitur, quum ex prohibita deglutione non liceat per cibum virtutem restaurare: non igitur summè debilitandam ex adeò larga sanguinis missione. Haliabbas libro quinto Practicæ capite secundo eadem recinit, multum educendum sanguinis (si virtus, ætas, tempúsque anni aduenerint) non tamen semel vniuersum, sed paulatim, & semel exiguum, ne transglutiendi difficultas augeatur; ita præter vnum Auicennam sibi inuicem contraria proponentem, cauent omnes animi defectionem non solùm, sed largam etiam semel sanguinis missionem, præter Aretæum, qui defectionem proponens, quamquam non sic vt animo deficiat æger, non videtur eam adeò extimuisse. Hæc pertinent ad auctoritates. Dixi non deesse rationem ex Galeno petitam, qua in angina ex missione sanguinis animi defectio probaretur: afferenda ea modò nobis est ex commentario ad Aphorismum xxiij. primi libri, cuius etiam paulò antè meminimus. Scribit igitur Galenus eo loco, in ardentissimis febribus, in maximis inflammationibus, & vehementissimis doloribus vtile esse vsque ad animi defectionem sanguinem detraxisse. Si igitur maxima inflãmatio est angina, ita sanè detrahendũ. Antequã ad argumentũ respõdeo, illud cõprobo quod antea dixi me facturũ, animi defectum illis verbis à Galeno ita intelligi, vt sit ipse, non vt propè absit (inclusiuè inquam, si ita loquendum est, non exclusiuè.) Non ignoro hanc Galeni opinionem fuisse ab Auerroe improbatam lib. 7. Coll. capit. 8. qui nunquam tentari debere a medico adeò periculosum auxilium existimauit, quod tamen necessarium, & salutare, si opportunè adhibeatur, nos existimamus, & Auerrois rationes futiles, quas tamen in præsentia dissoluere non putamus è re esse, ab aliis etiam confutatas, & potissimum à Conciliatore differentia clxiij. vbi hanc quæstionem examinat. Nos autem non de re in præsentia, verùm de Galeni sententiæ explicatione dissserimus, quem in febribus calidissimis, & summis inflammationibus, & vehementissimis doloribus mittẽdum eò vsque sanguinem præcipere existimamus, donec in animi defectum incidat æger. Id autem puto facillimè colligi ex verbis quæ habet ille auctor in commentario proposito, quibus si animum aduertisset Brasauolus, nunquam dixisset profectò, animi defectionem excludi, quod scribit Brasauolus in commentario ad Aphorismum tertium 1. lib. Galenus enim docens, qualis sit ea animi defectio, de qua loquitur Hippocrates, hanc affectionem distinguit, & aliam esse dicit ab ea, quæ fit ob metum ægroti: at si hæc fit adéstque, & includitur, non autem excluditur (quomodo enim diceret differre hanc ab ea, quæ ex euacuatione est, si non fieret, quæ nulla esset?) fit etiam, &

succedit

ſuccedit illa. Quin, iterum eandem diſtinguit ab ea quæ fit vitio ſuccorum mordacium in ore ventriculi exiſtentium; ſi autem hæc fit, cur non & illa ſimiliter ad quam comparatur, & cuius diſcrimen proponitur? ſed quid clarius illis verbis; *quæ igitur ratione euacuationis fit animi defectio, nunc dicitur ab Hippocrate.* Fit igitur animi defectio; quomodo igitur excluditur, quod eſt dicere non fieri? Nec verò ex hiſce verbis tantùm, ſed illuſtri etiam exemplo à Galeno propoſito liceat idem facilè comprobare. Ille enim libro nono methodi medendi, capite quarto, hiſtoriam recitans adoleſcentis illius palæſtritæ, febre ſynocha abſque putredine laborantis, animi deliquium manifeſtè ex adhibita ſanguinis miſsione ei ſucceſsiſſe ſcribit per hæc verba: *Aufero itaque ab homine eouſque de induſtria ſanguinem, quoad animo linqueretur.* Idem apparet ex alio loco eiuſdem libri capite decimo, vbi quum doceret Galenus tali præſidio opportuno tempore, & debita menſura eſſe nobis vtendum, idque niſi fieret, interfici à mediciis ægrotos, quod duobus contigiſſet, quos in ipſis medicorum manibus interiiſſe viderat, manifeſtè animi deliquium per hæc verba ſucceſsiſſe ſcribit. *Duos igitur in ipſis medicorum manibus periiſſe vidi, qui in animi deliquium vbi incidiſſent, haud amplius reſtituti ſunt.* Sicuti autem lipothymiam aut animi deliquium ex his locis à medico quæri apparet, ita ſyncopem caueri non obſcurum eſt; quos enim memorat Galenus in medicorum manibus interiiſſe, illi ſyncope apprehenſi ſunt. Eſt autem ſyncope præceps virium lapſus, ſicuti definitur à Paulo Ægineta libro tertio capite xxxij. animi autem deliquium ab ea differt, tanquam minus à maiori: vires enim in hoc non ita collabuntur, ſed conſtant; quam differentiam colligere licet apud Alexandrum Trallianum libro duodecimo capite tertio. Nam cùm de variis ſyncopes differentiis, & cauſsis egiſſet, tum de animi deliquio, aut lipothymia ſuſcepto ſermone ita ſcribit: *Quoniam autem lipothymiæ, ſeu animi defectiones ſyncopes inducentes ægris contingunt, viréſque repentè deiiciunt,* & cætera; quod habemus ſimiliter apud Galenum lib. 1. ad Glauconem capite decimo quarto. Idémque colligitur ex eodem Galeno libro duodecimo methodi capite quinto ad finem. Ibi enim dum loqueretur de affectu humorum crudorum, ab iis dicebat dum vel onerant, vel obſtruunt, ſyncopem inferri; ſi autem neutrum ex illis efficiant, non ſanè ſyncopem inferre, ſed quæ animi deliquia appellantur, Græcè λειποψυχίαι: eſt autem λειποψυχία idem quod λειποθυμία. ſicuti etiam lipothymia idem eſt quod ἔκλυσις, hoc eſt, exſolutio, quod habemus apud Galenum primo ad Glauconem capite decimo quarto per hæc verba: *Quæ ie eſt lipothymia, & exſolutio: nam conſueuère medici de vna re hæc duo nomina dicere.* Arabes autem vt Auerroëm, & Auicennam, voce ſyncopes pro lipothymia, aut animi deliquio, qui leuior affectus eſt, vſos videmus, quos malè ſecutus eſt Conciliator, qui hanc diſtinctionem, tãquã Græcæ linguæ ignarus accipere voluit, & ſyncopem, ac lipothymiã

pro synonymis habuit, quæ ex locis propositis manifestò dissident. Igitur ad lipothymiam deducendus æger est, ad syncopem non est. At quomodo inter secandum venam id cognoscitur, quásque notas habemus, adesse animi deliquium, vlteriùs tamen haud progrediendum, ne syncope subsequatur? Hollerius Hempanus in comm. ad Aphorismum tertium primi libri, scribit ad animi deliquium sanguinem mittere, apud veteres esse detrahere vsque ad viginti quatuor vascula, vt vnumquodque vas capiat vncias tres, hanc autem sanguinis quantitatem, scribit paulò pòst complere sex libras mensurales; quas in acutissimis febribus eam sanguinis missionem requirentibus, detrahere posse aliquem ex Galeni consilio in libro de sanguinis missione itidem scribit ille Auctor. Absurda & ridicula sententia; est enim qui citra trium aut quatuor librarum detractionem animi deliquio corripiatur, quod felici ægroti fortuna me expertum fuisse memini, dum iuuenem mulierem calidissima febri laborantem curarem, quæ ex ea larga sanguinis missione iugulata febre, illico conualuit, nec recidiuam passa est: vnde tribus diebus (erat enim hic tertius morbi dies) absolutus est morbus, aliter per multos duraturus, quod pro certo habeo, fore vt sæpe contingeret, si ita copiosas sanguinis detractiones vsurpare auderemus; sed nimium, & plusquam deceret, si non respondeat auxilium, deterret bonos etiam medicos infamiæ timor. hæc obiter. Igitur præscribi, aut assignari certa sanguinis mensura vel pondus non potest, quo termino animi deliquium præfinitè contineatur, magna enim sunt naturarum discrimina, multáque in sanguinis abundantia hominum inter se differentia. Nec verò eum terminum præscribit Galenus, qui libro de curandi ratione per sanguinis missionem capite duodecimo, illud rantummodo affirmat, vbi feruescentis sanguinis inest plenitudo acutissimam accendens febrem, subitò ac simul esse euacuandum plenitudinémque exhauriendam, etiam ad animi deliquium detracto sanguine, modò vires constent, vnde se meminisse, quibusdam sex detractas protinus cotylas, aut postridie, aut tertio, quartóue die. Cotylas sex interpretatur Hollerius sex libras mensurales, scilicet vncias mensurales septuaginta duas, quod vt aliquando factum est, ita sæpius cotyla accipere dicta est vncias nouem mensurales; nimirum hæc Attica fuit cotyla, quæ & medica sæpius, ita vt cotylæ sex non sint plus, quàm vnciæ sexaginta tres mensurales. At quomodo ait idem Hollerius ad finem commentarij: *Hæ autem sex libræ viginti nostratia vascula continent*, si paulò antea dixit: *Est autem ad animi vsque deliquium sanguinem mittere apud veteres, detrahere vsque ad viginti quatuor vascula, vt vnumquodque vas capiat vncias tres*; cur hîc quatuor vascula demit? an non inter veteres Galenus? an veteres alij à Galeno ea de re aliter senserant? qui verò hi? an alia, & alia vascula intelligit? sed cùm de illis loquatur Hollerius vtrobique, quibus in Gallia vtuntur, de eisdem

de eisdem loqui apparet, non enim de antiquis, nisi apud veteres extiterint vascula, de quibus loquatur primo loco, quarum singula vncias tres contineat, quibus antiqui illi soliti essent sanguinem excipere, quod mihi quidem ignotum est. Sed & illud Hollerio faciendum erat, si rem definitè tradere volebat, vt cùm libræ, aut vnciæ mensurales quas proponit, non sint ampliùs in vsu, nec vasa illa cornea lineis intersecta, & distincta, quibus varios humores metiebantur antiqui, quorum vasculorum mentionem facit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundùm genera capite decimo sexto, & eorundem librorum capite sexto, vt ponderales quibus sanguinem vasculis exceptum æstimare licet, adscriberet: sunt enim mensurales à ponderalibus aliæ: quippe mensurales eædem in omnibus, quorum pondus æstimamus; ponderales autem iuxta corporis quod pondere æstimatur grauitatem, aut leuitatem variæ; ponderales enim vnciæ grauitatem corporum, mensurales molem decernunt, vt scribit Galenus primo de compositione medicamentorum secundùm genera, cap. xiij. Cùm autem Galenus aliquando, discendi cupidus quantum grauitatis pondus cōtineret olei libra Romana mensuralis, eam ponderasset, inuenit, sicuti scriptum habemus lib. vj. de cōpositione medicamentorum secundùm genera ca. viij. duodecim olei mensurales, decem vnciis ponderalibus æquales; quam eandem proportionem etiam alibi refert. Diligenter igitur rem appendere est necesse, si pondus sex cotylarum sanguinis, vbi ad mensurales vncias reducantur exactè habere volumus; quod tamen nos hoc loco importunum minimè faciemus. Sed redeuntes ad propositum dicimus, detractionem sex cotylarum sanguinis nequaquam fuisse positam à Galeno terminum definitum, sub quo animi defectio eueniret, sed ita aliquando contigisse, se recordari: nimirum id in aliquibus obseruauerat, quod tamen aliquando etiam aliter accideret, vnde non semper ad hanc quantitatem detrahendus erit. Auicennas meliùs eandem rem designasse & præfinisse videtur libro tertio fen xj. tractatu ij. cap. viij. de signis syncopis; cùm enim ibidem nonnullas eius affectionis notas proposuisset, desumptas à pulsus compressione, inæqualitate, & paruitate, sanguinis fuga, coloris faciei mutatione, palpebrarum dimissione, oculorū debili motu, coloris mutatione, hallucinatione, frigiditate extremorum, sudore frigido, nausea quandoque ac totius corporis quandoque frigiditate, subdit hæc. *Quum igitur incipit aliquid horum signorum post phlebotomiam, aut solutionem ventris, aut administrationem rei necessariò facientis læsionem, abstineatur ab ea, & remoueatur causa, quoniam iam perducet ad syncopem, si non abscindatur.* Sanè enim sicuti eædem notæ, aut magnæ aut paruæ, eundem morbum, maiorem, vel minorem, debiliorem, aut vehementiorem ostendunt, ita vel lipopothymiam, vel syncopem, quæ non nisi maioris & minoris ratione differunt, eædem notæ maiores, vel minores indicabunt. Patitur autem in

animi

animi deliquio virtus tum animalis, tum etiam vitalis; quippe propriè cordis est affectus, tum animi deliquium, tum syncope. Indicat id lipothymiæ nomen, θυμὸς enim ad cor pertinet, secuti λειποψυχία ad animales etiam virtutes eum affectum pertinere significat. Malè igitur existimauit Mena Hispanus, virtutes tantummodo animales affici, nimirum neruorum, & musculorum, quod ex Auicennæ loco comprobare conatus est, qui legitur libro tertio fen vndecima tractatu secundo capite nono hisce verbis: *Et scias, quòd casus virtutis quandoque perducit ad syncopem, & quandoque ad id quod est infra syncopem, vbi virtus non destruitur, nisi à neruis, & lacertis ipsis existentibus ab ea vacuis, quare homo fit non motus, neque remouetur à suo situ, & statione, nisi cum labore; & caussa illius est accidens eius quod diximus. Nam cùm vehemens fit, facit cadere virtutem integrè: & si non fit vehemens, facit cadere virtutem neruorum, & lacertorum.* Auicenna tamen hoc loco non loquitur de syncope, aut lipothymia, de quibus satis locutus fuerat capite præcedenti; sed de alio affectu, qui vt propriè pertinet ad caput, ita virtutem animalem lædit, ac tollit sensum, & motum, licèt aliquando ita augeatur, vt affecta etiam vitali virtute, syncopem accersat, in qua virtus cadit integrè, id est, omnes virtutes, tum animales, tum vitales collabuntur: læditur autem & insigniter vis animalis in lipothymia, vt etiam pereat sensus, & motus, quod scribit Aëtius libro quarto capite 101. per hæc verba: *Differt autem animi deliquium à syncope, quòd animi deliquium derepentè incidit, sensu, & motu hominem priuans, & omnino non sudans, syncope verò, & vigilantes, & dormientes inuadit, & omnino cum sudoribus, qui syncoptici appellantur.* Nec tamen ea virtutis animalis læsio ita est accipienda, vt semper sensu, & motu hominem ex toto priuet, aut destruatur virtus neruorum, fit enim aliquando cùm vehementior est lipothymia, non fit aliquando, cùm non adeò vehemens, sunt enim in eadem lipothymia, antequam perueniat ad syncopem, gradus, quod & in me ipso, & aliis non semel vidi. Affici autem cor & virtutem vitalem, licèt non æquè ac in syncope, apparet non solùm ex voce seu vocabulo quod superiùs proponebam, sed etiam ex pulsu, quem variè mutari docuit Auicenna, quique notas illas exhibet, quæ, vt in syncope maximæ, ita in animi deliquio quod illam præcedit, exiguæ sunt; quam etiam rem in iis obseruare quotidie licet, qui animo linquuntur: sed expressè, & nominatim, si necesse est, illud affirmat Galenus comment. ad Aphorismũ octauum libri septimi per hæc verba: *Commune autem est omnium ruptionum exsolutio, & animi deliquium, ob vitalis spiritus excretionem, vt alibi ostensum est.* Et iterum comm. ad Aphorismum quadragesimum primum libri secundi: *Quicunque verò nulla tali de caussa sæpius ac fortiter exsoluuntur, ij ob virtutis vitalis imbecillitatem hoc patiuntur.* Exsolutionem autem idem esse ac lipothymiam antea diximus. Aduertẽdum autem, in Græco Aldino Codice pro illis quæ scripsimus τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, id est, *virtutis vital.s*, legi, τῆς ψυχικῆς δυνάμεως, id est,

id est, *virtutis animalis*; Leonicenum tamen legisse ζωτικῆς, quod vertit *vitalis*, quam lectionem nos approbauimus, quam eandē etiam reperimus manu exaratam ad marginem eiusdem codicis Græci, quem habemus, in quo infinitæ etiam aliæ, vulgatis meliores lectiones continentur, quę nobis nō leue aliquando auxilium afferunt. Sed & ex causis vnde lipothymia fit, istę euacuationes, siue repletiones, aut dolores sint, quas distinctè percurrit Galenus libro primo ad Glauco. capite decimo quarto, facilè colligere liceat, lædi ac debilitari vitalem virtutem. Et verò quid opus foret incisa vena dum sanguis effluit, pulsuum mutationi, tanquam indicio haudquaquam mendaci, animum diligenter attēdere, & è vestigio quiescere, pulsu alterascente, seu in magnitudine, seu quauis inæquabilitate, quod præcipit Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionēm capite decimo quarto, si in lipothymia ex sanguinis detractione vitales vires haud paterentur, nulloq; pacto concideret pulsatilis virtus, quod ait Hispanus ille auctor? Lipothymiā autem esse dicere, neruorum & musculorū imbecillitatem, quid aliud est, quàm commune & perpetuum omnium ferè morborum symptoma dicere? Ferè pudet ad eam rem tot argumenta attulisse. Iam igitur ad argumenti ex Galeno propositi dissolutionem, quod multò antea debebam, redeo post multa; Eo autem probabatur, in angina sanguinē mittendum esse vsq; ad animi deliquium, quod esset summa inflāmatio, in summis autem inflammationibus ea sanguinis detractio conueniret. Respondemus, primum, non omnem anginam esse summam inflammationē: quippe magnum & paruum, non speciē morbi, sed magnitudinem, & vehementiam indicant: tum concedentes in proposito casu anginam esse talem, ibique maximam subsistere inflāmationē, dicimus ratione affectus, qui adeo magnus est, conuenire ei missionem sanguinis vsque ad animi deliquium, sed esse quod impediat, respirationis difficultatem, quæ cùm sit actio vitæ sic necessaria, vt exiguo admodum tempore absq; ea perdurare viuus homo possit, primā & omnium dignissimam prębeat indicationem. Docet autem Galenus lib. 7. methodi medendi capite duodecimo, in complicatione affectionum, primum omnium attendendum esse, à quo maximè discrimen ægro impendere videatur. Igitur in summis inflammationibus, quatenus summæ inflammationes sunt, & proprias exhibent indicationes, sanguis ad animi vsque deliquium mittendus est; cum hoc tamen, ne id fiat, si aliquid impediat. At impedit in angina difficultas respirationis, quæ ex animi deliquio augeretur succedente ad eam largam sanguinis missionem, vnde illico ex suffocatione interiret æger. Quare copiosiùs etiam liceat mittere, vbi minor est respirandi difficultas, cum quo tamen stat magna anginæ vis, sicuti inflammatis pharyngis, seu faucium musculis; maxima autem respirationis difficultate vigente, sicuti inflammatis laryngis musculis accidit, ratione huiusce symptomatis quod cauendum maximè est, vtque

respiratio custodiatur, largam semel factam sanguinis missionem, & animi deliquium declinamus, euacuationem potius partientes.

De purgatione in angina. Hippocratis loca duo ex quarto de ratione victus in acutis declarata, alterius vera lectio demonstrata aduersus Massariam.

CAPVT XV.

IN angina propulsanda maximè proficuum, atque adeò necessarium esse, sicuti venæ sectione, ita medicamento purgante confestim vti, scriptum habemus apud omnes propemodum de medicina auctores, Aretæum, Celsum, Galenum; Alexandrum, Paulum, & apud Arabes, Rhasim, Auicennam, & Mesuem, quorum præcepta deinde alij, in medicina faciẽda admodum clari secuti sunt, vsque ad nostra tempora penè omnes; Alexander tamen Massaria Vicentinus insignis eruditionis vir, purgationis hunc vsum adeò non concessit, vt vehementer damnauerit, & pestiferum existimauerit; & quoniam aduersariam existimabat se habere auctoris sententiam libri quarti de ratione victus in acutis, textu trigesimo, siue ille Hippocratis sit, siue alius, vbi in anginæ curatione medicamenta attractoria auctor ille proponit; idcirco eius loci auctoritatem, interpretes qui ea loca Latina fecerunt coarguendo, sibi conciliare conatus est. Nos qui de auxilij vtilitate, tot auctoribus certi sumus, eius rationes aut proponere, aut expendere non laborabimus in præsentia; sed ad Hippocratis locum, in cuius gratiam hæc de Massaria dicimus, quædam adnotabimus. Mirandum autem est, Massariam, tanquam aduersarium Hippocratis selegisse locum, qui ex nullius quod sciam interpretis, Galeni certè sententia, haudquaquam eius opinioni aduersaretur, neglecta interim eiusdem Galeni auctoritate, qui expressè ac disertis verbis, non vno in loco purgationem in angina proponit, vt sole clarior res fit; Nam quòd non laboret Massaria de Alexandro & Aëtio, & similibus, vt ipse ait, ferri fortasse aliquo pacto possit, at Aretæum, Celsum, & Galenum quis ferat ita contemni? sed veniamus ad Hippocratis locum, quem excutere mihi institutum est. Dixi non aduersari eum Massariæ ex interpretum sententia: quippe Latina Hippocratis versio ex Cornario, quæ passim legitur, non *medicamentis quibusdam attractorius* habet, sed, *eclegmatum delinctu curent*, quomodo etiam conuertit, & locum exposuit Franciscus Vallesius, ita scribens, *& curam eclegmatis.* In Hippocratis quidem textu ad quem Galeni habemus commentarios, inter Galeni opera

opera à Iuntis edita, ex Vaſſæi interpretatione ita locus legitur, quomodo adducit eum Maſſaria: quam verſionem recepit ſimiliter Hieremias Thriuerus, qui in eundem librum commentarios ſcripſit, vt facile fuerit Maſſariæ, in re tamen minimè neceſſaria, locum de ecligmatis, ſicuti facit, non de purgatoriis accipere; nec tamen qui de attractoriis pharmacis locum exponunt, purgatoria medicamenta intelligunt. Galenus enim perſpicuè intelligit, vel de medicamentis acrioribus, quæ & ſecare, ac in tenuia diuidere, ac tum glutinoſa, tum craſſa confringere poſſint, nimirum ad gargarizandum exhibita, per hæc enim verba quæ habet Galenus in commentario, puto illa Hippocratis exponi καὶ ἀναγαργαρίζων θερμαῖσι, id eſt, *& calida exhibens gargariſmata.* Quod enim dixit Hippocrates θερμαῖσι, id eſt, calida, acria intelligit Galenus, nimirum, quæ calida facultate ſunt; etſi de iis quæ actu calefaciunt, Hippocratis verba velit accipit Valleſius, Galeni fortaſſe non aduertens ſententiam, aut ab ea vltrò diſcedens; vel rurſus, attractoria Galenus intelligit medicamenta illa, quæ exteriùs collo apponuntur, cùm ſcribit, *Præterea & ad externam ſuperficiem reuellere oportet, circumpoſitis collo, quæ attractoria polleant facultate medicamentis.* Vtroque autem modo, quæ de attractoriis ſcribit Galenus, accipi poſſe propoſui; Nam cùm Hippocrates, cuius verba exponit Galenus, tum attractoriis medicandum ſcribat, tum ceratum collo, & capiti circumponendo, dubium eſſe poſſit, vtra ex his à Galeno intelligantur, quum ex Hippocratis doctrina vtendum attractoriis dicit; vtraque enim attractoria ſunt & calida. At vtrouis modo accipiamus, de purgatoriis ne litera quidem. Conſpicuum tamen eſſe poteſt, legiſſe Galenum eo loco, non vocem quæ ecligmata, ſed quæ attractoria ſignificaret; quare ſi ab ea quidem voce tantùm timet Maſſaria, nec in Galeni expoſitione ſibi ſatis auxilij putat, næ illi alia procuranda eſt defenſio. Quod enim tanquam nouum, multam enimuero oſtentans Græcæ linguæ peritiam ait, ſcriptum eo loco eſſe ἐκλεικτοῖσι, quod eſt ab ἐκλείχω, id eſt, *lingo*, facilè euerti poſſit; quid enim ſi leuiſſima immutatione dicamus legendum ἑλκτικοῖσι? & verò ita legendum eſſe docet Galeni commentarius, qui de ecligmatis, aut linctibus, ſeu arteriacis ne verbum quidem, de attractoriis autem, Græcè ἑλκτικοῖσι, plurima, vt vidimus. Volo tamen pro Maſſaria pugnare, & pro iis qui ἐκλεικτικοῖσι receperunt; ita enim legendum, ex alio Hippocratis loco confirmari poſſit eodẽ quarto de ratione victus in acutis textu vigeſimo primo, qui ita ſcriptus eſt: *Porro ſi angina fuerit, & ſi aliud quodpiam ex pleuriticis malum, ecligmate repurgato.* Reſpondere igitur ſibi videntur loca; & verò ibidem non aliter legiſſe Galenum apparet, qui de repurgatione quæ fit per ſputa, Hippocratis locum expreſsè interpretatur. Nec verò auſim, vt ſuperiorem, ita etiam hunc locum immutandum eſſe proponere, cùm

d... ...it Galeni auctoritate, quae contrarium potiùs suadet. Dicam tamen, quod ex loci sententiae considerationc succurrit, aliter quàm Galenus faciat, cum locum exponi melius; & quod dicitur ecligmate repurgari, intelligi de medicamento purgante; Primum enim eclegmata, non tantùm linctus, & arteriaca esse, sed alia etiam potionum genera, apparere potest ex Paulo Aegineta, qui libro 4.cap. xvij. ad lumbricos latos eclegmata apparat, cùm tamen ad lumbricos non lambendo, vel lingendo, aut sensim deglutiendo, sic vt per asperam arteriam medicamenta deferantur, sed in ipsum protinus ventriculum delabi è re sit, si autem alia quàm arteriaca, eclegmatum voce, potionum, aut medicamentorum assumptorum genera intelligere possumus; quid vetet intelligi purgantia, si ad Hippocratis sententiam de eclegmatis, id est, linctibus seu arteriacis ineptus sensus, de purgantibus maximè accommodatus sit? Et verò rem ita se habere ostendo; nam cùm Hippocrates eo loco vniuersè in morbis magnis sanguinem esse mittendum proposuisset; de angina & pluritis malis particulatim loquutus, aliáque proponens auxilia, scribit hosce morbos eclegmate esse repurgandos, quòd si aegri imbecilliores appareant, vel plus sanguinis quàm oportet missum fuerit, clysma tertio quoque die infundendum. Vult igitur clysma eclegmati substitui, eiusque vicem sustinere, si modò aegri vires sint debiliores; At verò quomodo clysmata debilioribus conueniant magis quàm arteriaca, si clysmata vires reddunt debiliores, maiorem spiritu... ... educentia? aut quomodo clysmatum vicem sustinere possint eclegmata, cum illa totum corpus, sed potissimùm inferiora, haec verò ... quandam partem, & superius positam euacuaent? Nec verò de arteriaci illud dici potest, maiores ab ipsis requiri vires, quòd per spiritus viam fit humoris eductio, quod absque virtutis animalis robore contingere non possit, quod multi medicinae professores aduerterunt ... est, ... a longinquo loco, vt à pulmone, aut thorace ... eductio fit, at à gutture, & faucibus adeò proxima via est, adeóque facilis transitus, vt minimo virium robore indigeamus, si quidem per eas partes expurganda sit quae anginam efficit materia, quod tamen cùm vix contingat, deque ea expurgatione vix à medicinae scriptoribus quicquam ... ... fuerit, praeterquàm loco de quo agimus, (qua de re etiam fuit à nonnullis Hippocrates, seu auctor ille reprehensus) ideo de purgatione, qua totum corpus euacuatur, intelligi locum existimo, quam purgationē si non ferant prae imbecillitate aegri, clysterem substituet, qui eandem humoris speciem, & per eandem viam, sed minori cum virium necessitate, cat... ... minori dispendio, purgātis medicamenti vicem gerit, quod in multis etiam aliis morbis, & ipse Galenus scribit, & alij de medicina auctores. Si autem de medicamento purgante hic locus accipiendus est, vbi eclegma scribitur, multò magis de eodem accipiam locum alterum scriptum tex.xxx. quem initio proposui, & quo attractoriis etiam medicandū proponebat

proponebat Hippocrates, si quidem lectionē Galeni sequimur, qui enim purgant, attrahendi vi purgant, vt ex Galeno in primis notum est. Cùm tamen ibi vetustissimus auctor omnia ferè auxiliorum genera ad anginæ curationem proponat, quare auxiliū adeò efficax, aut potiùs summè necessarium prætermisisse dicamus? Non igitur ἐκλικτοῖσι legendū, qua voce nitebatur Massaria, sed ἑλκτικοῖσι ex Galeni commentario, quod si fit, iam non de arteriacis, sed de purgantibus totum corpus, locus meritò accipiendus videatur; quod etiam dicimus, si legatur ἐκλικτοῖσι, & eodem modo accipiendus alter, in quo eclegma absque controuersia scriptum est. Cùm hæc scripsissem, consului Aldinæ editionis codicem Galeni Græcum quem habeo, ad cuius oram calamo exaratæ penè infinitæ sunt locorum variæ lectiones, cuius libri antea quoque mentionem feci: erat autem ex illis vna hæc: nam pro ἐκλικτοῖσι, repositum erat ἑλκτικοῖσι. Ego autem mirificè lætatus sum, quod coniectura assecutus fueram, eius codicis auctoritate confirmari, nec lectorem ea de re celare volui.

De laryngotomia, seu gutturis sectione in angina. Pauli locus expensus, & declaratus. Veterum, & recentiorum ea de sectione opiniones. Aretæus refutatus.

CAPVT XVI.

SCITA est Hippocratis sententia primo libro Aphorismorum scripta, extremis morbis extrema conuenire remedia. Inde cum in venæ sectione, aut purgatione nihil fuit auxilij aduersus malum, ad ferrum & ignem confugiunt Medici, quæ auxiliorum esse extrema idem vetustissimus auctor memoriæ prodidit. Fuerunt autem sectiones, & vstiones magis vsitatæ temporibus antiquis: quippe earundem vsum, vt credibile est, meliùs nouerant, & audentiores erant antiqui: secabant enim, & vrebant non solùm hydropicos, pleuriticos, & purulentos passim, sed in varijs capitis affectionibus, summa cum vtilitate temporum arterias, multásque alias partes variè, vt legere licet apud Paulum libro sexto, & apud Albucasim, quarum partium sectiones hodie penitus omissæ sunt. Inter has synanchicorum sectio fuit, de quibus solis in præsentia quædam addere libet. Dicebatur hæc operatio λαρυγγοτομία à Græcis, & Græco similiter nomine laryngotomia dicitur à Cœlio Aureliano, medicinæ Latino scriptore lib. tertio acutarum passionum cap. quarto, scilicet laryngis, aut supremæ gutturis partis sectio. Hanc antiquissimam fuisse ex eodem Aureliano discere licet, qui Asclepiadem refutat, eam tanquam a veteribus acceptam approbantem. Hoc Asclepiadis placitum legimus etiam in libro, cui

titulus Introductio, aut Medicus, cap. XIV. vbi cùm ad anginam varia proposuisset auxilia, hæc subnicit: *Asclepiades autem in iis, qui extremè suffocantur, laryngotomia etiam vtitur.* Paulus Ægineta cap. vigesimo tertio libri sexti, hanc operationem ex Antyllo proponit, eiúsque modum adscribit. Verba autem, quæ initio capitis protinus scripta sunt, quoniam non vno modo leguntur, imposuerunt Nicolo Florentino, atque etiam Rhasi, vnde fortasse in Nicolum deductus est error, vt existimarent à Paulo, seu potiùs ab Antyllo improbatam esse eam gutturis sectionem, quæ ab ipsis recepta fuerat. Altera enim lectio ita habet: ἐπὶ μὲν τῶν συναγχικῶν ὡς κατὰ τὸν διαιτητικὸν παραδώσομεν τρόπον, ἀποδοκιμάσομεν τὴν χειρουργίαν, ἀνωφελοῦς γινομένης τῆς διαιρέσεως, ἐφ' ὧν πᾶσα ἡ ἀρτηρία, καὶ ὁ πνεύμων πέπονθεν. ἐπὶ δὲ τῶν περὶ στόμα, καὶ ἀνθερεῶνα τὴν φλεγμονὴν ἐχόντων, ἢ καὶ ἀντιάδων ἐπιπωμαζουσῶν τὸ τοῦ βρόγχου στόμα, ἀπαθοῦς μὲν οὔσης τῆς ἀρτηρίας, εὔλογον χρῆσθαι τῇ φαρυγγοτομίᾳ πρὸς τὸ ἐκφυγεῖν τὸν τοῦ πνιγμοῦ κίνδυνον, id est, *In synanchicis quidem, vt dicemus, cùm locum tractabimus de ratione victus, Chirurgiam improbamus, quippe inutilis est dissectio, in quibus tota arteria, & pulmo affectus est: in ore autem, ac gula inflammatione detentis, aut etiam tonsillis aspera arteriæ os operientibus, arteria haudquaquam affecta, rationi consonum est vti pharyngotomia, ad euitandum strangulationis periculum.* Altera autem lectio sic: ἐπὶ μὲν τῶν περιπνευμονικῶν, ὡς κατὰ τὸν διαιτητικὸν παραδώσομεν τόπον, ἀποδοκιμάσομεν τὴν χειρουργίαν, ἀνωφελοῦς γινομένης τῆς διαιρέσεως, ἐφ' ὧν πᾶσα ἡ ἀρτηρία, καὶ ὁ πνεύμων πέπονθεν. ἐπὶ δὲ τῶν συναγχικῶν, καὶ περὶ στόμα, καὶ ἀνθερεῶνα τὴν φλεγμονὴν ἐχόντων, ἢ καὶ ἀντιάδων ἐπιπωμαζουσῶν τοῦ βρόγχου στόμα, hoc est, *In peripneumonicis autem, seu pulmonariis, vt dicemus cum locum tractabimus de ratione victus, chirurgiam improbamus, inutilis cùm sit dissectio, in quibus tota arteria, & pulmo affectus est. In synanchicis autem, & circa os atque mentum inflammationem experientibus, aut etiam tonsillis operientibus asperæ arteriæ os, arteria haudquaquam affecta, rationi consentaneum est vti pharyngotomia, ad euitandum strangulationis periculum.* Idem autem in præsentia est pharyngotomia, ac laryngotomia, pharynx enim & larynx idem aliquando sunt, vt scribit Galenus. Si igitur locus ita legitur, vt posteriùs proposuimus, sicut nonnulli codices habēt, res caret ambiguitate: Quippe improbatur illud chirurgicum opus, seu manualis administratio in peripneumonicis, aut pulmonariis, dicitur autem rationi consentanea in anginosis. Si autem legatur priori modo, res quidem non ita expedita est, sed tamen aduertenti non obscura; sentit enim Paulus, laryngotomiam non in omnibus anginosis vsurpandam esse, sed in quibusdam improbat, in quibus nimirum vnà cum larynge affecta est tota arteria, & pulmo: ita enim insanabile est malum, nec per sectionem illi succurritur, quare veluti inutile auxilium reiiciendum est: At in synanchicis, in quibus tota arteria haud affecta, opportunum & salutare est auxilium, cuius vsurpandi rationem ac modum sequitur ad ostendendum. Ex Græcis hanc gutturis sectionem videtur habere suspectam Aretæus, u-

ctor non paulùm Ægineta antiquior. Ille enim libro quinto capite septimo ea de re ita scribit : *Quicumque autem strangulationem, quæ ab angina eueniunt, quo laxius spiritus duceretur, arteriam secue unt, non sanè experimento rem comprobasse videntur. Nam & caliditas inflammationis maior ex vulnere efficitur, & strangulatum adauget ac tussim commouet. Quin etiam si aliqui periculum id euaserunt, vulneris ora in vnum coalescere nequeunt, ambæ enim cartilagineæ, atque inter se inglutinabiles sunt.* Improbauit eandem sectionem Cœlius Aurelianus methodicæ medicinæ scriptor Latinus, qui & Asclepiadem ea de re libro tertio acutarum affectionum capite quarto reprehendit. Cùm enim illius opinionem tanquam à veteribus ductam proposuisset Aurelianus, paulò pòst eam refutans scribit : *Est etiam fabulosa arteriæ ob respirationem diuisura, quam laryngotomiam vocant, & quæ à nullo sit antiquorum tradita, sed caduca, atque temeraria Asclepiadis inuentione affirmata, cui nec nunc occurrentes, Latinis respondere videamur, aut tantum se lus angusta oratione damnemus, libris quos de adiutoriis sumus scripturi, respondebimus.* At Arabes omnes eandem receperunt. Rhasis enim tertio libro continentis capite septimo scribit, se vidisse Ancilisium quendam medicum ea curatione vtentem, rationémque sectionis & ipse proponit, quam tamen non esse vsurpandam nisi sub ipso extremo vitæ discrimine affirmat; tum iuxta Pauli sententiam, hoc curationis genus euitandum esse dicit, qua tamen in re deceptus est, vt antea ostendimus. Auenhoar libro primo tractatu decimo capite xiv. eiusdem sectionis summi gutturis meminit, qua tamen se nunquam vsum fuisse dicit, quòd admodum difficilem existimaret, nec vnquam ab aliquo ea tempestate in vsum reuocatam vidisset : fieri tamen posse scribit, incisionémque debere esse ad quantitatem foraminis naris, aut parum minorem; id respexit vt puto Auenhoar, quòd respirationis gratia facta incisione, quæ naris vno foramine fit, sufficiat ad vitam; & quoniam erant qui dicerent, Galenum eiusmodi incisionis nunquam meminisse, eos mentiri scribit Auenhoar, meminisse enim Galennm ex loco quo etiam incidere siphac, id est, abdomen præceperat. Ego tamen huius loci nullam habeo notitiã. Subdit Auenhoar voluisse se incisionem experiri in capra, cuius in aspera arteria incidit corium, & pelliculam, nimirùm membranam quæ subtus posita est, & de ipsa aspera arteria seu canna pulmonis, vt ipse dicit, aliquid minus lupino : tum abluto quotidie vulnere aqua mellis, & insperso puluere astringenti, fuisse capram sanitati restitutam. Cum hoc tamen, quia neminem viderat, qui ea curatione in anginoso vsus esset, primus instituere eam minimè voluit. Eandem gutturis sectionem habemus apud Auicennam lib. 3. fen nona, tractatu primo capite xj. qua vtendum esse ait, quum anginæ sunt vehementissimæ, & nihil proficiunt medicinæ, & certa creditur futura perditio, vt ipse loquitur, aut eius interpres. Docet autem modum sectionis, nimirum scindenda

denda

d... ... ...ta quæ sunt inter duos annulos cannę, vt ibidem ... ...tur, & ... qua, quæ apud ipsum videre est, quem modum legimus etiam apud Rhasim. Alpharanius tractatu xj. cap. tertio eandem probat, vbi reliqua auxilia nihil profuere, quod in libris chirurgiæ se detentum ...nasse scribit: Albucasis parte secunda chirurgiæ, capite quadragesimo ...tio, hanc eandem, vt multas alias nostris temporibus minus consuetas ...ctiones proponit: non admittit autem semper, sed Pauli Æginetæ verbis recitatis, nomine omisso videtur eam improbare, cùm eodem modo ac Paulus probet, referens ad finem capitis historiam ancillę cuiusdam quæ gladio, inflicto sibi in guttur vulnere, partim gutturis incidit, quæ tamen sanitati fuit restituta. Apparet igitur falsum esse quod Aretæus proponebat, vulnus in gutture non posse glutinari, quippe & Albucasis in ancilla, & Auenhoar in capra fuisse glutinatum affirmant. Docent autem, qui modum sectionis præscribunt, non esse cartilagines abscindendas, sed vincula quædam membranosa, annulos illos alterum alteri colligantia, quod nominatim ex Auicenna superiùs proposuimus. Hæc de eiusmodi sectione ex auctoribus antiquis. Inter recentiores approbarunt multi, aliqui etiam in vsum reuocauerunt. Scribit enim Hollerius Stephanus libro primo de morborum curatione capite vigesimo tertio in scholio, quum quidam ægrotus angina suffocaretur, iussisse sibi absente medico gurgulionis finem amputari, & seruatum fuisse. Ioacchinus Emporiensis in commentario ad librum nonum Rhasis ad Almansorem capite de angina, post multa proposita remedia, ea de re ita scribit: *Postremum in desperatis remedium est arteriæ asperæ incisio, quod etiam veterũ inuentũ fuit: ætate nostra, quod sciam, factum non est; quomodo autem fieri debeat, optimè declarant, & est citra periculum, interim enim aut resoluitur prorsus, aut ad suppurationem venit, & liberantur.* In his tamen non possum approbare, quod dicit Ioacchinus, hanc sectionẽ esse citra periculum, quæ ab antiquis scriptoribus, vt vidimus, maximè timetur, & præsertim ab Aretæo. Et vero quomodo possit esse citra periculum, quum & vasa insignia sint admodum proxima, quorum incisio periculi plena est, & difficilè glutinari possit vulnus? non est tamen eiusmodi, vt in extrema necessitate non sit tentanda, quod iidem antiqui auctores præcipiũt. Similiter quod subnectit Ioacchinus: *Interim enim, vel resoluitur prorsus, vel ad suppurationem venit, & liberantur*, quid valeat nescio; non enim sectio illa aut ad resolutionem, aut ad supputationem quicquam facit, sed ad respirationem solam adiuuandam, quæ cùm sua & consueta via fieri non possit, nouus aditus incluso spiritui est aperiendus. Brasauolas in commẽtario super quartum librum de ratione victus in acutis, testatur se cùm imperitus quidam chirurgus non auderet in anginoso iam morti propinquo, eam sectionem aggredi, propriis manibus ægroti guttur dissecuisse, quod & in aliis pluribus felici cum successu se tentasse scribit. Antonius Beniuenius Florentinus in libro de abditis morborum causis, non quidem guttur

dissecuisse,

diffecuisse,sed anginoso ab aliis medicis omnino derelicto, & cuius erat desperata omnino salus,iámq; funeri destinato, adhortantibus etiam illis qui ægroto adstabant,locum sub ipsis maxillis,ac etiam supra collū, altioribus plagis incidisse scribit;ex quo quum sanies multa prorupisset, adeò morbum levatum esse scribit,vt faucibus ipsis spiritū simul & cibum capientibus,facilis deinde ad bonam valetudiné daretur recursus.Hæc auté plagarum inflictio altè sub ipsis maxillis & supra collum,proposita etiam fuit à Celso libro quarto capite quarto, non tamen guttur attingit; aut ipsum vulnerat. Hæc igitur, quæ alioquin nonnullis temeraria videri medicina possit, tot virorum auctoritate possit à nobis in desperatis anginosis cum ratione tentari. Nec deterrent Aretæi rationes. Quippe de vulneris glutinatione iam exemplis res est comprobata. Quod autem scribit ex vulnere augeri caliditatem inflammationis, augeri strangulationem, & oboriri tussim, respondemus, haud esse credendum, ex sectione augeri caliditatem inflammationis effuso sanguine ex partibus inflammatis, aut ei proximis, in quo sanguine posita est caliditas; tum quantumuis ea augeretur, præstat adhuc, vel cum incremento caliditatis incluso spiritui aditum patefacere, ex eo præpropera imminente morte, quum caliditati incolumi, vita aliis deinde ingeniis prouideri possit. Augeri autem strangulationem, ô bone Aretæe,concede vt tibi non credam, quî enim hoc fiat, si reseratur aditus spiritui, qui antea erat clausus? & licèt quantumuis fingas ex vulneris dolore, aut etiam calore, sanguinem confluere ad locum inflammatum, semper enim data porta ingredietur, & egredietur spiritus. Quod verò de tussi adiicit, neque locum habet: non enim sectio impedimentum aliquod cursui spiritus apponit, vt tussis excitetur: quandiu autem per viam læuem & æqualem spiritus fertur, nec aliquo offendit, tussis non est; exit autem spiritus, cùm ad vulneris foramen peruenit.

Sanguis spumosus unde feratur. Qualis ex necessitate à pulmone. Qualis ab aliis partibus. Locus Hippocratis ex Coacis prænotionibus declaratus.

CAPVT XVII.

INter sanguinis indicia à pulmone excreti, præcipuum quod obseruatur ex Hippocratis Aphorismo tertio decimo libri quinti, spuma est. Duo autem hîc quæruntur. Alterum; vtrùm quicunque a pulmone reiicitur sanguis, ille sit ex necessitate spumosus, nec nisi eiusmodi ab eo reiici possit; vt sic argumentari liceat; non est sanguis spumosus, igitur non est à pulmone. Alterum: vtrum quicunque spumosus est, ille sẽper, & necessariò sit à pulmone, vt sic; colligere possimus, Sanguis est spumosus, igitur à pulmone. Ad primum respondet Galenus in commentario Aphorismi propositi, atque etiam commentario ad Aphorismum x x x. libri septimi. Non vere dici, vlcerato pulmone ex necessitate spumosum sanguinem expui, posse quippe etiam non spumosum ex pulmonis vulnere prouenire: dicimus autem in præsentia vulnus, quod vlcus dixit Galenus, quia eo nomine verè vulnus magis quàm vlcus intelligi hoc loco Galenus, vt paulò post liquidò patebit. Dictum probat Galenus experimento: se enim vidisse sæpius, quibusdam ab alto cadentibus, aut calce petitis, aut percussis in palęstra ea ictus forma, qua altera ad [illegible]lum ruenti, aliter super pectus incidit, sanguinem plurimum cum tussi optimè coloratum, absque vllo dolore excretum, quem ratio dictaret, ab aliquo pulmonis vase disrupto prodire. Ex his colligitur, nomine vlceris, vulnus paulò antea intellexisse, ad vasorum enim raptionem pertinet potiùs vulnus, quàm vlcus. De sanguine autem spumoso, eodem commentario agens Galenus, ac etiam commentario ad Aphorismum trigesimum libri septimi, scribit prodire eum de carnosa pulmonis substantia, quod est ipsius proprium corpus, atque adeò de ipsius visceris propria carne aliquid inde simul auferri, eiusque vlcus ideo indicari, qui verò absque spuma prodire dictus est de pulmone, sanguis ille de venis est pulmonem nutrientibus. Pulmonis enim corpus leue existens, rarum, & veluti ex spuma quadam sanguinea concreta conflatum, sicuti scribit Galenus vi. de vsu partium capite decimo, vbi ex se aliquid emittit, tale enim ne ro, hoc est, rarum, & spumosum, apparere necesse est: sed qui ex venis redditur, quamquam tenuior, leuior, & magis vaporosus sit, quàm qui in aliis venis, non est tamen sicuti ille qui de substantia visceris aufertur, spumosus. Ita qui de substantia, & carne pulmonis emittitur, ille ex necessitate est spumosus, qui auté de venis, non talis. Eandem doctrinam, de

de Galeno, vt credere par est, desumptam, habemus apud Auicennam capite de sputo sanguinis, vbi sanguis de substantia pulmonis excretus, spumosus proponitur, de alio autem, qui ex venis, dicit eum non esse spumosum. Hæc vera cùm sint, indigent tamen aliqua distinctione. Quippe ex pulmonis vasis etiam aliquo pacto spumosus prodire potest sanguis, quæ res in alterius quæstionis explicatione patebit vberiùs, quam iam aggredimur Quærebamus igitur, num spumosus sãguis aliunde etiam quàm ex pulmone offendi possit? Respondet autem similiter Galenus eodem libro quinto Aphorismorum xiij. solius pulmonis vlcera à spumoso sanguine indicari, vt bene colligere liceat, Sanguis est spumosus, igitur à pulmone, quod alij etiam de medicina auctores affirmare videntur, præsertim Arabes, vt Rhasis, Serapion, & Alsarauius, qui sanguinem spumosum vulnerati pulmonis indicium proprium proponunt, & Galenus quinto de locis affectis, eum sanguinem efficacissimum signum eius rei esse dicit. Verùm non caretdifficultate, & controuersia hæc responsio. Nam idem Galenus commentario ad Aphorismum trigesimum libri septimi scribit, eos qui morbo laterali laborant, aliquando spumosum expuere, licèt rarò, & eos etiam, quamquam rariùs, qui pulmonis inflammationem patiuntur. Et Auicennas etiam, hoc idem ex spuma signum sanguinis de pulmone excreti cùm proponeret, tanquam non soli pulmoni conueniret, addit & ipse: *Et quandoque expellunt spumosum pleuretici, & peripneumonici.* Præterea qui ex pectore educitur, eundem cum spuma esse dicit, & qui ex aspera arteria, per hæc verba, *& quandoque est spumosus ex canna pulmonis*, quod etiam habemus apud Aretæum, ac Paulum. Postremum Hipprocrates in libro de Coacis prænotionibus, de hepate spumosum prodire scribit per hęc verba Latinè: *Quicunque sanguinem spumosum spuunt, dextrum præcordium dolentes, de hepate spuunt, & multi pereunt.* Primùm dico, quod pertinet ad cognitionem affectus rem non esse difficilem, quæ enim propositæ sunt ex membrana succingente costas in pleuritide, aspera arteria, thorace, & iecinore sanguinis reiectiones, illæ vt alia indicia ab eisdem auctoribus comprehensa omittantur, cum dolore plus minus sunt; at de pulmone absque dolore, quod testatur Galenus eodem commentario ad Aphorismum xiij. libri quinti, sed ex Hippocratis, Galeni, & Arabum dictis obortam difficultatem hac ratio non expedit. Quippe nil aliud intuentem, ita ex illis Auctoribus ratiocinari licere diximus: spumosus est sanguis, igitur à pulmone. Si verò aliunde spumosus prodeat, vt ex membrana succingente, aspera arteria, thorace, atque iecinore, iam ita malè colligatur. Hollerius Stempanus adeò certum putauit ex auctoribus recitatis, spumosum sanguinem affecti pulmonis esse signum, vt in commentario ad locum allatum ex Coacis prænotionibus, sententiam illam tanquam minùs verisimilem non acceperit, sed potiùs damnauerit. Sed quando, & hic ex Coacis locus nostris sit sustinendus, & alia præter eum

ſint adducta, omnibus vt ſatisfaciamus enitendum eſt. Non incommodè igitur rem totam mihi diſtinguere videtur Gentilis, cuius ſententiam video etiam ſecutos recentiores clariſſimos, & eruditiſſimos viros: quare vtile eſſe putaui de re adeò neceſſaria eius opinionem totam comprehendere. Scribit igitur eruditiſſimus hic Auctor ſanguinem de ſubſtantia pulmonis emiſſum, neceſſariò eſſe ſpumoſum, quippe non diſſimiliter affectus eſt ſanguis pulmonis ac ſubſtantia ipſa pulmonis; inde ſequitur eum ex neceſſitate eſſe ſpumoſum: ſicuti enim in pulmonis ſubſtantia aër, & vapores continentur, minimis particulis diuiſi in minimis anfractibus ſpongioſæ carnis pulmonis, eodem modo ſanguis in ſubſtantia pulmonis diuiditur & ſpumeſcit. Veruntamen poteſt etiam ſanguis, ex aliis quoque corporis partibus per os redditus, eſſe ſpumoſus: qui enim per hanc partem commixtione ſaliuæ egreditur, poteſt apparere ſpumoſus duabus ex cauſis. Altera eſt, mixtio aëris, non enim poteſt ab illis regionibus venire, niſi ſocio aëre, cuius impetu extrà fertur, commixtus autem aër; & minimis particulis diuiſus ſpumam efficit. Altera cauſa eſt, quia fieri poteſt, vt vehemens calor in partibus reſpiratoriis coniungatur, ſicuti cum in pleuritide ea peripneumonia expuitur ſanguis; huius enim feruore fit ſpuma, velut in viridi ſpumoſo ſputo, quod proponitur libro ſecundo Pronoſticorum, commentario quarto, ſed hoc non eſt perpetuum, licèt frequenter contingat. Non enim propoſitæ ſpumæ ſemper concurrunt: nam calor igneus rarò, aëris autem vicinia & ſocietas non reddit ſanguinem perpetuò, & ex neceſſitate ſpumoſum; fieri enim poteſt, vt ſanguis ſit adeò viſcidus & craſſus, vt ab aëre ſocio non poſſit diuidi, nec ideo ſpumeſcere. Hinc fit, vt cum breui itineris, temporiſque ſpatio ſocium ſe præbet ſanguini aër, contingat & non contingat eſſe ſpumoſum, ſicuti cùm mittitur ex aſpera arteria, quare cautè dixit Auicenna, *& quandoque eſt ſcum ſus ex canna pulmonis*; qui autem ſanguis à pectore redditur, longo iteneris ſpatio ſocius aëri eſt, frequentiúſque ideo contingit eſſe ſpumoſo, & rarò fit, vt ſpumam aliquam non habeat, & ideo abſolutè de eo dixit Auicenna: *eſt cum ſpumoſitate quadam, & ſpuma.* Tum proponit Gentilis, quod propriè pro locorum conciliatione quærimus ſpumæ carnis pulmonis, & aliarum partium diuerſitatem. Dixit enim Gentilis multùm differre ſpumoſitatem in ſanguine qui eſt ex carne pulmonis, à ſpumoſitate ſanguinei venientis ab aliis quibuſdam partibus: Primùm quidem ratione formæ, & habitus ipſius ſpumæ, ſpuma etenim, quæ in ſanguine apparet veniente à ſubſtantia pulmonis eſt minuta, profunda, infinitiſque penè bullis diſtincta per vniuerſam ſanguinis ſubſtantiam, vt ſanguis fermè vniuerſus videatur quædam ſpuma; tum ratione coloris, qui ad albedinem quandam inclinare

clinare videtur, idque ob duas causas. Altera, quoniam iam aliquanti speciei recedit à forma sanguinis, ac tendit ad formam humiditatis secundæ. Altera, quòd aër imis partibus ei commixtus reddit ipsum magis lucidum, id enim aër sua natura efficit. At si sanguis ab aliis partibus effundatur, non erit per eum modum spumosus; non enim spuma imis illius partibus sic inhærescit, nec minutis illis bullis ita distincta est, cùm in sanguine non sit aër per singulas quasque minimas particulas ita diuisus, sicuti in eo qui in carne pulmonis continetur. Subiicit postremam Gentilis, rarò contingere sputum sanguinis de carne pulmonis excreti, quin sit ei etiam iunctum sputum sanguinis ex vena in eodem viscere dissoluta, sicuti etiam, neque hoc absque illo, quanquam æstimatione hoc frequentiùs contingere posse videatur, sanguinem à vena sine carnis solutione prodire. Hæc omnia à Gentili proposita sunt. Cuius sententiam præsertim de spumæ diuersitate, vel ex pulmonis carne, & substantia, vel ex venis delati, secutus est Thomas Rodericus à Veiga in commentario ad caput sextum libri quarti de locis affectis, vbi Galenus, sicuti diximus, spumam proponit esse efficacissimum signum sanguinis de pulmone excreti; Rodericus tamen spumæ tres veluti gradus constituit per hæc verba: *Alterum caput astruit curaturo summopere necessarium, separare thoracis sanguinem ab eo, qui affecto pulmone prodit; vocat autem efficacissimum pulmonis signum spumam: & quod magis miremur in Aphorismis habet; si spumosus est sanguis, è pulmone prodit, si ex pulmone non semper spumat, nempe vbi ex vasis prodit, quæ non satis cohærere videntur cũ eo, quod legimus ab Hippocrate, in pluritide nonnunquam sputum spumans videri. Et Paulus ex gutture spumosum sanguinem prodire docet, propter commercium respirati aëris: & Auicenna ex pectore ob eandem ipsam causam, sed aliud est, nonnihil spumæ permixtum educi, quod in illis casibus apparet, aliud ex toto spumescere, quod solius substantiæ pulmonis proprium est. Ita possunt tres spumæ veluti gradus in excreto notari sanguine, aut enim omnino spumans est ex visceris carne, cuius induit similitudinem: est enim pulmo coagulata spuma, aut plurimum spumans è pulmonis vasis, aut spumæ permixtus ex thorace ipso, & gutture.* Hæc ferè ad verbum secutus est Iacotius in commentario ad locum ex Coacis recitatum, cùm enim controuersiam proposuisset, & vtriusque sanguinis distinguentes aliquas notas antea comprehendisset, tum pro locorum conciliatione de spuma ita scribit: *Quod ad spumam verò pertinet, undecumque fluat, nonnihil spumæ permixtum habere potest, ex viscida, & aërea substantia secum mixtus: At ex toto spumescere solius substantiæ pulmonis proprium est. Itaque rectissimè spumam in tres veluti gradus distinguunt. Nam cùm leuiter spumæ permiscetur sanguis, ex gutture, thorace, hepate prodire potest, cùm verò plurimùm spumat, è pulmonis vasis effunditur, cum totus spuma est ex visceris carne, cuius induit similitudinem:*

tudinem: *Est enim pulmo, veluti coagulata spuma.* Hæc manifestè Iacotius à Veiga sumpsit, sed vt Veiga Gentilis nomen subticuit, ex cuius penu sua locupletabat, ita iure Veigæ nomen à Iacotio est suppressum. Nos autem sua vnicuique reddere probi viri munus esse putantes, cui illa deberentur palàm fecimus. Atque hæc quidem ab illis Auctoribus per eum modum & optimè dicuntur, atque ex spumosi sanguinis varietate in vicem conciliantur: at verò Aphorismi tertij decimi veritas, alia etiam ratione sustineri fortasse possit. Quippe omnem spumosum sanguinem, præter eum qui est ab aspera arteria, qui supra pulmonem est, à pulmone ferri dicimus, vel mediatè, vel immediatè, vt loquuntur; qui enim à membrana succingente costas, à thorace, & ab hepate fluit, non funditur quidem à pulmone primùm, sed cùm ipsi per pulmonem via sit, ab eo etiam fertur; vt non falsa dicat, qui dicat eum ex pulmone ferri. Et Aretæus quum sanguinem de thorace excretum, minimè spumantem esse proposuisset, subdit: *si autem & pulmo, ex transitu sanguinis simul patiatur, aliquid spumæ consequitur, via enim ex thorace in arteriam per pulmonem est*; tanquam spumam trahat ille sanguis à pulmone. Eadem porro tandem via pergit etiam, qui à succingente membrana, ea à iecinore prodit; hic enim per venæ cauæ ramum in dextrum cordis ventriculum, tum in pulmonem ascendit. Solus non attingit pulmonem, qui ab aspera arteria fluit: at verò hæc cùm pulmonis meatus sit, pulmonis nomine si eam comprehendamus, iam spumosus omnis sanguis qualiscunque est, ille à pulmone erit, quod per Hippocratis Aphorismum vniuersè dicitur.

De Rheumate, Catarrho, Influxione, & distillatione; Alcomarij lapsus. Duo Galeni loca ad catarrhum pertinentia malè de Græco versa, emendata. Argenterius notatus.

CAPVT XVIII.

ROPONAM in hoc capite quædam pertinentia ad catarrhum seu distillationem, ex quibus occasio erit emendandi duo Galeni loca, alterum lib. tertio Aphorismorum duodecimo, alterum libro tertio de causis symptomatum capite quarto, quorum ille à Leoniceno, hic à Linacro ita conuersi sunt, vt falsam sententiam continere videantur. Igitur duo sunt nomina, seu duæ voces apud Græcos medicos, sed potissimùm apud Galenum, cuius doctrinam proponimus ῥεῦμα & κατάῤῥους, quibus apud Latinos fluxio, & distillatio respondeant, licèt aliquando fuerint confusa, vt osten-

ostendemus. Sed Græcas primùm voces, quibus iam satis nostrorum etiam medicorum assuetæ sunt aures, explicabo; de Latinis deinde dicam. Igitur Rheuma significat vniuersè omnem motionem cuiuslibet humoris, à qualibet parte nostri corporis ad quamlibet, vnde & à Galeno dicitur aliquando ἐπιῤῥοὴ τῶν ὑγρῶν, id est, *affluxio humoris*: Catarrhus autem particularis quædam fluxio est, particularémque adeò affectionem, seu morbum, seu symptoma magis propriè indicat. Igitur ex rheumate omnis ferè morbus est, in materia quæ mouetur positus, vt inflammatio quælibet, cuius potissimùm occasionem esse rheuma, expresse scribit Galenus secundo ad Glauconem capite secundo. Morbus etiam articularis, tumores, & abscessus cuiuslibet partis, à rheumate rectè fieri dicuntur; non ita à catarrho, si Galeni doctrinam sequimur. Auicennas tamen, seu eius interpretes, ita sensisse visus est, Catarrhum appellans omne genus rheumatis, libro enim tertio fen secunda, tractatu primo capite xi. anginam & pleuritidem, & peripneumoniam à catarrho pendere dixit, sicuti etiam libro primo generatim catarrhum vocari scribit omne genus apostematis, cuius causa corporalis, (vt loquitur interpres) monstrat materiam de vno membro ad aliud, quod est sub eo. Et ita acceperunt etiam nonnulli auorum nostrorum memoria, Arabum doctrinam secuti, sed illam rheumatis è catarrho distinctionem, vel etiam à Platone colligere liceat, qui libro tertio de republica sub persona Socratis, rheumata & flatus, tanquam generales morborum causas proponit, catarrhos autem, & inflationes tanquam ab iisdem productos particulares morbos: quæ etiam catarrhi, & inflammationis nomina, noua & portentosa ibidem esse dicit; ex Timæo etiam illa distinctio appareat, vbi νοσήματα καταῤῥοϊκὰ, id est, *catarrhales morbos*, ab acida, & salsa pituita, veluti à fonte pendere dicit, cùm ex rheumate orti ad alios etiam referantur humores; sed nos Galeni videamus opinionem. Galenus igitur catarrhi nomine solam ex capite fluxionem intellexit; & hæc omnium maximè communis significatio est: hæc autem fluxio aliquando per venas fit ad partes inferiores, & similiter dicitur catarrhus, aliquando per asperam arteriam ad pulmonem, & catarrhus similiter appellatur, sicut scribit Galenus in commentariis ad Aphorismum duodecimum tertij libri: fit etiam ad os, & eodem nomine insignitur, sicuti habemus apud Galenum libro tertio de causis symptomatum capite quarto. Sunt igitur tres Catarrhi significationes, ex capite per venas ad partes inferiores, ex capite per asperam arteriam ad pulmonem, & ex capite ad os. Ex his autem prima meritò videatur appellanda communis, subsequentes duæ propriæ, aut particulares. Quomodo igitur Galeni verba in commentatio duodecimi Aphorismi libri tertij, videntur dicere communem secundo loco positam, cùm ita Latinè legantur? *Per hæc verba videtur Hippocrates indicare, non quas valde communi vocabulo distillationes, seu catarrhos consueuimus nominare, quæ scilicet ex capite fluunt*

[illegible] ad pulmonem per asperam arteriam, sed omnes quæ feruntur fluxiones per venas à capite ad partes inferiores. An verò commune vocabulum censendum est catarrhus, cũ eo significatur fluxio à capite per asperam arteriam ad pulmonem, quæ est adeò adstricta significatio, non commune; quum fluxiones omnes, quæ per venas ad partes quaslibet inferiores deferuntur, quæ latius multò patet, locus enimuero non bene versus à Leoniceno hanc difficultatem parit, Græcè enim ita legitur: διὰ τούτων ἔοικεν ὁ Ἱπποκράτης οὐ τοὺς πάνυ συνήθως λεγομένους καταῤῥόους δηλοῦν τοὺς ἐκ τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας γιγνομένους, ἀλλὰ πάντα τὰ καταφερόμενα ῥεύματα διὰ τῶν φλεβῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς τὰ κάτω μόρια; quæ ita rectè conuertätur: *Per hæc verba videtur Hippocrates significare, non qui maximè consueto more catarrhi dicuntur, qui ex capite per asperam arteriam ad pulmonem; sed omnes, quæ à capite per venas deferuntur fluxiones ad partes inferiores*; quæ si ita conuersa habuisset Donatus Antonius Altomarius, eorũmque veram sententiam percepisset, in libro de arte medendi cap. de distillatione, aut catarrho, sanè non dixisset, Galeni locum adductum recitans, communiter sumptum catarrhum accipi pro omni defluxione, quæ ex capite ad pulmonem per asperam arteriam fluat, aut pro omni ea, quæ à capite per venas ad partes inferiores defluat. Dupliciter enim in hisce peccat Altomarius. Primùm, quia non ex æquo possunt illæ dici communiter defluxiones, quum prior qua ex capite ad pulmonem per asperam arteriam fluit humor, sit minùs communis, adeoque minùs communiter sumenda, locus enim ad quem, & per quem fluxio fit, non ita latè patet, tum verò nec à Galeno, quod Leonicenus vertit, ***communi vocabulo***, & Altomarius interpretatur ***communiter***, de vtraque fluxione dicitur, sed de priori tantùm, quæ à capite ad pulmonem per asperam arteriam fit, sicuti manifestissimè apparet ex verbis, eo modo quo à me de Græcis fideliter conuersa sunt; Erat enim illa maximè vulgata catarrhi notio. Malè igitur illud ***commune*** huc inculcauit Leonicenus, illo reddens quod in Græcis est πάνυ, nimirum ***valde***. Hoc igitur Altomario erroris fuit caussa. Verùm Græcè τοὺς πάνυ συνήθεις λεγομένους καταῤῥόους, ad verbum est, ***valdè consuetos dici catarrhos***, nimirum qui vulgò, & passim ita appellarentur. Veruntamen benigna quadam interpretatione Leoniceni verba accepta, vbi verum sensum loci quispiam perceperit, ad veritatem etiam reducere liceat in hunc modum; ***Per hæc verba videtur Hippocrates significare, non quas valde communi vocabulo distillationes consueuimus nominare***, id est, quas passim, & vulgò consueta appellatione dicimus distillationes, aut catarrhos, quæ scilicet ex capite, & reliqua. Et hæc de prioris loci emendatione. Veniemus ad alterum, vbi pauca quædam priùs de fluxione, & distillatione, quæ à Latinis auctoribus nominata sunt, attulerimus. Fluxionem igitur diximus respondere rheumati: id verò, tum ex vocabuli notione appareat, tum ex Plinij verbis libro xxv. capite octauo, quæ ita leguntur de plantagine. Nulla res æquè sistit fluxiones,

fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: idem autem est rheuma & rheumatismus, nisi quòd illud magis materiam, hoc autem magis actionem, & motionem designat. Celsus, quod in præsentia meminerim, fluxionis voce nunquam vtitur, motum humoris, cursum, & decursum dixisse memini: catarrhum autem destillationem esse apud Latinos, Glossarium vetus ostendit, quod ita exponit eam vocem; & Celsus etiam, qui in pulmonem, & ad os quæ feruntur fluxiones, destillationes semper dicit; nec non Plinius, qui sæpe ea voce per hunc modum vtitur, vt de nucibus auellanis libro xxiij. cap. viij. tostæ & destillationi medentur, tussi quoque veteri; & libro xix. cap. vi. de allio, Tussim, & destillationem thoracis, pulmonis, & arteriæ vitia sanat: & alibi sæpius. Hæc loca haud vidisse, aut saltem haud meminisse videtur Argentarius, quum ad quadragesimum secundi Aphorismorum, Latinos auctores dixit non habere proprium nomen, quo catarrhum significent, sicuti iterum eodem loco labitur, Græcos dicens generali vocabulo vti in re particulari, catarrhum cum fluxu humorum confundens, Græcaque Latinis malè admiscens: fluxus enim humorum apud Græcos est rheuma, quæ vox Argentario videtur fuisse ignota, rheuma autem apud Græcos à catarrho distinctum, sicuti supra declarauimus. Apud Latinos autem fluxio, & desillatio cùm ita etiam distinguantur, confunduntur tamen aliquando, vt initio adnotauimus. Cælius enim Aurelianus medicinæ Latinus auctor, etsi minus elegans, influxiones dixit quæ propriè destillationes appellantur, septimum enim caput secundi libri tardarum passionum, inscribit de influxione, quam Græci catarrhum vocant, & sequitur: *Fit influxio nunc ad nares, quæ appellatur coryza, nunc ad fauces, quæ appellatur branchos, nunc ad thoracem, vel pulmonem, quæ appellatur ptysis.* Plinius etiam libro xxij. cap. xxiij. cùm de fungis suillis dixit, *Hi fluxionibus alui, quas rheumatismos vocant, medentur*, si motionem humoris ad aluum intellexit, sicuti eo locutionis genere vti consueuit, non verò diarrhæam, aut ventris deiectionem, atque motus ille humoris ex capite fit, eo nomine intellexit destillationem & catarrhum, voluit tamen eam appellare fluxionem alui, & rheumatismum: potest verò non malè generis vocabulum speciei accommodari, sicuti etiam Græci in his ipsis vocabulis de quibus loquimur, fecerunt aliquando; ipso tamen particulari nomine vti, magis euidens, & explicata locutio est. Huiusce igitur catarrhi, seu destillationis causam cum proponeret Galenus libro tertio de symptomatum causis capite quarto, vt iam locum quem diximus emendemus, eam dicit esse cerebrum, tum ratione propria, tum ratione materiæ; ratione autem propria duobus modis, vel tanquam partem similarem, vel tanquam partem instrumentariam. Eam autem rem quum liquidiùs declararet Galenus, hæc habet, vt quidem leguntur in Linacri versione: *Catarrhi, & coryzæ caussa est cerebrum,] quum perfrigeratum quidem est, ceu similaris pars*

intemperiem versum : aut cùm æstuat ceu instrumentalis impletum. Prior autem hæc falsam sententiam continet, non enim cerebrum cum æstuat, aut immoderatum calorem patitur, afficitur tanquam impletum, nec tanquam pars instrumentalis, sed tanquam similaris intemperie affecta. Græca autem veram, & manifestam sententiam continent, quæ ita leguntur, κατάῤῥου καὶ κορύζης αἴτιος ὁ ἐγκέφαλος, ἐν μὲν ταῖς ψύξεσιν ὡς ὁμοιομερὴς εἰς δυσκρασίαν ἀγόμενος, ὁμοίως δὲ κἂν ταῖς ἐκθερμάνσεσιν, ὡς ὀργανικὸς δὲ πληρούμενος, idest, *Catarrhi autem & coryzæ causa est cerebrum, cùm perfrigeratum quidem est, tanquam similare in intemperiem versum, similique modo cùm æstuat; tanquam instrumentale autem repletum*; fortè autem sola interpunctione mutata bonus sensus eliciatur, si ita Linacri versionem legamus: *Catarrhi, & Coryzæ causa est cerebrum, quum perfrigeratum quidem est, ceu similaris pars in intemperiem versum, aut cum æstuat; ceu instrumentalis impletum.* Erit tamen liquidior sensus, si addamus voculam [autem] quæ in Græcis est, ac legamus, *ceu instrumentalis autem impletum*, & forsan fuit non interpretis, sed operarum vitium, sicut multa alia, quæ cùm sensum maximè perturbent, non fuêre tamen animaduersa ab illis viris eruditissimis, qui variis temporibus illis editionibus præfuerunt, sicut huic locō contingit, qui in extrema Iuntarum editione ita corruptus est vti ostendimus.

Indicationes quibus inflammatio, & quilibet ex fluxione morbus curatur. Duo ea de re Galeni loca accuratissimè examinata, & declarata.

CAPVT XIX.

LOCA Galeni duo sunt maximè insignia, in quibus agitur de indicationibus, quarū beneficio curatur inflammatio, & morbus quilibet à fluxione ortus. Hæc autem loca, etsi eandem doctrinam continent, non illis tamen omnino conueniunt, quapropter ea de re quædam a me adnotata hîc proponere libuit. Sunt igitur duo illa loca, alter libro tertio decimo methodi medendi capite nono, alter libro de arte medica capite quinto, & nonagesimo. In libro igitur methodi proponens modum, & rationem curationis illorum affectum, scribit, momentum omnis curationis partis inflammatæ elaborantis, consistere in euacuatione sanguinis in ipsa superfluè redundantis, duplici autem modo fieri talem euacuationem, vel enim μεθισταμένου τοῦ αἵματος, idest, translato sanguine redundante ad alias corporis partes, vel eodem extra corpus expulso. Vtriusque euacuationis modos diuersus proponit, prioris tamen illius denuo mentione facta, cùmque nominans

[illegible] eadem [illegible] vocem, quam autem, licet Thomas Linacer, [illegible] de Græco in Latinum conuertit, eandem translationis vocem vsurpauit, sed pro ea vtitur voce *μετάῤῥευσις*, quæ propriè significat [illegible] seu refluxionem. Ipsius transl[a]tionis, seu refluxionis duos esse modos proponit, alterum [illegible] *τῶν φλεγμαινόντων μορίων*, id est per impulsionem, quum ægræ partes [illegible] se abigentes impellunt ad alias: alterum *τῶν ἀπαθῶν [illegible]των*, id est, per attractionem, quum partes sanæ attrahunt ad se. Tum [illegible] alterum euacuationis modum explicans, qui fit per expulsionem extra corpus, eum similiter bipartitò diuidit. fit enim, vel per sensibiles effluxus, vel per effluxus ratione tantum contemplabiles, vt in vniuersum sint quatuor euacuationis genera, [illegible] Galenus exprimit, quorum tamen primum, quod fit per [illegible] effluxus, [illegible] partitur, fit enim sensibilis, vel per ipsammet partem [illegible] eadem secta aut [illegible], vel per ea, quæ vnà cum illa [illegible] *[illegible] συναπτομένων αὐτῇ*, id est, secta vena, qua aperta, illa etiam aperitur, & [illegible] quæ est in parte inflammata, quippe quæ cum illa societatem habet. Hanc autem postremam diuisionem scriptam habemus [illegible] libro de curandi ratione per sanguinis missionem cap. [illegible] & decimo ad initium, vbi tamen pro *συναπτομένων αὐτῷ*, habet [illegible] *συμ[illegible] τοῖς κατ' αὐτά*, id est, per venas coniunctas cum [illegible], quod non est [illegible], quum declaratio eorum quæ leguntur in libro [illegible], & nexæ venæ illis quæ in parte affecta, his adaptentur, [illegible] sanæ etiam referantur, & inaniuntur. At libro artis Medicæ, cum eadem sit doctrina, & summa rerum, quædam aliqua ex parte discrepare videntur. Proponit igitur hoc altero loco, curationem sanguinis in parte inflammata redundantis, esse eius euacuationem, quam ibi manifestiori voce, vt ipse ait, *ἀποκένωσιν* Græcè appellat, & vertit Leonicenus abeuacuationem, seu abuacuationem; esse autem manifestiorem vocem dicenti Galeno credamus, ea tamen nec vtitur libro tertio decimo methodi, vbi eundem locum tractat, nec alio in libro quod sciam: & vero ò eiusdem vocis apud alios auctores rarissimus vsus est. Apud Latinos autem abuacuatio, aut abeuacuatio adeo non manifestior vox est, vt sit prorsus barbara & ignota, licèt Galeni interpretes ea vsi sint. Neque vero aliquam haberi scio, quæ *ἀποκένωσιν* referre possit: vacuatio enim, & euacuatio, inanitio, & exinanitio, quæ Latinæ voces sunt, videntur quidem ex vi vocabuli referre *κένωσιν*, & *ἀποκένωσιν*, at cùm non ita differant apud Latinos, qui illis vsi sunt, sicuti hoc Galeni loco *κένωσις*, & *ἀποκένωσις*, non licet pro illis hæc vsurpare: sed omittamus voces. Galenus hoc loco dixit esse manifestiorem vocem ad eam rem significandam, quia eandem superius declarauerat, non est autem aliud *ἀποκένωσις* ex eodem Galeno, quam euacuatio non absoluta, id est, ex qua non euacuatur totus humor alicubi existens, sed pars tantùm illius: vnde tunc adhibetur, quum humorum quantitate alicubi peccat, alioquin minori copia ibidem se-

 cundùm

cundum [illegible] recip[illegible], [illegible] parte sola illa pec[illegible] aut quantitatis par[illegible] euacuat[illegible] At [illegible] non copia qua oneret, [illegible] sit præter naturam, sic vt nullo pacto ea in parte corpori[illegible] ablatio illius omnino illa conuenit, quæ κένωσις dicitur, [illegible] vacuatio. [illegible] igitur ἀποκένωσις, illius quæ superat partis euacuatio, [illegible] totius materiæ. Dixi autem de humore qui totus euacuandus est, [illegible] ri præter naturam aliqua in corporis parte, non in corpore simpliciter, quia datur humor secundùm naturam in corpore existens, sicuti est sanguis, qui ratione corporis sola quantitate peccans, nunquam vacuari [illegible]tus deberet, sed solam ἀποκένωσιν desideraret, & tamen aliquando absoluta, & perfecta vacuatione est auferendus, vt sanguis existens circa ventrem, intestina, asperam arteriam, & pulmonem, vt [illegible] capite quarto, & nonagesimo Galenus; denique sanguis extra proprium locum positus. Quare fallitur Trusianus, quo quod Galenus dicit, *præter naturam* intelligit esse id, de cuius genere nihil est corpori naturale, vt v[illegible] lapis, & tames: non enim ita hoc loco accipitur. Sed fortè decepit T[illegible] num antiquus interpres, qui quod ait Galenus *præter naturam*, vertit [illegible] genere præter naturam; quem Trusiani errorem hac in re secuti [illegible] alij non indocti recentiores huius loci Galeni interpretes. F[illegible] etia[illegible] ex[illegible] possit ἀποκένωσιν dictam esse vocem m[illegible] ad eam rem significandam, quam κένωσιν, siue vacuationem, [illegible] κεν[illegible] simpliciter dicta est ab eodem Galeno ex Hippocratis [illegible]tia secunda Aphorismorum xvii. vacuatio omnium humorum æqualiter qualis est venæ sectio, quæ totum corpus euacuat, vt apparet ex illo loco; hic autem non talis intelligitur, sed vacuatio tantummodo partis affectæ. Hæc de tali voce. Eiusmodi igitur euacuationem dicit Galenus fieri vel sanguine recurrente (hic dicit sanguinem recurrentem Græcè [illegible] λινδρομῶντα, quod xiij. methodi dixit μεθιστάμενον αἷμα, & μεταρρέον [illegible] vel per ipsammet particulam affectam: recurrere autem sang[illegible] ex tribus modis, vel impulsum, ὠσθὲν, qua voce similiter vius est x[illegible]thodi, vel attractum, [illegible]χθὲν, vt eodem xiij. methodi, vel transmissum [illegible]πεμφθὲν: hoc tertium membrũ nõ apposuit xiij. Methodi, prioribus [illegible]bus contentus. Dicit autẽ Galenus, vel aliquo ex his, vel omnibus, sicuti & xiij. Methodi, vel vno, vel vtroq; : non enim semper omnibus vti nec[illegible]. Tum alteram rationem, seu modum euacuationis, aut abeuacuatio[illegible] per particulã affectã subiicit, quam similiter, vt libro xiij. Methodi di[illegible] bipartitò, quod vel fiat manifestè, & sensibiliter (id lib. xiij. Meth[illegible] per [illegible] effluxiones) vel per vapores attenuata materia, quod per [illegible]fluxus, ratione tantum contẽplabiles dixit lib. xiij. Methodi. Hic autẽ [illegible]deratur subpartitio lib. xiij Methodi posita, mẽbr[illegible] cõtinentis eu[illegible]ationẽ per partem affectam manifestè, & sensibiliter, quam ibi dixit fieri vel per ipsammet partem, vel per ea quæ vnà cum illa aperiũtur: id est, quæ socie[illegible] venatum habent. Vna igitur est, vt apparet, doctrina, & [illegible] rerum.

[illegible] quidem, quod xiij. Methodi euacuatur sanguis ex particula affecta, eo alio transfluxo, seu eo refluente duobus modis, vel quia partes ægrotæ expellunt, vel quia sanæ attrahunt; libro autem artis medicæ, euacuatur, aut abeuacuatur, si ita liceat loqui, quia recurrit tribus modis, impulsus, attractus, & transmissus. Rursus aliud est discrimen in vltimo membro, nam quod xiij. Methodi per partem affectam euacuatur sensibilibus [illegible], illud euacuatur vel per ipsammet partem, vel per ea quæ vna cum illa aperiuntur, id est, quæ societatem habent; in libro autem artis medicæ, de iis quæ vna cum parte affecta aperiuntur, nulla fit mentio. Cum autem per impulsionem & attractionem vtrobique idem intellexerit Galenus, actionem nimirum, qua exiles venæ partis affectæ pellunt à se redundantem sanguinem, & actionem, qua partes sanæ trahunt ad se eundem; ita per transmissioné, cuius in libro artis medicæ mentionem facit, non est facile videre, quid propriè intelligat. Existimo tamen duo intelligi posse, primum cum per expulsionem, virtute & actione partis affectæ euenientem, intelligatur initium motus ab eademmet parte, & per attractionem partium sanarum, initium motus ab eisdem sanis; per transmissionem intelligi motionem humoris, nec euenientis virtute partis affectæ, quæ expellat, nec vi sanarum, quæ trahant, sed motionem per se, & sponte, sola [illegible] humoris grauitate inclinante ad partem aliquam proximam. At [illegible] etiam intelligi potest: [illegible] actionem medicamentorum adstringentium, quorum ope transmittatur materia, nec abigente parte [illegible], nec trahentibus sanis, sed sola medicamenti facultate operante; hæc autem expositio confirmatur ex illis quæ paulò post subdit idem Galenus, eadem enim tria capita iterans, & docens quomodo euacuato toto corpore [illegible] singulis vti, hæc habet, vt vertimus: *Ex affecta autem parte [illegible] adstringendo, & refrigerando. atqui & exinanita loca trahent ea quæ repelluntur: Ostensum enim & hoc est in sermone de potentiis naturalibus [illegible] vis præterea adstringentibus medicamentis roborata, à se ad alia transmittere.* His sanè postremis verbis tertij illius membri videtur haberi declaratio. At quomodo non est hoc idem cum primo membro, quum dicitur ægram partem à se abigere? an non etiã hic cum medicamenta spectamus, pars est quæ expellit? Dicimus esse eandé partem quæ expellit, & nihilominus instare illa duo mẽbra, & ob eam rationé factũ est (vt iam, quod pertinet ad priorem illam diuersitatem, conciliemus loca) vt lib. xiij. methodi duo tantùm membra proponerentur, libro autem artis medicæ tria. Quamuis autem eadem pars sit, quæ abigit, possumus tamen considerare, vel actionem eiusdem per se, vel actionem medicamentorum parti appositorum. Igitur in libro artis medicæ, consideratur actio propria medicamentorum repellentium à propria facultate emergens, libro autem xiij. methodi vnà cum actione partis inflammatione laborantis; & ita quâ duo, & quâ tria erant membra. Potuit autem rectè

N 3 conside

[illegible] cum actione [illegible], non enim [illegible], quæ à natura pro[illegible], medicamentorum quicquam aliud magnum efficiat, vt scribit Galenus xiij. methodi capite decimosexto. Quod autem pertinet ad alteram diuersitatem; quum eductio sanguinis per partem affectam xiij. methodi dicebatur fieri, vel per ipsammet scarificando, vel per ea, quæ vnà cum parte affecta adaperiuntur, id est, per venam iunctam, & societatem habentem, quod alterum membrum minimè apponitur in libro artis medicæ, dicimus sanguinem in particula inflammata contentum vtroque modo euacuari, primùm quidem & potissimum ex ipsamet parte, quæ euacuatio in primis procuranda, tum ex locis etiam vicinis, quum priori non licet vti, non enim pars affecta [illegible] in promptu est. Ex partibus autem vicinis optime, cùm [illegible] iunctæ sunt venis partis affectæ, his enim apertis, illæ etiam aperiuntur, & noxia materia emittitur. Quare pro vna & eadem [illegible] haberi possunt, licet altera altera magis probetur, & vno ac solo nomine significentur, vt in libro artis medicæ, aliquando tamen distinguantur in duo, vt xiij. methodi, quæ res liquido patet ex libro de [illegible] per sanguinis missionem capit. xix. vbi agens de inflammationibus [illegible] teratis, id est, ad quas amplius non influit fluxio, & curationem exhibens eam qui fluxit, qua de re in præsentia agimus, habet Galenus hæc, *[illegible] pientes phlegmonas reuulsu euacuare oportet; quæ verò inueteratæ iam [illegible] ipsis, si fieri potest, affectis partibus, quod si nequeat, saltem ex vicinis.* [illegible] tur videri possint conciliata inter se hæc loca. At superest a[illegible] dissensionis scrupulus, qui omnino est euellendus. Galenus [illegible] bro artis medicæ postquam illa disseruisset de refluente [illegible] beneficio expulsionis, siue attractionis, siue transmissionis, [illegible] cuatione per affectam partem, siue scarificationis, siue v[illegible] ficio, quorum nullum potest habere locum, vniuerso [illegible] non euacuato; quippe nec expelli, nec attrahi, nec [illegible] quam posse, pleno corpore non admittente, nec scarificari [illegible], aut discuti humorem tutò, quippe ex dolore & calore, quæ seu in [illegible], seu in illo necessaria sunt, maiorem citari fluxionem, tandem h[illegible] clusione vtitur, vt seu priorem, seu posteriorem rationem in [illegible] partem spectes, totius corporis euacuationem præcedere sit necesse, [illegible] que huic primæ, & omnium maximè necessariæ indicationi, [illegible] postremò adinuentæ, primùm omnium esse satisfaciendum, [illegible] se nobis offerat, si enim minimè plenum sit, sed moderate [illegible] corpus, iam non est euacuationis occasio. Talis a[illegible] indicatio adeo insignis, & in curanda inflammatione in primis necessaria, non appa ret xiij. methodi capit. ix. sed quadruplex illud tantum [illegible] nus antea propositum. An ne igitur tam [illegible] sum eo loco dicemus? Non omissum [illegible], [illegible] prehensione potuerit, nec tamen expressum [illegible]

c[illegible], non [illegible] exp[illegible], & [illegible] capite nono,
quo agebat de indicationibus propositis inflammationi factæ, seu eua-
cuationis humorum qui iam fluxit, & in parte affecta continetur, ratio-
ne cuius, illi tantùm indicantur quatuor euacuandi modi, qui proposi-
ti sunt, nec aliud quidpiam. Cæterùm euacuandum esse vniuersum
corpus, ratione caussæ præcedentis, seu ratione affectus complicati
cum morbo, denique ex aliquo accidenti, d[illegible] antea capite quarto,
quinto, & sexto eiusdem libri: & iterat adhuc capite xj. & xix. sub e-
quentibus locis curationem proponebat caussarum quæ ad excitan-
dam inflammationem conueniunt, inter quas est totius corporis reple-
tio. D[illegible] autem fuisse eodem capite nono significatam, quamquam non
expressam, significat enim eam Galenus illis verbis, quorum fortasse sen-
sus non ita omnibus obuius, cùm scribit ad euacuandum quod est in
parte inflammata, vtraque via ab ipso paulò superius proposita esse [illegible]o-
bi[illegible] vtendum, diligenter obseruantibus, ne qua ex accidenti læsio se-
quatur, quibus verbis docet, esse prius occurrendum illis, quæ impe-
dire possunt, ne propositis indicationibus satisfaciamus; inter illa au-
tem potissimum est totius corporis repletio, quum iungitur inflamma-
tioni, & ideo eo capite subsequenti vndecimo, cum euacuationem pro-
ponit in inflammatione iecinoris, eius curationem explicans, ita scri-
bit: *Omnium ego primum ab iis quæ retuli incipiens, an totum corpus inaniri se*
intelligat considerabo. In libro porro artis medicæ capite nonagesimo quin-
to, cum affectuum qui complicati sunt curationem proponeret, vt ex
ipsis Galeni verbis patet: *si verò ex prædictis aliqua ad inuicem complectantur,*
etiam has habebunt indicationes, ideirco præceptum illud totius corporis
[illegible], quod complicationem in primis spectat, in primis proponit
a[illegible] itaque illud post indicationes quæ habentur ex inflammatione,
quæ iam facta est, quæ eædem sunt cum illis quas lib. xiij methodi expli-
c[illegible], aliósque [illegible] necessariæ sunt ratione inflammationis genitæ, nisi
ex accidenti iungatur affectio alia, quæ prohibens quominus illis satisfa-
ciamus [illegible], alias subnectat ad quas priùs sint oculi intendendi, cuiusmo-
di est corporis totius repletio, quæ ad curationē inflammationis genitæ
c[illegible] nihil faciat, prohibens tamen quæ ex necessitate agenda sunt,
c[illegible] est maximè insignis, eique in primis satisfaciendum est. Ante-
quam finem huic capiti faciam, attingere libet ad eundem locum facien-
tia verba quædam, quæ ibidem à Galeno scripta, mihi diutiùs molesta
fuerunt, nec satis ab interpretibus explicata videntur. Galenus enim
cum de scopis ageret ad inflammationis curationem facientibus, eósque
esse diceret, vel retrocessionem materiæ in inflammata parte existentis
ad alia corporis loca, vel euacuationem eiusdem per partem affectam,
illis [illegible] quas affert, neutro ex modis propositis
nos satisfacere posse docet, nisi vniuerso corpore ante ea euacuato, vt de
colligitur hæc verba. *Ad hæc igitur ambo vniuersum corpus euacuare oportet.*

Id

Id verò non satis habet, sed addit quæ molesta esse possunt: *Aut omnino ad alia loca reuellere quod influit particulæ affectæ.* Quoniam autem paulo antè meminerat reuulsionis, id est, attractionis ad alias corporis partes, quæ erat retrocessionis membrum, eamque nisi toto corpore antea euacuato, non concesserat Galenus, ideo commentatis ad hunc locum Oddus Patauinus antiquam versionem præfert, quam etiam habuit, & exposuit Trusianus, nec non sequitur Acachias in hunc modum: *Ob vtraque igitur hæc opo tet euacuare totum, & deinde è contrario trahere omnino ad alias regiones id quod influit patienti parti*; tanquam explicet Galenus ordinem eorum, quæ ex eis indicationibus agenda [illegible], & primò vniuersum corpus euacuandum dicat, tum reuellendum, [illegible] repellendum, & deinde resoluendum. Profectò si locus ita legatur, vera sunt hæc, & euulsus scrupulus est. At constanter Græci codices habent ἢ, non εἶτα. Ratio autem ab Oddo adducta, non cogit vt ita legamus, & ostendit eum virum admodum supinè locum considerasse. Cum enim reuulsionem, seu retractionem, quæ est retrocessionis membrum, non habere posse locum dixit Galenus, nisi toto corpore antea euacuato, reuulsionem intellexit humoris ad alias corporis partes, sed [illegible] eisdem retineretur, non eiusdem euacuationem extra corpus, vt ex Galeni verbis liquidissimè patet; Est igitur talis reuulsio absque euacuatione: hic autem cùm euacuandum totum dicit, vel reuellendum, [illegible] eam intelligere necesse est; nec verò intelligitur quæ sine euac[illegible] fit, quam præcedat oportet totius euacuatio, sed quæ cum e[illegible] ne humoris sensibiliter accidit. Vnde nullo pacto necesse [illegible] antiquam lectionem recipere, in qua *deinde* legitur, quæ etiam [illegible] cultates non minores pati possit, cùm alia in qua legitur, *vel* [illegible] mum sensum exprimat, & Galeni doctrinæ sit admodum con[illegible]. Nobis porro non est animus expendere illa omnia, quæ [illegible] tes ad hunc locum afferunt, sed illa tantùm proponere, quæ loc[illegible] hi explanare videntur. Igitur cùm ex superioribus collegit Galen[illegible] vniuersum corpus esse euacuandum, quod per illa infert: *Ad hæc [illegible] ambo totum corpus euacuare oportet*, tum illa addit, *aut omnino ad c[illegible] reuellere*, quoniam cùm ex variis corporis partibus posset hæc euac[illegible] perfici, vniuersè illi animus erat significare, vnde totum corpus ex[illegible] niendum esset. Sic enim totum euacuandum esse dicit, vt [illegible] te quæ inflammatione tentatur, reuellamus. Igitur particula, *aut*, quæ disiungit sæpe, vim iungendi habet aliquando, v[illegible] hoc loco, aut [illegible] tem declarandi superiora. Explicat enim Galenus, non [illegible] totum corpus esse euacuandum, sed ex parte contraria, vti eadem opera reuellamus. Iungenda enim est totius euacuatio reuulsioni: quare libro decimo tertio methodi, capite quinto, vbi plethoricum corpus est, manu laborante scarificat crura Galenus, & altero [illegible] habente, reliquum. Ita enim, & totum euacuamus, & simul [illegible]

mus. Et capite sexto, vbi causæ inflammationis in aliqua parte, est totius corporis affectus, ad curandam inflammationem docet tollendam causam. Quare si est plethora, aut plenitudo, eam auferendam sanguinis missione primùm, tum balneo, exercitatione, frictione, & aliis quæ proponit. Omnia autem eo dirigit, vt cum eo, quod totum euacuent, reuellant etiam à parte quæ inflammatione est obsessa. Vnde scribit: *Illud enim patere, vel me tacente arbitror, eum cui crura phlegmone laborant, non esse vel ambulatione, vel cursu exercitandum, sed nec stare illi esse iubendum, immo sedentem plurimùm fricari, mox manuum motu exercitari illi est satius. At si cui in supernis partibus cœperit pars aliqua phlegmone tentari, huic motus ex inambulatione, aut cursu est salutaris; similiter & frictio his quidem ea potior est, quæ cruribus adhibetur; illis quæ in supernis partibus administratur. Quippe præceptum in contrarium reuulsionis, in omnibus talibus commune est.* Quibus adhuc alia adiicit, quæ totam rem liquidius declarant. Hîc igitur non erat Galeno institutus de reuulsione sermo, sed de totius euacuatione: ad ea tamen veluti rei natura cogente, declinauit oratio. Non dissimiliter libro decimo tertio methodi capite vndecimo, cùm iecoris inflammationem totius corporis plenitudini iunctam curaret, & ob plenitudinem sanguinem mitteret, locum tamen eligit, cuius beneficio etiam reuellit à parte inflammata, scribens: *Ergo pariter tum reuellendus, tum educendus qui ad iecur fluit sanguis est, interna in dextro cubito secta vena; propterea quòd, & e directo, & ampla via cum vena quæ caua dicitur, societatem habet; hac non apparente media secanda est: quòd si nec ea se ostenderit, reliqua ac tertia incidenda est.* Et id etiam, vt opinor, significauit, cum libro de curandi ratione per sanguinis missionem ita scripsit: *Porro, vt summatim dicam, incipientes phlegmones reuulsu euacuare oportet, quæ verò inueteratæ iam sunt, ex ipsis, si fieri potest, affectis partibus; quod si nequeat, saltem ex vicinis.* Ita in euacuatione totius corporis, quum alicuius partis gratia illa instituitur, pars eadem semper est inspicienda, & ab ea reuellendum, non ita si pars aliqua non laboret. Quare Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionem capite decimo nono, in quibus corporibus nulla dum particula est affecta, cæterùm euacuationem vere ineunte anteuertimus, in iis, si quidem talis sit homo, qui quotannis æstiuo tempore febrilibus morbis obnoxius esse assolet, atque eorum suppeditationem euacuare studemus; æquè partem quampiam in sanguinis detractionem accommodam esse scribit, sicuti etiam si arthriticus sit omnibus articulis laborans; quibus autem eximiè pars quæpiam, vbi priùs euacuati non fuerint, infestetur, haud æquè liceat ex quauis parte euacuationem moliri, verũ sicuti in iis, qui pati iam incipiũt. Quamobrem podagricos ex cubito euacuandos præcipit: comitialibus autem morbis, vertiginibúsq; obnoxios, potiùs ex cruribus Quod verò de præcautione à morbis in iis qui

tamen, ut præcipit Galenus, multo magis de iis quæ ægrotant ab ipse vitia partis læsione, dicendum est. Euacuantes igitur totum ratione partis, partem semper respicientes, ab ipsa simul reuellendo. Hîc verò reuulsionem intelligimus, quæ propriè talis est, & consideratur ratione totius corporis, cuius partes superiores opponi dicũtur inferioribus, & dextræ sinistris, vt de ab his ad illas, & ab illis ad has reuulsio fit. Superiora autem dicuntur quæ supra iecur sunt, aut supra renes, ex Galeno ij. in textum de morbis vulgaribus xiv. & libro de curandi ratione per sanguinis missionem cap. xiv. Quamuis enim dolenti partem capitis posteriorem, recta in fronte incisa vena reuulsorium sit auxilium, vt habetur apud Galenum quinto Aphorismorum lxviij. non tamen hoc præsidio liceat vti, nisi antea totum corpus fuerit euacuatum, vt habemus apud eundem Galenum libro de curandi ratione per sanguinis missionem cap. xix. quoniam illud est locale remediũ. nec talis missio sanguinis, cuius beneficio fluens sanguis reuelli possit, dum totum corpus plenum sit. Est igitur reuulsio quædam particularis ratione capitis solius, qua humor ob vna illius parte ad aliam retrahitur, cum qua totius corporis euacuatio non bene iungi potest, vnde illam præcedere necesse est. In reuulsione autem quam proposui, commode iungi possunt & iunguntur, cùm vna & eadem opera tum euacuamus totum, tum à parte affecta reuellamus. Id verò est, quod Galenus hoc loco, quem non paucis declarauimus, significare voluit.

Ceratum palumbinum & ex sinapi, vtrùm in destillatione calida capitis apponendum sit. Galeni & Tralliani opinio. Loca duo Galeni conciliata. Amati Lusitani error ostensus. Cornarij lapsus in versione cuiusdam verbi apud Aëtium. Auicennæ locus de eadem destillatione subtilißimè expensus.

Capvt XX.

Galenvs libro quinto methodi medendi cap. xiij. cùm de cruento sputo verba faceret, curationémque proponeret eiusdem à destillatione procedentis, quam ipse Romæ in splendida muliere peregit, quæ de pulmonis vlcere periclitabatur; inter alia auxilia eidem ab initio adhibita, meminit ceratum ferè raso capiti statim impositum, tum quarto die iteratum ex fimo syluestrium columborum, nec non illud, quod ex thapsia conficitur. Qualis fuerit destillatio, & qua temperie præditum caput [illegible] ris, non exprimit Galenus: sed fuisse destillationem tenuem significat, quum ad incrassandum, theriacam recentem, nimirum ante quatuor annos confectam, se exhibuisse scribit. Hoc idem ex thapsia ceratum,

iterum

iterum proponitur à Galeno capite xiiij. subsequenti, vbi de eiusdem destillationis curatione sermonem continuat, expressa tamen destillationis qualitate, quòd salsa esset. Alexander Trallianus, tum ex hoc capite xiiij. tum ex ipsa affectionis natura, mulieris illius caput fuisse intemperie calida affectum colligens, vt patet, licèt non exprimat Galenus, destillationemque acrem, reprehendit tum curationem mulieris cap. xiij. propositam, quam apertè significat Trallianus, etsi haud nominet, tum vniuersè præceptū de cerato ex stercore, & thapsia deinceps à Galeno proposito, quem auctorem tamen non solum hoc loco, sed alibi sæpe diuinissimi titulo honorat Trallianus: reprehendit autem quòd nullo humectāte, & refrigerante vsus, statim ab initio siccantia, & calefacientia adhibuerit, & adhibenda proponat, quibus tamen caput intemperatum intēperatius reddatur, & quæ in thorace sunt, acriora efficiātur, cùm hæc acrē quasi atem adaugeant, & erosionem magis intendant, quàm curēt, quum potius, sicuti ipse præcipit, refrigerantibus, & humectantibus quæ contemperant, & leniunt, vtendum esset. Ita enim extingui calorem capitis, qui ex inferioribus materiam elicit, attrahit, & pulmoni transmittit. Ad hanc rem sunt quæ adnotemus. In primis, idem ceratum ad destillationem extundentem sanguinem, proponitur ab Aëtio libro viij. cap. lx. quippe qui Galeni ipsissimum locum referat: proponitur itidem à Paulo Ægineta lib. iij. cap. xxxj. qui tamen apponit illud non statim, sed vbi auxiliis ab eo præscriptis non cessit morbus. Proponitur itidem ab Auicenna libro tertio fen x. tract. iij. cap. vj. qui & Galeni locum à me recitatum nominatim affert, nec tamen ille apponit statim, sed sicuti Ægineta, cum alia præsidia non potuerint morbum tollere. Mesues libro secundo cap. octauo de cura catarrhi, proponit non sanè stercus palumbinum, sed raso capite, & fricato loco ex cæpe, aut squilla, eodémque rubificato, vesicatorium ad materiam catarrhi diuertendam. Eodem autem libro capit. de fluxu sanguinis ab ore, Galeni locum, & curationem, ceratúmque ex stercore columbino, & ipse affert, nec improbat. Enimuerò, quæ habet Aëtius, vix momentum faciunt, cùm ille quæcunque apud Galenum, aut alios reperiret, indistinctè, & absque vllo iudicio colligeret, nihil ferè de suo vnquam addens. Non ita Paulus, & multò minùs Auicennas, aut Mesues, vt liceat horum auctoritates, si opus sit, Tralliani auctoritati pro Galeno opponere. Sed verò, & rationibus à Tralliano propositis respondendum est, quod tamen antequam facio, Tralliani opinioné adhuc ex eorundem Galeni, Aëtij, & Auicennæ locis comprobare libet. Galenus igitur libro vj. de tuenda valetudine cap. ix. ceratum illud videtur improbare, cùm enim doceret prouidere capiti ex natura adeò intemperato, vt multa excrementa gigneret, quę ad subiectas partes demissa, nocumento essent, reprehendebat medicos, qui circa subiectarum partium curationem satagendo, aut columellam incidebant, aut

medicamenta exhibebant, quibus caput procurarent, quod in pulmonem per asperam arteriam defluxerat; aut ventri prospiciebant, aut ori, aut aliis partibus; cùm ipsa morbi origo potiùs esset auferenda, quod per hæc subiicit Galenus: *Cùm satius arbitror, esset, ipsum mali ceu fontem tollere, caput ipsum firmando, aut si hoc præ magnitudine naturalis intemperantiæ non liceret, saltem illi prospicere, ab ipsa scilicet vitij specie prouidentia indicatione semper accepta; nec committere, vt quod nonnulli medicorum faciunt, qui omni capiti medicamentum quod ex thapsia & sinapi componitur applicant, id ipsi quoque faciant: quando si ex calida intemperie caput malè habet, talia medicamenta noceant. Expedit igitur hoc frequenti balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite sunt euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus.* Hæc omnia ex Galeno proposui, non quòd omnia necessaria existimarem, poterat enim satis esse, quæ postremo loco sunt adscripta, paucis verbis comprehendere, sed ob duo totum locum recitaui. Primum est, vt admonerem & palàm facerem, totum locum fuisse ab Aëtio desumptum, cuius sunt lib. iij. cap. liij. hæc ipsa verba à me ex Galeno recitata, quod cum non animaduerteret Amatus Lusitanus, & ab Aëtio hæc eadem ex Galeno proposita, tanquam Aëtij sumeret, existimauit hoc loco improbari ab Aëtio ceratum, atque ita Aëtium aduersari Galeno; res verò non ita habet, nec Aëtius plus aduersatur Galeno, quàm Galenus sibi ipsi. Alterum est, vt in Aëtij translatione errorem indicarem; qui sensum non parum obscurat; pro eo enim quod Græcè scribitur, ἀπὸ τ̃ κατ' αὐτὴν ἰδέας, vertit Cornarius, *indicatione ex figura ipsius accepta* Verbum ἰδέας, referens ad figuram capitis, quæ ad vitij, seu intemperiei speciem referenda est; nihil enim facit ad medicamenta quæ subiicit Galenus, capitis figura, cum multum faciat vitij species; si enim calida est, non vult vti sinapi, & thapsia Galenus, sed balneis potabilium, & dulcium aquarum. Hæc igitur de Aëtio. Auicennas etiam videtur suffragari Tralliano eodem capite antea proposito, quum de destillatione acri efficiente sputum sanguinis, ita scribit: *Oportet, vt studium impendatur in infrigidando caput, quantum possibile est.* Non igitur vtile ceratum ex stercore palumbino, aut ex thapsia, quod vehementer calefacit & exsiccat. Hieronymus Capiuaccius Galeni sententiam aduersùs Trallianum defendere conatus est, nec tamen rem, vt mihi videtur, satis explicat. Dicit autem Capiuaccius, calefacientia tribus nominibus vsurpari posse, vel tanquam euacuantia, vel tanquam retrahentia, vel tanquam calefacientia; Galenum igitur illis vti tanquam euacuantibus; euacuant enim insensibiliter materiam discutiendo; possunt etiam autem, vt retrahant materiam; nullo autem modo vt calefaciant. Igitur, subiicit Capiuaccius, illis vtitur Galenus propter materiam

materiam morbificam, non propter intemperiem calidam, cum ergo materia falsa peccat copia, euacuanda est, & cum peccat motu, quo ad pulmonem distillat, retrahenda est sursum. vtrumque autem ex cerato consequimur. Non igitur de alterantibus loquitur Galenus, sed respicit indicationes, quæ sumuntur à materia genita, non autem eas quæ sumuntur à causa generante. Vera proponit Capiuaccius, at non satisfacit Tralliano. Quis autem adeò vecors, vt existimet à Galeno ceratum apponi calefactionis causa? Nec id ignorabat Trallianus, qui scribit à Galeno optimè fuisse cognitam destillationis causam: estque adeò apertum de illo cerato capiti superimposito Galeni consilium, ex verbis capitis xiij. & xiiij. vt neminem qui ea legat latere possit; quippe ad exsiccandam fluxionem, & roborandum caput, quod est ipsi prouidere, quam rem proponit capite xiiij. Existimat autem Trallianus id fieri non posse, nec debere vsu illius cerati, quod vehementer calefacit, & exsiccat; sed oppugnandam potiùs causam, id est, caliditatem, humectantibus, & refrigerantibus, ceratúmque illud noxium magis esse ob rationes propositas. Satisfaciamus igitur Tralliano, & scrupulum eximamus; quippe magis vrgere dicimus fluxionem præcipitis materiæ, quæ eo tempore mulierem detinebat, quàm intemperiem, aut causam, id est, caliditatem: illi igitur fuisse antè occurrendum, magis autem vrgere inde apparebat, quòd flueret iam sanguis, & periculum instaret vlceris in pulmone; quo tamen sanguine nondum apparente, si materia cum eo videatur præcipitanter labi, vt vlceris periculum nihilominus sit, cerati etiam vsus apparet, ad eum finem vt retrahatur ab inferioribus materia, & retineatur in capite. Quamquam enim interim aliquantisper augeatur intemperies, & causa quæ morbum efficit in capite, euitato tamen ex attractione, & detentione materiæ ferè insanabilis in pulmone morbi periculo, mox intemperiei, & causæ succurretur. At cur, dicat aliquis, non potiùs præstamus illud opus refrigerantibus, & exsiccantibus, quæ causam minimè augebunt? Quia non licet; vel enim refrigerantia, & exsiccantia sunt partium crassarum, vel tenuium, si crassarum, tardè operantur, nec licet opus præstolari, periculum enim est in mora, quippe casus præceps est: si autem tenuium partium sint, quale acetum, exprimient potiùs, contrariúmque operi, quod quærimus efficient, attrahere enim sursum eo tempore volumus; quam rem non videtur comprehendisse Trallianus, qui calida ideo etiam improbauit, quòd elicerent, & attraherent materiam, quæ postea ad pulmones transmitteretur, id ipse noxium putauit, quod nos maximè salutare in casu vrgentis destillationis; si autem destillatio non adeo vigeat, nec sit adeò præceps casus, tutius sit in intemperie calida à calefacientibus abstinere; talem autem corporis statum

considerans Galenus libro sexto de tuenda valetudine, quippe minimè instante periculo, & in latitudine sanitatis destillationem curans, intemperiemque oppugnans, humectantibus, & refrigerantibus vtitur; ex quibus locorum conciliatio apparet. Et cùm hic idem qui scriptus est libro sexto de tuenda valetudine, sit quem recitat Aëtius libro tertio capite quinquagesimo tertio, non plus aduersari existimandus est, quàm Galeni ille ipse. Solus igitur Auicennæ locus est reliquus, quem explanemus; Si igitur refrigerandum esse caput præscribit Auicenna, non sanè vtile ceratum sit, quod admodum excalfacit. Tria dicimus ad hæc. Primum, quòd aliqui codices legunt hoc loco, *studium medici impendendum esse in refrigerando caput*, alios habere, sicuti dicit Bellunensis *in regendo caput*, quadrat autem maximè hæc lectio: videtur enim eo verbo significari illud, quod Galenus quinto methodi capite decimo quarto dicit, prouidendum esse capiti, quam prouidentiam fieri subiicit vsu cerati propositi, quod magnopere exsiccat, quod etiam secutus Auicenna, manifestéque rem explanans subiicit, non esse caput humectandum. Alterum est, si lectionem sequimur, quæ *in infrigidando* habet, dixisse Auicennam non simpliciter refrigerandum esse caput, sed quantùm possibile est: nimirum causam morbi, seu intemperiem refrigeratione indigere nouerat, quoniam tamen motui seu fluxioni humoris calida aliquando ita esse necessaria videret, vt pro refrigerantibus calida, & attrahentia melius esset vsurpare, ideo dixit refrigerandum quantùm fieri possit; non sanè vehementer, vt vulgò illa verba accipiuntur, sed quantùm sinit materiæ fluentis impetus; est verò cùm non sinat, quia ad scopum, quem intendimus, non sunt apta, sed pro illis calefacientia suadet. Tertium addo, si recipimus communem expositionem eorum verborum, *quantùm possibile est*, id est, vehementer, interpretandum esse locum sicuti facit Iacobus de Partibus, qui animaduertens, vehementer frigida capiti apposita in huiusmodi destillatione, obesse posse magis adhuc exprimendo, admonet nos, ne huiusmodi validè refrigerantia applicemus super verticem capitis, ne exprimendo destillationem augeant compresso ab illis capite non secus ac spongia, sed apponantur fronti, & temporibus; aut naribus attrahantur, veluti odores ex rebus refrigerantibus; aut in ore detineantur, sicuti sunt pilulæ de myrrha, & opio. Non igitur aduersatur Galeno, nec sibi ipsi, cùm paulò pòst ex eodem Galeno ceratum proponit. Videatur sane à Paulo, & Auicenna hac re dissidere Galenus, quòd ceratum initio statim, & properanter apponit, illi verò tentatis priùs aliis auxiliis, vbi illis morbus non cedat: Varias autem cerati facultates eos considerasse constat, quippe Galenus, vt attraheret ab inferioribus partibus præcipitem materiam quod statim faciendum erat, nec alia auxilia præuertenda, illo statim

vsus

vſus eſt. Auicennas autem & Paulus, vt exſiccarent, & roborarent caput, quod aliis auxiliis exſiccari, & roborari non potuit. Ita Galenus præcipitis materiæ motum potiſſimum, illi eandem in capite exiſtentem; & capitis roborationem aduertentes, variis temporibus rectè eodem auxilio vſi ſunt.

In cruento ſputo ex acri, & ſalſa deſtillatione conuenire ſanguinis miſſionem ex Galeni opinione. Tralliani & Pauli quæ aduerſari videntur, illis quandamtenus conciliata. Auicennæ ea de re inconſtantia. Hippocratis, & Galeni loca ex ſexto Epidemiorum non refragari.

CAPVT XXI.

VBi ex aliquo interno viſcere ſanguis per os redditur, venam ſecandam eſſe dicunt frequenter medici, ita enim ab ea parte ſanguinem reuelli, inflammationémque prohiberi. Id præcipuè ſcribit Galenus tum alibi, tum libro quinto methodi capite octauo: id tamen non eſt abſque aliqua difficultate, nam cùm poſſit ſanguis effundi, aperto, diſrupto, atque eroſo vaſe, vbi eroſio id mali procurauerit, ex quacunque tandem parte ſanguis reiiciatur, vel pulmone, vel thorace, vel faucibus, vitandam eſſe ſanguinis miſſionem Trallianus ſcribit libro ſeptimo capite primo, magna enim ex parte corpus eorum qui ſic ex eroſione ſanguinem reddunt, gracile, & perſiccum eſſe, atque corporis habitum aſſ. mentorum ſimilem, nec non idem vitio opportunum, & phtiſico affectui. Paulus quoque libro tertio capite trigeſimo primo, quibus cruentum ſputum fit ex diſtillatione, venam protinus incidi debere ſcribit, niſi humor vehementer acris fuerit; hoc autem videtur in idem recidere, quia vbi vehementer acris eſt deſtillatio, eroſio ſubſequi ſolet. In eandem ſententiam it Auicennas, qui in ſputo ſanguinis, quod ex ſalſo catarrho fit, venam ſecandam ita proponit, ſi deſtillatio non ſit, (vt ipſe loquitur) autem pungitiua, & valde colerica. Sed horum auctorum ſententia, non ſimpliciter, & ſine diſtinctione accipienda, adhibet enim diſtinctionem Galenus v. method. cap. decimo quarto, vbi cùm de illis ageret qui ex deſtillatione ſalſi, & vitioſi ſucci à capite in pulmones tuſſirent, nec dum tamen ſanguinem reiicerent, poſtquam & purgationem, & alia mendicamenta propoſuiſſet,

posuisset, de venæ sectione ita loquitur: *Cæterum, de mittendo his sanguine, id scire licet, quicunque parum habere sanguinis videbuntur, iis ad quendam succum probiorem (sicuti prædixi) reductis, detrahere sanguinem poteris, tum rursus reficere, denuóque si res suadet, sanguinem mittere, potissimum quibus veluti limus vitiosus, & crassus totus est sanguis. At qui validi sunt, multique sanguinis, iis statim à principio est detrahendus.* Porro autem si nondum fluente sanguine, nec vulnerato pulmone in destillatione falsa mittit sanguinem Galenus, protinus quidem, vbi vires sunt validæ, alioquin postea ad probiorem succum reducens, vt sanguinis missionem ferre possint; multò magis, vel protinus, vel paulò pòst iis erit detrahēdus, qui iam sanguinem expuunt, quum huius symptomatis ratione, illius auxilij vtilitas quoque desideretur. Et verò idem Galenus cap. xiij. eiusdem libri v. curationem proponens adhibitam splēdidæ illi mulieri Romanæ, quæ ex catarrho sanguinem expuerat, ob eam rationem à venæ sectione abstinuisse scribit, quia iam quatriduum propemodum sine cibo, propter catarrhum egerat, alioqui missurus. Sed & Halyabbas lib. xi. practicæ cap. x. in sputo sanguinis ex venarum pectoris, & pulmonis corrosione, facta à defluxu acuto ex cerebro, venam secat basilicam. Dicere autem fortasse possimus (si aliquis conciliationi locus est, nec Alexander, vt in aliis quibusdam à Galeno dissensit, etsi soleat id apertè ille dicere) loqui Alexandrum de illis, qui à natura tenuem illum, & exsanguem habitum sortiti, aliorum omnium maximè in sputum sanguinis incidere solent; hi enim cùm refici non possint, quia naturalis est habitus, non ferunt venæ sectionem; de tali enim habitu, quum naturalis est, loqui Alexandrum manifestè apparet ex verbis; sed cùm iidem habitus etiam non ex natura sint, & in eundem morbum incidere quoque possint, non est hinc penitus abneganda venę sectio. Quod etiam videtur innuere Alexander, scribens magna ex parte eorum corpus qui sputum ex erosione patiuntur, tale esse, quippe tale a natura: absolutè verò id non protulit. Igitur si non illa sanguinis inopia à natura laboretur, nec adeò infirmis viribus destillatio vrgeat, probioréque succo illos refici pote sit, quāquam ex destillatione sit sputum sanguinis, secanda quoque vena erit. Et idem etiam Auicenna (adeò sibi non constat aliquando) eodem capite sputi sanguinis ex corrosione auxilia proponens, scribit eius curationem esse mundificationem (vt ipse loquitur) cum euacuatione, phlebotomia, & aliis. An ne verò eidem rei adhuc refragari existimandum Hippocratis dictum vj. Epidemiorum, quod aliqui existimauerunt? *Impedimentum in cruenta spuentibus, tempus anni, phlegmone lateris, bilis:* quod Galenus exponens commentario tertio ad calcem dicit, si vehementer biliosus homo sit, impediri venæ sectionem in sanguinis sputo: non sanè putem. Primùm enim variè legitur locus ille Hippocratis, & variè exponitur, vt Galenus ipse testatur, & Galeni interpretatio non omnibus arridet, tum verò, nec bilis cùm abundat, venæ sectionem impedire potest, nisi ita abundet, vt ipsum sanguinem superet,

superet, alioquin in biliosis morbis nunquam vena secaretur, sed hanc rem determinauit idem Galenus libro .... de tuenda valetudine, qualitatis, & quantitatis humorum limites constituens, intra quos venam secare liceat, aliter non liceat, & nos hac de re alibi copiosiùs. Hic supponimus sputum sanguinis ex corrosione, fieri etiam posse cum probi sanguinis copia aliqua, quo casu venam secandam esse dicimus.

In sputo cruento sanguinem modò ex superioribus, modò ex inferioribus partibus esse mittendum. Galeni, Pauli, Alexandri, Mesues, & Auicennæ, ac recentiorum ea de re opiniones. Suppressis mensibus eadem via incedendum: ex proximo atque etiam affecto loco euacuatione interim vti licere, cum reuulsione adhuc opus est. De reuulsione aliqua ex Galeno.

CAPVT XXII.

DE eadem venæ sectione in sputo sanguinis quod consideremus offert nobis aliud Alexander; pertinet autem ad locum vnde mittendus sanguis: Galenus enim v. methodi cap.viij. internã cubiti secat, & ab eadem subsequenti die iterum mittit. Idem ex Galeno, vt credere par est, repetit Aëtius libro viij. cap. lxij & alij auctores: sed Alexander cap. primo libri septimi cùm in eiusdem mali curatione venam cubiti secandam proponeret, hæc addidit, prodesse ægrotis nihilominus ex imis etiam corporis partibus sanguinis detractionem. *Noui autem ego me*, inquit, *cùm venæ cubiti in conspectum non venissent, etiam ex venis in talo sectis sanguinem dimisisse, & multò magis profuisse. Nam materia ad longinquiores partes prouocatio, firmiorem multò reuulsionem efficit.* Mesues etiam vtraque loca proponit, siue curationem, siue prouidentiam spectemus: in curatione enim cùm phlebotomias iterandas dicat ex vena basilica, nunc dextri, nunc sinistri brachij, addit. *Et quandoque conuertimus sanguinem ad longinquam diuersitatem, sicut ad partes inferiores, & hoc cum phlebotomia saphenæ, & ventosatione crurium, & scarificatione in ipsis.* Loquens autem de prouidentia scribebat: *Expositi autem ad sputum sanguinis sunt, habentes pectus, &c. nos autem præcauemus ne cadant in illud cum phlebotomia saphenæ, & positione ventosarum, & prouocatione hemorrhoidarum.* Auicennas etiam seorsim de præcautione, & curatione loquẽs; in præcautione rectius esse dicit, sanguinem vbi abundat ad partes inferiores inclinare cum phlebotomia saphenę, & post eã cum phlebotomia basilicę. De curatione autem scribens, proponit succurrendum esse secando basilicam partis, in qua existimatur esse solutio singularis, repetitis detractionibus singu-

his tribus horis. Addit rationem: *Phlebotomia enim attrahit sanguinem ad vacuum*, (ad contrarium emendat Bellunensis) *& prohibet aduentum apostematis in vulnere*. Hæc autem cùm generatim,& absque distinctione dicant de loco vnde mittendus sanguis in cruenta expuitione, siue illa in maribus, siue illa in fœminis fiat, dubitatione adhuc augeri, difficiliorémque reddi contingit, si tale sputum fiat mulieri cui menses diminuti, aut ex toto suppressi sint. Memini sanè casum incidisse aliquãdo Genuæ, & rem variis opinionibus, & variis disputationibus agitatam. Profectò enim si magis profuit detractio sanguinis ex venis tali, ac per eum modum firmior fiat reuulsio, quod ait Alexander: si per easdem venias fit diuersio ad longinquiora, quod ait Mesues, quod idem putem, ac fieri firmiorem reuulsionem; iam melius fit inferiores, quàm superiores secare. At Galenus v. methodi internam cubiti secat, & alij ex ipso. Hæc generatim. At particulatim in mulierum casu quid agendum? Trallianus particulatim & distinctè nihil proponit. Verùm si proficuam magis in viris inferiorem sectionem existimat, adhuc vtiliorem in mulieribus existimasse dicendum sit, ob rationem quam ex Galeno paulò pòst adducemus. Mesues loco tecitato non obscurè de mulieribus videtur suam opinionem significare, nã post illa quæ superiùs adduxi generatim de curatione scripta, secandam saphenam, cucurbitulas affigendas cruribus, easque scarificandas, hæc subdit: *Et quando quae exigit dispositio hemorrhoidarum, aut menstruorum prouocationem*, quæ similiter iterat cùm de prouidentia loquitur: scribit enim prouocãdas esse hemorrhoidas, & menstrua; est autem menstruorum prouocatio mulierum propria. Nec verò dubitandum agere de prouocatione menstruorum per venæ sectionem, non per medicamenta, cùm instrumentum illud, non pharmaciã ibi tractaret Auicenna. De præcautione idẽ sentire videtur, nã post illa quæ superiùs ex ipso adducta sunt, secandam saphenam, & basilicam, addit quę particulatim ad mulieres pertinent, prouocanda esse mulieribus menstrua, eorum circuitus tempore instante. At cùm iam non prouidentiam, sed curationem tractat, basilicæ tantùm sectionem proponit, repetitis vicibus singulis tribus horis, cuius verba antea à nobis adducta sunt. Sic igitur præcautionis gratia, inferiorum venarum sectionem etiam proponit, in curatione penitus omittit: quamquã nonnulli sunt, qui ex Auicennæ opinione, in curatione etiam saphenam secandam existimant, ex quibus inter paulò antiquiores alicubi est Valesius de Taranto, & inter recentiores Capiuaccius: cũ tamen Auicennas, ita vti dixi, auxilia quibus ab imminente morbo caueat, qui ei est obnoxius initio describat, facti autem, ac existentis deinceps. Hæc de Auicennæ opinione. Hippocrates v. Aphoris. xxxij. mulieri sanguinem euomenti, menstruis erumpentibus solutionem fieri proponit, quod Galenus in commentario comprobat: ita enim reuulsionem fieri sanguinis qui ad superiora tendebat, & eiusdem extra corpus euacuationẽ. Si igitur rectam & salubrem naturæ operationem imitari debet Medicus, ad inferiora trahet

trahet & ipse sanguinem, cúmque inde euacuabit:sed & idem Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionem cap.xviij.in vteri affectibus (est autem vteri affectus mensium suppressio,ex qua cruentum sputum oritur)inferiores venas secat,& euacuationes ex cubito hoc nomine damnat,quòd purgationes menstruas comprimant, sanguinem ad superiores corporis partes retrahendo,quum ex cruribus adeò non retrahant, vt etiam promoueant:id autem est quod paulò antea ex Galeno, ad opinionem Alexandri adstruendam me allaturum dicebam:sed & capite subsequenti xix. iis quibus suppressi sunt menses, semper in cruribus secandas esse venas dicit. Inter recentiores Altomarius cùm antea sputo sanguinis laboráti secandam proposuisset humeralem, aut mediam in cubito,si mulier sit,cui menstrua non ferantur,in talo secandam esse dicit,pari ratione vt sanguis auertatur. In viris igitur auerti putat secto cubito, in mulieribus talo.Hallerius Stempanus non dissimiliter,in sputo sanguinis ex menstruorum suppressione,venam cruris aperit. Iacchinus Emperiensis siue in viris,siue in mulieribus,iuxta morbi conditionem,modò ex superioribus,modò ex inferioribus sanguinem mittit.An verò recentissimũ memorem Ludouicum Mercatum in libro Praxeos ex talo mittere?eundẽ consultum cùm casus Genuæ incidisset, ad cubitum inclinare?sic tamen vt de talo aliquando etiam mittendum dicat. Sed & de cubito missum, approbatum in eodem casu à clarissimis Medicis etiam video. Quare distinctione aliqua opus esse omnino apparet,quæ ex affectus natura,& cõditione,id autem est dicere,ex indicatione habenda. Igitur expuenti sanguinem quo consilio vena secatur? quæve eius auxilij ratio? Respondet Galeno v. Methodi cap. viij. vbi internam cubiti aperit, ἀντισπάσεως ἕνεκα, id est,reuulsionis gratia,Interpres reddit,*auertendi sanguinis caussa*,ad sensum bene,ad verbũ non omnino,auertere enim,quod Galenus ἀποτρέπειν, & ἀποστρέφειν dicere solet, vniuersalius est, & tanquam genus, deriuationem & reuulsionem propriè dictam comprehendit, vtrumque autem hîc locum habet; propria tamen vocis notio erat interpreti retinenda, auctoris sensus ea commentanti relinquendus.Dicit itaque reuulsionem Galenus, non propriissimè tamen eam accipit. Igitur mitti sanguinem hęmoptoico dicit Galenus reuulsionis causa; mitti dicit Auicennas,vt attrahatur sanguis ad vacuum,seu ad contrarium, vt emendat Bellunensis, atque vt inflammatio prohibeatur.Reuulsionem fieri debere ad loca maximè longinqua, habemus xiij. Methodi cap. xj. atque etiam 2.in sextum Epid. vij. At verò cubiti vena,vtrùm ne maximè distat à pulmone,de cuius affectione potissimùm agimus, aut etiam ab alio viscere interno?non sanè; magis enim distat talus; & cubiti tamen venam reuulsionis caussa aperit Galenus,& aperit Trallianus, licèt aperta etiam aliquando quæ in talo est, maius emolumentum dicat apparuisse. Igitur vel reuulsio non semper ad maximè distantes partes fit, vel non reuulsio in hæmoptoico attenditur; at vtrunque ex Galeno est propositum. Dicimus vtrumque

rectè esse accipiédum, & intelligendum: reuulsio enim exactissima, & absoluta, ad maximè distantes partes fit, quò enim magis à loco affecto recedimus, sanguinem ad longinquiora fluxionis initia retrahentes, exactiùs & firmiùs reuellimus, quod Alexander dicebat; reuulsio tamen etiam est quæ fit ad partes non maximè distantes, sicuti hoc loco à Galeno accipitur, & eodem xiij. Methodi capite xj. vbi iecinore inflammationem pati occipiente, reuulsionis caussa internam dextri cubiti secat. Porro autem reuulsionis hunc locum alibi nos diligentiùs tractamus. Interim in hæmoptoico attenditur quidem reuulsio, sed modò exactissima illa & absoluta, modò alia, quæ non fit ad partes adeò distantes; est enim cum alia, alia magis proficua, & necessaria est, id autem communiter, tum de viris, tũ de mulieribus existimamus; de mulieribus enim quædam particulatim postea dicemus. Igitur absoluta illa reuulsio fiat hæmoptoico secta vena in talo, quæ maximè distans & κατ' ἴξιν est, tum autem isthæc sectio locum habet, cùm ad partem, vel nihil decubuit, sed fluxionis metus est; vel parum quid: si enim nihil, prouidentię causa longè auertimus, humoris momentum omne ad contraria, id est, ad longissima fluxionis initia retrahentes, venámque longissimè secamus, inde mittentes sanguinem, vnde exiens, ne dum ad partem obnoxiam trahatur, sed ab ipsa longè auertatur: atque isthæc firmissima & validissima est reuulsio, sicuti ab Alexandro dicitur; eóque tempore, & affectus conditione, curationis hocce genus maximè salutare est: quippe in parte longè dissita ab ea quæ tentari solet, vitium & morbi caussa est, aduersùs quam loco proposito facta euacuatione pugnamus, quod est vniuersum medentis consilium. Ita Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionem cap. xix. prouidentiæ causa comitialibus morbis, & vertiginibus obnoxios ex cruribus euacuat; nec minus eadem animaduersione, & consilio procedendum, si paululum quid fluxerit, proximúmque iam sit parti, aut etiã in ipsa contineatur, adhuc enim quæ sumitur indicatio ab humore fluere parato, seu ab origine fluxionis, aliis præualet; & est Galeni sententia libro modò adducto de curatione per sanguinis missionem ca. xix. in prouidentia esse procedẽdum, vt in iis qui pati iam occipiunt; in his igitur, vt in illis; quippe prouidentiam magis quàm propriè curationem animaduertit eo tempore medicus. At si materia iam copiosè fluxerit, detinetúrque in parte laborante, vbi inflammationem mouerit, vel eidem sit proxima, vt inflammationis periculum instet, tunc alio reuulsionis genere est vtendum, quod non fit ad distantissimas partes, & proximè accedit ad deriuationis naturam; hoc autem erit secta vena in cubito: ita enim reuellitur materia, quæ est in loco inflammatione obsesso, cum id per naturam partis licet, aut quæ est proxima loco: dixi, cùm licet per naturam partis; nam à pulmonis venis non licet sanguinem ibidem contentum reuellere: quippe regredi non potest qui est in vena arteriali sanguis, prohibentibus membranis in dextro cordis ventriculo, licet tamen eum reuellere, qui ex vena caua proximè labitur in pulmo-

nem,ibidem inflammationem geniturus. Cùm igitur defluxi ſanguinis eo loco non exiguæ continetur copia, celeríque inde extractione opus eſt,non diſtantiſſimam, ſed proximiorem venam tundemus: ſi enim diſtantiſſimam, qui pulmoni proximus eſt ſanguis, & præceps inflammationis minatur periculum,inde celeriter haudquaquam emiſſus, inflammationem ipſam gignet. Neque enim à diſtantiſſima parte eam ſanguinis copiam ſemel haurire licet, ex qua affecti loci, ſeu illius qui affecto proximior eſt,euacuatio conſequatur. Igitur ad proximas venas eo caſu deueniendum:quod eſt etiam conſentaneum doctrinæ Hippocraticæ vj. Epidemiorum,vbi ex Galeni ſententia commentario 2. particula viij. aliquando licèt retrahentium auxiliorum vſus ſit adhuc neceſſarius, adhuc fluente humore, intermittenda tamen illa dicit, interim adhibitis aliis, quorum beneficio ſuccos in particulam priùs illatos,ibidémque hærentes excernamus;quod ſanè fiat in eadémmet particula ſectis venis, quod plus eſt quàm proximam aperire; adeò non timet Galenus eo caſu aliorum ad particulam attractionem. Vbi igitur illapſi ſanguinis copia ſeſe prodet,proximæ venæ ſectione ſuccurremus. Cognoſcere autem copiam ex illis non eſt difficile, quæ à ſanguine in ea parte cumulato proficiſci ſolent,inter quæ precipuè nominauerim febrem: vbi enim multa præter conſuetudinem prope cor ſanguinis extiterit copia, illud viſcus accendi, & febrem gigni neceſſe eſt;ſed & ſanguinis qui expuitur magnus eſt impetus, & inſignis copia: magnum enim quod abundè ſuppeditat,proximum eſt promptuarium. Quòd ſi & illud contingat, vt fluxionis origo in ſuperioribus ſit, hoc eſt ſupra cor (etſi ab inferioribus nunquam non eſſe ſit credibile: quippe ab inferioribus ad cor aſcendit ſanguis) tunc vena cubiti ſecta reuulſio propriè fiat, & ſimul deriuatio; quippe ad originem retrahit, & proximum ſanguinem exhaurit; talis autem euacuatio proponitur ſæpe à Galeno,& reuulſio dicitur: manifeſtiſſimè primùm in libro de hirudinibus,ac reuulſione, cap. xj. per hæc: *Vehementes humorum fluxiones reuulſoriis auxiliis cohibemus, ne confertim prorumpant; ſunt autem reuulſoria auxilia hæc,cùm in pectus aut ventrem inclinatio,aut momentum* [humorum] *eſt, ad manus retrahere; vomitus autem cùm ad inferiores partes:* ſed & commentario 2. in vj. Epidemior. xxxij. reuellentia auxilia manifeſtiſſimè dicit,quæ ex propinquo euacuant, & deriuantia potiùs ſunt. Hæc autem habet Galenus: *Auxiliorum reuellentium hæc vna quædam ſpecies eſt; ipſo nobis conſulente diuturnas oculorum fluxiones traducere ad fauces, videlicet per acria medicamenta reuellentibus,quibus palatū inungere, atque gargarizare iubere conueniet.* Reuulſio igitur quæ dicitur,fit etiam ad partes non adeò diſſitas, & hac tali vtimur,cùm morbi conditio ac natura id poſtulat,quam in cruento ſputo cùm Galenus conſideraret,ideo cubiti venam in eo ſecuit. Meſues autem,qui fieri etiam poſſe videbat,vt initio morbi reuulſionis ad maximè longinqua eſſet vſus vtilior, quandoque conuertere nos ſanguinem dixit ad longinquam diuerſionem; qui caſus cùm

incidisset Tralliano, effecit vt illam reuulsionem maximè approbaret. Auicennas cùm morbum præcauens vtraq; euacuatione, seu reuulsione vteretur, sed primùm à parte longinquiori, morbum sanè curans: quippe materiæ copiam quæ iam fluxit attendens, vt auerteretur ea à loco, & prohiberetur inflammatio, basilicā secat, vti Galenus, eadem ratione ductus. In mulieribus peculiaris ratio est menstruorum ratione; nam cùm illa exeuntia à morbis multis soleāt vindicare, motum illum medici imitari solent: quod cùm verum sit, non ita tamen accipiendum, tanquam in illo sint omnia. Distinctione igitur res opus habet. Dicimus autem erumpentes menses stato tempore morbis auxiliari, alioquin nihil aut parum prodesse: denique sicuti excretiones alias symptomaticas, non quantùm morbo sit necesse. Igitur hæmoptoicæ mulieri instante mensium circuitu, siue ex suppressione illius sanguinis tunc morbo genito, siue eodem antea fluere consueto, vena tali aperienda est; ita enim socio naturæ auxilio sanguis reuellitur, qui primus medici scopus est. Atque hoc sensu accipienda quæ suprà ex Hippocrate recitauimus: *Mulieri sanguinem vomenti menstruis erumpentibus solutio.* Si autem menses non instent, fuerintque antea suppressi, vt in venis circa vterum sanguinem esse collectum coniectura sit, quod & aliis signis deprehendatur; tunc ex talo, vti venæ illæ euacuentur, sanguinem mittemus: alioquin eadem reuellendi ratio est, quæ in viris, de qua suprà dixi; quare non simpliciter erat reuulsio viris, & mulieribus alia, atque alia constituenda, quod fecit Altomarius. At si, tum circa cor atque pulmones maxima redundant copia, cuius impetus timeretur, quo casu, ex cubito mittendum esse diximus; tum eadem circa vterum etiam appareret, quo loco vena aperienda? vtrobique sanè. vtra verò præuertenda? si menses instent, talus antea feriendus; si non instent, cubitus; hinc enim maius, & proximius imminet periculum. Ita de tota re statuendum esse arbitror. Ex quibus etiam satis patere possit, quatenus & qualem vim habeant, quæ ab initio ex Hippocrate, Galeno, Tralliano, Auicenna, & recentioribus proposuimus; illa enim cùm vera omnia sint, non tamen singula vbique: sed à nobis singula definita sunt, & limitibus comprehensa, quorum beneficio eorum auctorum sententiæ omnes ferè accipi possunt. Illa tamen adhuc fortasse liquidiùs explicanda, quæ pertinent ad locum vnum cap. xviij. atque item alterum cap. xix. libri de curandi ratione per sanguinis missionem; illic enim scribit, quæ ex cubito fiunt euacuationes, id habere adiunctum malum, quòd purgationes menstruas comprimāt, sanguinem ad superiores corporis partes retrahendo; hic autem, iis quibus suppressi sunt menses, semper in cruribus. Dicimus ad primum, malū illud non esse huiusmodi, vt superiorū venarum sectionem possit simpliciter, & per omnia impedire, alioquin in fœminis nunquā superiores secarentur; sanè vbi inferiores aperire licet, ex eisque id commodi habetur quod requiri

quirimus, & quod ad morbum depellendum satis est, superiores omittimus, at vbi affectionis natura est, cui ex superiorum sectione manus afferatur auxilium, iam quod malum erat, desinit esse malum à maiore bono oppressum: satiúsque sit sanguinem ad superiores corporis partes retrahere, cum eo, vt qui in illis iam continetur, & vitæ periculum afferr, foras pellatur, quàm dum illum ex inferioribus non moues, ad necem trahas ægrotantem; qui enim conceditur trahi sanguis, non sanè trahatur ea copia, nec ad illa loca in quibus tam præceps afferat periculum: non enim ex illa sectione id omnino contingere potest. Ad alterum ex capit. xix. dicimus, de prouidentiæ casu ibi loqui Galenum, quod & manifestè suis verbis exprimit, scribens vbi euacuationem vere ineunte anteuertimus, quo à morbis præcaueamus; sicuti in viris, prout vel totum corpus, vel hæc, aut illa pars laborat, modò hasce, modò illas venas incidimus, ita vbi expressi menses sunt, semper inferiores secandas esse, tunc enim vnicus affectus est, quo vniuersū medici consilium dirigitur, & quo vt dirigatur nihil impedit. Solam enim auferre causam eo tempore studet medicus, at cruento sputo iugiter fluente, alia prospicienda illi sunt, quæ non inferiores statim, sed superiores antea incidendas esse vehementer indicant.

De loco missionis sanguinis in pleuritide, Auctorum omnium, Græcorum, Arabum, & Latinorum sententiæ variæ, iuxta temporum successionem quo floruerunt, sigillatim explicatæ. Quid commune, & quid proprium; quid simile, aut dissimile continerent ostensum. Positis quibusdam fundamentis de reuulsione, & deriuatione, propria sententia affertur, & rationibus confirmatur.

CAPVT XXIII.

DE loco vnde in pleuritide mitti sanguis debeat, magna verborum contentione inter recentiore medicos agitatum est, ab antiquissimis Auctoribus quæstionis sumpta occasione. Græcis enim omnibus hac de re minimè conuenit inter se, nec Arabibus, & multò minùs his cum illis. Nobis in præsentia haud est animus opiniones omnium excutere, rationúmque momenta sigillatim expendere omnia, hoc enim penè infinitum. Illud placet, singulorum opiniones summatim perstringere, vt vnum ferè sub aspectum magna de re sententiæ, auido ac curioso lectori occurrant. Interim tamen dum illæ comprehendentur, è re nata de iisdem aliqua explicabuntur, non sine fructu. Postremum quibusdam adhibitis

adhibitis distinctionibus, de tota re sententiam nostram in medium afferemus. Igitur, vt à vetustissimis incipiam, Hippocrates libro secundo de ratione victus in morbis acutis particula decima, in pleuritide secat internam cubiti venam; at non adiicit vtro in brachio, laterísne affecti, an oppositi. Verùm quarto eorundem librorum particula lxxiij. id manifestè proponit, eo corporis latere mittendum sanguinem in brachio scribens, quo æger pleuritide laborauerit. Nec minus libro primo de morbis, secandam dicit esse venam in manu, [id est, in brachio] vel splenitidem appellatam, vel hepatitidem, iuxta vtram fuerit morbus; manifestè innuens ex latere partis affectæ mittendum esse sanguinem. Sed Aretæus, vetustissimus & ipse auctor, contrarium opinatus est; scribit enim libro quinto capite decimo reuulsionem spectans, secandam esse venam cubiti oppositi, præstat enim, vt ait, maximè procul abducere. Aretæo consentit Archigenes, vt apud Aëtium videre est libro octauo capit. lxviij. ex opposito enim brachio sanguinem mittit, ita enim ex Archigene Aëtius: *In his qui acuto mo bo, vt d ximus, infestantur, si quidem circa mammas, ac clauiculam hæreat dolor, venam incidere oportet, vt dictum est, in brachio, non eo quod rectà ab inflammatio late e procedit, sed opposito.* Galenus autem autem libro de curandi ratione per sanguinis missionem cap. xvj. apertissimè cum Hippocrate sentit, scribens, *Pleuriticis, quæ è directo laborantis lateris adhibita fuit sanguinis missio, clarissimam sæpe vtilitatem attulit, quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis internallum.* Galenum secuti tum Oribasius, tum Aëtius idem proposuerunt; Oribasius enim libro vij. Collectaneorum ad Iulianum capite quinto, verba Galeni fermè recitans ita scribit: *Quin etiam pleuriticis sanguinis missio è directo laborantis late is adhibita, euidentissimam sæpe vtilitatem attulit, quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis internallum.* Et denuo libro primo Synopseos capit. x. *In lateris dolore eam* [venam] *quæ rectà ad locum affectum pertinet, incides.* Confirmatur ratione præceptum ab eodem Auctore: secatur enim in pleuritide vena, reuulsionis maximè causa: primis autem illico verbis eiusdem capitis quinti libri septimi, ita scribit: *Si venam causa reuulsionis seces, è directo partium ad quas sanguis fluit, perspicuam inde vtilitatem celeriter videbis, at si cõtrà seces, nihil proderit.* Et primo Synopseos ca. x. *Reuulsionis causa venam secato è directo partium ad quas sanguis fluit.* Sed & Aëtius libro tertio capite duodecimo, eandem quam Galenus hac de re sententiam proponit, ita scribens: *Sed & in pleuriticis venam è directo affecti lateris seca.* hîc autem loquitur, vel ex propria sententia, vel ex sententia Galeni, ex quo erant desumpta illa, quæ proximè præcedebant: antea verò ex Archigenis sententia loquens, lateris oppositi sectionem probauit. Alexander, & Paulus cùm venæ sectionem proponunt, loci nullam faciunt mentionem. Ex Latinis Cœlius Aurelianus manifestè sententiam suam declarans, scribit mittendum esse sanguinem ex parte opposita

oppsita per hęc verba: *Ita ad- iben la phlebotomia, sed ex alio brachio, quod fuerit dolentis lateri contrarium, certè rationis causa, quam sæpe memorauimus.* At Cornelius Celsus libro 2. capite 10. nec eiusdem, nec oppositi lateris venam nominat; sed partem proximam, & partem longinquam. Verum cum iuxta eiusdem auctoris doctrinam, sanguis mittatur solummodo ex brachio, ex téporibus, & ex talo, nulla erit pleuritidi propinquior pars quàm cubitus, eiusdémque lateris: id autem postquam proposuit Celsus, refellit sententiam illorum, qui aliter existimabant, & eorum argumento respondet; quibus tamen non obstantibus, contrariam opinionem videtur amplecti, statim subiiciens, vsum ipsum docuisse, ex longinqua & opposita parte sanguinem esse mittendum, quod pluribus docet. Sequuntur Arabes, quorum inter se neque etiam cócordes omnium sunt opiniones. Serapion omnium fortasse antiquissimus, tractatu secundo cap. xxj. quum mittendus est sanguis, nimirum materia calida, & dolore ascendente, secat primùm basilicam, scilicet lateris oppositi, vt interpretatur Rhasis quarto Continentis, tum si adhæc materia fluat, retrahendum esse vult ad locum contrarium ei, ex dorso ad longitudinem. Quibus verbis non video quid significetur aliud, quàm secandam esse saphenam eiusdem lateris, sicuti videtur interpretari Rhasis. Si autem ægritudo iam confirmata sit, & non amplius materia fluat, ex loco dolenti, id est, brachio eiusdem lateris sanguinem esse mittendum scribit. Sub Rhasis nomine duo sunt distincta volumina satis magna, alterum ad Almansorem scriptum; alterum, cui titulus Continens: vtriusque non eundem esse auctorem putat Fallopius, & sicuti Continentis auctorem tanquam senem, & maximæ auctoritatis virum magnopere extollit, ita hunc alterum tanquam empiricum, quinimo empiricissimum, vt ipse loquitur, & malum medicum videtur negligere: nos sanè non ita putamus, neque rationem videmus, cur alter alteri, si modò duo sunt, adeò præferatur, vel potiùs cur alter adeò habeatur despectui: sed hæc non ad hunc locum faciunt. De missione igitur sanguinis in pleuritide, tribus in locis hisce in libris fit mentio, nono ad Almansorem cap. xvij. libro primo diuisionum ad eundem Almansorem cap. liiij. & quarto Continentis ad finem libri, nec vbique eadem proponuntur. Nam ix. ad Almansorem habetur, si dolor vsque ad clauiculam peruenerit, sanguinem ex axillari eius partis, quam dolor infestat, esse mittendum. At libro diuisionum, absque vlla distinctione scribit, pleuriticis esse mittendum sanguinem ex basilica lateris oppositi, tum postea die tertia ex latere doloris. Quarto autem Continentis ex mente Serapionis dicit, initio sanguinem esse mittendum ex manu oppositi lateris, tum ex saphena lateris affecti, postremò ex manu affecti lateris. Auenhoar libro primo tractatu decimosexto capite tertio ita habet: *Curatio huius ægritudinis est phlebotomare ægrotum ex basilica brachij oppositi, etsi quibusdam nouis medicis nostri temporis*

videtur minuendum ex eadem parte ægritudinis, adductis ad eam rem logicis, & sophisticis quibusdam rationibus: id verò mihi nullatenus videtur rationi consonum, nec verum, certissiméque existimo, ita facere, ægrotum esse ad mortem præcipitare. Halyabbas, qui est idem auctor, atque Isaac, licèt diuersi fuerint, qui eum librum ex Arabico transtulerunt, lib. vj. pract. cap. xiij. scribit: Initio pleuritidis si dolor ad furculas ascendat, secandam basilicam lateris oppositi, quo materia morbi detrahatur in partem contrariam ei ad quam cœpit declinare: at si morbus iam processerit, & materia firmata sit, tunc eiusdem lateris venam secandam, multúmque sanguinis extrahendum. Alsaharauius libro practicæ, tractatu xij. capite vltimo, vbi mixtim de inflammatione diaphragmatis, & costarum agit, locum mittendi sanguinis varium constituit, pro varietate humorum mouentium inflammationem. Dicit enim primùm, in curatione apostematis diaphragmatis ex sanguine, si initium morbi sit & prima dies, antequam ægritudo confirmetur, si vires constent, & reliquæ conditiones adsint, secandam basilicam oppositi lateris; transactis autem tribus diebus, firmatáque ægritudine, iterum secandam venam, sed brachij dolentis partis: Tum subiicit: *Cùm verò fuerit inflammatio ex sanguine bilioso, secetur basilica eiusdem partis.* Auicenna lib. iij. fen x. tractatu v. cap. primo, varia loca proponit: initio enim morbi, dicit mittendum esse ex latere diuerso, quo genericè vt puto contrarietatem significat, particularem nullam venam denotans: tum distinguens magis, laudat sectionem saphenæ oppositæ in longitudine, id est, saphenam partis affectæ, quòd celeriùs adiuuet: Capiuaccius tamen hoc loco, putat ab Auicenna tundi saphenã non eiusdem, sed oppositi lateris, ita enim interpretatur saphenam oppositam; at cum non oppositam simpliciter, sed oppositam in longitudine dicat Auicenna, eiusdem lateris venam meritò accipiamus, sicuti etiam accipiunt Gentilis & Iacobus de Partibus, & Matthæus Gradius Mediolanensis. Igitur Auicennas primùm secandam dicit saphenam lateris affecti, quòd celeriùs adiuuet, tum basilicam oppositam in latitudine, idest, basilicam oppositi brachij, deinde nigram, id est, mediam eiusdem oppositi brachij, qua non apparente, cephalicam eiusdem loco secat, licèt non adeò celeriter adiuuare dicat. Postremum omnium post aliquot dies mittit sanguiné ex latere conueniente in latitudine, id est, ex vena brachij partis affectæ. Auerroës vij. Collectorum, vniuersè in inflammationibus partium aut naturalium, aut spiritualium, vbi auertendum est, secat partem oppositam, vt parte dextra laborante secat sinistram, & sinistra laborante secat dextram. Mesues secat basilicam lateris oppositi, si autem magna fuerit repletio, saphenã lateris oppositi; vt saphenam dextram, si sinistrum latus, & è conuerso, vt aliter quàm Auicenna ea de re existimasse videatur, quam opinionem etiam Gentilis tuetur, vt paulò pòst dicemus,

mus. Ita senserunt antiqui hi clarissimi viri. Qui verò postea per subsequentia tempora fuerunt, ad annum antea circiter centesimum, & Latinè, seu potiùs barbarè de medicina scripserunt, cùm ex Arabibus artem illam addiscerent, eósque magistros haberent, eorundem sententiæ adhæserunt. Delituerant enim per illa secula fermè omnes Græcorum de medicina libri, Arabum autem in omnium manibus erant, quos autem ex Græcis perpaucos habebant, Latinè malè conuersos peius intelligebant. Gentilis itaque Auicennæ & Mesues opinionem sequitur, distinctione adhibita. Dicit enim si in vniuerso corpore, partibúsque superioribus & inferioribus sit multa repletio, materiáque supeiiùs ascendat, secandam esse saphenam oppositi lateris, quod scripserat Mesues; si enim tundatur saphena lateris affecti, etsi sanguinem auertat, materiam tamen quæ multa est, corpore adeò redundante agitat, vt ad superiores partes adhuc magis incliinet; ex quo timendum sit, ne moueatur ad locum, qui inflammatione tentatur: secta autem saphena oppositi lateris, nihil tale timendum. At quoniam videbatur hæc sententia aduersari generali præceptioni, non esse moliendam auersionem per duos diametros, respondit Gentilis id esse intelligendum de materia, quæ iam fluit; at ratione materiæ de cuius fluxione suspicio est, fieri posse diuersionem per duos diametros, qui tamen diametri duo sunt ratione partis affectæ, non verò duo ratione partium ex quibus suspicamur fluere posse materiam. Si autem materia non sit adcò insigni copia, nec partes tum inferiores, tum superiores ita repletæ, saphenam eiusdem lateris secat Gentilis, iuxta Auicennæ dictum. Arnaldus Villanouanus, qui ante trecentos annos, atque eo plus in Gallia medicinam fecit, libro quarto breuiarij, basilicam aperit, loco Hippocratis adducto ex libro de ratione victus in acutis, intelligit autem basilicam oppositi lateris, quippe ita Gentilis ex Hippocrate dicit, per hæc verba, *Fiat phlebotomia de basilica, quousque sanguis in contrarium dolorem mutetur, vt saluetur dictum Hippocratis, dicentis in regimine acutorum, & si materia est in fluxu, fiat ipsa minutio per partem oppositam, & si materia fuerit multa, & virtus fortis, vsque ad defectionem ducas.* Sanè corruptè citantur ex his plurima, nam is de ratione victus in acutis, secandam quidem internam cubiti venam dicit: sed vtro latere haud exprimit, sanguinem autem copiosè, & donec illius mutetur color, educendum; quarto autem eorundem librorum, manifestè affecti lateris, non oppositi in cubito venam aperit, & vsque ad animi defectionem ducit, vt verum appareat, quod diximus, malè conuersa de Græcis peiùs ab hisce Auctoribus fuisse intellecta. Bernardus Gordonius Gallus & ipse, quique per eadem tempora apud Monspessullanos medicinam professus est, non discedit ab Auicennæ proposita opinione; initio enim morbi, corporéque plethorico, tundendam

dam dicit basilicam lateris oppositi, aut saphenam eiusdem partis, tum verò eiusdem partis basilicam. Addit autem eius rei, quam putabat rationem; si enim morbi initio, corpore pleno, tunderetur partis affectæ basilica, incommodum sequi dicit: nam venæ capillares quæ nutriunt costas superiores, coëunt cum venis capillaribus, quæ procedunt à basilica: quare si per morbi initia, corpore pleno, de eodem latere mittatur sanguis, fieri tractum per venas capillares ad locum, ex quo inflammatio augetur; quod si ægritudine confirmata, & corpore non pleno, mittatur de parte opposita, fieri tractum materiæ corruptæ ad membra nobilia; ita non attendum sicuti antea proposuit. Valesius Tarentinus libro tertio iisdem vestigijs insistens, oppositi lateris basilicam secat initio morbi ad reuellendum antecedentem materiam à loco vbi inflammatio incipit, tertia autem, aut quarta die secat basilicam eiusdem partis, vt pars coniunctæ materiæ euacuetur. Petrus Aponensis libro cui titulus est Conciliator, differentia cxij. si corpus est plethoricum, & materia ei inamnum fluit, mittit ex latere opposito, si non fluit, ex eodem: intelligit autem, vt puto, seu eiusdem, seu oppositi lateris brachia, non crura: si autem fuerit inflammatio in panniculo pectus distinguente, id est in mediastino (mediastinum enim per hæc intelligo, non diaphragma) fert Nicolaus vtrumque latus posse secari, magis tamen dextrum. At quoniam, subiicit Aponensis, plerumque medici aduocantur materia iam collecta, eiusdem lateris aperire venam sæpius contingit. Nicolaus Florentinus primis verbis illico Auicennæ sententiam proponit, & laudat, secandam esse saphenam: quinimo in eandem sententiam Galeni dicta trahit, quæ leguntur secundo de ratione victus in acutis x. quæ de purgatione à Galeno dicuntur, quum dolor inferiorem thoracis partem occupat, ad saphenæ sectionem perperam trahens. Post hæc autem cùm multas alias ea de re opiniones proponat, nullo interposito iudicio, alienam potius, quam propriam videtur aperire sententiam. Extitisse etiam dicit, qui nihil interesse arbitrarentur, vtro in latere secaretur vena, cùm vtraque basilica æqualiter à vena magna ascendente procedat, nec aliquid hauriat à ramis venarum partes pectoris nutrientibus, quoniam supra ipsos oriuntur, nec aliquam cum illis communionem habent, ideo fieri vt vtrauis secta æquale contingat iuuamentum, saltem materia collecta. His autem respondet Nicolaus, experientia sic inuentum esse, vt docuerunt auctores, & ab experientia superari rationem: sed nos quæ supersunt prosequamur. Non recedunt igitur ab eadem fermè opinione eiusdem sectæ alij, Gradius Mediolanensis, Guainerius, & Gattinaria Ticinenses, omnes enim oppositam partem initio secant, vel brachium, vel crus eligentes. Guainerius tempus definit, id est antequam sputum fluere incipiat: Gradius super

ſuper nonum Rhaſis ad Almanſorem, opinionem Auicennæ non ſolum approbat; ſed verò & eandem Galeni etiam fuiſſe vult libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, Galeni verba in ſenſum omnino contrarium detorquendo; quod enim Galenus dicit, miſſionem ſanguinis in pleuritide ex brachio oppoſito, vtilitatem afferre aut omnino obſcuram, aut poſt temporis interuallum, interpretatur ille ex brachio oppoſito, id eſt, è directo lateris dolentis, ſicuti quod paulò antè dixerat Galenus, è directo adhibitam clariſſimam ſæpe vtilitatem attuliſſe, pro eo accipit, ac ſi diceret, ex parte aut latere oppoſito parti dolenti. Affert deinceps Gradius opinionem Meſues de ſectione ſaphenæ oppoſitæ, cui etiam locum ſuum tribuit; ſed & ad id poſtremum venit, quod antea propoſuerat, vt ſectionem baſilicæ lateris affecti ſufficere fortaſſe aliquando dicat: nimirum cùm exigua admodum eſt plenitudo, & ita intelligendum Hippocratis locum ex ſecundo de ratione victus in acutis. Quamuis autem ex eodem latere miſſionem ſanguinis potiſſimùm valere dicat ad euacuandum ſanguinem, qui in particula inflammata continetur, ad quam inſtituatur ab Hippocrate, reuulſionem tamen ab eadem præſtari, licèt rarò, concedit idem Gradius. Sic igitur de tota hac re ſcripsère clariſſimi viri, qui ad propoſita víque tempora extitère: à quorum ſententia ferme non receſſiſſe video, qui per quinquaginta deinceps annos ſubſequuti ſunt; in pleuritidis initio vel ſaphenam, vel baſilicam oppoſiti lateris tundentes. Ita per annos quinquaginta ſupra quadringentos, qui ab Auicennæ & Meſues temporibus ad ſuperiùs propoſita tempora interceſſere, eam ſanguinis detractionem in pleuritide executi ſunt. Alexander enim Benedictus Veronenſis, qui circiter annum Domini M. D. de medicina ſcripſit, tali venam ſecat, eligens latus dolentis partis, ſi humorum copia adfuerit, aut etiam ex aliorum ſententia, lateris oppoſiti, vti vehementius materia auertatur, alioquin facilè ſurſum impetum factura. Id autem maximè ſalutare exiſtimat, ſi diaphragmatis coſtæ pungantur, tunc enim fruſtra à cubito tolli ſanguinem putat ex Galeni ſententia, iuxta anatomes rationem: cum vena, qua inferior pectoris pars alitur, ex aduerſa parte de vena magna ortum habeat, quæ binis riuulis coſtas vtrinque omnes nutriat: ex genu etiam alios demere dicit. Si autem inflammatio, & dolor ſunt ſupra ſeptum tranſuerſum, oppoſiti lateris in cubito venam ſecat, iecorariam quidem ſi appareat, ſin minus communem, aut mediam. Interdum in maxima ſanguinis redundantia ab vtroque talo, atque etiam ex aduerſo cubito non inutiliter auferri dicit; quòd ſi materia iam ſub coſtis collecta fuerit, ex cubito partis affectæ detractionem molitur, vbi vitiatus ſanguis ebulliens eadem via tollatur; quoniam autem ſæpe niſi collecta materia, præſertim à pauperibus viris non aduocantur medici,

ideo in illis sæpe vsu venire dicit, vt ex dolente latere in cubito vena secetur. Ita sensit hic auctor: sed quæ de origine illarum venarum ex Galeni sententia putat se afferre, illa sanè Galenica non sunt, nec libro quarto de ratione victus in acutis, quem locum puto ab eo significari, hæc ita habentur; nec verò etiam colligatur saphenam tundendam, quod Benedictus colligere vult. Ioannes Arculanus ex eadem Arabum familia medicus, quamquam distinctionibus adhibitis, de venæ sectione dogma illud Arabum omnino retinere velle minimè visus sit, retinet tamen: saphenam enim quatuor casibus aperiendam dicit; cùm valde repletum corpus est, vitiatàque materia plurima: cùm materia venenata est, aut veneno proxima, seu corrupta, aut corruptioni proxima; tertiò, cùm timemus ne materia ad caput, & membra maximè nobilia decurrat: postremum, si eo tempore fortè contingat consuetam aliquam excretionem, aut menstruorum, aut mariscarum retineri: sin horum nihil est, saphenam omittit, nihil enim prodesse dicit, vbi vel materia fluens & inflammationem mouens, ab iecinore prouenirer, aut à locis, quæ supra iecur sunt, inferioribus autem locis nulla esset materia peccans, cùm saphenæ sectio hæc tantùm inaniat loca, ex Auicennæ sententia, aut vbi materia esset exigua, corpúsque inanitum; tunc enim præstantiùs ex brachio sanguinem mittere, cùm ex pedibus etiam missio, vt ille quidem ait, multò plus debilitet. Igitur solis propositis casibus aperienda saphena, modò hæc, modò illa: eiusdem enim partis aperiendam dicit, nisi immodica sit repletio: sic enim ex Mesues sententia oppositam secandam, aut quod melius esse dicit, aperiendas vtrasque, initio facto ab ea quæ affectæ parti est opposita; postea aperiendam basilicam oppositi lateris, nisi inflammatione existente in latere dextro, & materia venenosa, ita enim monet Arculanus, ne ipsa trahatur versùs cor, vnde eiusdem lateris basilicam hoc casu aperit: tum ex Auicennæ opinione proponit sectionem basilicæ eiusdem lateris. At verò quoniam toties repetitas detractiones timet, hac conclusione, & distinctione vtitur, vt præterquàm in casibus propositis, initio morbi, id est, intra primos tres dies, si corpus est insigniter repletum, basilicam oppositam aperiendam dicat, sic tamen vt prima, & secunda die melius sit ex manu, tertia autem ex brachio; & demum si expedit, ex basilica eiusdem lateris sanguinem mittere; si autem exigua est repletio, aut iam tertius transiisset dies, melius esse dicit, basilicam partis affectæ secare. Sanè ex dictis ab hoc Auctore alia omitto: at si saphenam, aut saphenas insigni plenitudine tundendas proposuisti paulò antè, Arculane, cur deinde à basilica opposita initium sectionis facis? tum autem quæ illa prima, & altera die manus sectio? & quomodo à brachio distinguitur; sanè enim cùm τῆς χειρὸς, id est, *à manu*, dicit Galenus, brachij venas vult accipi. An fortasse saluatellam intelligis? Sanè, & qui hanc è directo lateris affecti initio pleuritidis incideret, fuit etiam

etiam per illa tempora Bartholomæus Montagnana, in consilio quodam mittens sanguinis vncias quatuor aut quinque. Quòd si post eam missionem, adhuc magnæ pleuritidis notæ apparerent, optimum esse dicit venam tundere lateris affecti. Ita per hæc Arabum tempora, primo pleuritidis initio, nimirum ante quartum diem morbi (hoc enim termino ipsi satis indistinctè initium illud definiebant) qui absolutè, & simpliciter affecti lateris in cubito venam secaret, erat nemo, sed omnes aut saphenam, aut basilicam oppositi lateris per primos illos dies aperiebãt; vtra autem ex hisce, variatum sententiis videas, per factiones propemodum, aut ciuitates. Venetiis enim circiter annum Domini M. D. x x i. medicos omnes in pleuritidis initio saphenam aperire solitos legi qui adnotaret, & anno M. D. x x v i i. Cæsar Optatus Neapolitanus, qui tamen Venetiis multa cum fama medicinam faceret, & hanc quæstionẽ de loco missionis sanguinis in pleuritide non inutiliter pertractauit; vt Venetiis vulgò consuesse medicos eo tempore saphenam tundere, ita Florentiæ, & Bononiæ basilicam lateris inflammationi oppositi scindi solitam, scribit. Adiicit autem idem Optatus, Ticinenses medicos è contrario, iam statim inter initia affecti lateris in cubito venam secuisse; hic autem, vt puto, potissimùm indicatum voluit Curtium Ticinensem. Per isthæc enim tempora bonis literis renascentibus, medicorúmque Grecorum libris aut primùm, aut meliùs quàm antea in Latinum conuersis, Arabum pleraque dogmata, quæ tanquam rata antea omnium animis constanter inhærebant, in dubium à nonnullis verti, & immutari cœperunt, inter quæ præcipuum hoc fuit de loco venæ sectionis in pleuritide. Hic autem Matthæus Curtius, dum eo tempore Ticini profiteretur, ad auditores suos disceptationem ea de re habuit, atque in pleuritidis initio affecti lateris venam in cubito semper tundendam esse existimauit, quam disceptationem postea Leonardus Fuchsius, qui eam à quodam Cu[illegible] auditore exceptam habuerat, in lucẽ edidit. Petrus etiam Brissotus [illegible]nsis medicus, eundem locum fusissimè tractans, eandem opinionem [illegible]cutus est, edito volumine anno M. D. x x v. aduersùs quendam medicũ, quem fuisse Hieremiam Thriuerum ex Fuchsij responsione patet: subsecutus enim Fuchsius Brissoti sententiam aduersùs Thriuerum in primis laudauit, Thriuerúmque ipsum, quòd ex opposito latere in pleuritide mittendum sanguinem existimauisset, magnopere arguit, in libro quem edidit anno M. D. x x x i v. Ipse enim Fuchsius lateris affecti statim, & per initia venam in cubito interiorem tundendam existimat, si quidem pleuritis in dextro latere sit, vt pluribus eo libro persequitur, alioquin maximum subsequi detrimentũ, vitiosum enim sanguinẽ ei permisceri qui purus est, sinistrámq; pleuritidem frequenter inuehi: si autẽ in sinistro latere, aliam esse rationem scribit libro 2. Institutionum medicarum, alibi ab ipso explicatam. Explicatur autem in commentario libri de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 26. vbi Vessalij ea de re opinionem proponit, &

appro

approbat: quam nos afferemus, vbi aliorum quorundam opiniones antè attulerimus. Martinus Acachias Brissoti discipulus, vt ipsemet affirmat, magistri opinioné ex toto sequitur, de fibrarum tractione ea proponens, & approbans, quę Brissoti antea fuerunt. At Leonardus Iacchinus Emporiensis, etsi Græcorum medicinę maximus & ipse eo tempore instaurator, Græcorumque medicorum libris maximè addictus esset, hac tamen in re, Arabum sententiæ adhærere videtur. Ille quippe morbi initio, à saphena mitti sanguinem vult reuulsionis causa: tum verò affecti lateris in cubito venam secat. Andreas Thurinus Pisciensis, qui per eadem tempora Arabum doctrinam maximè extollebat, aduersùs Curtium libellum edidit anno M.D.xxviij. quo Curtij rationes omnes diluere conatus, ab opposito latere initio morbi mittendum esse sanguinem existimat; at eidem Thurino non multò post, quo Curtij opinionem defenderet, respondit Ioánes Manardus epistola prima xvj. libri anno M.D.xxxj. cũ duos annos antea, etiam de eadem re ad Pharasium scripta epistola, quæ est quinta libri xij. venæ sectionem in cubito eiusdem lateris approbasset, sic tamen, vt dari etiam casus concessisset, sub quibus oppositi lateris vena esset secanda, reuulsionis causa, aut etiam malleoli, vel tali, vt si menses essent suppressi, aut mariscæ. Benedictus Victorius Fauentinus volumine non ita exiguo, scripto anno M.D.xxxiij. cum eo tempore medicinā, quę theorica dicitur, in Bononiensi gymnasio profiteretur, ex Hippocratis & Galeni sententia, materia fluente ad partem affectam, firmare rationibus, & auctoritatibus conatus est, sanguinem mittendum esse non ex eodem, sed ex latere contrario affectæ particulæ. Per eadem autem illa tempora, Andreas Vesalius Bruxelensis, peritissimus anatomicus, cum admodum iuuenis esset, nouũ dogma de hac venæ in pleuritide sectione inuehere conatus est; Epistola enim ad Nicolaũ Florenatem scripta, post multa ex anatomes ratione desumpta [illegible] orationem cōclusit, vt siue in dextra, siue in sinistra pleuritide, sang[illegible] semper mittendum esse diceret ex interna brachij dextri vena, præt[illegible]am affectis tribus sinistri lateris costis; tunc enim ex sinistro latere in cubito detrahendum sanguinem; ita enim commodè ex vna & eadem vena, etsi non eodem tempore, reuulsionem ac deriuationem fieri posse; ita etiam fibrarum rectitudinem, quam per κατ' ἴξιν intellexit Hippocrates seruari, vena enim ἄζυγος, id est, sine pari, à caua exorta prope cor, per latus dextrum excurrens, eiusdem lateris costas octo inferiores nutrit, atque sinistri easdem inferiores octo, ad quas propagines mittit, & ad diaphragma ac mediastinum, ex quo fiat, vt materia quæ in sinistro latere inflammationem committit, ad illas octo inferiores costas, ex dextro brachio ad quod magis pertinet ἄζυγος, detrahatur, quàm ex sinistro. Si autem eiusdem sinistri superiores costæ inflammentur, quæ haudquaquā à propaginibus illis venæ sine pari nutriuntur, sed ab aliis, quæ à caua statim exoriuntur, ideo sinistrum brachium eo casu tũdendum esse dicit. Hęc sententia fuit ab aliquibus omnino recepta, sicuti à Fuchsio,

vti diximus; sed ab aliis refutata, & rationi anatomicæ responsum, sicuti postea ostendemus. Iulius Cæsar Scaliger, vir non solùm humanioribus literis, & philosophia apprimè eruditus; sed medicus etiam non ignobilis, quid sentiret de celebri per ea tempora quæstione, prolatum & ipse voluit, commentario ad Hippocratis librum de somniis, edito anno Domini M. D. xxxix. Existimauit autem ad prohibendam sanguinis multitudinem, ne ad affectum locum concurreret, ab opposita parte sanguinem esse detrahendum, quod geometrica ratione eo lib. o colligit. Dolore igitur in latere sinistro existente, aperta indidem vena, plus trahi à dextro in sinistrum, quàm dextra incisa in sinistrum; plus enim humoris esse inter circunferentiam dextram, & doloris locum, quàm inter eundem locum, & circunferentiam sinistram: venam autem eiusdem lateris, non solùm non auferre, sed etiam trahere ad locum malè affectum: concedit tamen & ipse, postquam totius materiæ cessauit fluxus, eadem parte mittendum esse sanguinem, vti quod fluxit detrahatur; tunc igitur necessariam, vt appellant colligantiam, initio non esse. Proponit experientiam aduersariorum, quippe duodeuiginti annorum spatio, nisi vnum vidisse, qui ex eadem parte incisa vena euaserit à morbo, cùmque corpore athletico, quod magis esset mirandum, at plus octoginta redegisse in commentarium per quinque annos, qui omnes eo curandi genere essent extincti, cum plus quingenti duodecim annis euasissent, quibus in aduerso cubito vena aperta fuerat. Ioannes Fernelius secundo Therapeutices capite quinto à Fuchsij opinione non videtur omnino dissentire: hic enim cùm in inflammatione vtendum esse reuulsione existimet, reuulsionémque esse tractum humoris illabentis in contrarium, non tamen dextra sinistris, aut interna externis, aut alia quæ nomine opposita sunt, existimet esse contraria, nisi in fibrarum etiam, ac venarum recto cursu collocentur; quare pleuritidi dextræ nequaquã esse contrariũ latus sinistrum; inflammato tamẽ cruri dextro sinistrum esse contrarium; hîc enim communem, & directam esse venarum societatem, non itidem illîc: idcirco pleuritide dextrum latus accupante, sinistri cubiti venam sectam eam haudquaquam tollere, sed potiùs noxium humorem, vel in inflammata parte relinquere, vel puro sanguini permiscere, vel, quod frequentissimè accidit, sinistram pleuritidem inuehere. Ioannes Baptista Montanus cõmentario ad Aphoris. xxj. libri primi, euacuationem auersiuam, vt ipse loquitur, fieri dicit ad partem oppositam, & ad longinquam, deriuatiuam autem per idem latus, & per eundem situm, vt si in dextro latere affectus est, eodem deriuamus. Hîc autem Montanus, vt manifestè apparet, nomine auersionis, seu euacuationis auersiuæ, intelligit quæ aliter reuulsio vulgò dicitur, & est auersionis species, confundens sine dubio genus cum specie. Auersio enim, vt alibi hoc eodem libro docuimus ex Galeno, genus est tum reuulsionem, tum deriuationem complectens; sed

Montanus auersionem quam dicit, proponit fieri ad partem oppositam, & ad lōginquam, in ea autem non requiri situs rectitudinem, quam dixerant antea esse dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, sed rectitudinem, quæ est inter extremas differentias terminorum localium; vt si locus affectus sursum est, trahatur materia deorsum; si antè, retrò; si dextrorsum, sinistrorsum; & semper integram diametrum seruari; non duas; his autem differentiis non obseruatis, diuersiuam euacuationem haudquaquam fieri, situs autem rectitudinem non requiri, quod per hanc potissimùm distinguatur deriuatio à diuersione: ex his appareat, cùm in pleuritide maximè competat reuulsio, concludi à Montano eligendam venam lateris oppositi, at subiicit copulari aliquando isthæc duo, deriuationem, & diuersionem, sicuti in morbis acutis, in quibus vtroque remedio statim opus est. In simplici igitur reuulsione, id est, quę nil aliud, quàm reuulsionem præstat, differentias oppositas seruandas esse, vt in præseruatione; cùm autem locum euacuamus morbo aliquo affectum, propinqua esse eligenda: sic enim, & deriuatio & auersio fiet, vt ipse dicit. Ex his profectò, quæ non adeò paucis protulit Montanus, vix appareat quam velit in pleuritide venam aperire, adeò confusè, qui aliis confusionem ea in re obiicit, loquitur ipse; videtur tamen eiusdem lateris potiùs quàm oppositi venam tundendam existimasse. In quam sententiam iuisse etiam video Guglielmum Rondeletium, hic enim libro de curandis morbis capite decimo quarto, basilicam vel mediam affecti lateris aperiendam esse dicit, sanguinémque ad magnam quantitatem esse mittendum; at si dolor non remittat, iterandam sanguinis missionem: subsequenti etiam cap. xv. pluribus eandem rem persecutus, Vesalij opinionem refutat, auctore tamen haud nominato, aliáque non inutilia addit; sed præstat Rondeletij verba proponere, quę ea de re ita leguntur: *Statim sanguinem mittere oportet quacunque hora diei vel noctis, vel anni tempore, modò magnitudo morbi, & virium robur illam indicent: facienda verò à parte quæ è directo est partis affectæ, & à maiori vena, vt basilica, & vna vice, si vires id ferre possint, ad sanguinis mutationem, & doloris aliquam mitigationem extrahere oportet: quòd si ob virium imbecillitatem, vel ægrotantis difficultatem, illam euacuationem ferre non possit, in duas diuidere oportet, sed quæ eadem die, vel paruo interuallo fiant, vel si videatur, per epicrasim facienda est, & nisi magna fiat missio sanguinis ab ea parte, plus damni euenit, quàm vtilitatis. Nam illa pars sanguinis missione commouetur magis, sanguis, & venæ parum inaniuntur, per quas agitatus sanguis faciliùs ad partem affectam fluit: facienda verò est à vena magna, quia facilior fit ex ea euacuatio, & è directo partis, vt fiat κατ' ἴξιν, quæ rectitudo non ob villos rectos, sed quia imitanda est natura, quæ solet facere suas excretiones secundùm rectitudinem: solent enim partes dextræ in dextras sua excrementa mittere, sinistræ in sinistras. Hæc autem sanguinis missio diuersio est, quæ ob materiam fluentem, non ob coniunctam fit, nisi cùm post aliquos dies fit, in qua inflammatione aliqua materia impacta est, ratione cuius diuersio facienda est, quæ si ad mutationem coloris sanguinis fiat,*

erit deriuatio, & diuersio. Sanguinis missio quæ à parte opposita fit, non potest esse vtilis, nisi in principio, in quo nulla, aut pauca materia collecta est, & continetur in magna vena, quæ rectitudinem habet cum parte dextra, & sinistra. Neque audiẽdi sunt, qui docent semper esse faciendam in parte dextra, quod vena ἄζυγος magis ad partem illam vergat, quàm in aliam. Hoc tamen faciendum ad deriuationem existimamus; vt primum ex parte opposita trahebant, deinde secunda missione sanguinis materiam in aliam euacuare tentabãt. Verum frustra fit per plura, quod per pauciora fieri potest. Quare ab eadem parte trahendus est sanguis, cùm per illam partẽ & diuersio, & deriuatio fieri possit. Hæc Rondeletius. At Hollerius Stempanus lib. 1. de morbis internis cap. xxvj. cùm è basilica eiusdem lateris mittendum in pleuritide sanguinem dicat, aliquibus tamen casibus venas cruris eiusdem lateris secandas esse proponit, vt si suppressa aliqua per partes inferiores vacuatione, inde malum ortum sit: in insigni plenitudine; in materia virulenta, cúmque statim initio materia in caput rapitur, ac mentem commouet; quæ videtur ferè Arculani sententia, à nobis antea proposita: In scholiis eiusdem capitis, ille idem Auctor rationem reddit illius sectionis; è dextro enim brachio in dextri lateris pleuritide, ob venam ἄζυγον, aut sine pari, quæ è directo est: è sinistro in sinistri, tum ob intercostalem, quæ osculis ramorum venæ ἀζύγου in sinistrum latus perreptantium copuletur; tum ob naturæ conatum quæ sese ita exonerare solet, nimirum è directo. Dehinc autem proposita Vesalij opinione, quam nos superiùs adduximus, semper siue dextrum, siue sinistrum latus afficiatur, mittendum esse sanguinem ex dextro, præterquàm si in tribus, aut quatuor superioribus sinistræ partis costis inflammatio sit, tunc enim ex sinistra axillari; hanc opinionem refutat, ostendítque anatomicam rationem à Vesalio propositam, nullius esse momenti: non enim ratione venæ ἀζύγου, aut sine pari dictæ, in dextra parte reptantis, quà transire debeat sanguis in sinistra parte inflammatus, ibi tundendam esse venam, cum eadem vena ἄζυγος, quem recipit à caua vena sanguinem, non ampliùs ad eam remittat, ita enim suis osculis venæ cauæ coniunctis fabrefacta cernitur, vt ei illud eueniat, quod vesicæ vrinariæ, aut cordis vasorum orificiis: id autem ita esse experimento probat, nam si venam cauam in parte superiori quispiam secet, & fistula in eam intromissa, inferiorem versùs partem sufflauerit, tota ipsa caua vena in parte inferiori simul cum vena sine pari inflatur, ac tumida euadit; at si venam eandem ἄζυγον parte inferiori secemus, immissaque fistula, ore ventum sursum propellamus, sanè vena caua non inflatur, nec tumida euadit, quòd aër in vena sine pari cõtentus exire non possit. Si autem aër à vena sine pari ad cauam non deriuatur, multò minùs sanguis aëre corpulentior refluere nõ poterit. Igitur eiusdem lateris secandam venam dicit: euius rei aliã etiam subucit anatomicam rationem; nam inter axillarem, & cephalicam venas, quæ à caua ascendente exoriuntur, prope iugulum ab vtroq; latere venam quandam mediam esse ex axillari ferè enascentem, quæ inde obrepens

in multas finditur venulas,quæ in vniuersum cum ramusculis, & venulis sine pari copulentur nutrientibus octo costas inferiores;Ita cùm iecoraria in pleuritide percunditur, sanguinem non tantùm in vena caua contentũ educi sed illum potissimùm,qui in inflammatione continetur, aut est prope inflammationem;præcipuè quidem si morbus octo costas inferiores occupet,sed multò magis si quatuor superiores, quòd cum his magnam habeat axillaris vena communionem. Hæc eadem propè omnia habentur apud Amatum Lusitanum centuria prima curationum medicinalium in scholiis curationis, sic iisdem adeò sententiis, & verbis, vt alterum ab altero desumpsisse certò appareat. Hic igitur Amatus, etsi lateris affecti venam tundendam existimet, sicuti Brissotus, & alij, illam tamen villorum aut fibrarum rectitudinem, quam ad sanguinis attractionem, dum aperitur vena, maximè facit, & Brissotus, & Fuchsius, & alij, ipse deridet, & nihil conferre existimat. Tum Vesalij opinionem refutat, eadem à nobis paulò antè ex Hollerio allata responsione, quòd ob ostiola apposita venæ sine pari, quæ cauæ coniungitur, aperta quidem ad sanguinem recipiendum à caua, clausa ad eum remittendum ad cauam, vt in vesicæ vrinariæ, aut cordis vasorum orificiis apparet, regressus hic fieri non possit; appellat autem illa, & ostiola, & opercula: nihil tamen ita nominat Hollerius, licèt eandem rem dicat; ita autem se reperisse scribit Amatus in duodecim cadaueribus anno M.D.XLVIJ. Ferrariæ dissectis, magna doctorum hominum spectante concione, idque etiam adnotatum fuisse à Ioanne Baptista Canano insigni anatomico. Tum quæ de vena illa media inter axillarem & cephalicam ab axillari ferè enascentem, ex Hollerio proposuimus, hîc etiam omnia habentur, quibus ad indicandam huius venæ cum vena sine pari communionem, addit præterea experimentum Amatus. Si enim venam hanc inter axillarem, & cephalicam in iugulo enascentem quispiam secuerit,& cannula, siue fistula sufflauerit,non solùm ipsam attolli,& inflari,sed simul etiam ramulos eius,atque ramulos venę sine pari,costas octo inferiores alentes, quod etiam eueniat cum iecoraria secatur,& fistula hæc quoque inflatur.vt pleuritidis omnino causa videatur à natura media hæc vena fuisse fabrefacta: talem autem venam Vesalio fuisse quidem antea ignotam,quũ de pleuritide dogma illud inuexit,deinde autem in laboriosissimo,& admirando de anatomia libro depictam,sic vt quodammodo à prima opinione deflexerit.Cæterùm hic ipse Amatus post aliquot annos eundẽ locũ tractãs,centurię quintę curatione septuagesima,cùm eandem de loco missionis sanguinis retineret sententiã,quædam tamen immutauit:ramos enim venæ sine pari coniungi,& copulari osculis venarum propagatarũ à vena axillari nutrientiũ internas thoracis alias partes,quod antea simpliciter protulerat,iam ita se rem habere dicit; quod per eum modũ in vno vel altero corpore ab eo dissecto,euenire obseruauerit,variis autẽ aliis in corporibus aliter accidere, venæ enim sine

para

pari ramos nõ omnino iungi,& copulari propaginibus venæ axillaris in thoracis interna alta parte,sed ita oscula osculis esse propinqua,vt nõ difficilis sit transitus humorũ,& sanguinis ab his ad illas,vt si non copulentur,copulari tamen,& coniungi videantur,quã rem in omnibus ferè cõspicere liceat,& ad id confirmandum autoritatẽ etiam ac testimoniũ adducit literarũ Bartholomæi Eustachij;quod verò facit ad priorẽ opinionẽ de loco missionis sanguinis in pleuritide,illam præterea rationibus aliis anatomicis confirmat,proponens adhuc alios consensus ramorum venæ sine pari cum axillaris,vti apud ipsum videre est. Verùm illa Amati ostiola, aut opercula, quibus prohiberi dicit, ne à vena sine pari remeet sanguis in cauam, irridet Gabriel Fallopius in obseruationibus anatomicis, neque à Canano viro solidæ doctrinæ,fieri posse vt talia ostensa sint,quæ nulla sunt, nisi fortasse per iocum, vt Amatum,& qui cum Amato erant deluderet,pro tempore à Canano illa sint prodita;cõsensum tamen venę sine pari cum axillari concedit; ab axilla enim prodire venam ab Amato propositam, cuius tres, vel ad summum quatuor aliquando rami iungantur cum tribus, aut quatuor propaginibus venæ sine pari, nimirum inter tertiam, & quartam, quartam, & quintam, quintam & sextam, & inter sextam, & septimam: infra autem septimam, aut supra tertiam, se talem connexionem nunquam reperisse, sæpe autem vnum tantùm, aut duos omnino. Proponit autem idem Fallopius in eisdem obseruationibus maximum per varias propagines consensum venæ sine pari cum venis, quæ infra vmbilicum sunt, vt colligi facilè velit,maximum sectam venam in poplite,in pleuritidis curatione afferre adiumentum. Victor Trincauellius non eandem perpetuò initio huiusce morbi tundendam esse venam existimat, sed pro vario corporis habitu, & conditione,quæ varias medico offerunt indicationes,modò hanc,modò illam magis, quippe nõ solam particulã,quæ inflammatione tentatur, sed illas potissimùm à quibus fluxio fit, vnde inflammatio pendet, considerare necesse esse: hæ enim euacuandæ sunt,quo fluxio ferri desinat, & ita reuulsionem fieri, quæ in inflammationum initiis maximè præcipitur: si igitur vniuersum corpus sit repletum, aut præcipuæ eius partes, ab iisque ad locum aliquem fluxione decumbente, gigni incipiat inflamatio, corpus sanè vniuersum,præcipuéque partes tanquam morbi causa,primùm omnium sunt exinaniendæ: tunc igitur non venam quæ inflammatam partem præcipuè respicit, primùm eligendam; sed quæ vniuersum corpus,aut partes quæ repletæ sunt, ita pro ratione multitudinis, & locorum, quæ repleta sunt, atque inde ratione magnitudinis inflammationis, quæ ex redundantia humorum, qui fluere possunt,dependet,modò hanc, modò illam venã secat;concludit igitur,vbi maxima est plenitudo in toto,& in partibus inferioribus, quæ maximam reuulsionem postulant, quæ ad maximè longinqua, & maximè contraria fit, venas pedis ex eadẽ parte incidẽdas esse,si mediocris plenitudo,aut totius,

ut plurium, & maxime præcipuarum partium, venam cubiti oppositi; si autem nulla, aut exigua sit corporis vniuersi plenitudo, ex qua nec timeamus inflammationem euasuram in magnam, quæ fomētum solùm habeat à vicinis partibus, satis esse secare venam in cubito eiusdem lateris: illam quippe satis posse euacuare particulam inflammatam, & proximas, à quibus inflammatio pendet. Si igitur ex suppressis mensibus, aut retentis puerperiis, aut cohibitis mariscis, fiat pleuritis, inferiores venas eligit Trincauellius. Vnde in sententiam Auicennæ, & Arabum eum magis concedere video; & si ille existimet, non diffidere Galenum, aut Græcos alios, sed ab Arabibus rem magis distinctè propositam, cùm Græci locum tantùm inflammatione affectum considerent, Arabes loca etiam ex quibus lata fluxione augetur inflammatio. Quod autem ad κατ' ἴξιν, seu ad rectitudinem pertinet, fibras aut villos nunquam memorat; solam lineam rectam, aut diametrum, vt Auicenna loquitur, in medium adducit. Franciscus Vallesius commentario ad quartum librum de ratione victus in acutis, proponit, Auicennam & alios ferè omnes Arabes ex contraria parte secuisse venam, multis autem agitata quæstione, iam ferè omnibus ventum in sententiam Græcorum, secarique iam vbique in brachio lateris affecti; de suo nihil aliud affert. Argenterius commentario ad Aphoris. vigesimumprimum primi libri, ex eiusdem lateris brachio mittit sanguinem, idque reuulsionis veræ, & propriæ causa: hanc enim esse solam veram reuulsionem, non oppositum secare, cùm hæc sit rectitudo, nimirum dextrarum partium cum dextris, & sinistrarum cum sinistris, nullo autem pacto dextrarum cum sinistris, & sinistrarum cum dextris. Hieronymus Capiuaccius cū Auicēna omnino sentit, cuius hac de re sententiam pluribus etiam explicat, dicit enim, ab Auicenna ideo proponi illas venas secandas, quia sanguinis simplicem subsistentiam, vt loquitur Capiuaccius, considerat. Accidere enim interdum, vt corpus vniuersum sanguine sit repletum, quare cùm sanguis in partibus inferioribus contineatur, & infra iecur, meritò probari sectionem saphenæ, & cùm sanguis contineatur etiam in partibus supernis circa iecur, ad partem tum dextram, tum sinistram, rectè secari venam vtriusque brachij: ideo autem priùs saphenam tundi, tum brachij oppositi, & postremum eiusdem lateris, non sanè quod ita perpetuò sit agendum, sed cùm vel huius, vel illius auxilij indicatio apparet: si enim materia quæ fluxit, & pleuritidem concitauit, est exigua, quæ autem adhuc fluit & fluxura conijcitur, copiosa, tunc ab hoc sanguine indicatione sumpta, quæ magis viget, non eiusdem sanè lateris debuisse ab Auicenna secari venam, sed alias; cùm igitur hæ duplices sint, altera brachij oppositi, altera saphena; cùm repletum est corpus, & dolor exiguus, ad maiorem & efficaciorem reuulsionem, saphenam secat, cuius sectio sufficiat aliquando, vt alia non sit opus; at si dolor perseueret, oppositi lateris scindendam, vt ab

alio

alio latere fiat reuulsio; quòd si adhuc perseuerat, tertiam venam id est, eiusdem lateris, aperiendam. Huic sententiæ non aduersari Galenum, licèt scriptum reliquerit, sectionem venæ ab opposito latere, vel nihil, vel tardè iuuare: respexisse enim Galenum scopum qui magis vrgeret, vbi enim dolor sit vehemens, qui fomentis non cedat, sed augeatur, vel etiam ante fomenta vehemens sit, quia hinc significatur sanguinem qui fluxit, & in parte inflammata continetur, vehementem esse, maximéque posse; ideo quamprimùm venam eiusdem lateris aperiendam: ex saphena enim, aut vena oppositi brachij, qui fluxit, sanguinem non ita euacuari posse, vnde in eodem inflammationis loco relicto sanguine, vel nullum, vel tardum est auxilium, quod dicebat Galenus. Ioannes Iacobus Vvecherus internam secat cubiti oppositi, si adsit phletora, & fluxio valenter irruat, aut venam tali è directo laborantis lateris, præsertim vbi hemorrhoides, vel menses detenti fuerint, si non plethoricum sit corpus, venam è directo laborantis lateris; etsi quidem oppositi brachij antea, aut tali secetur vena, quia corpus plethoricum sit, statim eodem die post propositam ex brachio opposito, aut vena tali, hanc etiam ex eodem latere aperiri vult. Vidus Vidius iunior primùm quidem reuulsionis causa secat, vel saphenam eiusdem lateris, vel internam, aut communem brachij oppositi, tum deriuationis ergo, internam aut mediam eiusdem lateris. Hieronymus Mercurialis tres conclusiones hac de re proponit. Prima, vbi tota materia iam influxit, si copia sanguinis adsit coaceruata ob aliquam sanguinis suppressionem, nimirùm hemorrhoides, vel menstruas purgationes, sanguinem mittendum à partibus infernis, id est, à saphena. Altera, si morbus est in initio, vt nihil materiæ fluxerit, & in corpore sanguis copiosus sit sponte coaceruatus, lateris oppositi venam incidendam; quia sola reuulsione opus est, atque ita intelligendos Archigenem, Aretæum, & Arabes. Postrema conclusio, si morbus non sit in principio, sed in progressu, atque adsit plenitudo sanguinis, vel etiamsi non sit insignis plenitudo, sanguinem mittere oportet ab eodem latere, sicut Hipocrates 4. acutorum, lxxij. tunc enim non solùm reuellere fluentes humores opus est, sed sanguinem etiam qui influxit, & distendendo dolorem facit, euacuare. Hæc postrema, quæ vulgaris omnium est sententia, vera est. Prima patitur difficultatem maximam; si enim tota materia influxit, cur inferiores venæ secandæ, quarum sectio magis facit ad reuellendam aut deriuandam materiam, quæ fluit, nihil autem euacuat ex inflammato loco, quod tunc maximè est necessarium? Quòd enim ex suppressis mensibus, aut hemorrhoidibus adsit sanguinis copia, iam non tollat superioris venæ sectionem, quæ à repleto inflammationis loco indicatur, vti eadem copia indicat, quòd concedimus inferiorum sectionum, vt vtrarumque sectio fuerit proponenda. Altera autē conclusio est penitus inutilis in curationis negotio:

quis

quis enim, vbi nihil materiæ influxit, medicum aduocat? aut quale initium morbi illud eſt, vbi nulla ſunt inflammationis veſtigia? præſeruationis gratia inde mittendum eſſe, & omnes dicunt, & rectè, & vtilis præceptio eſt. Salceus Sclanus com. ad Aphoriſ. xxj. primi libri, fibrarum illam rectitudinem à Briſſoto & Fuchſio, & Veſalio valde æſtimatam, nihil in ſanguinis euacuatione cõferre exiſtimat, & per κατ' ἴξιν, ſeu κατ' εὐθὺ ſolã vaſorum continuationem, & ſocietatem intelligendam putat, refellítque Veſalij opinionẽ, & oſtendit, quomodo ſanguis qui in parte inflammata continetur, ſecta vena in brachio, qui è directo reſpõdet lateri dolenti, ſiue ſit dexter, ſiue ſiniſter, (ita enim ille faciendum exiſtimat) tum reuellatur, tum deriuetur, eandem proponens obſeruationem anatomicam, de ramo illo venæ qui ab exillari prodiens, diſſeminatur ad muſculos thoracis, & mammas per externas partes, quam venam non negari etiam à Veſalio, & dicit Sclanus, & dixit ſuperiùs Luſitanus; qui ramus per anaſtomaſim à Græcis dictam, iungitur & copulatur cum extremitatibus venæ ſine pari, ita vt ſecta vena axillari, ſiue dextra, ſiue ſiniſtra, euacuetur etiam ſanguis à ramo, quem diximus ab axillari vtraque produci; & ratione ſocietatis propoſitæ, à propaginibus illis venæ ſine pari: addit Sclanus, & confirmat quæ de oſtiolis, aut membranulis appoſitis ad initia germinationis venæ ſine pari à vena caua, illis ſimilibus quæ ſunt in cordis ventriculis, ratione quorum prohibetur, ne ſanguis, qui à caua fluxit ad venam ſine pari; poſſit ad cauam remeare. Hæc autem quamquam irriſa à Fallopio, vt antea propoſuimus, obſeruata tamẽ non ſolùm ab Amato, & alio peritiſſimo anatomico, ſed ab eodem Sclano oculis percepta in anatomicis adminiſtrationibus, dum in gymnaſio Neapolitano corpora diſſecarentur, addítque rationem Sclanus: meritò enim factum, ne ſanguis qui in vena ſine pari continetur, ad cauam remeare poſſit; quippe aliter futurum, vt perpetuo conſtrictionis motu, quem obit thorax, ſanguis perpetuò à vena ſine pari expelleretur ad cauam, & ita ſuo alimento deſtituerentur partes illæ, ſicuti ad redundantiam, aut vitium eiuſdem ſanguinis in vena ſine pari, quo poſſet ſanguis euacuari, ſocietate aut communione illa prouidit Natura, quæ illi eſt cum propaginibus venæ ortæ ab axillari, quarum beneficio ſecta vena in brachio, ſiue dextro, ſiue ſiniſtro, euacuatur ſanguis etiam qui in vena ſine pari continetur: ſecandam igitur in pleuritide venam exiſtimat Sclanus, quæ è directo dolẽti lateri reſpondet, atque ita tum reuulſionem à nobis præſtari, dum prohibemus ne à vena caua redundans ſanguis fluat ad partem affectam, tum deriuationem, dum euacuamus quod ad partem fluxit, & nondum ibidem firmiter hæret, ratione ſocietatis propoſitæ, quam habet axillaris, tum dextra, tum ſiniſtra cum ramis venæ ſine pari, qui ad nutriendas partes internas thoracis, & dextras, & ſiniſtras ſunt diſtributi. Hęc Sclanus. Ab eadem ſententia non diſcedit Alexander Maſſaria, qui ex brachio lateris laborãtis ſanguinem mittit: ita enim ſimul, tum reuelli, tum deriuari, quod opus

ſit

sit necessariũ, nõ simpliciter reuelli, quod fiat sectis venis in partibus oppositis & distantibus. In eandem sententiam ire quoque video Ludouicum Mercatum, qui eiusdem lateris venas statim per initia secandas esse existimat, sic enim & reuulsionem & deriuationem fieri. Anne verò alias adhuc recentiorum sententias memoro? propositæ sanè sunt, mihi quidem notæ, eorum qui illustriores sunt, nec alias inquirere necesse habeo, quæ fortasse non paucæ sunt, sed obscuriorum auctorum, qui vel his, vel illis rationibus magis persuasi, vel huic, vel illi opinioni adhæserunt. Ex propositis autem pateat, non esse fortasse in tota medicina locum magis controuersum, quum tamen ita frequens, ac alius quilibet, pleuriticus morbus sit, vt per annorum sæcula potuerint saltem experimenta, ratione adhibita rei fidem facere. Atqui, & hi & illi, ad propriam opinionem adstruendam, sua iactant experimenta, vt aliter aliis effectus omnino respondisse appareat, artis incertitudinis non leue argumentum; cùm illi qui per tot sæcula, varia atque adeò contraria medendi ratione hoc in morbo vsi sint, celebres admodum & in scribendo, & in medicina facienda viri extiterint. Egóne autem ex hac quæstione asymbolus discedam? non sanè; nec tamen sigillatim argumenta omnia persequar, refutabo, aut confirmabo: ingentis enim voluminis res esset: sed breuiter quædam tantùm proponam, haud inutilia fortasse, haud ex toto obseruata fortasse. Illud primum esto, missum sanguinem ex opposito latere, haud vnquam pleuritico detrimento esse, nec alteri lateri inflammationem afferre, quod Fuchsius & alij scribunt. Cùm enim per tot annorum sæcula quot antea proposui, eo modo sanguis missus sit, haud credibile, eiusmodi ægrorum detrimentum ex malè adhibita curatione, diligentes, & non imperitos medicos latuisse? quî enim possit alterius semper lateris ita secta vena, suborta inflãmatio non apparere? sed & Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionem, in pleuriticis non detrimentũ, sed vtilitatẽ, licet omnino obscuram, aut post temporis interuallũ afferre scribit. Sed quoniam, non quod minimè lædat quærimus, aut quod serò prosit, verùm quod celeriter adiuuet, quod pleuritico est necessariũ; ideo quis pleuritico aptus ad celerem salutem, missionis sanguinis in corpore locus est? Id sanè ex eo pendere puto, quo consilio mittatur sanguis; licet enim in pleuritide, vt in cæteris inflammationibus mittere sanguinem è vena, tum reuulsionis causa, tum deriuationis, quod in illis morbis peccans sanguis duobus in locis contineatur, vel enim in loco qui est origo fluxionis, & vnde fluit, quo nomine intelligi etiam volo totum spatium, & totam viam, qua decurrit sanguis; vel continetur in loco, qui inflammatione tentatur, ad quem iam defluxit, hic autem vel sunt venæ exiguæ, ad quas de maioribus decurrit, vel spatia intermedia musculorum, aut etiam continetur vtrobique, tum in loco originis, tum in loco inflammato, siue sint venæ, siue spatia intermedia; qui est in spatiis intermediis, non

emittitur venæ sectione, de qua loquimur, sed scarificatione, ideirco hunc prætermittimus: at si secetur vena, vti emittatur qui est in parte inflammata, hæc dicitur deriuatio; quemadmodum si secatur, vti emittatur qui est in loco originis, aut in cursu, vel via intermedia, quo reuocatus, & de medio itinere retractus, ad locum inflammatione tentatum fluere prohibeatur, dicitur reuulsio: si vtrobique contineatur, vtrumque auxilium est necessarium. Debet autem vtraque euacuatio, tum cuius beneficio deriuamus, tum cuius reuellimus, fieri, vt Hippocrates loquitur, κατ' ἴξιν, quod Galenus interpretatur κατ' εὐθὺ, id est, è directo, seu è regione, aut recto tramite: hic autem rectus tramites, non aliud est quàm consensus partium, & venarum sibi inuicem respondentium, cuius beneficio secta altera parte, altera etiam euacuatur cuius inanitionem quærimus: fibrarum rectitudinem haud nomino, non enim puto necessariam; consensum simpliciter dico. Hic igitur partium, seu venarum consensus seu rectitudo, aliter in deriuatione, aliter in reuulsione consideratur, & accipitur; nam in deriuatione consideratur inter locum, aut venas loci inflammatione affecti, ac locum seu venam proximam quæ aperitur; in reuulsione autem, inter locum vnde fluxionis est initium, aut loca illi proxima, & locum qui secta vena aperitur: non enim, nec in deriuatione ipsemet inflammatione obsessus locus semper aperitur (quod per scarificationem facimus) nec in reuulsione ipsemet originis locus, quia non licet sæpenumero, non enim vbique licet secare venam. Ex iis igitur quæ secari solent, illa eligenda quæ consensum, & societatem habeant, aut è directo respondeant; in reuulsione quidem locis vnde initium est fluxionis; in deriuatione, loco qui inflammatione obsessus est, Initium autem fluxionis latiùs accipitur, nam & ipse humoris fons, & totum spatium, aut via, qua decurrit humor, eo nomine intelligimus. Conferat igitur ad reuellendum, tum euacuare fontem ipsum, si quis est, tum vias quæ ex ipso humorem deducunt; sicuti autem fons longiùs distat, ita viæ propiùs absunt à loco inflammatione tentato: vera autem, & propria reuulsio à fonte, est ibidem secta vena, minùs propriè quo magis à fonte recedimus, & ad locum inflammatum appropinquamus: hæc enim iam deriuatio esse incipit, quæ à vena proxima, & socia fit, & reuulsio quædam minùs propriè dici potest. His positis, quæ & Galenica, & rationi consentanea sunt, non difficile est videre, quo loco tum in pleuritide, tum in aliis inflammationibus, seu reuulsionis, seu deriuationis gratia sit secanda vena: semper enim reuulsionis gratia, origo & fluxionis initia quærenda sunt, eaq; vena aperienda, quæ ex illis detrahat; ita enim in cõtrariã partẽ auertitur sanguis, cuius origo, & initiũ cõtrariũ sit fonti seu termino, & motui, quo ex initio fertur humor: in deriuatione autẽ quæritur vena proxima consentiens, & socia loco inflãmato, vti materia inflãmata qua ibidẽ existit euacuetur.

euacuetur. Igitur reuulsionis gratia, si initia fluxionis sunt in partibus superioribus ad inferiores, superiora secabimus, originis locũ euacuantes, aut saltem vias, & ductus origini quidem subditos, sed inflammato loco ratione fluxionis superiores: si è dextris decurrat sanguis ad sinistras partes, dextra vbi est initium aperienda est, aut vix paulò subtus initium, ita in aliis quæ opponuntur: quò autem magis prope initium aperitur, eò melior fit reuulsio, quia longius retrahitur. Tunc autem huiusce reuulsionis occasio maximè est, cùm materia maximè fluit, quod solet esse per initia morbi, sicuti progresso morbo, multaque materia in loco inflammationis recepta, deriuatio maximè conducit. Igitur dum in pleuritide, quæ est inflammatio lateris; aut membranæ succingentis costas, quærimus quæ vena aperienda, primùm videndum, quod antea proposui, vtrùm reuellere, an derriuare nobis consilium sit: si igitur reuellere, id est, prohibere ne sanguis ad latus fluat, initia fluxionis consideranda sunt, & locus quâ fluit, vt inde per euacuationem reuocetur; quare si à capite ad latus, seu membranam succingentem costas, per iugulares, & alias deinceps decurrat sanguis, ex capite & iugularibus detrahendus sanguis, & quoniam frontis vena non est opportuna, & iugulares cum periculo secantur, idcirco exterior in brachio, quæ & cephalica dicitur, cōmodè scindetur è directo lateris affecti, quoniam maximè putandum ex respondente parte capitis ire fluxionem ad latus, inde autem auferendus è capite est, vbi peccat: quamquā reuulsionis à capite gratia, nō multũ fortasse interfit, vtra secetur, cephalica dextra an sinistra, cùm ex iugularibus in caua vena admisceatur sanguis, ex qua deinde exoriuntur cephalicæ vtræque: si autē in partibus inferioribus humorum multitudo sit, ab iisq; digressus sanguis, ad latus aut membranam succingentem resiliat, quod affecto vtero per mensium suppressionem contingere solet, aut retentis hemorrhoidibus, eo casu reuulsionis nomine venæ in pedibus erunt scindendæ, ex ea parte qua fuerit dolor in latere, vti de capite diximus, ibidem enim similiter in vtero esse affectionem coniectandum est, indidem autem euacuandum; alioquin etiam vtriuíuis ex cruribus sectum, vterum possit exinanire, & initia fluxionis euacuare, & reuellere à latere, & partibus superioribus: sunt autem, vt ab vtero euacuemus, hæ venæ opportunæ, nec ad exhauriendam illam partem aliæ nobis dantur: hæc tamen euacuatio, ratione vteri ipsius est deriuatio, & ita à Galeno appellatur; ratione lateris est reuulsio. Si autē vtrobique, id est, tum in superioribus, tum inferioribus partibus, aderit multitudo, & vtrinque materia decurrat, vtrobique scindetur vena. Quòd si in superiori parte venæ cauæ ad iugulũ, & inferiùs etiā ad eandē venā, & locis proximis sanguis redundet, vnde impetu facto, siue ad dextrũ, siue ad latus lęuũ declinet, oppositā partē secabimus, contrariũ motum opponētes; etsi enim nō multũ fortasse referre videatur ad reuellendũ, vtra secetur, cùm ibidem in vena caua mixtus, & per totum

S 2 confu

confusus videatur sanguis, trahere tamen quo plus fieri possit ad contrarium,& aduersum motum opponere,prodesse aliquid possit: itaque si ad læuas moueatur sanguis, & vel per venam à caua proximè enatam, nutrientem tres aut quatuor superiores costas, in superna hac lateris parte ibidem inflammationem concitaturus, aut aucturus excipitur, vel per axillarem & eius ramum,aut ramos, qui copulantur cum propaginibus ramorũ venæ ἀζυγου, aut sine pari, à dextra parte prodeuntium ad alias octo aut nouem costas inferiores decumbit, quam defluxionis viam considerabilem, cùm haud consideraret Vesalius, nouum dogma antea propositum inuexit;si sanè ad læuam, vel hâc, vel illâc mouetur sanguis, basilicam dextram aperiemus, longissimè ad contraria fluxionis initia retrahentes; etsi vtilis etiam admodum esse possit sinistræ sectio, cùm hinc etiam origo sit fluxionis,& ad inferiorem adhuc longè partem materia decubitura; sed quoniam, tum in tribus,aut quatuor superioribus eiusdem lateris costis, tum in reliquis eiusdem octo vel nouem fieri posset inflammatio; si in superioribus, reuulsionis gratia maximè prætulerim propositæ sectionem, quoniam fluxionis motus hâc viâ est concitatior,cùm aditus à caua ad hanc sit paratior:non ita si inferiores octo aut nouem tententur, quoniam hâc non potest sanguis multùm concitatè ferri, reuulsio autem quam in præsentia quærimus, concitati motus maximè gratia quæritur. Itidem si ad dextram partem à vena caua proposita mouetur sanguis,vel per parem venam nutrientem tres, aut quatuor costas superiores eiusdem dextri lateris,vel per eam quæ est sine pari,nutrientem reliquas octo aut nouem, reuulsionis gratia sinistra basilica erit aperienda,eadem ratione maioríque adeò vtilitate,quòd vtrobique ad excipiendam facilè fluxionem aditus pateat; etsi dextræ etiam apertio non parum conferat,quod, vti diximus, hâc etiam moueatur sanguis,& reuulsio itidem hæc sit, licèt non adeò perfecta. In hac autem sanguinis emissione, coloris mutatio minimè est expectanda, quippe non assatum sanguinem,qui inflammationi hæret, euacuare nobis consilium est, sed qui extra inflammatum locum in fluxionis origine est, reuellere, id est, prohibere ne fluat: huius verò mutari colorem non est necesse; quare qui reprehendunt oppositi brachij sectionem, quòd sanguis bonus euacuetur, vitiato in inflammatione relicto, cùm vera dicant, malè colligunt, hac quidem ratione eiusdem lateris venam esse rescindendam, non enim vitiosum in parte inflammata collectum ea sectione auferre, sed fortasse bonum sola quantitate peccantem, ex locis haud affectis euacuare, ne fluat. Ita igitur, vt puto,reuulsionis nomine mittendus est sanguis in pleuritide. At deriuationis gratia, id est, vt materia iam in loco inflammationis recepta, vndecunque fluat, euacuetur, quod spectare solemus iam progresso morbo, vicinam partem & sociam, ac inflammationi communicantem eligentes, secabimus internam brachij ex illa parte, qua dolor affligit;

affligit; non enim alia datur proximior & consentiens, quæ secari possit, cuius beneficio inflammatus sanguis euacuari possit. Id spectauit Hippocrates secundo de ratione victus in acutis text. decimo; euacuari enim voluisse sanguinem in inflammatione contentum, ex eo apparet, quòd copiosè euacuari voluit, donec color immutaretur, sic vt rubidior multùm, vel pro puro rubido liuidus flueret, nam vt in contrario scribit Galenus, sanguis qui in phlegmone continetur, caloris abundantia permutatur, si enim qui in totum spargitur corpus, pituitosior existat, rubicundior erit qui in inflammatione continetur; si autem rubidus qui in totum corpus est diffusus, sanè qui ad phlegmonem est, adustus & assatus, in nigrum permutabitur; liuidus autem, in ea transmutatione quæ fit à rubido ad nigrum, medium locum obtinet. Si autem reuellere, aut retrahere fluentem, & nondum inflammatum sanguinem voluisset, non erat cur coloris mutationem expectaret Hippocrates, cuius sententiam cùm sequatur Galenus, idem similiter propositum habuisse existimandum est libro de curandi ratione per sanguinis missionem capite decimo quinto, quo affecti lateris in brachio venam secuit: deriuant igitur, & Hippocrates, & Galenus, cùm ex affecti lateris brachio sanguinem mittunt, est enim societas venis nutrientibus costas dextras cum ramis basilicæ dextræ, & nutrientibus costas sinistras cum ramis sinistræ, neque proximior datur vena, cuius sectione ex inflammata parte educi sanguis possit. Quamquam autem deriuatio dicatur, & sit, quòd sanguinem euacuet, non qui mouetur, & fluit, sed qui in parte receptus est, non tamen impactus, cui debetur scarificatio, reuulsio tamen hæc, euacuatio appellatur etiam aliquando à Galeno, reuulsionis nomine latiùs sumpto; cùm enim secta interna brachij, euacuetur sanguis qui continetur in vena caua, & facilè semper fluit ad latus, hoc nomine dicitur reuulsio, quod etiam paulò antè attigimus. Reuulsionem ita appellauit Galenus secundo de ratione victus in acutis, text. decimo, scribens de pleuritide, vbi superiorum partium condolentia indicauerit, venam in cubito illam esse secandam, quæ sanguinem ab affecta parte, & magis, & velociùs, tum reuellere, tum euacuare possit; sed & supposuit fortè hoc loco Galenus, originem morbi & initia fluxionis esse ad illas venas; reuulsio igitur non propriè est, vt puto, sed mixtum quoddam ex reuulsione, & deriuatione, sicuti etiam reuulsionem appellauit Galenus, in doloribus capitis posterioribus, sectionem rectæ in fronte venæ, quam præcipit Hippocrates quinto Aphorismorum; & missionem sanguinis in occipite cum cucurbitula in oculorum diuturnis fluxionibus; cuius vsu cùm sanatas diuturnas illas fluxiones dicat, sintque hæc localia auxilia minimè approbanda initio morbi, reuulsiones propriè dicendæ non sunt. Liquidiùs etiam secundo in sextum Epid. particula xxxij. reuulsionem latiùs accepit, cùm

diuersionem ab oculis ad palatum, reuulsionem dicit per hæc verba: *Auxiliorum reuellentium hac vna quedam species est, ipso nobis consulente, diuturnas oculorum fluxiones traducere ad fauces, videlicet per acria medicamenta reuellentibus, quibus palatum inungere, atque gargarizare iubere conueniet.* Reuulsionis igitur gratia, aliquando in pleuritidis initio ex affecti lateris brachio mittitur sanguis, deriuationis autem ex eodem frequentissimè, sicuti mixti etiam operis ratione interdum. Contingit autem aliquando, vt licet reuellentium vsus præcedere debeat, deriuantibus, adeóque ex distanti, & opposita parte venæ sectio, in pleuritide prius in vsum reuocari debeat, cùm à distanti parte initium fluxionis est; omissa tamen hac deriuationem moliuntur ex affecti lateris brachio, cùm dolor vehementiùs vrget; quod ex Hippocratis præcepto fit vj. Epidemiorum, per illa *παροχετεύειν ὑπείξαντα, ἀντισπᾶν αὐτίκα, ἀντιπίπτοντα ὑπεῖξαι*, hoc est, deriuare cedentem, retrahere statim, renitenti cedere; in quorum explanatione hæc habet Galenus: *Neque enim semper in retrahentibus auxiliis permanendum est, sed aliquod tempus, quod retrahentibus vacet, interponere oportet, vt succum qui in affecto membro priùs inhæserit, excerni permittamus: in membro enim remanens ipsum bifariam contristabit, & multitudine distendens, & qualitate discrucians. At si humores in particulam priùs illatos exire permiseris, ipsam dolore liberabis, faciliúsque reuulsoriis auxiliis aliquid proficies, non ampliùs in se ipsum membro propter dolorem succos prouitante, vltra eam quam à principio non rectè acceperant, inclinationem.* Quamquam autem hisce verbis Galenus reuellentia in dolorum curatione præire manifestò significet; cùm tamen irruentibus adhuc humoribus deriuationem adhibendam suadeat, tanquam auxilium præuertendum, vti reuulsio magis proficua deinde sit, cui non appareat, etiam non prægressis reuulsoriis auxiliis, ob eandem rationem deriuationi locum esse? Vbi igitur in pleuritide maximus erit dolor, argumento membranam esse repletam, & à morboso humore vexatam, statim à lateris affecti brachio deriuationis gratia mitti sanguis debebit, quaecumque à parte ad eandem membranam sanguis fluat. Idem etiam colligatur ex illis eiusdem sexti Epidemiorum verbis, *ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματός τε κοιλίην διαιρεῖν*, id est, *in doloribus proximum ventrem purgare oportet, sanguinis ventrem rescindere*, ad eum scilicet finem, vti dolor qui ex sanguinis multitudine distendente, & qualitate affligente creatur, humore eodem exhausto, & extra corpus emisso sedetur. Nec verò timendũ est, quod nonnulli scribunt, secta vena in brachio lateris affecti, illuc sanguiné trahi, illis enim generatim respondet Celsus lib.2.cap.9.de sanguinis missione, per hæc verba: *Mitti verò his sanguis debet, si totius corporis causa sit, ex brachio, si partis alicuius, ex ea ipsa parte, aut certè quã proxima, quia non vbique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, iuxta talos. Neque ignoro quosdam dicere, quàm longissimè sanguinem inde vbi lædit esse mittendum: sic*

enim

enim auerti materiæ cursum: at illo modo in id ipsum quod grauat euocari: sed id ipsum falsum est: proximum enim locum primò exhaurit, ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur; vbi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Particulatim autem de pleuritide illud adiici possit; non lateris dextri, aut sinistri ipsum affectum locum esse qui scindatur, quem scarificari prohibet Galenus libro artis medicinalis, ne plus sit quod ratione doloris attrahitur, quàm illud quod euacuatur, sed leuiter aperiri partem, sociam quidem, nec lōgè dissitam; sed tamen adeò, vt reuulsionis nomen euacuatio illa etiam merere possit, aut mixti operis sit, vt per initia illi locus aliquando, atque etiam sæpe esse possit, quemadmodum etiam aliquando oppositam, & valde procul dissitam à latere affecto partem, necessarium secare esse diximus.

De causis paralyseos suspectus Galeni locus perpensus, & declaratus, ac Auicennæ non dissentire ostensus. Paralyseos causa à recentioribus quibusdam adducta, refutata.

CAPVT XXIV.

CVM proximam, & continentē causam τῆς παραλύσεως, quę Latinè resolutio dicitur, & nihil aliud est, quàm priuatio sensus, aut motus, aut vtriusque in aliqua, aut aliquibus corporis partibus, inquireret Galenus libro primo de symptom. causis capite quinto, ita scribebat, vt quidem vertit Linacer: *Ac continens quidem, siue contentiua, siue proxima, siue quomodocunque alio vocabulo libeat appellare, huius symptomatis causa, est talis quispiam in neruo affectus, cuius occasione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porro prohibetur, siquidem meatum aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos descendunt manifestè habere cernuntur, vel ex obstructione, vel compressione: si autem non habet, ex constipatione, vel frigore, vel compressione.* Quod hîc dicit Linacer constipationem, & Græcè est πίλησις, meliùs fortasse dicatur coactio, aut densatio, aut etiam crassefactio: sed consideremus locum Galeni; si neruus cauitatem habet, proponere videtur Galenus causas duas, seu duos affectus, obstructionem, & compressionem, ex quorū alterutro angustia facta, impeditur trāsitus animalis facultatis; si autem non habet, tres, stipationem, (quam nos coactionem, densationem; seu etiam crassefactionem dici meliùs putamus) compressionem, quæ similiter neruo meatum habente proposita fuit; & est vtrique communis, atque etiam frigus. Obstructio igitur tantùm recipienda, vbi neruus cauitatem habere intelligatur, compressio, siue habeat, siue non

habeat,

habeat, coactio ac frigus priuatim, vbi nō habeat. Sanè autem non video, quare duę hę causæ; densatio & frigus, separatim & disiunctim, alteráque ab altera proponantur, cùm à frigore densatio fit, illúdque huius causa; vt qui à densatione, seu coactione, aut stipatione paralysim fieri dicit, ille à frigore eandem fieri, non habeat necesse dicere, nisi eiusdem densationis particulares magis causas explicet, quod etiam apparere possit ex eiusdem Galeni verbis, declarans enim quomodo ex illa densatione, quam πίλωσιν dixit, fiat paralysis, scribit id contingere, cùm neruus crassiorem, & duriorem quàm pro sua natura, habitum seu conditionem susceperit: id verò contingere duplici ratione, vel quia enutritus sit viscidis, & crassis succis, vel quia sit coactus à violento frigore; quomodo igitur duas illas causas tanquam ex æquo ponit? Profectò si locus non est corruptus (quod tamen vt suspicor facit antiqua tralatio, quæ manifestè hîc mendum continet, frigoris autem vestigia nulla) dixerim coactionem, seu densationem, & frigus esse posita tanquam synonyma, vt posterius prioris esset explicatio. Igitur causæ tres ponuntur à Galeno affectionis nerui, ex quibus impediri virtus possit ne feratur, obstructio, compressio & densatio, quarum aliqua necessariò interuenire debeat, vbi paralysis gignitur. Cęterùm Auicennas, haud dicam, an dissentiens à Galeno, an imperfectà absoluens, an sensa illius non percipiens, paralyseos causas aliter distinxit, & eum morbum fieri dixit, vel quia facultas non fertur ad membra, vel quia licèt feratur, membrorum vitio non suscipitur, id autem hisce verbis ipse protulit. *Destructio sensus, & motus fit, quoniam spiritus sensibilis, aut motiuus, aut retinetur à penetratione ad membra, aut penetrat, sed membra non suscipiunt eius impressionem propter complexionis corruptionem.* Sanè autem cur prohibeatur ferri spiritus, causas fere affert quas Galenus, oppilationem, constrictionem, & compressionem: at videatur fortasse in Galeni dictis alterum membrum desiderari, quum fertur quidem spiritus, sed ob deprauatum temperamentum spiritus efficacitas non suscipitur à membro. Dicimus, quòd Auicennas pluribus & distinctiùs exprimere voluit, fortè vt euidētius faceret, minùs subtiliter proposuisse, & fortasse obscurasse magis, cùm ipsum idem totum oratione sua liquidò comprehendat Galenus. Nam quod ait, paralysim fieri eo quòd prohibeatur facultati trāsitus, prohiberi autem ob nerui affectionem, quæ est, vel obstructio, vel compressio, vel densatio, eo sanè omnia continentur ab Auicenna proposita: si enim spiritus penetrat, vt ipse loquitur, aut eius interpres, membra autem non suscipiunt eius impressionem, propter complexionis corruptionem, profectò hæc corruptio temperamenti membri, potissimùm pertineat ad neruos illius membri, qui nerui spiritum illum erant recepturi, vnde membro fiat sentiendi, aut mouendi facultas; hæc autem temperamenti corruptio, non est aliud quàm ille affectus à Galeno propositus, obstructio, compressio, & densatio, etiam ex Auicennæ dictis, qui corrumpi affirmat temperamentum ab intemperie non calida, aut sicca, sed frigida,

aut

aut humida;obstructio quippe à Galeno proposita est ab humore frigido,nec minùs compressio, & densatio à frigore, seu frigida intemperie: membri autem temperamentum corrumpi,paralysímque inde gigni nimimè corrupto nerui temperamento,ex iis est quę fieri non posse credam. Igitur affectus propositi sunt,qui semper paralysim gignunt,modò tamen pertinent ad neruos iuxta eorum initia,cerebrum, aut spinam , modò ad eorundem portiones seu exiliores propagines , quæ musculis inferuntur, & ad cutim etiam diffunduntur,sic vt nomine nerui intelligamus etiam neruosa corpora,quę nimirum tenuissimos neruos habent,sicuti cutis est, cuius nullam fermè sumere partem est , quæ exiguis neruis careat : cùm igitur exiles hi nerui,seu neruosa corpora,propter obstructionem , compressionem,aut densationem,facultatis sentientis aut mouē'is vim suscipere non possunt,sensu,aut motu priuatur membrum; id autem est quod dixit Auicennas,membrum propter complexionis corruptionem spiritus penetrationem suscipere non posse:illæ enim causæ,membri eiúsque neruosum temperamentum,frigore aut humore corrumpūt,vti diximus,atq; ita ad easdem causas reuoluimur , nec in Galeni dictis quicquam desideratur,quinimo proximiùs caussas affectus proposuisse dicendus est.At verò alia adhuc ratione paralysim gigni posse, auctores nonnulli sunt qui proponāt,nimirum fonte spiritibus defecto, quod contingat ob aliquam cerebri intemperiem,aut alios morbos:aut si in se ipsa contrahatur facultas,quod in cerebri vulneribus ex contusionibus accidere scribit Galenus vij.Aphorism. lviij. Dicimus,vbi spirituum fons,id est, cerebri ventriculi spiritibus careant,non paralysim,sed apoplexiam gigni , quippe qui nulli sunt.non possunt ad aliquod ex membris mitti , indéque totius corporis resolutio,& mors subita sequitur.Porrò autem si fortè exigua adsit spirituum copia,rationem non video,cur ad hanc partem magis,ad illam minùs mitti debeant,vnde huius,non illius partis contingat paralysis; nisi id fortè loci distantiæ ratione fiat,quo casu pedes aut crura id pati possent, vt in proximis morti accidere videmus. Cæterùm spirituum penuria in cerebro,stuporem magis in toto corpore,quàm paralysim alicuius partis efficiat , defectus autem ex toto , paralysim totius , quæ mihi quidem est fortissima apoplexia,ex qua subita mors. Cerebri igitur morbi simpliciter , non magis hanc quàm illam corporis partem lædent,nisi origines ipsæ,seu initia neruorum particulatim afficiantur , tunc enim partes lædentur,ad quas & initio nerui descendunt;ita verò ad neruum res pertinet,& ad Galeni opinionem reuoluimur. Hippocratis Aphorismus non de paralysi , sed de apoplexia intelligitur , quod ex Galeni commentario patet,qui nomine aphoniæ,seu vocis carentiæ,intelligi dicit amissionem etiam sensus,& motus in vniuerso corpore, quæ est apoplexia , eam fieri ex cerebri concussionibus manifestum est.

Variæ ex Galeno febris definitiones aut descriptiones: febris naturam caloris non quantitate, sed qualitate constare. Tralliani de eadem re opinio. Ad Galeni definitiones adnotata quædam, cuiusdámque loci tentata correctio. Alexandri Aphrodisiensis & Auicennæ febris definitio allata.

CAPVT XXV.

V M Galenus ad naturam febris explicandam, variis locis varias eius definitiones, aut descriptiones attulerit, semper quidem naturam attigit, at ex toto, quantum medico vsui sit, absolutam semel eius definitionem, aut descriptionem minimè proposuit; quod tamen fecisse Auicennas existimatur initio quarti libri. Nos porro tum Auicennicam illam, quam multò antiquiorem esse ostendemus, tum Galeni loca plurima, quibus febrim definire, aut describere conatus est, hoc capite afferemus, & ad singula quædam adnotabimus, ex quibus febris natura maximè dilucidabitur. Igitur ad hanc rem pertinentia obseruaui apud Galenum loca nouem, quæ deinceps sigillatim referam. Primus est libro secundo methodi capite vltimo: *Febris est calor adeò auctus, vt occasione eius corpus laboret, nec probè fungi actione possit.* Alter, libro de causis morborum capite secundo: *Febris est quædam totius corporis immoderata caliditas.* Tertius, primo de differentia febriū capite tertio: *Febris est quando in corde quædam præter naturam caliditas generatur.* Quartus, in librū Hippocratis de fracturis commentario tertio: *Febris natura nihil aliud est quàm igneus calor.* Quintus, octauo methodi capite primo: *Febris est calor adeò immodicè auctus, vt & hominem offendat, & actionem lædat.* Sextus, primo de ratione victus in acutis particula xviij. *Febris ortus est conuersio natiui caloris ad igneam naturam.* Octauus, primo Aphorismorum xvj. *Febris est conuersio natiuæ caliditatis ad igneam.* Nonus, secundo de naturalibus facultatibus viij. *Febris est caloris naturalis immodica quantitas* Singulæ igitur hæ definitiones exprimunt formam aut naturam febris, qui est calor naturæ alienus: sed aliæ exprimūt nomine qualitatis, sicuti cùm dicitur, calor igneus, calor præter naturam, aliæ nomine quantitatis, sicuti calor auctus, totius corporis caliditas ἄμετρος, id est, immoderata, seu mensuram excedens: auctio enim propriè pertinet ad quantitatem, & mensura propriè de quantitate dicitur: Veruntamen quod in ea definitione proponitur de calore haud naturali, illud propriè ad qualitatem, non ad quantitatem pertinet,

noxiáque

noxiáque & infeſta caloris qualitate,non eiuſdem quantitate modum excedente febris natura conſtat;libro enim tertio de præſagitione ex pulſibus capite ſecundo,cùm duplicem ſtatuat ſpecie calorem, alterum à putredine humorum genitum,cuius qualitas ſit acris & fumoſa,alterum cũ humiditate ſuaui,quantitate ſola à naturali ſtatu diſcretum, quorum ille quidem conſtans,& ægrè ſolubilis ſit, hic non diuturnus, ac ſequi ſolet balneas, exercitationes,cibum calidum, vini potum, animíque affectus, iram, & verecundiam: in hoc altero caloris genere, vtrùm febres aliquæ ſint, vt illæ quas laſſitudo, vel feruor, vel frigus, vel bubo, vel ira committit, controuerſum eſſe dicit: hæ porro febres ſunt ex diariarum genere; tanquam de aliis minimè controuerſum ſit: ſed & commentario quarto in ſextum Epidemiorum particula xxv. aſſeueranriùs etiam idem affirmaſſe viſus eſt; ibi enim duplici ſimiliter calore propoſito ex Hippocratis ſententia, quorum alterum ingenitum ipſe vocaret, eſſentiam in ſanguine,& ſanguineis viſceribus repoſitam habentem,alterum verò genus acre, mordax,& igneum,quod ſæpius diceretur acquiſititium, interdum non naturale, nonnunquam & præter naturam, ſub quo genere febris etiam comprehenderetur; qui hoc affluerent ſcribit Galenus, illos ſtatim ac denſata cutis eſſet, febri vexari ſolitos, eos autem, qui altero calido vberrimè abundarent, ſuppreſſa difflatione pleniores quidem fieri, ſed in febrim non incidere, ea ſcilicet occaſione; idcirco quæ ſuprà recitata ſunt de febri, aut de calore illo, nominibus ad quantitatem propriè pertinentibus, illa per abuſionem dicta eſſe exiſtimare licet, ſicuti & alibi contingit. Quod ipſe etiam Galenus adnotauit libro primo Aphoriſmorum xiv. cùm enim dicimus febrim magnam, aut paruam, intelligimus vehementem, aut mitem, quæ nomina qualitati explicanda magis propria eſſent: & hoc modo etiam,licèt durius videatur, quod tamen non eſt, accipiendum eſt quod vltimo loco fuit propoſitum ex ſecundo de naturalibus facultatibus, febrim eſſe caloris naturalis immodicam quantitatem: non enim intelligit natiui caloris vbertatem & affluentiam eſſe febrim, quod negauit locis recitatis, ſed caloris natiui πλεονεξίαν, hac enim voce vtitur Galenus,quam commodiùs hoc loco, vt exiſtimo, vertamus, exceſſum,aut exſuperantiam, quàm immodicam quantitatem, vt facit Linacer; quum autem dicimus exceſſum,aut exſuperantiam,ita de qualitate,ac de quantitate intelligere licet: profectò ſi caloris tantùm dixiſſet Galenus, non addito naturalis, res omni careret difficultate, idem enim eſſet, ac cùm dixit calorem auctum;ſed tantundem eſt: qui enim augeri dicitur calor, ille ſemper naturalis eſt, ſed cùm ita augetur, vt immutetur, & deſciſcat à natura ſua, illa febris eſt: patent illa ex Galeni verbis eodem loco: proximè enim ſuperiùs ſcriptis, cùm de eadem affectione loqueretur, appellauit eam τ̃ θερμασίας πλεονεξίαν, caloris exceſſum, aut exſuperantiam,non addita voce,naturalis; Et paulò pòſt,eandem appellat

dispositio,& res facta, ac ex numero permanentium, non influxu naturam sortitus,qualis motus est,vt ex Galeno secundo methodi, & alibi? Vidius libro primo de febribus, cùm Galenus febrim definiuit, conuersionem innati calidi in igneum,abusum esse nomine conuersionis dicit, significare volens,quod mutatum est, non verò mutationem: gigni igitur per motum febrim, nimirum per conuersionem innati caloris in igneum, mutationem ipsam non esse: meliùs igitur locutum eundem Galenum primo Aphorismorum xiiij. vbi non conuersionem definit febrim, sed accendi dixit ob conuersionem natiui caloris ad igneum, sicuti etiam primo de ratione victus in acutis, febris ortum esse conuersionem natiui caloris ad igneum, quippe initium, & causam illinc ostendi, formam non item. Hæc bona omnino, & vera, quippe viri, meo quidem sensu, post antiquissimos Medicinæ patres, nostra & auorum memoria medicorum omnium facilè Principis: sed & adiiciam quod occurrit, posse recitatum locum ex Aphorismo xvj. leni immutatione ad posteriorem commodè transferri, si enim quod est τροπὴ accentu graui, sit accentu circumflexo, & iota subscripto sic, τροπῇ, erit tertius casus, & sensus idem decimo quarto Aphorismo, ex conuersione natiui calidi esse febrim, quod similiter dicitur de Tralliani loco, vbi eodem modo definitur. At Cæsalpinus conuersionem adhuc defendit;quippe omne quod fit, habere aliquid facti,conuersionem igitur aliquid iam conuersum,ratione cuius est febris,nimirum caloris conuersi, qui est res permanens. Atque hæc ad Galenicas febris definitiones aut descriptiones sint allata. Quæ verò ab Auicenna proponitur initio quarti libri, eam dixi antiquioris auctoris esse, quod & faciiè comprobabo: is verò est Alexander Aphrodisæus,cuius de febribus libellus extat Latinè editus interprete Georgio Valla. Non putem sanè tam facilè, hunc Alexandrum esse Aphrodisæum illum insignem Peripateticum, qui quæstionum naturalium, & moralium libros illos duos pulcherrimos conscripsit, & alios in Aristotelem commentarios insignes,sed ex eadem Aphrodisio patria fortasse alium medicum, eundémque fortè qui problematum libros duos scripsit,qui à nonnullis Alexandro Tralliano,nullo tamen argumento attribuuntur,cùm huic,quem nos dicimus,quòd ex illa patria fuerit,ratione saltem aliqua à nobis adscribantur.Is igitur Alexander,illius libri capite primo,ex sententia Empedoclis,& Zenonis,& plurium ex Hippocrateis, vt ipse asserit, febrim esse definit *calorem contra naturam, à corde sumentem principium, ex eóque per arterias, ac venas in corpus vniuersum progredientem, naturalésque sensus offendentem actiones*.Hæc autē definitio mihi eadem videtur illi quæ ab Auicēna proposita legitur initio quarti libri in hæc verba: *Febris est calor extraneus accensus in corde, & procedens ab eo mediantibus spiritu & sanguine, per arterias, & venas in totum corpus, & inflammatur in eo, inflammatione quæ nocet operationibus naturalibus, non sicut caliditas iræ, & laboris, quum*

 non

non vltimatur, & impedit operationem, ita vt retineatur. Nam quòd ab Auicenna dicatur calor extraneus, ab Alexandro contra naturam, nihil est discriminis; quippe iam antea Galeni verba recitata sunt, appellantis eundem acquisititium, non naturalem, & præter naturam: qua voce vtatur, seu Auicennas, seu Alexander mihi ignotum: Arabicæ etenim linguæ penitus ignarus sum; Alexandri autem codice Græco destituor: scio tamen quòd Græcè est, παρὰ φύσιν, verti tum præter naturam, tum à nonnullis contra naturam, nec immeritò, vel enim idem sunt, vel saltem si differunt, quum id quod est præter naturam latiùs pateat, quod est contra naturam veluti sub eo comprehensum, pro eo sumi poterit; sanè enim quod est contra naturæ leges, illud etiam præter eiusdem leges erit. Scio fuisse hæc duo à Fernelio distincta, nec malè eo loco, quippe vitia quædam cutim fœdantia præter naturam quidem dici voluit, non tamen contra naturam, nec morborum nomine dignari; verùm, vt alibi distinguantur, hîc iam non distinguuntur. Dixerim sanè Alexandræam definitionem esse perfectiorem Auicennica, quippe Auicennicæ multa superfluè adiecta sunt, quid enim illa *& inflammatur in eo inflammatur*, si iam proposuit calorem esse in corde accensum? nisi fortasse Arabicæ linguæ idiotismus ille sit; & illa etiam nónne manifestò superflua? *non sicut caliditas iræ, & laboris, quum non vltimatur, & impedit operationem, ita vt retineatur*, quum enim nihil aliud quàm excludant calorem exiguo durante spatio, vt qui ex ira, & labore, quum hic firmatus non est, nec affectio morbosa, tunc enim iam fit ille etiam febris; hæc profectò omnia superflua sunt, iam enim propositum est febrilem calorem operationes lædere, non igitur febrilis nisi lædat; at ex ira, & labore simpliciter non lædit, non igitur febrilis; non igitur necesse illa adiici: si autem lædit, quum in vniuersum corpus sit diffusus, iam ex dictis in eadem definitione febrilis est, quare illa superuacaneè addita sunt, alia verò quæ in vtraque leguntur, eam complent, & perfectam reddunt, & rem totam liquidò declarant; quod enim dicitur esse calorem præter naturam lædentem actiones, id genus est à forma sumptum, quæ enim vno verbo exprimi non potest forma: pluribus explicatur, quod additur esse in corde, & inde in vniuerso corpore, differentia est sumpta à materia, seu subiecto, in quo is calor residet, ita enim in accidentium definitione genus, & differentia constituuntur ex Aristotelis doctrina; & hæc ad cõstituendã definitionem possint esse satis: verùm ad rem totã liquidiùs declarandam, proximiora adhuc, & magis particularia subiecta proposuisse, & vias, per quas plurimus ille calor deferri solet, non sit Alexandro, aut Auicennæ fraudi; doctrinæ vtilitatẽ, & vt semel tota illa addiscentium memoriæ mandaretur, quærentibus; sunt autẽ subiecta quę diximus, spiritus, & sanguis, quo nomine alij etiam humores comprehenduntur, viæ autem, arteriæ, ac venæ. Inter definitiones autem ex Galeno à me ad initium huius capitis allatas,

duæ equidem sunt quæ genus illud, & differentiam, seu formam, & subiectum continent, & perfectæ existimari possunt, vt quæ ex secundo libro methodi capite vltimo recitata est, *Febris est calor adeò auctus, vt occasione eius corpus laboret, nec probè fungi actione possit*; & quæ ex octauo methodi capite primo: *Febris est calor adeò immodicè auctus, vt & hominem offendat, & actionem lædat.* Calor enim auctus, & lædens actiones, genus & forma est; corpus autem, seu homo, id est, hominis corpus, differentia, & subiectum, vti diximus: in cæteris autem Galenicis definitionibus, conditio illa generis, seu formæ quæ calorem præter naturam ad febrim coarctat, nimiorum actionis ex calore læsæ, desideratur, sicuti etiam cùm in aliquibus apponatur materia, aut subiectum cor, vel corpus, in aliquibus ea desideratur, nisi implicatè, cùm dicitur natiua caliditas, eiusdem extranei caloris subiectum designari dicamus: sed cùm explicatè in Auicennica illa, & Alexandræa definitione omnia habeantur, hanc meritò nos amplexabimur, & ad singulas particulas aliquid adnotabimus in sequenti capite.

Diluuntur argumenta aduersùs febris calorem proposita, & febris definitio Alexandræa, seu Auicennica explicatur.

Capvt XXVI.

FEBRIM esse calorem, cùm vel iudicio vulgi euidentissimum sit, oppugnant tamen aliqui, ingenij ostentandi causa; nos vtilem doctrinam quærentes, quædam tantùm, rei naturam magis explicantia proponemus. In accessionibus intermittentiũ febriũ cùm maximum appareat frigus, calor nullus, quomodo sub calore poterit collocari febris illa? itidem in febribus lypiriis, vniuersum corpus exteriùs sentitur frigidum, quod etiam in aliquo ardentium perniciosarum genere contingit, vt scribit Galenus libro de inæquali intemperie capite octauo, sicuti etiam in hepialis, eo discrimine à lypiriis quod ibi à Galeno proponitur. Præterea qui ex febribus, præsertim colliquantibus proximi sunt morti, frigidum expirant, ne dum igitur totum corpus, sed neque cor illud videatur calidum. Ad primum responsio est, in accessionibus febrium rigentes, aut perfrigeratos omnino, dum perfrictio sola durat, non febrire, datur enim rigor absque febre, licèt vulgus inter febris tempora rigorem illum numeret, febrim frigidam appellans; potest tamen & hoc aliquando contingere, quod non rarò obseruare licet, vt dum rigor adhuc durat; caloris excessus in visceribus sentiatur cum intensa siti, & systoles celeritate; hi autem non solùm rigent eo tempore, sed febriunt etiam, estque affectus tunc compositus, & intemperies

conflata

autem à membro illo, quin priùs calefiat cor, non sanè contingit: à membro autem ad cor ascendit calor, tum per arterias ascendentibus putridis fuliginibus, tum etiam absque fuligine interdum, vt in diaria ex bubone, proxima parte calefacta, semper enim contingens pars, atque continua ipsa quidem primum caliditatem assumit, deinceps verò, & partem vicinam afficit, & hæc deinceps sibi proximam; atque ita vsque ad principium insiti caloris vbi peruenerit intemperies, totum celeriter corpus principij sentit affectum, quæ habentur ex Galeno libro de causis morborum capite secũdo. Ex corde autem postea cùm reflectitur calor, commoda & aperta via per arterias id fit, quæ à corde vnicuique parti distribuuntur, ac per venas etiam, quoniam arteriis sociæ, & iunctæ, ora habent communia, quibus calor, spiritus, & sanguis inuicem communicantur. Satis autem constat, non illum, & eundemmet calorem, qui cordis corpori hærebat, ipsummet per arterias delatum, ad alias corporis partes demigrare, non enim potest cùm sit accidens, nec verò etiam sanguis, qui in cordis finibus continetur, ad alias partes remeare potest, impedientibus valuulis, quas obseruant Anatomici. Sed sicuti ex alio membro cordi communicatur, vel per fuligines, vel proxima parte subinde incalescente, vt diximus, ita ex corde, tum arteriarum corpora eidem continua excalfacta, partibus quibus adiacent & inseruntur, calorem communicant, tum sanguis in corde existens, proximum qui est in vena caua excalfacit, vnde reliquus in corpore incalescit, tum verò maximè, quod caput est, spiritus in corde geniti, & ex ipso exeuntes extraneo calore infecti, quem susceperunt in corde impertiunt sanguini qui in arteriis est, & qui in venis ob societatem propositam, & inde facilè ad singula membra ille influit, & distribuitur. Hic autem defluens calor alij vnitur calori, qui membro fixus ab initio est, eúmque similiter afficit, vnde tertius quidam gignitur, extraneus & ipse, qui febris est, sic vt vnus tantùm calor febris sit, ex immutato tum fluente à corde, tum etiam infixo partis calore conflatus. Et hæc per singula febrium genera, seu diariæ, seu putridæ, seu etiam hecticæ accipienda sunt; ita enim hecticæ calor febrilis dependet à corde, vt aliarum, cùm priùs in solidis cordis, quàm aliarum partium sit accensa caliditas. Nomine autem actionum naturalium quas lædi proponit definitio, intelliguntur actiones omnes à natura generatim comprehensa prodeuntes, quomodo eam accepit Galenus libro secundo de symptomatum causis capite primo, qui hoc nomine intelligere se dicit, omnẽ qua animal regitur facultatẽ, vt animales etiam, ac vitales omnes facultates cõprehendantur: læduntur enim omnes in febri, licèt non semper omnes, sed vel hæ, vel illæ, aliæque aliis magis aliquando, & interdum omnes. Galenus autem secundo methodi capite vltimo, non actiones naturales lædi ab eo calore dixit, sed occasione eius corpus laborare, nec probè fungi actione

posse, & octauo methodi capite primo, hominem offendi, & actionem lædi, intelligens propriè, vt puto, actiones, & munera vitæ, quæ quisque pro consuetudine obire solet, arare, texere, ambulare, & similia, sed cùm harum vsus & firmitas, à superiorum firmitate pendeat, illísque læsis hæ quoque lædantur, has etiam sub illis comprehendi satis constat; & hæ rursus quoniam firmitatem superiorum supponunt, qui hasce lædi dicit, superiores etiam illas lædi necessariò adstruit, ita alterutrius læsio apponi meritò potuit: huiusce autem læsionis iudex est sensus, quæ erat vltima definitionis particula, sicuti alius cuiuslibet morbi: operationum enim læsio sensui euidens, morbum determinat apud Galenum libro artis medicæ capite vij. & secundo de temperamentis capite quarto: hoc tamen postremo loco non sensum nominat, sed actionem dicit manifestè læsam, Est autem manifestè læsa tum in febre, tum in quolibet alio morbo, quum sensu ipso talis apparet.

Febris diuisio in febrem morbum, & febrem symptoma consideratur: Galeni, & Auicennæ de ea opiniones. Febris ex obstructione, vtrùm febris accidens, an febris morbus dicenda sit. Capiuaccij opninio laudatur, & adstruitur. Febrem morbum, & febrem accidens non distare natura.

Capvt XXVII.

Ebris diuisio illa, qua alia morbus, alia symptoma seu accidens esse dicitur, quamquam non est deducta à rei substantia, nec essentialis haberi debet; quippe nec constituit nouam aliquam speciem præter illas tres, diariam, putridam, & hecticam, est tamen maximi momenti, & magnopere attendenda, vti in morborum appellationibus turpiter non erremus, & multò magis ne in eorundem curationibus cum ægrorum vitæ discrimine imprudenter labamur. Videndum igitur de hac diuisione: & quæ ac qualis sit hæc febris symptoma, illiúsque momenta consideranda; ne quòd accidentalis febris dicatur à nonnullis, aut symptomatica, putet aliquis eam esse negligendam, cùm non secus, atque essentialis, cuius naturæ & ipsa verè est, magna diligentia sit procuranda. Galenus de hoc febrium genere variis in locis tractauit, quorum insigniores non pigebit huc afferre. Igitur quarto Aphorismorum lxxiij. ita scribit: *A febribus molestari dicebant antiqui, illos qui absque inflammatione, vel abscessu, vel dolore, vel erisypelate, vel (vt simpliciter dixerim)*

xerim) abſque aliquo membro præcipue affecto ægrotabant; quòd ſi, vel propter lateris inflammationem, vel pulmonis, vel talis partis alterius febricitarent, non febricitantes ipſos nominabant, neque à febribus moleſtari dicebant, ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, & aliis ſimilibus nominibus, velut hepaticos & lienoſos appellabant. Non diſſimiliter tertio in primum Epidemiorum quarto: *Cæterùm mos eſt ubi veterum, ubi de febribus diſputantes audis cognoſcendus. Nam ſi iecinoris inflammationem, aut lateris, aliúſque partis febris inſequatur, pleuritim, vel peripneumoniam, vel hepatitim nominant morbum, non febrilem, qui verò citra inflammationem febricitat, febri hunc dicunt laborare.* In eandem ſententiam libro ſecundo de criſibus capite ſeptimo ſcribit, differentia membra propriam ſingula febrem accendere, vt exempli gratia lienem, & iecur; ſubdens aliam eſſe formam febris phreniticæ, & peripneumonicæ, & pleuriticæ, & hepaticæ, itidem & aliarum omnium febrium, quæ ex inflammatis quibuſdam particulis accenduntur. Quibus etiam conſona illa ſunt quæ leguntur commentario primo in ſextum Epidemiorum XXVIX. vbi hæc habentur: *Quidam autem veteres à diuerſis membris accenſas febres, ab illis cognominabant, lateralem febrem aliquam vocantes, & iecorariam, & lien item, alias verò à ſymptomate ſoporifero, ſomnolentam, lethargicam, phreniticam, auriginoſam*; ſed & ſeptimo Aphoriſmorum xlij. ita ſcribit: *Non tamen vbi inflammatio aliqua, aut abſque inflammatione humoris putredo igneum calorem accenderit, balnea vtiles ſunt, antequam noxij humores euacuati fuerint, aut concocti. Verùm tales morbos, aut laterum inflammationes, aut pulmonis, aut hepatis, aut lienis, antiqui nominabant, ſymptoma ſtatuẽtes ipſam febrem, non ipſum pathos. In quibus autem ſine partis inflammatione putreſcentes in venis humores febrem accendunt, in illis ſolis dicebant hominem à febre moleſtari, & ipſum à febre haberi, atque in ipſis febrium ſcripſêre differentias, hepialem, & lypiriam, elodem, & typhodem, peſtilentem, & cauſam nominantes; hepaticam autem febrem, vel lienoſam, aut pulmoniam, aut lateralem nemo dixit.* Porro autem antequam vlteriùs progrediar euellendus ſcrupulus eſt ex locorum verbis, quæ poſtremùm recitata ſunt enatus: primò enim in ſextum Epidemiorum xxix. & ſecundo de criſibus ſeptimo, febrem lateralem ſeu pleuriticam, iecorariam ſeu hepaticam, lienarem etiam, phreniticam, & peripneumonicam nominaſſe dixit antiquos, & ipſe nominat, atque approbat; ſeptimo autem Aphoriſmorum xlij. hepaticam febrem, aut lienarem, aut pulmoniam, aut lateralem neminem dixiſſe ſcribit. Puto autem difficultatis momentum poſitum eſſe in verbis, quæ apud Galenũ Græcè ſcribentem non eadem vtrobique ſunt, eadem autem apud Latinũ interpretem. Senſus igitur verborum ex commentario ad Aphoriſmũ hic eſt; hepatis inflammationis, aut lateris, aut pulmonis, aut lienis dicuntur hepatitides, pleuritides, pulmoniæ, & ſplenitides; ita morbum ipſum quæ eſt inflammatio nominabant veteres, non febrem, quam habebant loco ſymptomatis; igitur nemo febrem illam dixit abſolutè ſpleniтẽ, peripneu-

monitem, aut pleuritim, ficuti dicebant hepialem, lypiriam, helodem, typhodem, pestilentem, & causum: id tamen non prohibet, quin si ex aliquo membro accendatur febris, possit illa dici hepatica, splenetica, & pleuritica, quod & secundo de crisibus, & primo in sextum Epidemiorum affirmat, non tamen febris illa dicetur absolutè hepatitis, aut splenitis, quo nomine significatur primarius morbus, id est, inflammatio, non autem febris quæ est symptoma; hoc enim significare voluit septimo Aphorismorum Galenus; & hac ratione etiam diuersitatem ostendere febris, quæ est symptoma, ab aliis; vbi igitur Latina tralatio habet in commentario Galeni ad Aphoris. xiij. hepaticam autem febrem, vel lienosam, aut pulmoniam, aut lateralem nemo dixit, Græcè est ἡπατῖτιν δὲ τὸν πυρετὸν καὶ σπληνίτην, περιπνευμονίτην ἢ πλευρῖτιν οὐδεὶς εἶπεν hoc est, ad verbum, *hepatitem autem febrem & splenitem, & peripneumonitem, aut pleuritim nemo dixit.* Secundo autem de crisibus & primo in sextum Epidemiorum, περιπνευμονικὸν, πλευριτικὸν, σπληνικὸν πυρετὸν, id est, *febrem pulmonariam, lateralem, & lienosam* dixit. His itaque de horum locorum conciliatione adductis, reliqua prosequamur. Eandem igitur febris diuisionem habemus denuò apud Galenum primo ad Glauconem capite tertio, vbi scribit, febres nonnullas ex inflammationibus, nonnullas ex humoribus accendi, & quæ ex inflammationibus fiunt, esse veluti quædam symptomata partium phlegmone laborantium, & morbum magna ex parte ab instrumēto patiente denominari, phrenitidem, aut peripneumoniam, aut pleuritidem, aut aliquid tale: & adhuc lib. 2. de crisibus c. 8. scribitur, quasdam febres ex locorum passione, quasdam sine illa consistere: sunt autem ex locorum passione febres, quæ partium inflammationes, aut alias etiam affectiones febrem gignentes sequuntur. Vltimus apud Galenum locus proponatur ex libro de differentiis morborum cap. 5. quo tamē dubiū esse possit, verùm à Galeno approbetur, aut improbetur illa diuisio, nam cum illam ex aliorum mente proponat, qui dicebant, vbi febris sensibilem alicuius partis affectum sequatur, symptoma esse dicendum, alioquin morbum, & pathema, subiiciatque hos esse accusandos, quòd non expectantes vt ab aliis confutentur, ipsi in se ipsos incurrunt, non liquet verùm reprehendendos dicat meritò huiusce diuisionis, an alterius erroris, seu inconstantiæ: Illi enim quos reprehendit, existimabant morbos esse functionum læsiones, quæ Galenus symptomata esse vult, iidémque dicebant, si ex phlegmone nascatur conuulsio, ipsam esse phlegmones accidens & symptoma, si verò ex sola intemperie, esse morbum; itidē de febre, modò esse symptoma, quum sensibilē alicuius partis affectū sequitur modò morbum, & pathema, cùm nullū talem. Sic dicit Galenus, αὐτοὶ ἑαυτοῖς περιπίπτουσι, ipsi se ipsos reuinciunt, vertit Leonicenus meliùs, in se ipsos incurrunt, hoc est, sibi ipsis contrarij sunt, & dicunt secum pugnantia, hoc enim valet, etiam apud alios verbum περιπίπτειν. Hi igitur sibi ipsis erant contrarij, & in omnibus hypothesim suam non seruabant, quum conuulsionem, quæ est læsa actio, & illis idcirco morbus

modò dicerent morbum,& modò symptoma;& febrem similiter, modò morbum,& modò symptoma:non video autem ex hisce, eiusdem inconstantiæ,quam in alus reprehendit Galenus,non posse etiam ipsum damnari,aut minùs valere reprehensionem aduersùs Galenum de febri illam-met diuisionem afferentem,atque aduersùs illos; etsi functionum læsiones,non morbos,sed symptomata dicat Galenus, distinguit enim & ille morbos à symptomatis,& symptomata à morbis.Dicimus igitur, nec illos,nec Galenum malè febrem ita diuisisse, & illam appellasse morbum, hanc symptoma,nihil enim vetat,quin si aliquis affectus ratione propria est morbus,possit alia dici symptoma,& è contrario:pendent enim morbi ab alus morbis,vt febris ab inflammatione, quorum dici possunt symptomata, & ex symptomatis morbi, vt febris à dolore, cuius si dicatur symptoma,quia eum sequitur,non peccetur:cum hoc tamen,symptomati,& morbo suus vnicuique est terminus,natura, & propria definitio:est enim morbus affectio, quæ actiones primò lædit, & symptoma affectio morbum sequens,ipsaque interim actionis læsio.Febris igitur quælibet,si actiones primò lædit,quælibet etiam morbus est;talis autem profectò est quælibet,nam etiam quæ ex lateris inflammatione est,illa veluti febris,& ex febris natura,seu ex caliditate ignea actiones lædit,ideo per se, & primò lædit,quia tamen inflammatio lateris,hoc est,sanguis in illa parte impactus febrem illam genuit,ideo febris dicitur symptoma inflammationis, sed symptomatis nil aliud obtinet quàm nomen: non enim est propriè symptoma,quia nec actio læsa,nec affectio corporis, nisi vt quælibet alia febris, nec exiens immutatum; quare & meritò Galenus primo ad Glauconem tertio,non dixit absolutè tales febres esse symptomata, sed velut symptomata partium inflammatione laborantium, tanquam ipsis negaret veram symptomatum naturam;quomodo etiam accipiendus est locus qui sequitur quarto deinceps capite. *At quæ ex humorum putredine febres accenduntur,hoc ipso nominantur febres, & sunt non accidentia morborum, sed ipsi morbi*; & septimo Aphorismorum xlij. illa quæ ex veteribus adducuntur,qui volebant febrem non esse morbum ipsum, sed symptoma morbi,quæ cùm Græcè ita legantur, σύμπτωμα τιθέμενοι τὸν πυρετὸν αὐτὸν, οὐκ αὐτὸ πάθος, meliùs fortasse ita vertantur, sicuti & nos superius conuertimus, *symptoma statuentes febrem ipsam, non ipsum pathos*, hoc est, antiqui febres sequentes inflammationes propositas, non statuebant illas esse ipsum morbum,quo sub inflammatione aliquis laboraret, hunc enim volebant esse inflammationem,sed statuebant febres illas esse symptomata,morbum esse inflammationem,hoc est,febrem ad inflammationem sequi,vt ad morbos sequuntur symptomata, vnde febri sua & propria natura haud denegetur.Si quis igitur febrem symptoma propriè esse putat,eique proinde morbi naturã propriam aufert, næ ille fallitur vehementer,idque reprehẽdit Galenus;symptoma autem quo modo diximus, potest qui est propriè morbus esse:ita consona sunt,quæ hac de re scripsit

Galenus,nec necesse est immutare terminos,quod facit Capiuaccius,qui Galeni loca illa conciliare studens, dicit febres esse vel principales, vel non principales,& principales esse,quando in corpore nullus est morbus à quo febris originem trahat, veluti in pleuritide inflammatio est febris origo; dicit igitur Capiuaccius admittere quidem Galenum hanc diuisionem,vt febris dicatur principalis,& non principalis, qui tamen morbus sit, & non symptoma;dari autem febres quæ sint symptomata, non morbi,id non admittere Galenum. Atqui Galenus nusquam febres principales, & non principales nominat, nominat tamen alicubi quasdam symptomata, cuius vocis reddenda aliqua ratio erat Capiuaccio, quod nos fecimus;sed iam quæ de eadem diuisione ab Auicenna proponuntur consideremus. Igitur apud hunc autorem habemus eandem,quamquam ex aliorum mente scriptam illustri maximè loco,post ipsam statim febris definitionem ad initium quarti libri,vbi dicitur, nonnullos esse qui proxima diuisione statim febrem ita diuiderent,vt alia esset febris ægritudo, & alia febris accidens, qualis est febris apostematum: exiliùs autem declarans earundem naturam, adiicit, febrem ægritudinalem esse illam, inter quam, & causam quæ non est ægritudo, nullum intercedit medium,qualis est febris quæ oritur à putredine, quæ putredo absque medio aliquo est causa febris, ipsa autem non est ægritudo, sed ægritudinis causa: febrem autem accidens esse, quæ sequitur alium morbum, ex quo orta est, sicuti febris ex apostemate, quæ ipsum sequitur, & donec ille est, febris est, eo abeunte, & illa abit, atque etiam apostema ægritudo est, quæ à sua causa dependet. Oppugnari tamen posse hanc diuisionem dicit Auicennas,& proponit argumentum, sed admodum futile: si enim febris ex apostemate dicitur febris accidens, inquit Auicennas, quia sequatur calorem aut dolorem apostematis, iam plurimæ ex ephemeris erunt febres accidentia, quod ponit nemo;plurimæ enim ex ipsis,ex calore,aut dolore fiunt; si autem dicatur easdem sequi putredinem apostematis, tunc apostema non erit causa illarum prima,sed hæc erit putredo, sicuti est causa aliarum febrium, quæ dicuntur morbi; vnde hæ ab illis non differrent nisi per accidens, quatenus ea putredo est in apostemate. Respondemus ad primum, febrem accidens sequi tum calorem, tum dolorem apostematis; igitur plurimæ ephemeræ sunt febres accidentia,falsa est consecutio, nam dolor, & calor, quæ sequitur febris, sunt in inflammatione, seu in apostemate, veluti partes, & naturam illius veluti complent, vnde febris sequitur quidem illa,nimirum dolorem & calorem:sed magis propriè dicitur sequi inflammationem, qui morbus est: at dolor, & calor, ex quibus fit ephemera,non sunt morbi, sed causæ tãtùmodo,vnde non sequuntur morbos alios,sed absq; medio propriã causam,ephemeræ autẽ,quæ sequũtur apostemata,vt quæ sequũtur bubones,illas esse febres accidẽtia concedimus. Ad alterum de putredine quę est in apostemate,eodẽ modo liceat dicere: est enim

est enim putredo illa veluti pars apostematis, vnde ab apostemate dicitur esse febris, quæ à putredine illius est: nec omnino est idem modus genationis febris accidentis à putredine, ac generationis febris morbi ab eadem putredine: nam in illa intercedit apostema, quæ est ægritudo alicuius partis, vnde illa dicitur fieri ex passione loci, in hac nullius loci, aut membri est passio, quod autem inde colligebatur, non differre illas nisi per accidens, seu accidentaliter, id verò vltrò concedimus; & diuisionem hanc accidentalem, non autem essentialem esse, iam ab initio diximus: forma enim, natura, seu essentia morbi est eadem in vtraque febri, siue diaria, siue putrida, siue hectica sit, in singulis enim hisce, aut differentiis, aut generibus febres accidentia, & febres morbi sunt, qua de re quædam etiam ad finem capitis dicemus. Igitur eiusdem est naturæ febris accidens ab apostemate exorta, ac febris putrida ex putrescente humore in venis, si modò ex apostemate fit putrida: potest enim non putridã esse, sed ephemera ex Galeno primo de differentiis febrium septimo, quod contingit in bubone ex causa manifesta, tunc enim, vt ibidem explicatur, minimè ascendit ad cor putrida fuligo, quæ in loco bubonis manet circumscripta, sed calor tantummodo, subinde continuis partibus excalfactis cordi communicatur: si autem ad cor non solus calor ex bubone perueniat, sed putrida etiã fuligo, sicuti in bubonibus contingit, qui fiunt absque vlcere manifesto, tunc putrida febris est; talis igitur febris licèt accidens dicatur, aut symptoma, quia bubonem sequitur, est tamen forma & natura illius eadem aliis putridis, vnde & crises, & periodi, si quæ aliquando sequuntur, eandem retinent naturam: commodè igitur distinguebat Dinus, & ex eo Herculanus, & post hos Costæus neutro tamen nominato. febrẽ considerari, vel ratione ipsius naturæ febrilis [in se dicit Dinus] & sic esse morbum, neque diuidi posse in febrem morbum, & febrem accidens, vel ratione cognitionis, & curationis earundem febrium [in relatione ad cognitionem, & operationem Medici dicit Dinus] & sic cõmodè fuisse cõ modo diuisam: cùm enim possit sequi, & non sequi alios morbos; cognoscendum id in primis esse, ac si alium morbum sequatur, huius curationi, tanquam causæ primum esse attendendũ; nihil autem tale opus esse, cùm ab alio morbo non dependet: & ob id, opinor, primã febris diuisionem fuisse hanc appellatam ab Auicenna, atque à Galeno lib. 2. de crisibus, tanquam primo loco ponendam, & maximè obseruandam. Porro autem de hac eadem diuisione alia ex Auicennæ verbis oritur difficultas. Dicit enim Auicennas, febres obstructionum esse febres accidentia; ex hoc autem sequitur, omnes ferè putridas esse febres accidentia, quum obstructionem sequantur: & ex ephemeris tum synochas absque putredine, tum alias quæ ex obstructione fiunt apud Galenum lib. 8. methodi cap. 4. quod nullo pacto est concedendum. Galenus enim febres accensas ab humoribus putrescentibus in venis absque loci inflammatione, quæque

quæque ab obstructione etiam fiunt, distinguit ab alijs quæ ex inflammatione sunt, quæque sunt febres accidentia. Auicennæ interpretes auctoris sententiam illam facilè, & absque vllo scrupulo retinent: Costæus & ipse admittit, febres ex obstructione symptomata esse, cum quo tamen morbos esse vult, ea ratione & modo, quo nos paulò antè de illis, quæ ex inflammatione sunt, dicendum esse existimauimus; sed nos de his quæ ex putrescentibus humoribus in venis absque inflammatione fiunt, id nullo pacto concedimus. Massaria reiicit Auicennæ dictum tanquam falsum, & Galeni doctrinæ aduersum, de conciliatione nihil solicitus. Capiuaccius obstructionem dicit bifariam accipi posse, vno modo, vt pertinet ad vasa existentia extra viscus, altero ad vasa existentia intra viscus, vt si obstruantur vasa existentia, vel in liene, vel in hepate: hoc igitur modo esse febrem accidentalem, & ita intellexisse Auicennam, cùm ex obstructione febres dixit accidentia, altero esse febres principales, & ita intellexisse Galenum. Arridet hæc opinio, & hæc distinctio, & febres principales intelligimus, quas febres morbos dixit Galenus, vt antea proposuimus: eandem igitur ratione aliqua nos confirmabimus, quod non fecit Capiuaccius, valet tamen multum ad sententiam adstruendam. Igitur Galenus, vbi de hoc secundo febrium genere locis recitatis verba facit, eas semper ex affectione membri, aut partis, aut particulæ, aut locorum oriri dicit, sicuti cùm de priore illis, humorum putredinem in vasis semper causatur. Cùm igitur in obstructione intra viscus, membrum, aut pars, aut particula potissimùm afficiatur, extra autem non itidem, iure febris illa morbus, non hæc itidem diceretur; in eo autem rationem positam esse arbitror, quoniam ex obstructione in viscere actiones manifestè læduntur, veluti ab obstructione, quum grauitates, pondera, motus impedimenta, & fœdi colores, vel in parte, vel in toto corpore appareant, ex attractione, expulsione, & reliquis naturalibus actionibus, quæ ritè haud obeuntur, at in febribus ex obstructionibus in vasis magnis extra viscus, quæ læduntur actiones, illæ ad febrim propriè, & quatenus febris est, referuntur: ita quod molestat, quod vrget, & vnde incommoda ac impedimenta sentiunt homines, inde ægrotare se dicunt, & illum medici morbum appellant. Quamquam autem in febre morbo, pars etiam aliqua præcipuè videatur interdum affici, vt in tertiana partes ad iecur, in quartana ad lienem, in quotidiana ad ventriculum attinentes, non parum tamen interest; nam in his per multa febris tempora obstructiones sunt in vasis magnis extra viscus, non in viscere, affectio autem partium quæ proposita est, febrim sequi solet, non illam parere, at obstructio in viscere. Contingit tamen aliquando procedere adeò febrem illam primariam, vt exiles etiam visceris venæ occupentur, & præterea visceris corpus obstruatur, quo tempore febris etiam pariatur, sed alia à priore, & actiones tunc alia ratione, quàm antea lædentur, scilicet ab obstructione manifestè, &

insi-

insurgunt, & tunc obstructio morbus erit, febris erit accidens, quæ nimirum ex illa ferè diuersa affectionum præter naturam rationes mutantur; & quæ hîc erat causa, illic morbus erit, & è contrario. Fernelius, quod ad eandem febrem ex obstructione pertinet, non videtur dissentire, libro enim quarto pathologiæ appellat illam symptomaticam; duo quippe aut potiùs tria symptomaticæ febris genera proponit, ex inflammatione, quæ potest esse diaria, & putrida, ex latente obstructione, & putredine, quæ visceri contumaciter adhærescit, impactaque est, sub qua putredinis etiam portionem nonnunquam in venas effusam, sanguini permisceri scribit; hæc autem erit semper putrida: verùm si portio illa putredinis, quam dicit Fernelius, ad venas effundatur, sane, quod ille non adiicit, vnà cum symptomatica aderit etiam febris primaria, vt eam Fernelius appellat: huiusce autem febris ex latente obstructione, & putredine, fon item esse in ventriculo sæpe, aut iecinore, interdum in liene, aut mesenterio, nonnunquam etiam in pulmonibus, singulis enim hisce locis cuiusuis humoris seminalam portionem cumulatam, eam febrem excitare. Tertium genus eiusdem symptomaticæ, quæ multò periculosior est, fieri dicit Fernelius, non solùm ex impacti humoris, verùm etiã ex visceris cui insidet, corruptione & putredine, vnde iecoris, pulmonis, cerebri, ac lienis, interdũ etiam renis, distantiumque partium corruptelam, & simplicẽ putredinem, nullo etiam putri humore comite, quoniam expiratione graui cor assiduè lacessit, continuã febrem nõ aliter quàm putridũ humorẽ suscitare, eamq; symptomaticam, ac omnino lentam, sicuti febris est quæ phthisim comitatur: talem autem febrem, quæ sanè, vt existimo, non tarò ab iis qui medicinam faciunt, obseruari & potest, & debet, contendit Fernelius non esse dicendam hecticam, sicuti à nonnullis dicitur, sed putridam ex putrescẽte pulmonum, aut alius visceris substantia. At verò si in ea vnà cum febrili calore, natiui & primigenij humidi consumptio, corporis extenuatio & marcor est, quid hecticam iuxta vetustissimorum medicorum placita appellare eam prohibeat? Erit tamen hectica symptomatica, vnde in qualibet febris aut differentia, aut specie symptomaticam obseruare liceat: in diaria, quæ ex bubone à causa manifesta, in putrida ex inflammatione, & ex obstructione visceris, in hectica ex vlcere, aut corruptione pulmonis, aut alius partis principis. De proposita igitur febris diuisione satis multa diximus; quibus si pauca adhuc quædam de natura symptomaticarum non inutilia adiecero, finem capiti faciam: non enim quòd accidẽtales, aut accidentia, symptomata, aut symptomaticæ dicantur, non essentiales ideo non sunt, quod quidam vulgò neminis errore seducti existimant; sed quod ad initium capitis diximus, essentiales sunt, vt aliæ, & eandem naturam habent, quippe actiones, vt illæ lædunt, & periculum inuehunt eodem quo aliæ modo: vnicuique enim generi sua similis est; si enim diariæ sunt, periculo vacant, vt primariæ, seu morbi simpliciter dictæ; si putridæ, iuxta affectus

magnitudinem æstimandæ: quamquam verè cum in hisce partibus sit In vasis minoribus, & partim etiam extra vasa in spatiis inanibus, non possit illinc adeo præceps impendere periculum ac ex aliis, quibus in maioribus vasis, & maximè propinquis cordi viget putredo, aut etiam in ipso corde: est tamen & illa periculi plena, cum præsertim sit continua. Si hecticæ autem sint; pessimæ, vt aliæ. Hippocrates in Coacis. & Auctor Prorrheticorum, ex hypochondriorum doloribus malignas febres esse dicit: sunt autem illæ symptomaticæ, quamquam Galenus non absolutè sententiam illam accipiat, sed cum distinctione, vt quod ipsum videre est: horrificæ dicantur eædem symptomaticæ in Coacis: at valde prauas esse horrificas ex Galeno constat.

Febris nomen aliquando morbum, & dispositionem febrilem, aliquando eius symptoma significare. Hippocratis loca duo ea de re illustrata.

CAPVT XXVIII.

DVo adnotabimus hoc capite, alterum de febris nomine simpliciter, alterum de nomine febris hecticæ, pusilla quidem, non tamen omnino inutilia, licèt ab aliis prætermissa. Igitur febris nomine significari habitum, seu dispositionem febrilem, quæ actiones lædit, & morbus est ex intemperierum calidarum numero, notum vel iis est vel medicinam addiscentibus, & scriptum apud auctores qui febris naturam definitione explanant. Eandem febrim aliquando accipi pro symptomate, aut veluti symptomate, quum alios morbos sequitur, quo tempore tamen propriè etiam morbus sit, diximus vberrimè superiori capite; in præsentia verò aliud adnotamus, hoc autem est, febrem sumi aliquando propriè pro symptomate, & pertinere ad genus symptomatum, quod positum est in qualitate mutata. Valebit autem hæc obseruatio, ad eximendum alicui fortasse scrupulum in verbis Hippocratis, ex quibus hæc obseruatio est collecta. Igitur non dispositionem febrilem, quæ ... vt plurimùm latens, actiones lædit, siue illa primaria sit ex putredine in venis, siue accidens ex inflammatione alicuius partis, aut alio modo, febris nomen semper significat, sed aliquando calorem illum, æstum aut incendium, quod ab ægrotante, siue percipitur interius, siue exteriùs etiam in corpore tactu apparet, estque is non morbus, non enim propriè dispositio, qualis febris primaria, aut quę sequitur inflammationes, aut alios morbos quæ sub primo genere categoriæ qualitatis reponitur, continéte habitum

habitu [illegible] & dispositionis [illegible] symptoma est, vt diximus in qualitate mutata, & pertinet ad [illegible] genus categoriæ qualitatis, continens passiones & passibiles qualitates, & erit morbi signum, vt alia symptomata, vnde potest ille calor, etiam non variata dispositione, variari: hoc modo sumitur febris apud Hippocratem libro quarto acutorum particula secunda, vbi loquens de causo, siue febri ardenti, eiúsque accidentia proponens scribebat *καὶ πυρετὸς πολὺς ἴσχει*, hoc est, febris quoque multa habet; morbum autem, seu dispositionem febrilem habere, qui causo laborat, euidens ita est, vt apponi haud debeat, sed in eodem apparere, & percipi multum calorem, multúmque incendium, cum hoc non semper fiat, apponi verò potuit, & debuit. Idem Hippocrates tertio in tertium Epidemiorum x x x v j. de eodem causo ita scribit: *febris non acuta*; At verò quomodo in causo febris non acuta? quæ verò acutior causo febris est? nimirum appellat Hippocrates febrim, eum qui apparet calorem, & qui ægrotantis sensum maximè contristat, qualitatem nimirum immutatam, talis autem non semper est in causo, cùm dentur febres paruæ, id est, quæ exiguum calorem præ se ferunt, intus etiam viscera non multùm perurentes, valde tamen magnæ, atque malignæ, sicuti scribitur à Galeno tertio de crisibus iv. súntque hæ de genere ardentium. Contrà dantur etiam multæ, calidæ admodum, & incendentes, sic vt stomacho angustiam, calorem, & sitim intolerabilem afferant, nihil tamen habent nonnunquam periculosum, vt eodem loco à Galeno scribitur: hîc igitur multam febrim esse, scilicet calorem, & incendium, dicere liceat, morbum autem, id est, febrilem dispositioné exiguam: Non adduco pestilentes, de quibus Galenus primo in sextum Epidemiorum xxix. quæ exteriùs mediocres, intùs perurebant, ex Thucidis etiã sententia, non enim febrilis dispositio harum exigua dici posset, sicuti earum quæ ex eodem Galeno superiùs fuit cõprehensa. Posteriori igitur modo à me proposito, nimirum pro accidente, & qualitate mutata, fortè sumpta fuit febris ab Erasistrato, vt scribitur in libro, cui titulus est *εἰσαγωγὴ*, id est, introductio, & ab aliis qui Erasistrati doctrinam sequebantur, cùm dicerent febrim non esse affectum per se, sed *ἐπιγέννημα*, id est, accessorium, seu consectarium, vel accidẽs, id est, consequens alios morbos, sicuti inflãmationes, calorem enim illum potissimũ eos attendisse puto: nos tamen hoc loco, non aliorum morborum symptoma, ex recitatis Hippocratis verbis febrim constituimus, sed ipsiusmet febrilis dispositionis quæ morbus est. Nõ omiserim locũ, quem suprà ex Hippocrate attuli ex tertio Epidemiorum xxxvi. *febris non acuta*, haud ignorare me, ex aliquorum sententia legi, etiã absq; negatione sic, *πυρετὸς ὀξὺς*, *febris acuta*: atq; ita accipi, & exponi a Vallesio. Verũtamẽ quòd alterutro modo legatur locus, obseruatio haud tollatur, de ea nõ disquiremus: si enim absque negatione legãtur illa verba, eadem proponimus, quæ ad priorẽ locum ex quarto de ratione victus in acutis particula secunda allata sunt, vbi similiter legitur, febris acuta;

Atque hoc quidem primum est, de febris nomine quod adnotauimus ab initio propositum: alterum de febre hectica breuiter apponemus. Vulgò igitur hectica febris illa tantummodo appellari solet, quæ solidas animalis partes aggressa, earum humiditates absumit, ex quarum etiam absumptione, tres eiusdem hecticæ gradus constituuntur. ac puto hecticas febres posse etiam appellari aliquas, quæ in humoribus solis consistunt, sed difficilè admodum solui possunt: id autem manifestè apparere possit ex illis quæ habet Galenus octauo methodi capite primo, vbi febrium illam proponebat differentiam, quod altera earum est hectica, altera, vt aliquis diceret, schetica; nemo autem putet, hecticæ nomine eam intelligi speciem quæ suprà comprehensa est, & diariis ac putridis distincta; in præsentia enim non ab illis, sed à scheticis distinguitur; sed & apparet ex illis quæ subiicit Galenus, scribens, quum cæteri affectus qui facilè discutiantur, dicantur ἐν σχέσει, & qui non tales, ἐν ἕξει, de febribus dicendum eodem modo; ex quo febrium ipsarum eas quæ ægrè discutiuntur, hecticas; quæ facilè, scheticas esse appellandas: igitur febrium alias esse facilè solubili effectu, perinde vt calfactum in sole lignum, alias difficilè solubili, veluti quod igni eatenus excalfactum est, vt iam accendatur, & fumum edat; nam cùm putridæ sint quæ calefactis lignis assimiles, fumum edant, meritò ad hecticarum genus illud hæ pertineant. Igitur calefactum in sole lignum, vt puto, diarias ex accensis spiritibus, & synochas ex feruenti sanguine, & alias ex tenui humore constantes, repræsentat maximè; accensum autem lignum alias, quinimo hecticæ nonnullæ quæ ab initio statim inuadunt, sicuti ephemeræ ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia, vna cum solis teruore contracta, ad scheticarum genus referri debent, cùm facile solubili affectu constent. Quippe dicit eodem loco Galenus, hasce febres non esse admodum difficile curare; sed cùm ex putridis quæ sint, quæ difficillimè discuti possunt, hecticæ meritò hac ratione appellabuntur. Meminisse igitur debemus ex eodem Galeno primo de differentiis febrium capite septimo, hecticas febres duplici ratione ita appellari, vel quoniã firmæ ac solutu difficiles sunt, quemadmodũ habitus, vel quoniam ipsum corporis habitũ cõprehenderunt, id est, corporis partes solidas, quæ humidis ex aduerso distinguũtur: igitur febris hectica alterutro modo talis dici potest, & vtroq; simul; nam quæ solidas animalis partes aggressa, difficilè solui potest, hectica vtraque ratione dicitur; quæ autẽ ab initio statim inuadentes, sicuti ephemeræ, non difficilè curantur, ea tantùm ratione qua solidas partes, aut habitum comprehenderũt; quæ autem putridæ in humoribus constantes, sed difficili affectu, hac vna tantùm similiter ratione hecticæ appellabuntur. Non igitur hecticum arcta illa significatione sumendum, qua aliquando vtitur Galenus, vt feminina ex toto immutatam intelligamus, quasi altera natura sit effecta, sicuti impropriè hecticis febribus contingere ille idem dicit, & sicuti hecticam temperaturam appellat, in refrigeratione absoluta

omnium

...nium corporis partium sexto in sextum Epidemiorum quinto, & hecticam affectionem phrenitidis, primo in primum Prorrheticorum xxxiij.in qua procedente tempore, simile quippiam contrahi dicit lanis, quæ à tinctoribus appellatis tincturam accipientes, vix eluibiles redduntur, non secus quàm quæ proprium ab initio colorem habent: sed latiore & magis communi notione, ex Galeni tamen doctrina recitato loco, sumentes illud nomen, febribus iis accommodari dicimus, quæ ex crassiore, duriore, & sicciore materia accensæ, contumaces admodum sunt, & longo tempore perdurant, sicuti ex melancholiæ, & pituitæ generibus nonnullis tales fiunt, cum obstructionibus vt plurimùm, & praua partis intemperie, quæ dispositionem illam subinde fouet. Sunt autem ex his febribus tum continuæ, tum intermittentes: continuæ autem quum sunt, symptomaticæ sunt, & multos non solùm menses, sed annos perdurant, nec tamen hecticæ propriè sunt, cùm signis illis careant, quæ hecticæ ex solidarum partium siccitate habere ab auctoribus proponuntur.

Vtrùm febres ex humoribus tantùm putridis oriantur, an verò etiam sine putredine illis solùm excalfactis. Tralliani, Auerrois, Gentilis, Valesci, Herculani, & Vallesij opinio, posteriorem partem adstruentium: Galeni placitis eam non aduersari. Tralliani locus in Latina versione correctus. Iouberti paradoxus, febres nullas ex putrescentibus humoribus fieri, confutata.

CAPVT XXIX.

Ex humoribus putrefactis accendi febres, & scriptum est ab omnibus fere de medicina auctoribus, qui de febribus scripserunt, & est in ore medicorum frequentissimum. Vtrùm autem ex eisdem non putrefactis, sed tantùm inflammatis, efferuescentibus, aut adustis, sanguine excepto, de quo dubitat nemo, eædem contingant, controuersum est. Franciscus Vallesius in controuersiis libro quinto, putat se primum fuisse qui hanc quæstionem mouerit. Scribit enim, tam omnium consensu comprobatum fuisse, alios humores à sanguine non nisi putrescentes posse fieri febrium causas, vt in eum vsque diem à nullo in controuersiam vocatum sit. Ille verò, vt apparet, eorum non meminerat, quæ de hac re non ita paucis verbis, proposita sunt à Tralliano libro duodecimo, aut ab Auerroë tertio Collectaneorum, nec illa viderat quæ inter recentiores vberrimè scripta sunt à Gentili in libro variarum quæstionũ, quas ipse

extrauagantes inscripsit; qui etiam de eadem re opinionem refert Dini, & Antonij, qui hunc locum similiter tractauerant; nec etiam quæ habentur apud Vallesium de Taranto libro septimo capite viij. qui licet non generatim, particulatim tamen quæstionem mouet, vtrùm febris ardens fieri possit ex bile vehementer aucta, non tamen putrefacta? & quæ post hos etiam Herculanus scripsit in commentario ad Auicennæ libros de febribus capite septimo, vbi harum febrium mentionem facit, fieri posse scribens, vt ex caliditate accensa in alijs etiam humoribus à sanguine, oriatur febris humoralis absque putredine, & iterum cap. xij. de febre ardenti particulatim, dari huius febris alterum genus, quod ab humore non putrido, sed solummodo ebulliente absque putredine contingat. De hac igitur febre quædam adnotemus. In primis illud proponere libet, apud Hippocratem nusquam, quod ego quidem obseruauerim, febris putridæ mentionem fieri, neque etiam cùm de febrium materia, & exortu scribit, sicuti libro de natura humana ad finem: fieri enim plurimas à bile dixit, quarum nomina essent, continens, quotidiana, tertiana, & quartana; quarto etiam de ratione victus in acutis, febrem ardentem gigni, cùm resiccata venula hora æstiua acres, & biliosos ichores in se ipsos attraxissent; & libro de locis, in homine febres propterea fieri, quoniam corpore superinflammato carnes intumuissent, & pituita, ac bilis conclusa quieuissent, & neque refrigeraretur quicquam, neque efflueret, neque moueretur, neq; aliud quid subiret: hæc igitur de febrium causis, & generatione; putredinis nusquam mentio. Sed & Cornelius Celsus, cùm libro tertio capite tertio procatarticas febris causas proponeret vomicam, inflammationem, & vlcus, easque euidentes diceret, alias omnes appellauit generatim abditas, nominatim nullam expressit. Similiter capite quinto, ex inguine, ex lassitudine, ex æstu, aliaue simili, nimirum externa, febres fieri proponit, intelligens diarias, in alijs dicit calorem ex alto venire, id est, ex corporis partibus, & causis internis, neque apparere quid corpus cõfuderit, sicuti nimirum apparet in superioribus quæ ex causa manifesta ortum ducunt. Sed & capite quarto, cùm indicationes veluti proponeret ex antiquorum sententia febrium curandarum, in medium affert coctionem, & materiæ subtractionem per medicamẽtorum vsum, nec verò coctio illa dirigebatur aduersùs putredinem propriè, sed aduersùs cruditatem quæcunque esset, vt ex verbis apparet, igitur de putredine nulla mẽtio: Ex quibus suspicio esse possit, aliter quàm putredine concepta, existimasse antiquos illos medicos in humoribus accẽdi posse febrim, quod etiã conijcere licet ex Aristotele: hic enim prima problematum sectione, problemate sexto, febrẽ fieri dixit ex φλεγμασίᾳ, id est, efferuescentia, aut reflammescente, & problemate duodecimo ὑπερθερμαινομένων τῶν χυμῶν, id est, ex supercalefactis succis: & vigesimo, πλείστην ἀπεψίαν, ac θερμαινόμενα τὰ ὑγρά, hoc est, plurimam cruditatẽ, & excalfactos succos febrem parere, putredine nunquã nominata. Nec minus idẽ suspicari

liceat ex opinione, quam de febris ortu habuit Erasistratus celeberrimus, & antiquissimus medicus, & Aristotelis ex filia nepos; existimauit enim tunc febrem gigni, cùm sanguis transfunderetur in arterias, & spiritum à corde delatum perturbaret, eiúsque motui resisteret, quod fieret vbi è directo, atque prope principem partem sanguis constitisset. Antiqua tamen extitit illa de febribus ex putredine ortis opinio; si quidem Praxagoras Cous, Erasistrato antiquior, febrium omnium causam putauit esse putrefactionem humorum in vena caua, sicuti scribit Galenus secundo de differentiis febriū capite vltimo, quē innuisse putō eundem Galenum primo de differentiis febrium cap. v. cùm scripsit, antiquum extitisse dogma, omnem febrem ex humorū putredine fieri, cuius sententiæ periclitaretur esse omnis ab Athenæo chorus, sed & fuerunt è contrario alij, vt initio proposui ex Tralliano libro xij. qui superioribus omnino aduersantes, in vniuersum febrim nunquam à putredine fieri pronunciauerunt, sed humores in venis exardescere aut vri, non peruere; illi verò qui fuerint, aut quo tempore, mihi haud constat. Porro autem quibus rationibus ad eam opinionem adstruendam illi vterentur, videre est apud Trallianum: nos ad finem capitis ea de re argumentum ipsorum proponemus, & diluemus; interim concedentes ex putridis humoribus fieri febres, quærimus vtrum eisdem non putridis, sed tātummodo supercalfactis, aut vstis, illæ etiam fieri possint; & de sanguine quidem minimè est dubium, fit enim eo inflammato synochus absque putredine, sed de aliis humoribus: ex Hippocratis sanè mente, aut potiùs illius Auctoris, qui librum quartum scripsit de ratione victus in acutis, id videatur concedendum, sicuti ex illis apparet, quæ paulò antè recitauimus de ortu febris ardentis ex ichoribus acribus, & biliosis, quos resiccatæ venulæ in se ipsas tempore æstatis attraxerint: si enim hæc ortum omnem illius febris continent, iam putredo nulla fit necessaria. Auerroës etiam tertio Collect. capite quarto, hanc febrem ex adustione videtur concedere, nominatim proponens causum, quippe omnem calorem extraneum non esse putredinalem ex Aristotele; sed assationem etiam, aut combustionem illius generis esse: Ex Tralliano quæ occurrebant de illorum opinione, qui ex putredine nunquam, ex vstione semper febres accendi putabāt, superiùs comprehensa sunt. Galenus omnino contrarium sentire videtur, libro enim secundo de diff. febrium capite quinto, satis manifestè neque humorem melancholicum, neque biliosum, neque pituitosum, quantumuis in corpore abundent, accendere posse febrem dicit, nisi putrescant. Gentilis, quod ab initio proposui, hunc locum vberrimè tractauit in libro variarum quæstionum, ac opiniones recitat, & Dini, & Antonij, qui cum Galeno existimabant ex humoribus aliis à sanguine, nisi putrescerent, non fieri febres, cuius viri rationes, & argumenta Gentilis proponit; mihi verò huc afferenda omnia non sunt; ipse autem Gentilis aliter

existi

existimat, & duo dicit: primum, alium à sanguine humorem ex sola adustione posse efficere febrem; alterum, non reperiri actu humorem efficientem febrem absque putrefactione, qui sit alius a sanguine. ratio primi est, quia cùm bilis vitellina ex Galeni opinione talis fiat ex adustione, sicuti etiam alia bilis genera, ex eadem potest generari calor febrilis: adustionem denique ex comburente calore in corpore nostro fieri, vt in vlcere combustiuo, in quo fit eschara, ex eodem igitur fieri febrim absque putredine: sed tamen (quæ est ratio alterius) quoniam adustus ille humor non amplius regitur, aut gubernatur à natura, necesse esse, vt propterea corrumpatur, hoc est, putrescat, & eidem febri ex adustione iungi putredinem, & sic putridam esse febrem: putrescere autem dicit Gentilis eum humorem, licèt adustum, quia humiditatem adhuc continet: de sanguine porro non eandem rationem adduci posse, illum enim posse diutius absque putredine conseruari, & sine putredine diu conseruare febrem, quod naturæ amicior sit, vnde diligētiùs à natura custodiatur & integer cōseruetur. Præterea sanguis, tum multitudinis ratione, tum vicinitatis, & magis & celeriùs afficere cor potest; bilis enim, & alij humores; sed bilis quæ ad vstionē, & ad talem febrē progignēdam videtur magis accommodata, minor quantitate, & remotior est cordi, vnde sanguinis caliditas potest celerrimè cor afficere, & in eo procreare febrim, non ita bilis: interim igitur putrescit, quare fit febris putrida. si autem ea copia ponatur bilis, vt febrem antea gignat, iam prius animal intereat. Igitur cùm re ipsa, nisi fortasse exiguo admodum tempore durans, ex vstione febris illa reperiatur, & præterea sit idem curationis modus, dixisse medicos scribit Gentilis, nullum alium à sanguine humorem efficere febrem posse, nisi putrescat; alterúmque genus illud febrium minimè proposuerunt, sub putridis eas comprehendentes. Ex hoc autem febris genere, nimirum ex vstione, statim initio capitis proponit Gentilis eam fuisse qua laborauit iuuenis ille vigesimum quintum annum agens, temperatura calidus, & siccus, qui ex ira, & labore, & inedia febricitauerat, cuius historiam recitat Galenus decimo methodi capite tertio; sed in hac Gentilis opinione duo mihi molesta sunt. Primum, quomodo adustioni superueniat putredo, idque semper, vnde febris semper fiat putrida: nam cùm adustio identidem exsiccet, impediri identidem magis putredinem, quæ humiditate constat, rationi consentaneum est; nec satis apparere potest, cum initio nulla fuerint putredinis exordia, quomodo procedente motu suboriatur. Nam defectu a natura, corruptionem quidem illius quod subijcitur, efficit, putredinem ex humiditate non efficit. Molestum alterum, est exemplum illius febris ex Galeno adductum; si enim re ipsa nisi exiguo fortasse tempore durans, non reperitur illa febris, quomodo talis sit quæ a Galeno proponitur, quum ad decimum nonū vsque diem peruenerit? Hæc de Gentilis opinione. Valescus de Taranto, quem dixi proponere quæstionem

de febre

de [illegible] necessitate putrefacto, non solum superius [illegible]: [illegible] tamen Gari[illegible]pan[illegible] [illegible] existimantem: [illegible] verò & [illegible] in [illegible] sanguine, qui natura calidus, & humidus, magis [illegible] aptus putredini, vnde si ex sanguine sit febris absque putredine, multo magis ex alijs humoribus. Respondet, vt Antonius ille apud Gentilem, quamquam [illegible] ratione qualitatū magis videatur aptus putredini sanguis, [illegible] custodiæ, quam de ipso habet natura, omnium minimè est putredini expositum: defendit enim, & tuetur ipsum natura quo plus [illegible] possit. Herculani opinio fuit etiam superiùs comprehensa, existimantis sicuti constitit ex iis quæ dicta sunt, etiam absque putredine in alijs humoribus à sanguine accendi posse febrim. Adnotat tamen, licèt fieri possit, vt ex caliditate accensis alijs humoribus fiat febris absque putredine, medicos tamen non fecisse de illa mentionem, veluti de febre ex sanguine minimè putrefacto, eo quòd hæc frequentiùs contingat, quum natura magis sit sollicita de sanguine, quàm de alijs humoribus, cúmque magis à putredine præseruet. Franciscus Vallesius omnino existimat ex bile vsta, sicuti ex putrefacta, accendi posse febres, (loquitur autem de flaua, nam de atra illud negat, & de pituita omittit) ex flaua igitur bile vsta accendi posse febres, sicuti ex putrefacta; duos quippe esse corruptionis modos, vstionem, & putrefactionem: alia autem magis ad vstionem, vt quæ sunt calidissima natura, adiuncta potissimùm siccitate, & partium tenuitate, alia ad putredinem esse paratiora, vt quæ humore abundant, aut non sunt multo calore. Vtitur autem & Vallesius ad hocce febris genus adstruendum, eodem exemplo à Galeno proposito illius iuuenis annum agentis vigesimum in quintum, quod superiùs etiam à Gentili adduci commemoraui. Dicit autem Vallesius, febrem illam fuisse tertianam, quod ex accessionibus à Galeno propositis, vt puto, colligat; & licet etiam colligere ex Tralliano, qui libro xij. cap. vj. loquens de curatione tertianæ, & concedens in accessione cibum aliquando dari posse, videtur innuere historiam a Galeno propositam, & adolescentem illum tertiana febricitasse; vnde ab eadem opinione non abhorruisse Trallianum existimare possumus. Galenus tamen eam febre nunquam nominat tertianam: putridam autem non fuisse ex Galeni verbis expressè patet capite v. eiusdem libri, vbi facta denuo illius ægroti mentione, quem descripserat cap. iij. ita scribit: *Quippe æger is, quem antè descripsimus, exemplo omnibus est, qui propter siccitatem à principio cibo indigent, etsi febricitare iam incipiant: nam cum accenditur in his febris, propter mordentem acrimoniam excalefacti, attenuatique ex sole & inedia, & laboribus succi, maximum eius remedium est humidum nutrimentū, sicuti è diuerso, vbi ob copiā, vel obstructionem, vel phlegmonē, vel, vt semel dicam, humoris alicuius putredinem febris est orta, maximo malo est cibus.* Et voluit tamē Mercurialis hanc febrē extitisse putridā: quippe Galenum

nequaquã dixisse eam febrem ortam esse ex inflammatis humoribus, sed hoc tantum, in illo iuuene ob æstuationem aeris, succos intelligit os ventriculi absque putredine, vnde dici possit, licet affirmauerit Galenus non adfuisse putredinem, nec obstructiones circa ventriculum, non negasse tamen quin putredo in aliqua alia parte fuerit, quæ febrem peperit. Mirandum sanè viros doctos, ac tantæ existimationis, ita antiquorum virorum, & qui omnium professorum assiduè in manibus sunt, insignes libros, & insignia loca ita supinè legere, & producere: potest enim studiosus quisque illum Galeni locum, & historiam sine labore percurrens satis facilè cognoscere, nec ventriculi, nec obstructionum circa illum fieri mentionem vllam: id verò apertè dici, febrem propositi iuuenis exortam fuisse ex succis calefactis, & attenuatis à sole, inedia, & laboribus, id verò est dicere, factam ex inflammatis humoribus. Præterea si in eo iuuene fuit putredo in aliqua parte, quæ febrem illam peperisset, quomodo in accessione cibus non læsit illum? sed redeamus ad Vallesium. Hic igitur existimans, ex inflammatis aut vitiis humoribus fieri etiam febrim, mouet difficultatem ex Galeno, qui omnem in humoribus febrẽ, dempto synocho, absque putredine, putridã passim appellat, sicuti tertianã centies dicit nasci ex putri bile; soluit: licèt res ita habeat sicuti proposuit, scilicet ex bile vsta fieri febrem, raro tamen synceram bilem redundare, vt sine putredine febrem faciat; ita omnes febres, siue ex succorum putredine, siue vstione, sub putridarum nomine esse comprehensas: confirmat solutionem quoniã quæ putrescunt, & quæ vruntur, quodammodo in symptomatis patiuntur similes affectiones, quam rem comprobat ex Galeno v. de simplicium medicamentorum facultatibus; atque etiam quoniam ad curationem illa distinguere nihil erat necesse. Hæc Vallesius. At verò quid ad illa, quæ expressis verbis scribuntur libro secundo de differentiis febrium de singulis humoribus, in iis accendi non posse febrem nisi putrescant? si quidem de melancholico humore hæc habet: *Si igitur neque putrescat, neque vehementer per partes sentientes deferatur atra bilis humor, nunquam efficiet quatriduanæ exquisitæ circuitum*; quæ verba referunt etiam superiora pertinentia ad flauam bilem; quippe dictum erat, alia omnia proportione respondere iis febribus, quæ ex amara bile accenduntur; inde fieri, vt nisi putrescat, non efficiat quatriduanæ exquisitæ circuitum, sicuti nimirum de bili voluerat intelligi: liquidiùs tamen adhuc rem declarat ex morborum natura, qui ex duobus illis humoribus oriuntur, sibi mutuo proportione respondentium, scribens: *Et quidem regij morbi passionibus, diuturnæ & melancholicæ splenis imbecillitates, & colores in toto corpore fœdi correspondent: herpetibus etiam atque erysipelatibus, quæ ex flaua bile consistunt, cancri & phagedenæ.* Tum subiicit: *Neque in his verò, neque in melancholicis necessariò febricitant, nisi prius atra bilis putrescat*, quæ de flaua etiam intelligenda esse, orationis series ostendit, sicuti

etiam

etiam quæ supponuntur: sic enim in ipso morbo regio, atque atra bilis portionibus instantibus, quoniam biliosi humores superabundantes diutius corpus obsiderint, febres superueniunt: nimirum vbi putrefacti fuerint, ad quam rem iam temporis satis habuerunt. De humore pituitoso eadem quoque proponuntur per hæc: *Eadem quoque ratione, & in pituitoso humore redundante non accenditur febris, nisi priùs putruerit.* Hîc profectò non illud tantum de humoribus dicitur, eis putrefactis, fieri febres, sed expressè negatur absque putredine in illis accendi posse febrem, adeóque nulla alia ratione quàm ex putredine. An eodem propemodum redeundum? nominéque putredinis intelligi etiam vstionem; & duplex putredinis modus proponendus est? ita videtur eum Galeni locum accipere Gentilis, qui dicit idcirco non accendi febrem, nisi bilis sit vel putrida, vel adusta. Hanc opinionem, quia arridet, confirmamus ex Tralliano, qui ex aliorum quidem sententia quam tamen ipse approbat, duplicem putrefactionis modum proponit; aliam enim fieri ex calido, & humido, id est, humiditate; aliam ex siccitate, seu potiùs ex adustione, ita enim conuertenda sunt illa Tralliani verba: καὶ γίνεσθαί ποτε, καὶ διὰ ξηρότητα σῆψιν, μᾶλλον δὲ ἔγκαυσιν; non, vt vertit Andernacus; *fierique nonnunquam etiam putredinem ex siccitate, magis autem adustione*, quæ videntur sonare, fieri quidem putredinem ex siccitate, sed fieri magis ex adustione, cùm tamen hic sensus sit; fieri putredinem ex humiditate, & fieri etiam nonnunquam ex siccitate, seu potiùs ex adustione, quæ scilicet non est aliud, quàm siccitas iuncta caliditati. Fortasse verò, & liceat adhuc eandem rem confirmare ex putredinis definitione, a Galeno allata vndecimo methodi cap. 8. qua putredinis naturam esse dicit mutationem totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam à calido externo: quid enim est huius definitionis quod humorum vstioni etiam non conueniat? sanè enim & tota substantia immutatur, & ad corruptionem tendit, idque a calido externo, cuius merito contingit vstio: hac re tantùm differunt; quòd cùm humiditas in putredine paulatim extrahatur à calore externo, in vstione celeriter absumitur, vnde putrescentia humescunt, non humescunt vsta: ad extremum tamen, & putrescentia siccescunt, & tandem fiunt fimus & cinis, vt scribit Aristoteles. Sed & eodem loco Galenus, cùm ex rei aut putredinis ibi propositæ natura, sanationem febris ostenderet, illã in eo sitã esse dicebat, vt euacuaretur quod erat putrefactum aut corruptũ, reliquũ moderatis motibus (ita enim vertunt ἀνωδύνοις, quamquam non est par) & refrigerãtibus perspirationibus, ad exactã symmetriam reduceretur, nulla igitur mentio exsiccationis, quæ omnino necessaria erat, si humiditate semper constaret quælibet putredo, cùm indicationes consideraret Galenus, non quæ ex morbo, id est, febre, sed quæ ex putredine sunt: frequentissime tamen paulatim putrescere, potius quàm vri contingit. Nam, vt suprà comprehendebamus, pituita & melancholia sunt frigidæ naturæ,

vt ſpatio egeant ad calefaciendum, & excitandum febrim, ante [illegible] tem anteuertit putredo: bilis autem per temperaturas non [illegible] re ſolet, vt accenſa abſque putredine febrim gignere valeat: Contingit tamen aliquando, vt multis concurrentibus occaſionibus, quæ magnam illius copiam aceruent, & acriorem reddant, exuri poſſit, & citra putredinem febrim accendere, vt iam duplici ratione in bili accendatur febris, & putredine & vſtione. Atqui nec reticendum hoc loco, inter recentiores extitiſſe Laurẽtium Ioubertum, qui ex putreſcentibus humoribus febres nullas gigni, præſertim ſalubres, ſed feruescentibus ſolum, vel vſtionem patientibus ſcriptum reliquit. Fuit autem hæc veterum quorundam medicorum opinio, quam nos etiam ſuprà ex Traliano retulimus; illa verò a Iouberto renouata, non ita firmis rationibus adſtruitur, vt Galenica & communis euertatur: quamquam enim multis folijs rem tractet, duas tantum aut tres video afferri rationes, eaſque ſatis futiles: quarum prima hæc eſt. Totus ſanguinis, vt ex quatuor humoribus conſtat, in vaſis non putret, multò igitur minùs ſeorſum quiſque ex dictis humoribus id patietur. Altera, humores extra vaſa minimè putreſcunt, igitur multò minùs in vaſis; non putreſcere extra ſic paret, quia œdema, herpes, & ſcirrhus, quum ex puris humoribus ſiant, ad ſuppurationem non tendunt, ſicuti phlegmon: conſecutio autem probatur, nam vaſa, ſeu conceptacula humorum, propria loca ſunt, in proprio autem loco quodlibet conſeruatur; iterum: in vaſis humores mouentur & fluunt, quod autem mouetur, minùs putreſcit; tertio, multum putreſcit minus quam paucum, in vaſis autem maior humorum copia eſt quàm in particula tumorem patiente. Non eſt difficilis reſponſio. Ad primam enim rationem, falſum eſt quod aſſumitur, quum maſſa ſanguinis quæ dicitur, in vaſis putreſcat aliquando, vt per ſynochas vocatas febres: igitur poterit id pati etiam ſeorſim quilibet ex alijs humoribus. Ad alteram: falſa ſimiliter eſt aſſumptio: nam extra vaſa putreſcit & pituita, & alij humores, in œdemate, cæteriſque tumoribus, vt expreſsè dicit Hippocrates, & Galenus libro primo Prognoſticorum contextu xxxv. cùm enim eo libro ſuprà, nimirum contextu xxxj. tractaſſet de inflammatione, id eſt, fluxione calida; licèt ſub nomine œdematis more antiquorum, cuius ſuppurationis terminum poſuerat diem vigeſimum, deinceps particula xxxv. de vero œdemate ſuſcepto ſermone, id eſt, de tumore ex frigida fluxione, ſuppurationis eiuſdem terminum ponit diem ſexageſimum Quòd ſi dicat Ioubertus de hoc Hippocratis œdema non eſſe ex pura & ſyncera pituita, ſed permixtum habere aliquid ſanguinis; idem porro cur non liceat nobis dicere de pituita, ex qua accenditur febris? nec tamen neceſſe ita dicere: pituita enim & ſuccus melancholicus, frigidi quidem ſunt ex ſua natura, non tamen tales, vt tractu temporis non poſſint incaleſcere in corpore animan-

tis,

tis, vnde illis continuus calor, siue in vasis, siue extra illa, alterè sibi dicunt esse, ob prepositas rationes, sed vtrobique, cum calor ipse [illegible] in ipsis accenditur. Et verò si omnia putrescunt præter [illegible], quod scribit Aristoteles, quid humores à putredine vindicabit? Tertia ratio sit ex fœtore: fœtor enim putredinem comitari solet, qui non apparet in talibus febribus. putredinis comitem si fœtorem apud Galenum est libro v. de simplicium medicamentorum facultatibus capite xv. his verbis: *Quæ nimio plus refrigerata sunt, aut ex [illegible], cum exsiccata [illegible] humectata, ea omnia corrumpuntur. Cæterum non quæ quid corrumpitur [illegible], id est, putrere dicimus, sed quibus id cum fœtore accidit.* Respondeo, fœtent fœtent multa, quæ putrida non sunt, vt plantæ aliquæ, & aliqua animalia, vt cimices, ita multa putrescere, quæ fœtorem non habent. non enim sequitur fœtor ex necessitate corruptionem quamlibet, aut putredinem. Ad Galeni auctoritatem respondeo, fœtorem eo loco proponi, tanquam signũ frequentissimè eueniens corruptioni, quæ est ex calido & humido, quæ propriè est putredo, aliis enim cùm non accidat, vel raro, vt combustioni exempli gratia bituminis, eius merito voluit hoc genus corruptionis ab aliis distinguere. Non esse in qualibet putredine simpliciter fœtorem ex eodem Galeno, & ex Hippocrate liquere potest; pus enim est cum putredine, nec tamen fœtet aut quàm minimùm: esse cum putredine liquet ex Hippocrate libro de flatibus disertè per hæc verba, ὁκόταν δὲ ἐκχυθῇ τὸ αἷμα εἰς ἀλλότριον τόπον, χρονίζόμενον καὶ σηπόμενον γίνεται πυοειδές. *Ido quæ effusus fuerit sanguis in alienum locum, vbi moram traxerit, & putruerit, fit pus:* & ex Galeno primo Prognosticorum XLII. *Sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, vt pote extra propria conceptacula, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur verò ac putrescit, quomodo omnia quæcunque in alieno loco vehementiùs calefiunt.* Sunt tamen huius putredinis quæ est iuncta puri, varij veluti gradus, prout pus varium est, id est, variè à natura confectum, quam rem meliùs Galeni ipsius subsequentibus verbis, quàm meis dicam. Sunt autem hæc: *Si igitur natiuus calor plurimùm à propria discedit temperie, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis, si verò vim seruat quandam, permixta quadam ipsius immutatio à causa præter naturam & secundum naturam efficitur, putrefaciente quidem causa præter naturam, naturali autem concoquente.* Non igitur pus, & putredo simpliciter idem, vt ex proximè dictis apparet, nam in corpore inanimi, seu in cadauere, putredo est, non pus; sed & ex iis quæ apud Galenum eodem loco sequuntur, dum colligit per hæc: *Ex his autem, vt dicebam, quæ in aliis commentariis demonstrata sunt, colligere licet, sanguinem, qui probè sit in pus commutatus, primò quidem non putruisse, sed potiùs concoctum fuisse; secundò verò in ipso simul quid putredinis præter naturam apparere, parum verò illud esse, &, vt Hippocrates dixit, quàm minimè fœtidum: etenim hæc vox, quàm minimè, idem pollet, quod quam paruissimè.*

 Quibus

Quibus omnino consentiunt quæ de hac eadem re scripta sunt libro v. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. cvj. in hunc modum. *Etenim cum tres in animalium corpore fiant alterationes, vna plane secundum naturam est, cum videlicet in ventre cibus coquitur; aut in visceribus & venis, qui inibi generatur succus, vnde rursum pars vnaquaque nutriatur. Altera contra plane præter naturam, nempe in putrescentibus omnibus atque hæ quodammodo inuicem sibi contrariæ sunt. Tertia ex vtriusque mixta, & media est, partim quidquam obtinens primæ, ac secundum naturam, partim huius contrariæ, quæ est præter naturam: siquidem alterationi secundùm naturam duo hæc insunt, vt & ex familiari animantis materia fiat alteratio, & ab ingenito calore planè superetur: ei vero quæ præter naturam est, & ab aliena caliditate mutatio prouenit, & ad nihil vtile. At media earum, quæ scilicet suppurationes comitatur, ab ingenito quidem fit calore, sed non planè vincente, neque enim ex materia peragitur, quæ prorsum benigna sit, neque tamen ex omnino aliena.* Hæc omnia ex Galeno: quæ à me ideo sunt adducta, vt appareat quis putredinis modus in febribus sit attendendus: nam cùm humorum putredo, quæ in vasis fit, similis sit ei quæ in inflammationibus atque abscessibus reperitur, vt scribitur primo de differentiis febrium vj. & hæc sit varia, aliquando vincente, aliquando victa natura, aliquando etiam mixtim se habente, vt eodem primo de differentia febrium recitato loco habet Galenus; cùm audimus febres fieri ex humorum putredine, non statim intelligere debemus, fieri ex ipsis omnino putrefactis, & ex necessitate comite fœtore; quod cum non adnimaduerteret Ioubertus, in paradoxam incidit opinionem propositam, febres salubres ex putrescentibus humoribus nunquam accendi, sed lethales tantummodo: dicimus enim illam, quamquam dicitur putredo, plus habere coctionis aliquando, vt ex dictis liquidò apparet, vnde & salubres febres esse nihil vetat. Quædam subinde intrudit eodem paradoxo Ioubertus, ad eandem rem pertinentia a propriis, & veris sensis detorta, vti suam adstruat opinionem, quod tamen non potest; sed non sunt mihi omnia illius viri somnia huc adducenda, & refellenda: vnum tantummodo proponam, tum capiti finis erit. Dicit igitur Ioubertus, sanguinem tantùm in venis putrescere, quod tamen non facilè, nec sæpe, leuique de causa, sed in putrida atque pestilenti cœli constitutione accidat, inde fieri morbos lethales, in quibus scilicet putris est sanguis: illud ex Galeno probabat Ioubertus, nam primo in vj. Epidemiorum xxix. ita habet, vt quidem citat Ioubertus: *Præsentis dictionis febrium catalogus à caliditatis sumitur differentia, in qua pestilens febris contineri potest, quòd putrem habeat humorem.* Et deinceps: *Pestilens sola significatur, quæ ex eo ab aliis differt, quòd σηπεδονώδη, id est, putrilaginosam habeat caliditatem.* Ex his à Iouberto adductis (quod obiter dixerim) colligebat Hieronymus Mercurialis, argumentum proponi à Iouberto tale. Galenus discrimen constituens febrium pestilentium ab aliis, dicit pestilentes differre ab aliis putredine; si differunt putredine, igitur [illegible]

tur,

tis, alias febres originem non habere ab humoribus in venis putrescentibus. Ita bene Iouberti verba hæc accepit Mercurialis, ac alias rationes, quas ex ipso de eodem argumento refert, quæ enim erant principes Iouberti rationes, quas nos attulimus, eas omisit Mercurialis, quæ autem probationes alicuius ex assumptionibus, illas tanquam principes rationes ex Iouberto adduxit: sed omittamus alia. Diximus modò proposita Iouberti verba eò tendere, vt doceat quomodo fiat febris pestilens, scilicet ex sanguinis putredine, & hanc vnam agnoscit ex putredine febrem, eamque lethalem, præterea nullam, nullos enim alios putrescere humores, sed fallitur Ioubertus, & ex Galeno adducta verba, id non probant. Et quod attinet ad primum, corrumpit extrema verba, non enim scribit Galenus, *in qua pestilens febris contineri non potest, quòd putrem haberet humorem*, sed quòd putrem habeat τὸ θερμὸν, id est, calorem: est autem huius loci manifestus hic sensus; cùm febrium enumeratio in præsenti sermone proposita à caloris differentia accipiatur, sub ea contineri etiam pestilentem febrem, quia σηπεδονώδη, id est, putridum habeat calorem, vnde & hanc febris speciem superiori adnumerari vult, quia in caloris differentia conuenit; est enim & illic putris, licèt hac re aliis excellat, quod paulò pòst subdit. At verò, nec si etiam *humorem* legamus, quomodo locum corrumpit Ioubertus, nec ab ipso stat: non enim neque hoc modo discrimen pestilentium ab aliis, sed communitatem potius ostendat. Qui sequitur alter locus iisdem verbis scriptus, nil aliud ostendit, quàm pestilentem febrem cùm ex calore putrido & ipsa constet, hoc tamen genere excellere; & ita locum accepit Cruserius interpres, qui vertit, *sola pestilens febris deprehenditur, cuius ab aliis calor per putredinis excellentiam differt*. Nec tamen existimandum, vocem σηπεδόνα insignem significare putredinem, quod satis planè accipit Mercurialis, addens ea voce putredinem insignem semper ab Hippocrate appellari, cùm ex Galeno manifestè constet, idem valere ac σῆψιν, nimirum simpliciter putredinem: hic enim auctor primo de differ. febrium capite quinto, probans febres ephemeras non esse putridas, scribit, τῷ γυμνασαμένῳ πλείονα θερμασίαν ἀνῆφθαι παρὰ φύσιν ἄνευ σήψεως χυμῶν, id est, *ei qui se exercuerit, vehementem præter naturam caliditatem absque succorum putredine* [σήψεως] *accensam esse*; & de eadem ephemera paulò pòst, ἐπύρεξεν ἄνευ σηπεδόνος χυμῶν, id est, *febricitauit absque putredine* [σηπεδόνος] *succorum*. Rursus de putrida fuligine quæ ex bubone ascendit, dicit ἡ σηπεδονώδης λιγνὺς, nec tamen nisi putridam simpliciter fuliginem intelligit; iterum eodem capite, ἐπὶ ἣ τῆς κατὰ τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἀγγείων σηπεδόνος, οἷον καπνὸς ἐκ τῶν σηπομένων χυμῶν, id est, *sedinea quæ in visceribus, & magnis vasis fit putredo*, [σηπεδόνι] *veluti fumus ex putrescentibus succis.* vbi simpliciter putredo etiam intelligitur, sicuti etiam in iis quæ sequuntur, σηπεδονώδης ἀνάπτειν θερμὸν, *putridum accendere calorem*, nulla insigni conditione: his similia de eadem voce, loca plurima alia adducere liceat facilè, sed superuacaneum omnino existimo. Non tamen

tamen n[illegible] ab Hippocrate ad significandam pestilentem putredinem, quia & ipsa putredo est: sed id tantùm ea significari, hoc verò nego; putredinis porro excellentia quæ posteriori [illegible] comprehenditur illam designat verbum [illegible]: profectò enim illud verissimũ est, pestilentis excellentia putredinis alius antestare nec tamen, nó etiam ex minori putredine dantur aliæ febres non pestilentes, nec lethales, sed salubres At verò quod apud Trallianum obiiciebant illi medici de vermibus, qui non gignuntur in venis, quod fieret, si ibi esset putredo, quomodo diluitur? facilè enimuero: non enim ex cuiuslibet rei putredine fiunt vermes, aut animalia, nec quolibet eius gradu, videmus putrescentes fructus, vestes, & ligna sæpenumero absque vermibus, sed & in cadaueribus ipsis non statim illi exoriuntur, nam & materialis & efficientis causæ necessaria est ad eandem rem opportunitas, sine qua eorum generatio non constat.

Declaratur Galeni sententia de duplici febrium genere, quæ per bubones oriuntur, & Argenterij argumenta aduersùs eum diluuntur.

Capvt XXX.

DICTVM fuit superiori capite, ex bubone duplex oriri febrium genus, ephemerarum, & putridarum: ephemeras, siquidem bubo esset à causa procatartica & manifesta, putridas, si absque ea: ratio autem erat, quod ex bubone à causa manifesta, haud ascenderet ad cor putrida fuligo, quæ in loco bubonis manebat circumscripta, sed calor tantummodo, subinde continuis partibus excalfactis cordi communicabatur, eiúsque spiritus inflammabat: alio autem bubone exorto, putrida fuligo disseminata, & diffusa vsque ad cor, humores ibidem attingens, & inficiens putridam creabat. Hæc doctrina ex Galeno est primo de different. febrium cap. vj. addit autem Galenus, quod totam rem euidentiùs declarat, febres ex bubone illas quæ non sunt de genere ephemerarum, morbos nuntiare non facilè tractabiles, quippe qui ortum ducant ex interna aliqua inflammatione, aut vlcere, aut abscessu, aut aliquo huiusmodi affectu in viscere; in quam sententiam similiter commentario ad Aphorismum lv. quarti libri, scribit, febres diarias esse ex bubonibus, quum hi ex causis manifestis consistunt, alios autem bubones, qui sine causa manifesta fiunt, esse verisimile fieri ex viscerum inflammationibus, atque ideo febres, quæ vnà

cum

[illegible] Galeni [illegible]que locum [illegible] Ar[illegible] quæ illis c[illegible]tur often-dere [illegible] argu[illegible]. Pri[illegible], bubones ex quibus sunt fe-bres putridæ, [illegible] internis, hæ enim trahant potius ad se iam [illegible] bubones, quam vt eos producant; non enim ex altera inflammatione altera [illegible]itur, nisi in admodum vicinis partibus ex solutione alterius altera nascatur, vt angina in pleuritidem, & hæc in peripneumoniam transit, sed ex vna per[illegible]rante non pullulat alia. Ite-rum: Glandulæ à natura dicuntur factæ ad expurganda viscera à fluxio-nibus, & excrementis, quæ [illegible]ubi continentur, non igitur in visceribus in-flammationes fiunt, cum ad glandulas materia illa defluxerit: ita in pesti-lentiæ casu, nemo hactenus memoriæ prodidit inflammata reperiri vis-cera, cùm emergunt bubones. Præterea, viscerum inflammationes non possunt esse causa aliquorum bubonum, cum sæpe videantur hepatis in-flammationes, cerebri, & pulmonis, sine bubonibus. Nec admittit Argen-terius, [illegible] leues caus[illegible]s non posse parere nisi bubones qui diarias solùm efficiunt, [illegible] ex omni bubone causam communem dari vult, ad ma-las & putridas febres procreandas, iuxta Galeni doctrinam; est autem illa causa putredo, quæ est in omni bubone: discriminis autē rationem quam proponit Galenus, [illegible] ex bubone, qui diariam efficit, non efferri ad cor putridam fuliginem, sed solum communicari calorem, continuis par-tibus subinde excalfactis, putredinē autem ipsam, & putridam fuliginem [illegible] in bubone circumscriptam, in bubone verò qui alias febres [illegible], a putredine emitti fuliginem putridam, quæ calorem putridum, [illegible] putridam accendit, id Argenterius vanum, & commentitium [illegible] appellat [illegible], non enim rationem, aut experien-tiam docere, putredinem aliquando circumscriptam manere, aliquando [illegible] in alias partes, cum eadem sit distantia, cædem viæ per [illegible] eadem [illegible] efficiens, id est, putredo, nec iam credendum, arbitrium [illegible] putredini, [illegible] non item, vt a loco putredinis putridam fuli-ginem modo emittat, modò non emittat. Existimat itaque Argenterius, bubones qui pariunt ephemeras, ex externis, & leuissimis causis natas ca-[illegible] putredine, & solam ibi existere excalfactionem, inde fieri ephemeras; [illegible] putredo, fiunt putridæ, cùm ex putredine, aut suppuratione in digito pedis, parte distantissima a corde, fiat etiam putrida, alios autem bubones qui internas causas habent, vel malignitatem humorum, aut [illegible] copiam, quæ cogit naturam ad expellendum, non consi-[illegible] sine putredine. Putamus autē vera esse quæ à Galeno scripta sunt, & [illegible] forte contradicendi studio ductum, Galeni mentem non [illegible]ectum, quæ si pateat, iam facile erit argumenta dissoluere: qua [illegible] nimirum fiat, vt si bubo sit ex causa manifesta, non per[illegible] putrida fuligo ad cor, perueniat, si aliter exortus sit: scire itaque

licet, cùm simul cum bubone fit putrida febris, ideo eam contingere, quia & putredo, & fuligo putrida est diffusa, & disseminata per alia etiam viscerum interna loca, vnde potest cor attingere, & febrem putridam parere; cùm autem sit ephemera, retineri eam in loco bubonis, ex quo non facilè pateat aditus ad cor. Igitur, dicet Argenterius, aut alius pro eo, febris isthæc putrida non est ex putredine quæ in bubone, sed ex ea quæ est diffusa extra ipsum; id verò concedimus, quamquam & hanc aliquid conferre; bubonem tamen principaliter tanquam signum accipimus, quod manifestè innuit Philotheus in commentario, qui febrem putridam præcedere vult, consequi bubones: è contrario ephemeram sequi, bubones præcedere. Verùm obiicit Philotheus, si alios bubones sequitur febris, alios anteit, cur simpliciter dicit Hippocrates, *è bubonibus febres*? soluit, habuisse Hippocratem rationem consuetudinis, quod interpretor, eius quod sæpius euenire solet, aut sicuti exponit Hollerius, locutum Hippocratem more vulgi, quia igitur ex consuetudine bubones sequitur febris, potuit simpliciter dixisse, *è bubonibus febres*. At verò nobis sufficiat, eodem tempore vtraque inuadere, alterum cum altera, quomodo Galenum accepisse conicio ex verbo *συμβάλλειν*, quo vtitur scribens, *τοῖς δὲ ἀπ' ἀγχῶν ἐκεῖ εἰσὶ συμβάλλειν φλεγμοναῖς*, *consentaneum est, vnà simul cum inflammationibus inuadere*, ita enim & oratio, & res tota liquidiùs procedit. Igitur, affectu intus in viscere suborto, multáque seu maligna existente materia, tum cordi communicatur putredo, & fit febris putrida, tum etiam emunctoriis eadem communicata bubo fit, quod internam affectionem esse ostendit: at verò si ob externam aliquam causam, vt ictu, aut contusione, corpore intus minimè vitiato, oriatur bubo, erit quidem in eo putredo, at ob distantiam non communicabitur cordi, verùm solus calor, quomodo est dictum; est enim id facilius, & expeditius, ac ita fiet diaria non putrida. His per hunc modum explicatis, Argenterij argumenta particulatim diluamus. Igitur sicuti ex vna perdurante inflammatione aliam non pullulare concedere licet, ita ex eisdem causis duas eodem tempore nasci, nihil puto, prohibet. Si igitur multa materia sit intus, quæ naturam prægrauans, tanquam noxium & inutile onus eiciatur, quid vetat illius partem, aliquò intus abscedentem putrescere, & inflammari locum, eiusdem autem partem aliam ad cutim, & propria emunctoria mitti, ibidémque similiter putrescere? communicari enim à partibus internis humores, quicunque sint, externis non obscurum est. Ad alterum argumentum. Non perpetuò ad glandulas mittitur, quicquid ad expurganda viscera necesse esset, nimia enim aliquando redundat materia, & virtus debilis est, vnde irritus conatus; quare licèt

pars

pars eius mittatur, ex qua fit bubo, pars adhuc locum inflammans retinetur. In pestilentiæ casu, cùm emergunt bubones, si nemo scripsit inflammata esse viscera, id causæ fuit, quòd nemo necesse putauit illud curiosiùs obseruare, aut memoriæ mandare, quod ratione facilè comprehendi poterat: manifestè tamen illud haberi potest ex Thucydidis verbis, quibus sæuam illam pestilentiam describit, propositam etiā à Galeno, quos enim illa percussit, eis inflāmata vehementer fuisse viscera hęc verba manifestè indicant. *Interea verò corporis partes adeò flagrabant, vt ne subtilissima quidem stragula, & lintea superuecta, nec aliud quidpiam nisi nudos esse ferrent*: hi verò si non bubones habuerunt, saltem pustulas paruas, & vlcera in cute, vnde sicuti materiæ parte transmissa ad cutim, alia ad inflammationem intus relicta fuit, ita ad inguina, seu alia emunctoria pars transmitti commodè potest: hepatis autem, cerebri, & pulmonis inflammationes sicuti sæpe videntur absque bubonibus, ita easdem cum bubonibus videri aliquando nihil prohibet, & videntur aliquando, vt etiam erysipelata in facie à cerebri inflammatione communicata, quæ etiam lethales affectiones esse consueuerunt; Ex omni autem bubone nullo discrimine nasci posse malas, & putridas febres, si quidem putredo in omnibus adsit, iuxta Galeni doctrinam, quod colligi vult Argenterius, non sanè consequi, declarata Galeni opinione, planum fecimus. Ex quo etiam patere potuit, non esse eandem, nec distantiam, nec vias, nec causam, seu putredinem: sed alia, atque alia, magísque apta vt putredine cor afficerent. Nec verò etiam ex digiti pedis suppuratione quæ fit febris, illa putrida est, quod dicit Argenterius, sed ephemera, nisi si prauus aliquis affectus antea in corpore affuerit, aut interim suboriatur, putrida sub eo euadat; in bubonibus autem qui pariunt diarias, adesse putredinem, licèt non semper, nec ex necessitate, quod negat Argenterius, sensus testimonio vel chirurgi comprobent, qui eos dissecantes; pus sæpenumero colligunt.

Febris diaria vnde dicta, cur alia vno tantùm die, alia plus vno aliquando duret: quæ ex parua est obstructione, plurimos etiam aliquando durare, & secundam habere accessionem, in eáque sanguinem mitti debere.

CAPVT XXXI.

EBRIS ephemera, aut diaria hoc nomen haud fortuita est ab ephemero animali, sicuti nonnulli arbitrantur; sed & febris, & animal eadē ratione ἐφήμερα à die quòd vnius diei opera existant: diaria enim talis dicitur. Sic & planta illa lethalis, ephemeron Colchicum, quòd vno die necet, & alia non lethalis, ephemeró, quòd vno die flores amittat, hoc nomen accepere. diaria igitur febris dicitur, quia vno tantùm die durat, nimirum horis vigintiquatuor, comprehensa simul nocte, vt scribit Galenus nono methodi capite primo, & decimo eiusdem methodi capite secundo. Durat autem vno tantummodo die hæc febris, quòd soli in corde, & arteriis, ac aliis vasis inflammati sunt spiritus, materia subtilis admodum ac tenuis, vt calorem diutius sustinere non possit, sicuti paleæ flammam breui extingui necesse est, verū ad hanc rem sunt quæ adnotemus, longiori enim tempore eam perdurare posse legimus; nam & ad secundum, & ad tertium vsque diem porrigi scribit Galenus: Nec vero de synochis absque putredine loquor, quæ diaria & ipsa dicitur; de hac enim certum est, sed de aliis diariis, de quibus Galenus primo de diebus decretoriis capite nono. *Certè omnes febres diariæ solutionem partim in primo statim die, partim in secundo nanciscuntur*. non enim quæ solui dicuntur secunda die, synochæ sunt absque putredine, illæ enim diutius durare consueuerunt: nono etiam methodi capite primo, cum vno die circumscriptam esse diariarum accessionem proposuisset, fieri aliquando per ea quæ delinquuntur tradit, vt tum illæ, tum etiam quilibet alius morbus porrigatur, aut in aliud genus transeat. Auicenna etiam cum terminum diariarum vnum diem statuerit, ad tertium quoque extendi significat illis verbis: *Et ipsæ quidem secundum plurimum recedunt in die vno, & rarò pertranseunt diem tertium*. Adiicit, aliquos dicere eas durare totos sex dies. At verò quomodo si vltra diem vnum extenditur, dicitur diaria? Ita enim Galenus nono methodi cap. 1. *Quomodo enim dici diaria febris potest, quæ in tertium diem*

dum extenditur, quando ex ipsa nominis ratione in secundo eam deffinire nor erat quamquam eam de synochis diariis eam sententiam protulerat Galenus, ad alias tamen non minus accommodari valeat. Dicimus autem, sicuti de substantia earum febrium diariæ vocabulum non est, quod eodem loco subiicit Galenus, ita nec de substantia aliarum diariarum, quarum forma, & natura in spirituum accensione sic posita. Vtrumne autem plus quàm vno die hanc accensionem durare contingit? ratione profectò vix est quod colligas, nisi hoc tantum, aliam tardius, aliam citiùs extingui: quippe spiritus alij tenuiores, alij crassiores sunt; crassiorum autem flamma durabilior est: de termino autem, nisi quod obseruatum est, proferas penè nihil, vt enim tertianam exquisitam septem circuitibus iudicari obseruatione collectum est, ita in spiritibus accensam febrem vno die; verùm sicuti tertiana, humoris tractione ex quo fit, non semper exquisita est, vnde septimum illum sæpe excedit, ita ex varietate substantiæ spiritus, duratio eius ex [illegible] tempus variat: spiritus enim, siue aëris naturam referat, vt [illegible] aut aër, aut aërea substantia dicatur, sicuti a Galeno primo de differentiis febrium primo, siue ad ignem potius pertineat, vnde potius igneus [illegible] censendus sit, quod magis arridet Fortunio Liceto, libro de iis qui diutiùs viuunt sine alimento, cùm non sit simplex corpus, sed mixtum, & humore, & frigore participet, vt ex Galeno habetur libro de tremore, palpitatione, conuulsione, & rigore, & quinto de decretis Hippocratis & Platonis capite tertio, vbi eum spiritum duas habere partes proponit, & duo elementa, ac duas constitutiones, frigidum scilicet & calidum, seu aërem, & ignem, quæ inter se tota sunt commixta, & confusa; quin etiam duas hasce partes seu elementa, ex corporibus in quibus insunt, vaporem quendam contrahere dicit. Igitur spiritus hic, tum ratione propria elementorum, tum vaporum quos contrahit, modò subtilior, & modo crassior est, & inde febris, quæ ipso inflammato consistit, modò breuior, & modò paulò longior fit. Atque hæc quidem vna ratio est, ex ipsa febris, aut materiæ, vnde febris oritur, ratione ducta, alia autem ex iis quæ febri ipsi aliquando iunguntur, nimirum ex causis febrem efficientibus, qualis est obstructio, ex parua enim obstructione diariam fieri aliquando accidit; sicuti autem ex natura febris, licèt plus quam vna die ea duret, non tamen secundam, aut tertiam excedet, ita quæ ex obstructione est, non video cur multos prætereа dies morari non possit: si enim dum adest obstructio, non potest expirare calor, durare febrem omnino necesse est, ac si priores alios incensos spiritus præ tenuitate substantiæ qua sunt præditi, dissipari dicamus, obstructione tamen facta, alios incendi qui non transpirent necesse est, vnde porrigatur febris, id autem tandiu

ficu posse dicendum, quandiu perseuerat obstructio, quæ cùm plures dies perseuerare possit, ad plures etiam, & plures porrigi febrem, aliis ac alii subinde accensis spiritibus; quomodo tamen si non vnam tantùm, sed plures inuicem succedentes & continuatas diarias dici quispiam velit, quamquam non puto necesse, non enim sub febribus ex humore accensis, idem numero toto morbi tempore semper calescit humor, non tamen ea de re contendam; sed illud conuinci respondebo, diariam ex obstructione ad plures ac plures dies produci posse. At verò, vtrùmne producta hæc diaria sola persistet, an ex necessitate alia febris, aut synochus absque putredine, aut ex putridarum genere aliqua, eidem iungetur? talem profectò aliquam iungi, videtur existimare Galenus loco recitato ex octauo methodi capite quarto, cùm scribit, diariæ ex praua obstructione ortæ, in mali succi naturis febrem succedere ex humorum putredine ortam, in aliis autem temperamentis aliquam citra putredinem continentis febris speciem: Igitur diaria, per se & sola consistens ad tertium vsque diem rantùm extendetur, eo enim abeunte termino fieri non potest, vt ex inflammatis spiritibus, viciniæ & societatis ratione, non succendantur etiam humores aliqui; vnde alterius generis febris exoriatur. Dubitare autem rursus liceat, vtrùm post tres primos illos dies adueniente alterius generis febri, diaria remaneat, an sub hac, seu synocho, seu putrida, diaria extinguatur? Sanè de ea re disputant aliqui. Galenum autem, qui succedere dixit, vel putridam, vel synochum, existimare liceat abiisse diariam voluisse: profectò si non abiit, quod non putem necesse, adeò à putrida, seu synocho obscuratur, vt iam à medico habeatur despectui. Clausula hæc esto: diariam sine obstructione, vna die, seu horis viginti quatuor, aut paulò plus, & vnica accessione terminari, vniuersis semel incensis spiritibus, semel etiam refrigeratis, aut extinctis; diariam autem ex parua obstructione ad tertium totum diem morari licere, & secundam habere accessionem, quamquam exiguam, quod manifestat Galenus octauo methodi capite quarto ad finem, cùm loquens de tali diaria, quæ ex parua obstructione est, prima die non terminat, nec secundi aliqua parte, vti nimirum aliæ diariæ, licèt in pulsu nullum sit putredinis signum, & vrinæ sint coctæ, tertio tamen die accessionem redire scribit, quamquam mediocrem, qua conditione etiam sint & vrinæ, & pulsus: talis autem febris inter diarias adhuc reponi potest, non tamen simpliciter, nec eo nomine simpliciter appellanda. Galenus eodem loco appellat eam similem diariis, talémque esse dixit per initia morbi, procedente autem tempore in aliud genus transire: aliqui appellant diariam extensam, aut productam: in hac autem ex Galeni præcepto eodem loco mittendus sanguis est, licèt plenitudinis signa non appareant, si tamen vires & ætas ferant, cùm in aliis diariis non liceat.

Qui

Qui dicantur morbi particulares, aut in partibus seu partium, & locales, ac appropriati, & quare hoc nomine appellentur Qui itidem vniuersales. Titulus quarti libri Auicennæ explicatus.

CAPVT XXXII.

MORBOS particulares, minùs eleganti, sed in scholis tamen vsitato vocubulo dici, qui partem aliquam nostri coporis obsident, & alij à febre sunt, vulgò video etiam à doctis viris: appellantur iidem locales, & magis adhuc ruditer appropriati. Ea de re, quia quædam adnotata habemus, ea proponere placuit. Celsus appellauit hosce morbos in partibus, quum libro tertio capite primo morbos omnes ita diuisit, vt alij in totis corporibus consistere viderentur, alij in partibus. Fernelius ex recentioribus non inelegans medicinæ scriptor libro quinto, morbos partium, licèt in eisdem morbis enumerandis dissonet à Celso, qui quosdam totis corporibus assignat, qui Fernelio & aliis, in partibus sunt, qua de re particulatim postea loquemur. Ratio autem quare hi morbi dicantur particulares, ex subiecto est, cui insunt, quod subiectum est pars quædam certa & determinata, cui ita inesse solent, vt in alia nunquam consistant, vt ophthalmia nō nisi in oculo fit, surditas nisi in aure, pleuritis nisi in membrana succingente costas, peripneumonia nisi in pūlmone. Non ita in febre, quia subiectum febris est vniuersum corpus, & simul singulæ ipsius partes, calor enim, qui est febris essentia, occupat in febribus totum corpus, & vniuersas partes, vt scribit Galenus libro de morborum causis capite secundo, nisi tamen impediatur, sicuti fit in lypiria, in qua per vniuersas partes extendi non potest, sed natura febris hæc est, vt extendatur, cum quo tamen verum est, aliquas partes magis, aliquas minùs incalescere; focus enim putredinis in putridis magis, & cor in omnibus; Omnes tamen partes quæcunque sunt incalescunt sic, vt febrire omnes dici possint, etiam digitus; Igitur febris est morbus in toto, alij in partibus; non tamen solæ febres in totis corporibus consistere dicuntur, quod à doctis viris proponi dixi, sed alij plerique à Celso inter hos collocantur, phrenitis, & alia insaniæ genera, morbus cardiacus, lethargus, aqua intercus, tabes, morbus comitialis, morbus regius, elephantia, apoplexia, & paralysis, hos autem collocari à Celso inter morbos, qui sunt in toto, manifestè patet ex illius verbis: nam cùm diuisisset primo capite libri tertij morbos omnes in eos qui in totis corporibus consistunt, & eos qui oriuntur in partibus, dixissétque se de omnibus pauca præfatum à prioribus incepturum, post præfationem incipit

cipit à febribus, tum de illis absoluto sermone [illegible] capita, caput denimum octauum hisce verbis [illegible]: *E [illegible] dem ratio exposita est: supersunt verò alij corporis affectus, qui huc supersunt, ex quibus eos, qui certis partibus assignari non possunt, protinus iungam. Incipiam ab insania*; post cuius tractationem illa persequitur [illegible] generа, quæ a me paulò antè numerata sunt, quæ verbis [illegible] a Celso, dicuntur certis partibus assignari non posse. S[illegible] defuisse, qui legerint hunc locum absque negatione in hunc [illegible], *Ex quibus eos, qui certis partibus assignari possunt, protinus iungam. Incipiam ab insania*. Sed quæ subiiciuntur à Celso capite primo subsequentis libri quarti, vbi morbos incipit explicare, qui sunt in partibus, idem faciunt locum tertij libri esse legendum cum negatione, habent autem verba ex quarto libro sic. *Hactenus reperiuntur ea genera morborum, quæ in totis corporibus ita sunt, vt his certæ sedes assignari non possint, nunc d[illegible] dicam, quæ sunt in partibus. Faciliùs autem omnium interiorum morbi, curationesque in notitiam venient, si prius eorum sedes breuiter ostendero*, q[illegible]; postquam visus sibi est ostendisse, subdit in initio insequentis [illegible] secundi. *His velut in conspectum quendam [illegible] quatenus scire curanti necessarium e[illegible] adductis remedia singularum [illegible] partium exequar, orsus à capite.* Et a dolore capitis initium facit. Non [illegible] bet modò quærere, quæ n[illegible] & phrenitis, & lethargus, & epilepsia, & apoplexia dicti sint a Celso morbi in toto corpore, qui potius in parte, id est, in capite videntur collocandi, illud enim nobis satis est, ad ostendendum propositum [illegible] initio diuisionem non esse accipiendam, ex enumeratione [illegible] Celsi [illegible] quosdam esse, qui manifeste in toto corpore consistunt, vt [illegible] bus regius, aqua intercus, præsertim anasarca, elephantia [illegible] l[illegible] tius totius corporis. Præterea verò intemperies etiam [illegible] non solum calida, vt est febris, sed frigida etiam, aut sicca, aut humida, totum corpus occupans, morbus est vniuersalis, atque in toto corpore. [illegible] verò ad aliquam ex his referre licet nonnullos ex morbis, quos ex Celso protulimus. Sed & ad hoc ipsum morborum genus, quod in toto corpore consistit, reducere liceat morbum Gallicum, quamquam ad [illegible] particulatim intemperiem velint eum pertinere: venena etiam quædam nulli destinata parti in totis corporibus esse non [illegible] dicantur, quorum [illegible] pestilentialis, & pestis ipsa: Igitur ratione partis subiectæ, cui morbi i[illegible] hærent, dicuntur illi particulares, hi ratione eiusdem partis subiectæ, quod est totũ corpus, in totis esse dicantur. Porro particulares [illegible], aut partium [illegible], aut in partibus, appellantur etiam à nonnullis locales barbaro vocabulo, quia loca dicuntur partes nostri corporis, siue sint similares, aut simplices, siue dissimilares, aut compositæ, iuxta quam significationem [illegible] psit libros de locis affectis, & libros de compositione medicamentorum localiũ, aut secundùm locos; & medicamenta localia appellauit in eisdem libris Galenus arteriaca, stomachica, & hepatica, quę partibus [illegible] propriè

dest[illegible]

stata sunt. Dicuntur idem morbi, vt antea scripsi, à Barbaris appropriati, quia certæ parti proprij sunt, nec alijs contingunt. Atque hæc de morbis particularibus, ut par[illegible]um ita se habeant. Quærebam cur Auicennas librum quarti Canonis, in quo primùm quidem tractat de febribus, tum chirurgica, tumores, vulnera, vlcera, & alia: tum de venenis facto sermone in decorationem desinit, inscripserit de ægritudinibus particularibus, quæ quum accidunt, non appropriantur vni membro: si enim febris est morbus in toto, quomodo particularis dicitur; ac si est particularis, quomodo non appropriatur vni membro? Occurrebat: febrem, particularem etiam morbum dici posse, si consideremus quibus illa subijcitur, & quæ de ipsa dicuntur, siue, vt loquuntur, modum prædicationis: subijcitur enim intemperiei calidæ, qui generalior febri morbus est; sicuti magis adhuc eiusdem febris species, tertiana, quartana, & alij morbi particulares per hunc modum appellantur; sunt autem non particulares genera prima morborum, de quibus nulli alij dicuntur. Febris igitur per hunc modum est particularis morbus, nec tamen proprius vni membro, quoniam per omnia membra diffusa: hæc de illa Auicennæ inscriptione quod pertinet ad febrem; de reliquis, quæ in eo libro, non quæro in præsentia, vnum addo, tum capiti finis erit. Qui dicuntur particulares, aut partium morbi, si actionum læsiones attendimus, vniuersales, & in totis corporibus morbos esse dicendos, præsertim vbi grauiores sunt, dolor etenim capitis, ophthalmia, pleuritis, peripneumonia, & alij, licèt certis sedibus assignentur, vniuersas corporis actiones lædunt, primò quidem & maximè actio læditur propria illius partis: inde verò per consensum alijs noxa communicatur, huic magis, illi minùs pro ratione consensus.

Galenici loci vulgata lectio retinetur aduersùs Fuchsium, & Leoniceni tralationem. Eiusdem loci sensus explicatus. Vallesij interpretatio reprobata, & Galeni defensa aduersùs eundem.

Capvt XXXIII.

Galenvs in commentario ad Aphorismum xxv. libri quarti, sicuti legitur in impressis Aldinis codicibus, ita habet: ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀφορισμοῖς ὁ λόγος αὐτῷ γέγονε περὶ τῶν διὰ τοῦ στόματος, ἢ τῆς ἕδρας ἐκκρινομένων, ὥστε τι καὶ κατὰ τὸν δὲ τὸν προκείμενον ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος ἄνω τὴν διὰ τοῦ στόματος ἔκκρισιν μόνην, ἀλλὰ τοῦ περιλαμβάνεσθαι τὴν διὰ τῶν ῥινῶν, id est, *In præcedentibus Aphorismis sermo ipsi fuit de iis quæ per os, & sedem excernentur, quare & in proposito Aphorismo etiam, quando ipse dicit, supra*

 solam

solam quæ fit per os excretionem intelligimus, illa quæ fit per nares omissa. Sed Leonicenus, vt apparet, aliter scriptum habuit hunc locum, scilicet in hunc modum: περὶ τῶν τὰ μέλανα ὑποχωρουμένων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀφορισμοῖς ὁ λόγος αὐτῷ γέγονε, νῦν δὲ περὶ τῶν διὰ τοῦ στόματος, &c. ita enim conuertit: *De nigris deiectionibus sermo habitus ab ipso est in præcedentibus Aphorismis, nunc verò de iis, quæ vel per os, vel per sedem excernuntur verba facit*, &c. nosque etiam similiter calamo exaratum habemus in exemplari quodam Aldino ad oram libri, quibus etiam similia reponit Fuchsius, codicem Græcum emendans, sed inutilis ac damnosus mihi quidem videtur hic Fuchsij labor, cogórque à Leoniceni versione, marginibus mei libri, & Fuchsij sententia recedere, vulgatæque Aldinæ lectioni adhærere: vult enim hoc statim initio proponere Galenus, voce illa, *supra*, intelligendam solummodo esse excretionem per os, quæ autem per nares, eam non comprehendi: docet autem id ea ratione, quia cùm in præcedentibus Aphorismis sermo Hippocrati fuerit de iis quæ excernuntur per os & sedem, non autem de iis quæ per nares, nunc de iisdem excretionibus sermonem prosequens, iam voce illa, *supra*, quæ fit per os, excretionem intelligit, ea quæ fit per nares omissa; concinnum autem sensum ex Leoniceni tralatione haurire ego non possum, nec illatiua illa, sicuti appellant, particula [ὥστε *quare*] quem locum hic habeat videre; expositio autem Galeni duplex est. Prima huiusmodi: sanguis per os emissus colore siue niger, siue alio, substantia seu crassus, seu tenuis, malus est: si verò per inferna excernatur colore niger, melius est. Probatur autem magis colore niger, quoniam emissionem, aut fluxionem paulatim factam ostendit, quippe dum inter exeundum moram trahit, denigratur, si enim vniuersim, & cum impetu emittatur, non potest nigrorem acquirere; qui autem ad intestina vniuersim confluit, malum oportet existimare. Eiusmodi igitur sanguis per inferiora exiens, ei comparatu qui exit per os, bonus dicendus, ille verò malus; per inferiora enim semper magis eligendus quàm per os. Deinde verò aliter exponit Galenus secundum membrum Aphorismi, & coarctat vocem *infra*, ad sanguinem ex hæmorrhoidibus fluentem, cùm antea ex intestinis quomodocunque emissum intelligeret; & ait, cùm malus sit sanguis quicunque per os emissus, fluentem ex hæmorrhoidibus esse bonum, quum hominis natura multum nigri sanguinis accumulauerit, & talis sit qui per hęmorrhoidas euacuetur sanguis, à multis enim aut sanatur, aut præseruatur passionibus.

Ex priori expositione repugnantiam dissoluit Galenus inter Hippocratis dicta. Proposuerat enim paulò antè, id est, Aphorismo xxj. deiectiones nigras, siue cum febre, siue absque febre, esse pessimas. Quomodo igitur hîc dicit esse bonas? Respondet Galenus, non bonas simpliciter hîc esse dicit Hippocrates, sed illis comparatas quæ per os excernuntur, quippe meliores illis & magis eligendæ; at

quomo

quomodo pessimæ, dicat aliquis, si meliores illis? Id effecit, vt Vallesius non solùm hanc Galeni expositionem non acciperet, sed & scripturã Aphorismi, quam Galenus sequitur improbata, alij adhæreret, quam haberi scribit in antiquissimis codicibus, & quam proponit Fuchsius, licèt Galenicam sequatur: habet autẽ sic κάτω δ' ἀγαθὸν, καὶ τὰ μέλανα ὑποχωρέοντα, κακὸν, id est, *infra autem bonum, & nigra subeuntia malum.* Quomodo sanè ille interpretetur Aphorismum, apud ipsum videre licet, nos tantummodo Galeni interpretationem tuebimur. Posse igitur deiectiones nigras dici pessimas Aphorismo xxj. atque etiam meliores non solùm excretis per os, sed bonas simpliciter hoc Aphorismo xxv. poterit satis intelligi, si verba consideremus Aphorismi xxj. ibi enim scribit: ὑποχωρήματα μέλανα ἰόντα, id est, *deiectiones nigras procedentes*, voce autem ea, *procedentes*, significatur, vt Galenus exponit, temporis longitudo, tanquam vel per morbum totum, vel per multum ipsius tempus, tales veniãt deiectiones. Sunt igitur pessimæ nigræ deiectiones, non simpliciter, sed quando intempestiuè adueniunt, & diutiùs durant; si verò paulatim effluant, hæ non pessimæ dicendæ sunt, sed meliores illis quæ excernuntur per os, & crisis bona. Idem Vallesius reprehendit similiter alteram secundi membri expositionem à Galeno propositam, qua per nigra subeuntia, intelligit Galenus ex hæmorrhoidibus fluentem sanguinem, sed reprehendit ex lectione quam ipsemet Vallesius proponit, cui nihil est cum Galenica vnde incassum fuisse illa a Vallesio proposita, & auras verberatas dicere possumus.

Est tamen adhuc quod aduersùs Aphorismi sententiam dubitem: quomodo enim sanguis qualiscumque, si suprà feratur, malum existimari debet, cum libro de differentiis symptomatum capite vltimo, sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio, vel hæmorrhois, vel aliud eiusmodi, aliquando præter naturã non existimentur, nec symptomata, sed naturæ opera, cùm scilicet tẽpestiuè fiũt, cum virtutis robore, & prouidentia de animalis salute? Respondemus ex Galeni interpretatione, Aphorismi sententiã accipi per cõparationem, & quod dicitur bonum de reiectis per inferiora, idem esse ac melius, vt hic sit sensus: Sanguinis nigri deiectio per inferiora, melior est quàm cuiuslibet alius per os excretio; qui verò ita dicit, ille non tollit, quin per idem os bona fieri aliquando possit excretio, quod capite vltimo libri de differentiis symptomatum scripsit Galenus. Aut dicamus, hanc Aphorismi sententiam ex illis esse quæ sæpius ita contingunt, non autem ex necessitate semper, cuiusmodi alias quasdam adnotauit Galenus. Verè enim sanguis per os excretus frequentissimè malus est, tum veluti signum morborum intus existentium, tum veluti causa euacuans humorem naturæ familiarissimum: aliquando autem bonus plenitudinem euacuans, vt in mulieribus menstruorum suppressionem patientibus.

Quibus in febribus, quaque ratione, & conſilio mittendus ſit ſanguis.

Capvt XXXIV

VÆRITVR, vtrum in omni febre putrida mittendus ſit ſanguis. Alij opinantur ita eſſe faciendum ſemper, & in omni febre putrida, modo vires ferant. Alij, in omnibus continuis, non in omnibus intermittentibus. Alij, nec in omnibus continuis, ſed ſolum vbi ſanguinis adeſt plenitudo, aut ſi mixtus cum peccante humore. Quæſtio examinatur ab Argenterio lib. de febrib. à Montiſiano quæſt. XVII. Nos omnium rationes huc afferre non intendimus, ſed breuiter ex natura rei quantum nobis licet, quæ de quæſtione occurrunt proponere. Scopi ſunt qui remedia, aut auxilia indicant, hi verò ex morbo, & cauſa, & ſymptomate: ſymptoma omittitur in præſentia, niſi de eo ſe offerat poſtea occaſio, nullum enim proponitur. Qui dicit febrem putridam, duo dicit, febrem, & putredinem. Febris eſt morbus, putredo cauſa; febris indicat refrigerantia, venæ ſectio refrigerat, venæ igitur ſectio indicatur. In putredine duo conſideramus, cauſam, & ipſam putredinem. Putredo rurſus duplex, quæ fit, & quæ facta eſt, quæ facta eſt, id eſt, humor putrefactus & corruptus, indicat euacuationē, vt Galenus tertio articulo artis medicę, hæc fit per venę ſectionem, ſi ſanguis ſit qui corruptus, & putrefactus eſt, alioquin haud conuenit: quæ putreſcit, id eſt, ſemiputris, & ſemimala, debet corrigi à natura, & prohiberi à nobis, ne vlterius procedat; corrigitur à natura per coctionem, quæ fit per moderatè calida, prohibetur adhibendo contraria putredini, hæc procedit beneficio caloris externi; adhibebimus igitur refrigerantia, venæ ſectio refrigerat, igitur hæc conuenit; ratione coctionis primo non conueniat, ſed conuenit per accidens iuuans coctionem. Cauſa putredinis eſt obſtructio, hæc fit à lentore, & craſſitie, aliquando à multitudine: Venæ ſectio tollit multitudinem, igitur ſi ab hac obſtructio eſt, conuenit: ſi à lentore, & craſſitie indicantur abſtergentia, & attenuantia, talis non eſt venæ ſectio, ſed quæ tali facultate prædita ſunt, adhiberi non poſſunt, niſi ablata multitudine, aufertur per venæ ſectionem; ergo in lentore, & craſſitie conuenit. Ex his colligi videtur, in omni febre putrida aliqua ratione mittendum eſſe ſanguinem, idque videtur proponere Galenus vndecimo methodi decimo quinto ſcribens: Saluberrimum eſt in omnibus febribus non continentibus modò, ſed alijs omnibus, quas putreſcens humor

[illegible] accendat, sanguinem mittere, si modo ætas, & vires non prohibeant. Sed res non ita habet. Galenus enim idem primo ad Glauconem in curatione febris tertianæ, huius auxilij non meminit: in quartana enim cauet, si fortè sanguis vehementer superabundans appareat: in quotidiana non meminit, in tertiana notha non absolutè proponit; sed si videatur faciendum, statim ab initio mittendum dicit. Dicimus, venæ sectionem primò, & per se respicere humores in venis existentes, tales enim per eam educuntur, quare tum præcipuè conuenit, quum humores in venis peccant. Peccant autem in venis, quum febres sunt continuæ: igitur in continuis primò videtur conuenire. In intermittentibus humor existens extra venas non videatur eam requirere, siue extra illas putrescat, siue in illis putrefactus foras feratur. Verùm vt ea quæ diximus de continuis nolumus obtinere, vt semper in continuis mittatur sanguis, ita hæc non conuincant, nunquam in intermittentibus esse mittendum; licèt enim in his concedatur non putrescere sanguinem, aut humores in venis, tamen non putridi ab his pelluntur foras, aliquando ibidem geniti, quo casu tollitur materia antecedens, quæ deinde fit materia coniuncta. Si verò materia intermittentis febris gignatur in ipsismet carnibus, quod fieri aliquando testatur Galenus libro de tremore, palpitatione, & conuulsione, tunc non putem esse proficuam venæ sectionem, sicuti etiam cum in intermittente commodè à natura per singulas accessiones expellitur, liberque à febre omninò remanet ægrotus, superfluum puto venæ sectionem adhibere, quæ possit naturam commodè operantem impedire. At si expurgari commodè per accessiones non videatur æger, vnde [illegible] perueniant aliqua grauia symptomata, tunc mittetur sanguis. Solent autem superuenire, & non expelli tota materia, cùm illa multùm abundat, quare in multitudine mittitur. Cùm multitudinem dicimus, sanguinem intelligimus; si enim sit alius humor, purgante medicamento melius trahitur. Igitur aliquando in intermittente mittendus sanguis, aliquando non mittendus. In continuis similiter non mittendus semper: Galenus enim quarto de tuenda valetudine capit. v. circa medium tres proponit succorum veluti classes seu ordines citra sanguinem, & alios tres vltra sanguinem; ipsum verò sanguinem in medio constituit, tum affirmat, vbi paululùm, vel citra sanguinem restitum, vel vltra processum est, audacter esse mittendum sanguinem, vbi plus [nimirum restitum, vel processum est] consideratiùs esse agendum, vbi plurimum, in his nullum omnino esse mittendum sanguinem; dixerat autem paulò antè, vbi citra est restitum, illos humores varios esse, sed tamen vno nomine appellari succum crudum, vel pituitam, vbi autem vlteriùs est processum, illos humores esse supra iustum modum percoctos, sanguinem autem esse in medio. Video igitur humorem biliosum non connumerari inter crudos, neque eo nomine

signari. Si igitur contingit in febre putrida continua ad[illegible] crudorum, siue pituitæ copiam plurimam, aut etiam biliosi [illegible], ex hoc Galeni loco doceamur, non esse mittendum sanguinem; At negat Montisianus, & Argenterius, & quæ dicuntur in libris de tuenda valetudine nolunt referri posse ad curationem morborum. Volunt tamen Trincauellius, cuius opinionem veriorem puto. At, inquit Argenterius, in morbis res magis periculosa, nec sicuti in affectibus, aut lassitudinibus vlcerosis, de quibus agebat Galenus, ita licet in febribus continuis omittere venæ sectionem. Respondemus licere, quoniam alia sunt præsidia, quæ magis conueniunt, nimirum purgatio, quæ magis accommodata est trahendæ bili, aut pituitæ. Dicimus autem referenda esse, quæ dicuntur in libris de tuenda valetudine ad curationem morborum; cùm sunt ratione coniuncta, vel aliis Galeni locis confirmantur, vt in præsentia: in abundantia enim bilis non esse mittendum sanguinem scribit ex Hippocrate idem Galenus tertio in sextum Epidemiorum textu vltimo, quod & scriptum etiam fuit ab Auicenna. Igitur non in omnibus continuis febribus semper mittendus est sanguis, etiam consentiente ætate, & viribus: sed tunc solùm cùm peccat sanguis, aut cùm humore peccante adest saltem mediocris sanguinis quantitas, aut saltem non adest sanguinis penuria: scimus enim non semper esse necessariam plenitudinem, idque scribit Galenus octauo methodi capite quarto, admonens nos, vt etiam in diaria cum multitudine succorum, eorumque crassorum, & glutinosorum, mittamus sanguinem transacto spatio primæ accessionis, ne fiat febris putrida, licèt etiam plenitudinis signa non adsint. At indicia plenitudinis nec nos requirimus, quæ sunt rubor, & tensio, & alia, quæ proponit Galenus pro signis plenitudinis; præsertim ad vasa, plenitudo enim ad vires etiam cum mediocri sanguinis copia adesse possit. At verò quid respondemus ad locum Galeni citatum ex capite vndecimo methodi decimoquinto, *Saluberrimum est*, &c. & quid etiam ad indicationes propositas, & haustas ex natura rei, & natura morbi? Ad locum Galeni dicimus: Primùm non citari fideliter ab omnibus qui eum citant: nonnulli enim citant illum tanquam eo dicatur, saluberrimum esse sanguinem mittere in febribus omnibus non continuis modò, sed aliis omnibus quas putrescens humor accendit. At non ita locus legitur, non enim scriptum est in continuis, sed in continentibus, Græcè enim non συνεχὰς, sed συνόχας scriptum est; opponit igitur non continuas intermittentibus, sed continentes, de quibus agebat, continuis, quas intelligit in sequenti membro. At dicat quispiam: nimirum igitur in omnibus saltem continuis mittetur. Respondemus, quod valeat & ad locum Galeni, & ad indicantes propositas, & ad argumenta, quæ ex indicationibus peti possent: si enim ex indicatione habetur, mittendum esse sanguinem tum ratione febris,

tum

tum putredinis, tum causæ, indicationes autem habentur ex morbi forma aut essentia, seu ex illis quæ morbi essentiam constituunt, quomodo indicata ab essentia morbi, non reuocabuntur semper in vsum, cùm essentia videatur eadem semper, & perpetuò id requirere? Respondemus; morborum essentiam non esse, sicuti essentiam, aut formam rerum naturalium, quæ necessaria est, & eadem semper, nec plus, aut minus recipit, sed conflatam esse ex multis accidentibus, quæ modò plura, modò pauciora sunt, ex quo variari illam essentiam, indéque fieri, vt eorum ratione modò vnum, modò aliud auxilium sit vsurpandum: licet enim & refrigerare, & putredinem auferre non sola sanguinis missione, sed aliis etiam auxiliis; quare non indicatur necessariò est saluberrimum, licèt sæpius ob multitudinem quæ adesse solet, & saluberrimum & necessarium sit.

De tribus febrium generibus ex Galeno, déque acuto, & magno morbo.

CAPVT XXXV.

TRIA esse prima febrium genera, vnum earum quæ diariæ appellantur, alterum hecticarum, tertium earum quas acutas vocant, similes putridorum humorum primo in tertium Epidemiorum textu quinto scribit Galenus. An igitur omnes putridæ sub acutis hoc loco, & hisce verbis comprehenduntur? id est, omnes putridas esse acutas colligitur, an potiùs id tantùm, acutas esse putridas? atqui id non est vniuersaliter verum, nam synochæ absque putredine sunt acutæ, non tamen putridæ: nisi dicamus synochas has comprehendi potuisse sub diariis. Acuti igitur morbi nomen latè patet aliquando, quod etiam ex illis colligitur quæ habet Hippocrates quarto acutorum. *In morbis acutis sanguinem detrahes, si morbus videtur magnus*, &c. Ex his enim apparet non omnem acutum morbum esse magnum: febres igitur aliquæ putridæ erunt, & acutæ, quas tamen magnas esse minimè necesse sit: Vnde magnitudinem ab aliis conditionibus pendere, ab aliis acutiem dicendum est. De acuto morbo, qui Græcè ὀξὺς, hæc præterea adnoto: alium esse febrilem, alium absque febre, vt epilepsia, apoplexia, conuulsio ac tetanus, quos memorat Galenus quinto Aphorism. trigesimo. Non igitur quilibet acutus morbus semper habet febrem coniunctam, quod alicubi scribi videtur, sed qui acutus febrilis est, ille febres habet continuas.

De

De Paroxismo, & hora exhibendi cibi.

CAPVT XXXVI.

PAROXISMVS, seu accessio est deterius tempus [illegible], totius circuitus, quod est a primo insultu usque ad statum, nimirum inclusiue, vt loquuntur: quoniam quod reliquum est, ad declinationem pertinens, melius est, sicuti scribitur a Galeno primo Aphor. xij. Accessionis autem principiú fit calore omni ex toto corpore ad cor thoracémque concurrente; vnde cùm per vniuersum corpus, & artus & extra frigus sentitur, illud nondum accessionis est initium, licet aliqui ita appellent, cùm autem in visceribus calor percipitur, licet in externis adhuc frigus adsit, accessionis initium est: Incrementum autem est, cùm ad externas corporis partes sese expandit, status cùm ex æquo corpus totum occupat; Declinatio autem contrarium principio modum habet, perspirante scilicet caliditate, atque mediú corporis deliquente. Adnotatio vtilis ad eligendam horam qua salubriter exhibeatur cibus; qua re nonnulli fortasse peccant. Non enim sufficere scribit Galenus, vt pedes incalescant, sed vt caliditas deserat, aut potius deseruerit partes internas ventris, atque thoracis, inde ad pedes descendens, fieri enim potest, vt ille scribit, vt pedes calfiant manente in corporis medio caliditate, quod in vigore contingit, non hoc autem, sed illud esse tempus maximè accommodatum ad exhibendum cibum, scribitur secundo de ratione victus textu XLVI. hoc tamen tempore sunt qui frigidam aquam exhibeant ad refrigerandum, & humectandum, quod in siccis naturis commodum, & proficuum sit, ita in aliis fortasse minùs salubre.

De abscessuum secundùm rectitudinem, & qui tales non sunt, vtilitate. Galeni locus ex secundo Epidemiorum malè ab interprete acceptus, emendatus.

CAPVT XXXVII.

CVM de abscessibus ad inferiores corporis partes secundùm rectitudinem factis ageret Hippocrates libro sexto de morbis popularibus, hæc habet ex Cornarij tralatione: *Secundum rectum, & costarum dolor, & præcordiorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus eruptiones, & aures secundùm rectum. Horum prima huiusmodi, & in oculos. Vtrùm igitur omnium, aut quæ quidem ab inferius sursum, qualia*

quæ

quæ iuxta maxillas, aut etiam oculum, aut etiam aurem: quæ verò à superis deorsum non secundum rectum. Atqui, & in anginas rubores, & costarum dolores secundùm rectum. Galenus autem commentario secundo particula xiij. pro explicatione verborum Hippocratis quæ vltimo loco sunt posita, ita scribit, vt vertit I. Paulus Crassus. *In secundo de morbis popularibus non est adiecta hæc dictio, per quam dubitat virùm ex inferioribus in superiora abscessu facto semper membri rectitudo vtiliter seruetur, ex superioribus autem in inferiora corrumpatur, ac fiant quidam non secundùm rectam regionem abscessus.* In hac tralatione primum molestum est quod in illis, *ex superioribus autem in inferiora corrumpantur, ac fiant quidam non secundùm rectam regionem abscessus.* Videtur interpres verbum, *corrumpantur,* de abscessibus (quæ vox subsequitur) accepisse, quod non bene sensui videtur quadrare, sed potius de rectitudine, quæ præcessit intellexerim. Ita enim Græca leguntur. ἀλλ' ἐν ἐκ μὲν τῶν κάτω τῆς ἀποστάσεως ἄνω γιγνομένης χρήσιμον ἀεὶ συνάπτεται τὰ κατ' εὐθυωρίαν, ἐκ δὲ τῶν ἄνωθεν κάτω διαφθειρόντων τι καὶ γίνονται τινὲς οὐ κατ' ἴξιν ἀποστάσεως, id est, *Vtrùm in illis quæ ab inferioribus ad superiora feruntur facto abscessu vtiliter semper custodiatur rectitudo, iis autem quæ à superioribus ad inferiora corrumpatur, & fiant quidam non secundùm rectitudinem abscessus,* nimirum corrumpatur, hoc est, non seruetur rectitudo, & tamen vtiliter abscessus fiat. Sed illud alterum magis molestum, quod in eo quem citat Galenus Epidemiorum Hippocratis libro secundo non legitur quod hîc à Galeno affertur: sed illud tantùm sectione tertia illius libri ex Cornarij tralatione: *E directo etiam laterum intensio dolorosa, & præcordiorum intensiones, & splenis eleuationes, è naribus eruptiones.* In Græcis sanè codicibus, quos habemus impressos, dictio *è directo* adiecta est priori sententiæ, quam non exscripsimus hîc, sed cùm appareat manifestè, ad hanc etiam quæ proposuimus pertinere, denuo est subaudienda, vt nihil hac re intersit. Quæ sententia eisdem penè verbis scripta etiam, & proposita fuit eodem sexto Epidemiorum proximo antecedente sermone, & à nobis itidem exscripta. Igitur sexto Epidemiorum laterum dolores, aut intensiones dolorosas, vt secundo Epidemiorum, & splenis eleuationes, è directo fieri proposuit, sicuti è naribus eruptiones, nimirum cùm vel recipiunt, vel mittunt hæc membra (vtroque enim modo posse sententiam accipi ex Galeno etiam habemus) fieri transmissiones secundùm rectitudinem: sed quod videtur significare Galenus addidisse Hippocratem, vtiliter fieri transmissionem quum ex inferioribus materia secundùm rectitudinem mittitur ad superiora, non vtiliter quum ex superioribus non secundùm rectitudinem mittitur, illud ego non possum in verbis Hippocratis videre. At verò scripserit illud Hippocrates cùm hic ea de re dubitet; quomodo dubitationem diluit Galenus, & totam rem explicat? Non omnino sanè terminat quæstionem, sed ait solutionem pendere ex temporis notitia, quo secundus & tertius Epidemiorum liber scriptus est, quod esse incertum inquit; non enim quod ille secundus, hic sextus dicatur, ideo conuinci illum

prius, hunc poſteriùs fuiſſe ſcriptum, [illegible] valere in illis Hippocratis libris qui conſcripti ſunt vt ederentur & in [illegible]tur, [illegible] item in illis quos ſibi ad memoriæ ſubſidium, vt præſtò res quærentibus eſſet, domi habebat, quæ dicebantur ὑπομνήματα, qualem fuiſſe ſextum hunc dicit Galenus, quippe non ab Hippocrate editum, ſed à Theſſalo eius filio collectum, qui ſequens ordinem aliorum, ſextum inſcripſit. Concludit igitur Galenus ex quorundam ſententia, ſi priùs ſcriptus eſt ſecundus Epidemiorum, poſteriùs ſextus, par eſt exiſtimare quum poſt ſcriptionem illorum, quæ ſecundo continentur, vbi abſque dubitatione ſententia proferebatur, vidiſſet abſceſſum in inferiora non ſecundum rectitudinem vtiliter factam, de ſententia quam in ſecundo propoſuerat dubitaſſe, & dubitationem hîc propoſuiſſe, ſi autem prius eſt ſcriptus ſextus, poſteriùs ſecundus, dicendum cum in ſexto de re dubitaſſet eamque dubiè propoſuiſſet, in ſexto non iam dubitantem, ſed certò rem diiudicantē, è directo tranſmiſſiones omnes fieri debere propoſuiſſe. Eandem rurſus quæſtionem ſequenti particula xiv. propoſuit ex Hippocrate Galenus, quærens vtrū in abſceſſibus ad inferiora corporis depulſis, ſemper rectitudo ſeruetur necne, quod proximo ante hunc ſermonem in dubium reuocauerat, ex Græco; verùm quæ infra iecur ex ſuperioribus delabuntur, vt in teſtes & varices, melius ſit ſecundum rectitudinem fieri aut etſi non ſecundum rectitudinem fiant, poſſint partibus ſuperioribus ſimiliter opitulari, ſed neque hîc quæſtionem determinat, non enim poſſe in nonnullis cognoſci hanc rectitudinem ait, vt quum varices inſaniam ſoluerint, ſi è directo factus eſt abſceſſus, aut contra: non enim internoſcere licet verum in dextris cerebri partibus, aut ſiniſtris affectione oborta, inſanierit, quibus ſimilia alia exempla proponit ibidem Galenus, tandem claudit ſermonem, in hiſce aut vix, aut nullo modo cognoſci poſſe rectitudinem: in illis autem abſceſſibus, in quibus illa cognoſci poteſt, conſiderandum eſſe ait Hippocrates, ſi omnino & abſolutè in abſceſſibus illis qui fiunt ad partes inferiores, meliores ſunt qui fiunt ſecundùm rectitudinem. Hiſce igitur verbis non omnino concluditur, in abſceſſibus ſemper ſeruari debere rectitudinem, ex Hippocratis quidem ſentētia, qui ea de re dubitat; quare & vtilis etiā ille exiſtimandus aliquando, qui non ſecundùm rectum fiat, id autem tunc potiſſimùm contingere meritò exiſtimandum eſt, cùm ex ſuperioribus ad inferiora abſceſſus fit, ſuperiora enim inferioribus ſunt nobiliora, ſuperiorumque partium affectus periculoſiores: ſuperiora autem dicuntur iuxta Galeni doctrinam hoc eodem ſecundo commentario in ſexto Epidemiorum particula xiv. quæ ſunt ſupra hepar, inferiora quæ ſub ipſo.

De febre

De febre ardenti, & synocha, quæ certam aliquam & determinatam febris speciem non significant. Galeni locus ex secundo de differentiis febrium illustratus. Qua ratione febris ardens fiat: de vera, & notha ardente, quæq́; periculosior, & quæ minus.

Capvt XXXVIII.

Avsvs siue febris ardens non significat speciem aliquam particularem febris ab aliis omnibus speciebus distinctam & à particulari aliquo humore progenitam, sed conditiones potius quasdam, & qualitaté quandam, gradúmque caloris, quæ vbi adsunt, febris illa dicitur causus, siue ardens, atque etiam ignis, quocunque ex humore, & quocunque ex loco fiat illa febris. Igitur scire licet tertianam continuam, quæ vulgò dicitur, appellari ardentem, quod Galeni testimoniis probatur libro secundo eius. cap. sexto, vbi scribebat febres continuas esse ὁμογενεῖς cum intermittentibus, id est, eiusdé generis, atque ita tertianam exquisitam [nimirum intermittentem, tertianæ enim nomine intermittens intelligitur] respondere exquisitæ ardenti, quotidianam illi quæ qualibet die accessionem patitur, sed nunquam desinit ad infebricitationem, quartanam similiter illi, quæ quarto quoque die redit, quibus paulò pòst hæc adiicit: *Quæ ob solam flauam bilem febris accenditur, sine aliquo visceris affectu, si manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens est: si verò per totum deferatur, tertiana;* eodem modo in libro de tremore, palpitatione, &c. scribebat: calidorum medicaminum applicationibus nonnunquã solus horror, sæpe & rigor superuenit, quemadmodum in febribus ardentibus, & in tertianis febribus: nomine autem tertianarum, quæ Græcè τριταῖοι, semper intermittentes intelligit: sed & paulò pòst: *Hac ratione sola ardentes febres à tertianis* (& hîc intermittentes necessariò intelliguntur) *differunt, quia ardentes in vasis bilem habent, in tertianis extra ipsa vasa per sensilia corpora fertur.* Ex his apparet, quæ dicitur tertiana continua, ardentem appellatam fuisse à Galeno: éstque ex illis febribus, quæ interuallum quidem febre vacans omnino non habent, habent tamen declinationem quandam. Verùm ea febris tertiana intermittens, quæ tertio quoque die redit, & in quietem febre vacantem desinit, dicitur etiam febris ardens, seu causus, idque ipsius Galeni testimonio, libro octauo de decr. Hipp. & Platonis, cap. sexto, vbi hunc in modum scribebat: *Ita nunc satis erit ea tantùm, quæ illis in libris demonstraui-*

mus commemorare. Acutiſſimas ſcilicet, & ardentiſſimas febres à flaua bile oriri, & tertianam ex ardentium genere eſſe: cur verò hæc continua minimè ſit, vt ardens, ſed intermittat, cauſſam ibi explicauimus. Libro autem ſecundo de diff. febr. capite tertio, non cauſum ſimpliciter, ſed cauſodem appellat, ita ſcribens: *Quæ ex flaua bile per ſenſibiles corporis partes delata oritur febris, cum rigore vehementi inuadit, atque cauſodes eſt.* Duæ igitur ex bile febres ſunt, tertiana continua, ſiue τριταιοφυὴς, & tertiana intermittens ſiue τριταῖος, quando continua alternis diebus inualeſcit, licèt numquam in quietem febre vacantem deſinat, altera autem cùm in quietem febre vacantem terminetur, tertio tamen quoque die redit; ſed & tertia adhuc ardens eſt, quæ neque reditum vllum, neque inualeſcentiam vllam alternis diebus habet, ſed ab initio ad finem vnum acceſſionis tempus, donec ex toto ſoluatur, vnde & ſynochæ tales dicuntur: hæque non ſecus ac ſynochæ ex ſanguine, in tres differentias diſtinguuntur; quod ex verbis Galeni notum facio libro ſecundo de diff. febrium cap. ſecundo, quæ ita leguntur: *Continuarum autē duplex eſt ſpecies, altera earum quæ ſynochæ appellantur: quando vniuerſum tempus in vna conſumitur acceſſione, quæ à principio vſque ad finem pertingit. Altera earum quæ idem cum genere nomen ſortiuntur, & continuæ appellantur, atque in pluribus particularibus circuitibus continentur. Earum igitur quæ ſynochæ dicuntur tres ſunt omnes numero differentiæ. Nam quædam earum à principio vſque ad finem æquales perdurant: quædam paulatim augentur: Tertia ſpecies paulatim decreſcit, vnde & nonnulli primas quidem homotonas atque acmaſticas, hoc eſt, in eodem ſtatu & vigore perſeuerantes nominarunt, ſecundas anabaticas, atque epacmaſticas, hoc eſt, aſſurgentes, atque inualeſcentes dixerunt, tertias autem paracmaſticas, hoc eſt, decreſcentes appellarunt.* Igitur febris ſynochus, ſeu continens, non, quod vulgò exiſtimatur, vnam tantùm febris ſpeciem à ſanguine prouenientem ſignificat, ſed eam quæ vnicam habet acceſſionem toto morbi tempore ab initio ad finem perſeuerans, ſiue à ſanguine, ſiue à bile febris ſit, fortè etiam ab alijs humoribus, quæ deinde in tres propoſitas differentias diſtinguūtur, ſicuti de biliosa ex loco quem modò recitauimus patet, de biliosa enim intelligi etiam neceſſe eſt, & de ſanguinea ex libro nono methodi medendi. Porro autem ad initium loci ex ſecundo de diff. febriū à me modò recitati, expunxi verba nonnulla quæ in vulgatis cùm Græcis tum Latinis codicibus habentur, nam cùm legatur: *Continuarum autem quæ ex flaua bile proueniunt, duplex eſt ſpecies,* illa omiſimus *(quæ ex flaua bile proueniunt)* conturbant enim totū locum, quippe diuiduntur febres omnes continuæ in hunc modum. Continuarum aliæ ſynochæ, quarum vniuerſum tempus in vna conſumitur acceſſione, quæ à principio vſque ad finem pertingit; aliæ quæ nomine generis continuæ itidem dicuntur, ſed in pluribus particularibus circuitibus continentur, non vt ſynochæ vnica acceſſione per totū morbi decurſum: Synochæ tres habent differentias, aliæ enim à principio vſque ad finem æquales, & reliqua quæ antea recitauimus. Continuarum autem quæ

vnica accessione non terminantur, duæ sunt primæ differentiæ, aliæ enim singulis tertiis diebus inualescunt, & hæ vulgò dicuntur tertianæ continuæ: Galen. appellas τριταιοφυεῖς, aliæ die intermedio alteram faciunt accessionem, haud relinquentes alterum & secundum diem absque febre, sed quotidie eam habent, sunt autem hæ quotidianæ continuæ vulgò dictæ; sed apud Græcos nullum præcipuè obtinere nomen hoc loco Galenus testatur, quæ enim ἀμφημερινὰ dicitur, illa est quotidiana intermittens, tum verò de hac eadē febre quędam obseruat Galenus, & postmodum tertiam differentiam, aut genus cōtinuatū quæ circuitū habēt proponit, nimirum quartanam, continuam vulgò dictam, cuius accessionē in figurā quartani circuitus procedere scribit, & ad infebricitationem minimè terminari, háncq; etiā rarò euenire scribit. Igitur cōtinuæ nō ex sola bile, sed ex aliis etiā humoribus cōstant, vt ex verbis eiusdē fuit manifestū. Video autē ea verba quæ omisi in aliis transferēdis fuisse etiā suspecta Alexandro Iustiniano, qui in codice Græco quo vtebatur, illa notis quibusdā cōpunxit, fortassè etiā ex aliquo manu scripto codice; ita etiā existimauit Trincatellius: & hæc de eo loco. Igitur febris hæc ardēs postremò proposita nullam habens accessionem, est de genere synochorum, atque synochus dicta est à Galeno loco recitato, & secundo de diff. febr. secundo: eandem verò quæ nullam habet accessionem, nec aliam declinationem sensibilem, quæ appellatur synochus, dicitur etiam ex genere ardentium siue ex causodis secundo cris. sexto per hæc verba: *Continuam quidem nomino febrem, quæ ad infebricitationem antequam ex toto soluatur non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cum verò neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsque ad crisim similiter perseuerauerit, erit & hæc ex genere febrium causodum* [deurentium vertit Leonicenus] *ab iisdem verò acutie differt: sed neque in primo die, neque in secundo possibile est huiusmodi febrem prænoscere, neque alioqui est vtile: sufficit enim genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit, atque deurens, & peracuta, neque enim si synochum etiam ipsam appellaueris, vt quidam medici faciunt, appellationis ratione à febribus deurentibus toto genere differet, sicuti neq; ob id quod synochi tres differentias cognoscentes, proprium singulis ipsarum nomen imposuerunt, has quidem epacmasticas*, id est, increscentes, illas verò ὁμοτόνους & ἀκμαστικὰς, id est, in eodem vigore, & tenore perseuerantes, alias παρακμαστικὰς, id est, decrescentes nominantes. Tria verò hæc causarum aut febrium ardentium genera, & varia esse, & variam habere generationem satis constare puto; tertiana enim continua aut τριταιοφυὴς fit ex bile putrescente in vasis prope iecur, synochus in vasis totius corporis, præcipuéque maximis inter alas & inguina, tertiana autem intermittens quæ τριταῖος Græcè dicitur, in habitu corporis extra venas eadem bili delata, trahíque illa potest è venis à carnibus, cùm & carnes vim attractricem possideant; quam quæstionem de febre ardente proposuit Galen primo acut. primo: tunc autem hæc ardens dicitur, cùm ob copiam materiei, aut eiusdem qualitatem magis acrem, maiorem gi-

gnis caliditatem, & magis excalfacit cor: cui rei etiam possit esse occasio locus, qui licet extra venas, sit cordi proximior, aut etiam putrescit illius in venis non longè à corde, sed inde à natura postea expellitur, ex quo ingentem etiam calorem cor concepisse necesse est, licèt intermittens sit febris: quo tempore illa duo symptomata hæc febris obtinet quæ arden-ti necessaria sunt, nimirum sitis incompescibilis & ardor totum hominem exurens, de quibus Galenus quarto acut. & alibi. In venis autem putrescere posse humores in intermittentibus ex Galeno patere docuimus, sic tamen vt postea ex ipsis pellantur: fit autem tertiana continua minimè ardens, quum paulò à corde distantiùs alicubi putrescit bilis in venis, nec ita acris, nec ea copia est, vt assiduũ qui in ardente febre requiritur, gignere possit calorem. At verò quum in omnibus corporis venis, aut maximis quæ sunt inter alas & inguina, biliosus humor putrescit, tunc semper ardens fit. Hæ autẽ sunt febres ardentes per se, aut morbi, sed & dantur aliæ ardentes ex partium inflammatione, quæ symptomata dici possunt, vt febres aliæ ex inflammationibus ortæ eo nomine appellantur. Galenus autem primo in primum Prorrheticorum xviij. fieri dicebat ex inflammatione cerebri & vteri, & primo acutor. primo, ex ventriculo, ore ventriculi, stomacho, pulmone, & ieiuno intestino: ex his enim partibus licèt aliquæ distantes sint à corde, eidem tamẽ per canales facilè communicare possunt caloris excessum, atque ita febrem ardentem gignere, licèt hæc appellari soleat nomine morbi, phrenitis, pulmonia, aut alio, haudquaquam febris: quod & Galenus alicubi obseruauit. Igitur causus de variis febrium generibus dicitur, & ad varios morbos se extendit, quæcunque nimirum illa habent, quorum ratione hæc febris ita appellatur, quæque eiusdem pathognominica signa dicũtur, sunt autem duo proposita ab eodem Galeno quarto acutor. quarto, & tertio in tertium Epidemior. xxxiv. sitis assidua, seu incompescibilis, atque calor perpetuò totum hominem deurens: quacunque in febre hæc non desiderabuntur, illa dicetur ardens, ac si in inflammationibus adfuerint, illis ardẽtem iungi, erit manifestum. Fiunt sanè hæ ardentes à bile, vt docuimus, eaque materia in illis accenditur & putrescit: dicuntur tamen ab Hippocrate primo de ratione victus in acutis ichores, id est, tenues humiditates, vt Galenus exponit, sed nimirũ humiditates biliosæ. Atqui sciendum fieri etiam causum aut ardentem febrem ex pituita salsa, quem expressè proponit Hippocrates IV. acutorum xiij. vt quidem in commentario ad eum locum exponit Galenus, sed eundem non vult esse legitimum, nec exquisitum causum, nec ita appellari debere, sed causum tantummodo. Non enim ea habere quæ legitimo causo ex necessitate requiruntur, sitim incompescibilem, & calorem exurentem; sunt autem hæc Galeni verba eo loco: *Causus qui corpus non exurit, & sitim habet quam solari possimus, causum quidem simpliciter, exquisitum autem seu legitimum non dicemus; sed cùm ex dimidio sit talis, haud malum erit, breuioris doctrinæ gratia, nominare causum notlhum,*

thum, sicut sanè in tertianis febribus uti appellationibus hisce solemus, ita duo causorum genera esse intelligemus, ut tertianarum genera duo esse quispiam dixerit, unum exquisitum legitimúmque, alterum verò nothum, spuriúmve. Cur verò ita appelletur hic causus, & quo differat à legitimo, & exquisito, docet subiiciens, eum esse nothum, cui ex symptomatis quæ obtinet legitimus, nonnulla quidem insunt, aliqua verò non: subdens, eundem causum esse diminutum, nec perfectè absolutum, posse etiam ex Hippocratis dictione colligi, in qua aliqua proposita in legitimo, in notho quem dixit, proponi haud apparet, quæ etiam Galenus sigillatim obseruat; antea quidem sitim incompescibilem, & calorem totum corpus exurentem comprehendit, quæ à notho causo absunt, tum verò in eodem alia subiicit, quæ apud ipsũ videre est, sed & addit, sicuti materia legitimi causi, est tenuis, & feruens humor, ex quo in ipso contingentia, & ab Hippocrate posita symptomata fiunt, ita non legitimi est frigida, glutinosa, & crassa pituitæ substantia. quæ hisce nominibus appellatur comparatione bilis ex qua alius fit: alioquin enim excalfacta eadem pituita iam simpliciter frigida non dicatur, licèt crassa fortasse esse posit. Hic autem nothus, & illegitimus causus, etsi diminutus, & ex dimidio perfectus fuerit dictus, non tamen minùs periculosus est aliquando quàm legitimus, sed æquè ex illo periculum impendet, dicitúrque perniciosus, & malignissimus, qualis lypiria febris existimatur, & dicitur à Galeno quarto Aphorismorum XLVIII. in qua extrema refrigerantur: id autem non contingere dicit in mitiori causone, nec in tertiana, quæ duæ febres sunt calidissimæ: hæ autem à bile productæ sunt: scriptum ideo fuit ab Alexandro Tralliano libro 12. capite 3. nothas esse magis periculosas legitimis, quod tamen non ita simpliciter affirmandum est, si quidem exquisitæ ardentes ex sincera flaua bile ortæ, legitimæ minimè autem nothæ dicendę sunt; has enim magis periculosas, & exitiales esse, quam ex non sincera bile, habetur ex Galeno secundo in primum Epidemiorum particula LXI. cùm moderatæ fuissent, quæ non erant ex sincera bile, plurimíque ex ægrotis fuissent superstites, quod scripserat Hippocrates. Quod & manifestissimis verbis scribit primo in primum Epidemiorum nono, dicens vehementem, & quasi germanam febrem ardentem à flaua bile oriri; & paulò pòst, exquisitam dicit vehementem, non exquisitam lenem, & discussu facilem; quæ igitur ardens non est ex flaua bili sincera, illa ut plurimùm magis placida est, quæ ex sincera vehementior, sed & lypiria, quæ non ex tali humore est, perniciosissima & maligna admodum est: hæc autem an dicenda notha? dicamus sanè non exquisitam, quando tale nomen dedimus ei quæ à bile fit, nec contendamus de nomine: & licèt lypiria per vniuersum corpus exuřetem non habeat caliditatem, quippe quæ refrigeratas extremas partes habeat, intus tamen ea in ipsis præcipuis visceribus exustionem illam habet: liceat & fortè illud dicere, quòd pernicies, & malignitas pertinet ad morem morbi, non ad

magnitu

magnitudinem: exquisitæ igitur ardentes à bile, magnæ sunt, vehementemq; obtinent calorem, & eo maiorem, quo à magis sincera bile oriuntur, non exquisitæ, sed nothæ, non adeò magnæ, nec adeò vehementem calorem, pérque vniuersum corpus apparentem obtinent, sed tamen æquè malignæ, & perniciosæ, ac exquisitæ sunt: non tamen de omnibus nothis loquor, sed de illis quibus extremorum refrigeratio ab Hippocrate & Galeno proposita accidit, qualis est lypiria eo loco nominata.

FINIS.

